

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

**İÇ ANADOLU BÖLGESİ PERİ MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN
AKADEMİK ÇALIŞMALARIN ÇEŞİTLİ AÇILARDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Çağla DURSUN

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2026

İÇ ANADOLU BÖLGESİ PERİ MASALLARI ÜZERİNE YAPILAN AKADEMİK
ÇALIŞMALARIN ÇEŞİTLİ AÇILARDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çağla DURSUN

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2026

KABUL VE ONAY

Çağla Dursun tarafından hazırlanan “İç Anadolu Bölgesi Peri Masalları Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 08.12.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Yılmaz KAVAL (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI (Danışman)

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/12/2025

Çağla DURSUN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* **Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Çağla DURSUN

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın kuramsal temelini Tarihi-Coğrafi Fin Metodu ve Vladimir Propp'un ortaya koyduğu Propp Metodu oluşturmaktadır. Tarihi-Coğrafi Fin Metodu, masalların kökenini ve varyantlarını coğrafi yayılımları üzerinden ele alırken; Propp yöntemi ise masalları epizotlarına ayırarak işlevsel yapıyı ortaya koymayı amaçlar. Bu iki kuram çalışmanın yapısal yönüne odaklanan zemini oluşturur. Öte yandan anlatıların psikolojik boyutunu incelemek amacıyla Joseph Campbell'ın Monomit Kuramı ile Carl Gustav Jung'un Arketip Kuramı ele alınmıştır. Monomit Kuramı kahramanın yolculuğu sırasında belirli aşamalardan geçerek dönüşüm yaşadığı evrensel bir yapıyı öne sürerken; Arketip Kuramı, kolektif bilinç dışında yer alan evrensel simge ve figürlerin anlatılar aracılığıyla ortaya çıktığını savunur. Bu doğrultuda çalışmanın yapısal kısmı Tarihi-Coğrafi Fin Metodu ve Propp Metodu; psikolojik çözümleme kısmı ise Monomit ve Arketip Kuramlarına dayandırılarak oluşturulmuştur.

Yapısal ve psikolojik olarak ele alınan bu çalışma altı ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünü *Kavramsal Çerçeve* başlıklı bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde masal kavramına ait farklı araştırmacılardan ve kaynaklardan alınan tanımlamalar doğrultusunda geniş çaplı bir bilgi verilerek çalışmanın temeli oluşturulmuştur. Ayrıca masalların çözümlemelerinde önemli bir yer tutan epizot kavramına da yer verilerek anlatıların yapısal düzeni ortaya konmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünü *Kuramsal Çerçeve* başlıklı bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde öncelikle masal incelemelerinin temel yaklaşımlarından olan Tarihi-Coğrafi Fin Metodu ve Propp Metodu açıklanmış, ardından Monomit ve Arketip Kuramları açıklanarak bu kuramların ilişkileri ortaya konmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan “*Masalların Epizotları*” adlı bölümde İç Anadolu Bölgesi'nden derlenerek anlatı hacminin büyük olduğu yirmi masal metninin olay örgüleri verilerek, Propp Metoduna göre incelenmiş ve yapısal çözümleme için ilk basamak hazırlanmıştır.

Dördüncü bölümü oluşturan “*İç Anadolu Masallarında Yola Çıkış Aşaması*” adlı bölümde kahramanın maceraya yanıt vererek olağan dünyadan ayrılıp sıra dışı dünyaya

yönelmesi ile psikolojik ve yapısal durumu masal metinlerinden ve çeşitli kaynaklardan alıntı yapılarak çözümlenmiştir.

“*İç Anadolu Masallarında Erginlenme Aşaması*” adlı beşinci bölümde maceraya doğru yola çıkan kahramanın sınavlar yoluna girerek çeşitli engellerle karşılaşp, benliğini sorgulayarak içsel bir dönüşüm yaşadığı, bilgi ve deneyim elde ettiği durumlar çözümlenmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünü oluşturan “*İç Anadolu Masallarında Dönüş Aşaması*” adlı bölümde kahramanın yaşadığı dönüşüm, elde ettiği bilgi ve deneyimi tekrar yola çıkarak olağan dünyasına götürmesi ve paylaşması örneklerle açıklanmıştır.

Çalışmanın “*Sonuç*” bölümünde ise elde edilen verilerin tümünün analiz edilmesi ile kuramların masallar üzerinde uygulanabilirliği hakkında açıklama yapılarak genel çerçevede bir açıklama sunulmuştur.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bilgi, birikim ve akademik rehberliğiyle bana yol gösterip, katkı sağlayan, tezime yön veren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Serkan Balcı’ya, tezimi incelemek için vakit ayıran ve engin bilgileriyle çalışmamın şekillenmesine katkı sağlayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak ve Doç. Dr. Yılmaz Kaval’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırma sürecinde sabır ve motivasyonumu yüksek tutmamda payı olan anneme, babama ve ağabeyime, manevi desteğini her zaman hissettiren arkadaşlarıma ve çalışmamın şekillenmesinde adını sayamadığım fakat emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Çağla Dursun

Ardahan-2026

ÖZET

DURSUN, Çağla. *İç Anadolu Bölgesi Peri Masalları Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2026.

Bu çalışma İç Anadolu Bölgesine ait 20 masal ve varyantını yapısal ve psikolojik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temelinde Tarihi-Coğrafi Fin ve Propp Metodu yer alarak masal metinleri bu iki kurama göre sınıflandırılıp çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda tek bir masalda tüm işlevlerin bulunmadığı ancak masal metinleri tamamıyla ele alındığında tüm işlevlerin masallarda yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu durum masalların bireysel ve kültürel farklılıklar taşıdığı ve bu nedenle evrensel kuram ile örtüşmediği şeklinde açıklanabilir. Psikolojik açıdan ise Monomit ve Arketip Kuramları ışığında metinler incelenerek kahramanların yolculukları sırasında geçirdiği psikolojik değişimler ve kolektif bilinçdışının ortaya çıkardığı simge ve figürlerin sembolik anlamları incelenerek çalışma sonlandırılmıştır. Sonuç olarak incelenen masal metinlerinin kuramlar ile büyük ölçüde örtüştüğü sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Masal, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu, Propp, Monomit, Arketip.

ABSTRACT

DURSUN, Çağla. *The Analysis of Academic Studies on Fairy Tales from the Central Anatolia Region from Various Perspectives*, Master Thesis, Ardahan, 2026.

This study aims to examine 20 folktales and their variants from the Central Anatolia Region structurally and psychologically. Based on the Historical-Geographical Finnish Method and Propp's Method, the folktale texts have been classified and analyzed according to these two theories. The findings reveal that while not all functions are present in a single fairy tale, when fairy tale texts are considered as a whole, all functions are present in fairy tales. This situation can be explained by the fact that fairy tales carry individual and cultural differences and therefore do not coincide with universal theory. From a psychological perspective, the texts were examined in light of the Monomyth and Archetype Theories, and the study was concluded by examining the psychological changes undergone by the heroes during their journeys and the symbolic meanings of the symbols and figures revealed by the collective unconscious. As a result, it was concluded that the fairy tale texts examined largely corresponded with the theories.

Keywords:

Fairy Tale, Historical-Geographical Finnish Method, Propp, Monomyth, Archetype.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM.....	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. MASAL KAVRAMI.....	4
1.2. EPİZOT KAVRAMI	6
2.BÖLÜM.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. TARİHİ-COĞRAFİ FİN METODU.....	8
2.2. PROPP METODU.....	9
2.3. MONOMİT KURAMI	11
2.4 ARKETİP KURAMI VE ARKETİPLER	14
2.4.1. Psişe	15
2.4.2. Bilinç ve Bilinçdışı.....	15
2.4.3. Kolektif Bilinçdışı	15
2.4.4. Kahraman	16
2.4.5. Persona	16
2.4.6. Gölge	17
2.4.7. Anima / Animus	17
2.4.8. Yüce Birey / Yaşlı Bilge	18
2.5. TÜRK MİTOLOJİSİNDE YER ALAN ARKETİPLER	18
2.5.1. Ülgen	18

2.5.2. Erlik.....	19
2.5.3. Alp/Savaşçı.....	19
2.5.4. Zümrüd-ü Anka.....	19
2.6. MONOMİT KURAMI VE ARKETİPLER ARASINDAKİ İLİŞKİ	20
3.BÖLÜM.....	22
İÇ ANADOLU MASALLARININ EPİZOTLARI.....	22
3.1. RABBİ ÇENGİ.....	22
3.2. CENAZE BEKLEYEN KIZ	23
3.3. ÜÇ TURUNÇ GÜZELİ.....	25
3.4. KIRK TAY ANASI.....	27
3.5. ZÜMRÜD-Ü ANKA	28
3.6. YILAN PRENS.....	32
3.7. YILAN PADİŞAH	33
3.8. SALKIM ÜZÜM	36
3.9. MAVİ GÖZLÜ KEDİ.....	38
3.10. KIRK YORGANLI KIZ	40
3.11. İLİK YİYEN KIZ.....	42
3.12. CIRT TAN.....	44
3.13. BEY BÖYREK	45
3.14. KIRK KARDEŞ.....	48
3.15. FATMACIK İLE YUSUFÇUK.....	51
3.16. TANRIVERDİOĞLU	53
3.17. HÜRÜ-I.....	55
3.18. DEV.....	58
3.19. MAVİ KUŞ	60
3.20. YEDİ PEÇELİ.....	61
4. BÖLÜM.....	65
İÇ ANADOLU MASALLARINDA YOLA ÇIKIŞ AŞAMASI.....	65
4.1. MACERAYA ÇAĞRI.....	65
4.2. ÇAĞRININ REDDEDİLİŞİ.....	80
4.3. DOĞAÜSTÜ YARDIM.....	89
4.4. İLK EŞİĞİN AŞILMASI	99

	xi
4.5. BALİNANIN KARNI	112
5. BÖLÜM	128
İÇ ANADOLU MASALLARINDA ERGİNLENME AŞAMASI	128
5.1. SINAVLAR YOLU	129
5.2. TANRIÇAYLA KARŞILAŞMA	152
5.3. BAŞTAN ÇIKARICI OLARAK KADIN	161
5.4. BABANIN GÖNLÜNÜ ALMA	165
5.5. TANRILAŞTIRMA	167
5.6. NİHAİ ÖDÜL	172
6. BÖLÜM	187
İÇ ANADOLU MASALLARINDA DÖNÜŞ AŞAMASI	187
6.1. DÖNÜŞÜN REDDEDİLİŞİ	187
6.2. BÜYÜLÜ KAÇIŞ	190
6.3. DIŞARIDAN GELEN KURTULUŞ	194
6.4. DÖNÜŞ EŞİĞİNİN AŞILMASI	201
6.5. İKİ DÜNYANIN USTASI	206
6.6. YAŞAMA ÖZGÜRLÜĞÜ	210
SONUÇ	226
KAYNAKÇA	229
EKLER	234
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	234
EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	236
ÖZ GEÇMİŞ	237

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Çev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
TDK.	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yola Çıkış Aşaması.....	121
Tablo 2. Erginlenme Aşaması.....	179
Tablo 3. Dönüş Aşaması.....	217

GİRİŞ

Tez Konusu

Bu çalışma İç Anadolu bölgesinden derlenmiş masalları Tarihi-Coğrafi Fin Metodu, Propp Metodu, Monomit ve arketip kuramları çerçevesinde inceleyerek söz konusu masalların kültürel, yapısal ve işlevsel özelliklerini bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymaktır.

Amaç ve Önem

Çalışma, İç Anadolu Bölgesi masallarını farklı disiplinlerin ortaya koyduğu kuramlar ile incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece hem bölge masallarının zenginliği ortaya çıkarılacaktır hem de masal metinlerinin evrensel kuramlar ile ne derece örtüştüğü sonucuna varılacaktır. Çalışmanın farklı disiplinler aracılığıyla incelenmesi alana kuramsal çeşitlilik kazandırmayı hedeflemektedir.

Çalışma farklı bilimsel paradigmalara ait yöntem ve kuramları bir arada kullanarak literatürdeki tek tip analizlerin ötesine geçmektedir. İç Anadolu Bölgesi masallarını merkeze alarak sadece bir yöntem veya kuram üzerinden incelemek yerine evrensel ve psikolojik açıdan birlikte incelemek çalışmanın derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacak bir başka unsurdur. Tarihi-Coğrafi Fin Kuramına göre masal metinlerini incelenmesi anlatının tarihi ve coğrafi zenginliğini ortaya koyarak, analize kültürel bir değer katar. Propp Metoduna göre incelenmesiyle de anlatıların olay örgülerindeki sabit fonksiyonları belirlenerek anlatının yapısal çekirdeği oluşturulur. Tarihsel ve yapısal analizlerin ardından elde edilen verilerin psikolojik (Monomit Kuramı) ve sembolik (Arketip Kuramı) açıdan incelenmesi ise insanlığın ortak bilinçdışına ışık tutarak bireyleşmeye dair ne derecede evrensel mesajlar taşıdığına katkı sağlar. Bu çalışma ile masalların sadece edebi bir tür değil aynı zamanda tarihsel, kültürel ve psikolojik bir ürün olduğunun sonucu çıkarılabilir. Aynı zamanda çalışma, İç Anadolu Bölgesi masalları ile sınırlandırılarak yerel olay örgüsü ve motiflerle süslenmiş masalların evrensel yapılar ile ne derece uyum sağladığını ortaya koyarak evrensel yapılar içerisindeki yerini belli eder.

Sonuç olarak çalışmanın kapsamı, derinliği ve sentezi yerel özellik gösteren masalların evrensel kuramlarla birleşmesi ile tarihsel, kültürel ve psikolojik derinliği ortaya koyarak geniş çaplı bir inceleme sunar.

Kapsam ve Sınırlılık

Bu alışma, İç Anadolu bölgesinde derlenen masalların Monomit kuramı çerçevesinde incelenmesini kapsamaktadır. Çalışmada;

Alkan, Osman (2002). Aksaray ilinde anlatılan masalların ocuk eğitimi açısından incelenmesi (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Arslan, Ahmet Serdar (2017). ankırı masalları (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aslan, Namık (1994). Yozgat masallarında motif ve tip araştırması (inceleme-metinler) (yayımlanmamış doktora tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Bakırcı, Nedim (2000). Niğde masalları (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde.

Deniz, Rasim (1996). Kayseri masalları, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Emiroğlu, Seyit (1996). Meram ilçesi (Konya) masalları üzerine bir inceleme (yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Ergun, Pervin (2014). Eskişehir masalları, Ankara: Grafik Ofset Matbaacılık Reklamcılık.

Ergun, Pervin (2022). Ankara masalları. Ankara: Dinler Matbaacılık.

Hakkoymaz, Sakine (2012). Ermenek yöresi mâni, ninni ve masalları, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Karabacak, Aybüke (2022). Kimlik ve ötekilik bağlamında Nevşehir masalları (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.

Kaya, Ayşe Benek (2004). Has bahçenin glleri-Sivas masalları, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, Meltem (2019). Kırşehir'den derlenen masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına göre incelenmesi (yayımlanmamış doktora tezi), Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir.

Knyeli kaynaklar ana kaynaklar olarak belirlenmiştir. Çalışma, bu masal kitapları ve tezler içerisinden Rabbi engi, Cenaze Bekleyen Kız,  Turunç Güzeli, Kırk Tay

Anası, Zümrüd-ü Anka, Yılan Prens, Yılan Padişah, Salkım Üzüm, Mavi Gözlü Kedi, Kırk Yorganlı Kız, İlik Yiyen Kız, Cırttan, Bey Böyrek, Kırk Kardeş, Fatmacık ile Yusufçuk, Tanrıverdioğlu, Hürü-I, Dev, Mavi Kuş ve Yedi Peçeli masalları ile sınırlandırılmıştır.

Masal metnindeki olay örgülerinin kapsamlı olması nedeniyle adı geçen yirmi masal metninin çalışma evreninde yeterli olacağı düşüncesi ile bu şekilde sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada İç Anadolu Bölgesine ait on dokuz peri masalı ve bir adet realist masal çok yönlü kuramsal çerçeve ile analiz edilmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerine dayalı, doküman analizi yöntemi ile yürütülmüştür. Masal metnlerinin çözümlenmesi ve incelenmesinde dört temel yaklaşım baz alınmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı kullanılarak masal metnlerinin varyantları tespit edilecektir. Bu kuram doğrultusunda seçilen masalların ve varyantlarının sadece bireysel anlatılar olmadığı aynı zamanda kolektif bilinçdışının ürünleri olduğunu göstermeyi amaçlamıştır. İkinci aşamada Vladimir Propp'un Yapısalçı Çözümleme Metodu kullanılarak masalların yapısal işlevleri tespit edilerek kuramda yer alan 31 işlev bağlamında masalların iskelet yapısı ortaya çıkarılacaktır. Üçüncü aşamada Joseph Campbell'in Monomit Kuramı doğrultusunda kahramanın yolculuk aşamaları tespit edilerek yola çıkış, erginlenme ve dönüş aşamalarında yaşadığı süreçlerin bireyleşme sürecine katkısı tespit edilerek, kuram ile ne denli örtüştüğünün sonucu çıkarılacaktır. Son olarak kahramanın yaşadığı dönüşüm sürecinde kendisinde ve diğer kahramanların kolektif bilinçdışında karşılık bulduğu arketipsel simgeler kahramanların psikolojik durumları ile yorumlanarak çalışma sonuca erdirilecektir. Sonuç olarak bu kuramsal yaklaşımlar bir bütün halinde ele alınarak çok katmanlı bir analize tabii tutulacaktır. Bu sayede ise masalların sadece metin düzeyinde değil, psikolojik ve kültürel düzlemde de anlamlandırılmasına olanak sağlanacaktır. Son olarak çalışmada yer alan masallar doğrudan alıntı yapılırken, dil özelliklerini yansıtabilmek adına özgün halleriyle kullanılmıştır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. MASAL KAVRAMI

Masallar Türk halk edebiyatının sözlü kaynaklarından biri olup, bireyin hayal dünyasını genişleten türlerdendir. Hayal ve gerçeğin bir arada verildiği bu anlatılarda dev, peri, canavar gibi olağanüstü varlıklarla birlikte genellikle kötülerin iyilerle olan mücadeleleri anlatılır. Masal kavramının tanımı yapılırken çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlere bakacak olursak:

Büyük Türkçe Sözlükte masal “genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikâye (TDK, 1998, s. 1510).” olarak geçmektedir.

Pertev Naili Boratav masalı “Nesirle söylenen, dini inanışlardan bağımsız, tümüyle hayal ürünü olan okuyucu veya dinleyiciyi inandırma gibi bir çabası olmayan anlatı türü olarak ifade eder (Boratav, 1969, s.80).”

Orhan Hançerlioğlu masalla ilgili olarak “Olağanüstü olay ve durumların anlatıldığı, dilden dile aktarılan öykü olduğunu ifade eder. Tümüyle hayal ürünü olan anlatılar çeşitli olağanüstülüklerle süslenerek aktarılır. İyilerin ve kötülerin çatışması aktararak iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Anlatıldığı toplumun inanç ve değer yargılarını ortaya koyarak, toplum hakkında bilgi verir. Temel yapısı bakımından çocuklara seslenerek onların hoşça vakit geçirmesini sağlar (Hançerlioğlu, 2000, s. 306).” şeklinde ifade eder.

Ali Berat Alptekin masal için “büyük ölçüde nesir halde olan, anlatıcısı ve dinleyiciyi inandırma çabası olmayan, içerisinde çoğunlukla olağanüstü özellikler barındıran bir anlatı türü (Alptekin, 2002, s.6).” olduğunu ifade eder.

Bilge Seyidoğlu masal hakkında “masalların çağdan çağa geçerek, vahşilerden medeni milletlere aktarıldığını, çok eski devirlerde varlığını sürdürüp günümüze ulaşan bir anlatı (Seyidoğlu, 1975, s. 62) olduğunu ifade eder. Bu açıklamaya göre masalların en eski devirlerden itibaren çeşitli formlarda varlığını sürdürerek geliştiği ve toplumların etkileşimi ile yeryüzüne yayıldığı sonucu çıkarılabilir.

Erich Fromm masalın tanımını yaparken “masalların ve mitosların sembolik bir anlam ifade ederek geçmiş zamanın olay ve durumlarını aktardığını (Fromm, 1992, s. 7).” dile getirir. Bu tanımdan hareketle masalların çeşitli semboller kullanarak okura sembolik dilde mesajlar verdiği anlamı çıkarılabilir.

Esmâ Şimşek masal kavramının tanımını “Masallar, içerisinde yoğun bir şekilde olağanüstü durumlar barındıran, belli bir kalıp sözle başlayıp biten, okuyucuyu ve dinleyiciyi inandırma çabası olmayan düz yazı şeklinde aktarılan bir tür olarak ifade eder (Şimşek, 1990, s.3).” Buna bağlı olarak da masalların hayal ürünü olduğunu vurgulayarak, genel olarak tümünün klişe sözlerden ibaret olduğunu ifade eder.

Turan Karataş masal tanımını “Aktarıldığı toplumun inanç ve değer yargılarını yansıtarak çocukları eğitmek ve eğlendirmek amacıyla kurgulanan ve içerisinde fazlaca olağanüstü olay ve durum barındıran bir tür (Karataş, 2001, s. 276).” şeklinde ifade ederek masalın hayal ürünü olduğunu belirtir ve anlatı zincirinin sembolik bir anlam ifade ederek, aktarıldığı coğrafyanın kültürünü yansıttığını da vurgular.

Erman Artun masalın tanımını “tümüyle hayal ürünü olan, belirsiz bir yer ve zamanda ortaya çıkan, okuyucuya ders verici bir yanı olan yazılı ve sözlü anlatım türü (Artun, 2008, s. 107).” şeklinde ifade ederek masalların sembolik bir dil ifade ederek okuyucuya öğretici ve öğüt verici bir işlevi olduğunu söyler.

Ignacz Kunos masalı “bir milletin aynası olarak belirterek, masal metni bağlamında o milletin inanç ve değer yargıları açısından bilgi sahibi olunabileceğini vurgular (Kunos, 1978, s. 113).” Kunos yaptığı tanım ile masalların kültürel bir değer taşıdığını ve aktarıldığı toplumun değer yargılarını ortaya koyduğunu ifade eder.

Naki Tezel, “Yeri ve zamanı belli olmayan, olağanüstü kahraman ve olayların fazlaca yer aldığı, belli bir kişi ya da zümreyi belirtmeyen hikâye (Tezel, 1968, s. 448).” şeklinde ifade ederek masalın belli bir grup ya da zümreyi değil, olağanüstü kişi ve olayları aktardığını belirtir.

Pertev Naili Boratav, “Olağanüstü durumlar içeren, hayvanların kılık değiştirip konuştuğu ve sembolik mesajlar verdiği anlatım türü (Boratav, 2009, s. 16).” şeklinde ifade ederek masalların olağanüstü kişi ve olayların haricinde hayvanlar üzerinden de aktarılabilceğini söyler.

Umay Günay, masalın “roman ve hikâyenin ilk şekli olduğunu belirtir. Gerçek hayat ve düşlerin birleşmesinden ortaya çıkarak olağan ve olağanüstü olayların birleşimi

(Günay, 1975, s. 2).” şeklinde ifade eder. Günay’ın bu tanımına göre masalın insanların hayal ve düşlerinin bir yansıması olduğu şeklinde açıklanabilir. Bireylerin ve toplumların bilinçdışındaki durumları masalın konusu olarak çeşitlenip gelişerek masalların, toplumların hayal dünyasını yansıtan bir tür olduğu sonucuna varılabilir.

Saim Sakaoğlu, “Masalın kahraman kadrosunun hayvanlar veya doğaüstü varlıklar olduğunu, olağan dünyanın dışında bir mekânda geçtiğini ve her ne kadar hayal ürünü olsa da inandırıcılık özelliği barındırdığını (Sakaoğlu, 2002, s. 4).” ifade eder. Sakaoğlu’nun bu tanımı masalın her ne kadar hayal ürünü olsa da okuyucu tarafından gerçek olarak algılanıp yorumlandığı sonucunu çıkararak, olağanüstü durumların da gerçek olarak kabul edildiği şeklinde açıklanabilir.

Masallar üzerine yapılan tüm bu açıklamalara bakıldığında sonuç olarak “masallar tarihi bir olaya veya kişiye dayanır. Bu durum zaman içerisinde çeşitli unsurlarla zenginleşerek olay ve durum ortadan kalkar. Bu değişim ile kültürel kimliği oluşturan öğeler gün yüzüne çıkar (Altınkaynak, 2002, s. 459).” Böylece anlatı türü başlangıçta gerçek özellikler taşısa da zamanla gerçeküstü özelliklerle harmanlanarak anlatı sembolik bir anlam ve yorum kazanır. Bunun haricinde “masallar her edebi tür gibi “vaka” üzerine oturtulmuş ürünlerdir (Balcı, 2014, s. 5).” Her anlatı türünde olduğu gibi masalda da olay örgüsü bir olay üzerine konumlandırılarak gerçeküstü kişi, hayvan ve durumlarla zenginleştirilerek sözlü veya yazılı olarak aktarılır. “Tüm bu tanımlamalardan hareketle masal için tek ve herkes tarafından kabul görececek bir tanım yapmanın zorluğu ortaya çıkar. Bu da masalın kapsamlı bir yönü olduğunu gösterir (Kaval, 2019, s. 15).” Masal türünün bu denli çok yönlü olması onu diğer türlerden ayıran bir özellik olarak görülür. Sıradanlığın dışına çıkarak gerçeküstü özellikler barındırması ve sembolik bir anlam barındırarak okuyucuyu ya da dinleyiciyi eğitmesi bir anlatı türünden alınabilecek işlevsel bir özelliği olduğunu ortaya koyar.

1.2. EPİZOT KAVRAMI

Epizot kavramı TDK’de “Bir romandaki veya hikâyedeki olay” olarak geçmektedir. Bu terim anlatı içerisinde yer alan kahramanların hikayelerini, geçmiş yaşantılarını ve ara olayları aktaran bir kavramı ifade eder. Epizotların temel görevi sadece anlatıyı olay zinciri olarak aktarmak değil, anlatının vurucu noktalarını göz önüne getirmektir. Bu yönüyle kahramanların doğumu, aile hayatı, yaşamı, verdiği

sınavlar, erginleşme aşamaları ve dönüş veya ölüm gibi aşamalar anlatının epizotlarını ortaya koyarak anlatıya çok katmanlı bir anlatım tarzı sunar. Masal türü özelinde düşünüldüğünde epizotlar kahramanın sınavdan geçtiği, yardım aldığı ve yoluna devam ettiği geçici duraklarıdır. Kahramanın yolculuğu boyunca karşısına çıkan her engel birer epizot olarak değerlendirilebilir. Görülen her epizot hem kahramanın dönüşüm sürecini hem de anlatının derinliğini yansıtır. Bu bağlamda epizot, sadece bir olay örgüsü değil anlatı evrenine katkı sunan bir yapı olarak da kabul edilir.

2.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TARİHİ-COĞRAFI FİN METODU

“Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı Finlandiya başta olmak üzere İskandinav ülkelerinde ortaya çıkıp şekillenen bir kuramdır. 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Julius Krohn tarafından ortaya atılan kuram, kendisinin ölümünün ardından oğlu Kaarle Krohn tarafından geliştirilir. Bu kurama göre her bir folklor ürünü belli bir zamanda ve coğrafyada bilinçli bir şekilde ortaya çıkarak yayılım göstermiştir. Kuramın temel paradigmasına göre bir folklor ürünü incelenirken onun değişikliğe uğramamış ilk hali yani “urform”u bulunmalı daha sonra ise ilk anlatım yeri ve sonrasında yayılım gösterdiği alanlar tespit edilmelidir. Bu aşamalar sonucunda ise bir halk anlatısının ilk şekli (urform) bulunarak yayılım alanları ve zamanı hakkında çıkarım yapıp folklor ürününün geçmişi ve yayılıma bağlı olarak geçirdiği kültürel değişim hakkında bilgi sahibi olunur (Çobanoğlu, 2021, s. 127-130).” Özetle Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı her anlatının belli bir zaman ve coğrafyada bilinçli bir yaratım yoluyla ortaya çıktığını ve daha sonra kültürel etkileşimler aracılığıyla yayılım göstererek değiştiği sonucuna dayanır. Kuramın temel hedefi ise anlatının ilk şekline (urform) ulaşmaktır.

“Kuram, pek çok ülkede uygulanıp başarılı sonuçlar elde etmesine rağmen bazı temel eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştirilere bakıldığında bir folklor ürünü incelenirken anlatıya ait tüm varyantların geniş bir coğrafyada karşılaştırmalı olarak incelenmesinin zahmetli ve uzun bir uğraş gerektirmesi, kuramın uygulanabilirliğini etkilemesi açısından eleştirilir. Aynı zamanda kuramın sadece yazılı metinler üzerine odaklanması ve sözlü metinleri yok sayması sonuç kısmında doğru bilgi vermeyeceğinden ötürü eleştiri alır. Bununla birlikte Carl von Sydow ise anlatıda urformu bulmanın mümkün olamayacağını bunun yerine “ekotip” yani eş metne ulaşılabilirliğini söyleyerek urforma ulaşmanın imkansızlığını dile getirir. Kurama yönelik son eleştiri ise araştırmacıların bir folklor ürününü, yaratıcısını ve yaratma ortamını tamamen yok sayması, anlatıyı ölü metin olarak ele almaları açısından eleştirilmiştir (Oğuz, 2014, s. 67-68).” Kuramın temel paradigmasına

bakıldığında

urforma ulaşma isteği başta cazip gelse de sonrasında aldığı eleştiriler kuramın uygulanabilirliğini düşürerek yeni kuram ve düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olur. Folklor ürünlerini sadece metin merkezli incelemek bağlamını ve işlevini göz ardı etmek, ürünün icra edildiği ortamı yok saymak ürünü ölü ve cansız göstereceğinden ötürü kuramın eleştiri almasına neden olur. Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı günümüzde sınıflandırma açısından değerli bir yöntem olarak görülse de temel teorik varsayımları reddedilen bir kuram olarak görülür. Başka bir ifadeyle açıklamak gerekirse kuram, aldığı eleştiriler dolayısıyla yeni yaklaşımların doğuşuna zemin hazırlayarak ortaya çıktığı ilk zamandaki önem ve işlevini kaybeder.

Sonuç olarak Tarihi-Coğrafi Fin Kuramı, folklor ürünlerinin rastgele değil, incelenebilir, coğrafi olarak çıkarım yapılabilir, tarihsel olarak kökeni belirlenebilir ürünler olduğunu ortaya koyarak, halk bilimine bilimsel bir disiplin kazandırmıştır.

2.2. PROPP METODU

Vladimir Propp, masal incelemeleri üzerine yapılmış çalışmaları eleştirerek Propp metodunu ortaya koyar ve masalların biçimine odaklanarak kişileri, masalların yapısal iskeleti olarak inceler. Bu yaklaşım ile yapısalcılığın temellerini atar.

Vladimir Propp, yapısalcılık bağlamında masalları incelerken “işlev” kavramını ortaya atar ve işlevlerin kişilerin eylemleri olduğunu söyler. Masalların olay örgüsünün de kişilerin eylemleri olduğunu ifade eder. Propp, çalışmasının devamında masalarda değişken ve sabit unsurları tespit ederek; kişilerin “değişken” unsurlar, işlevlerin ise “sabit” unsurlar olduğunu açıklar (Propp, 2001, s. 11-12).” Bu açıklamadan yola çıkarak masal metinlerinin genelinin aynı iskelet yapı üzerinde oluşup şekillendiği sonucuna varabiliriz. Metodun temel paradigmasına göre yeryüzündeki tüm masal metinlerinde bir insan, dev, canavar vb. canlı varlıklar aynı eylemi yerine getirir. Kişiler değişse de eylem sabit kalır. Sabit kalan eylemlere ise “fonksiyon” adı verilir. Bu fonksiyonların ise bir masal metninden diğer masal metnine aktarılarak ilerlediği sonucuna varılır.

Propp, masalları sabit ve değişken unsurlar olarak iki başlık altında incelerken masal metinlerinde 31 adet sabit unsur (fonksiyon) ortaya koyar. Bu sabit fonksiyonların tamamının ise bazı masal metinlerinde geçmediği görülür. Bu durumun ise masalların oluşum şeklini etkilemediği sonucu çıkarılır. Propp’un masal çözümleme yöntemine göre maddelere bakacak olursak:

1. Aileden biri evden uzaklaşır. (Tanımı: **uzaklaşma**, simgesi: β)
2. Kahraman yasakla karşı karşıya gelir. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: γ)
3. Yasak çiğnenir. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: δ)
4. Saldırgan bilgi edinmek için uğraşır. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: ϵ)
5. Saldırgan kurbanı ile alakalı bilgi toplar. (Tanımı: **bilgi toplama**, simgesi: ζ)
6. Saldırgan, kurbanını ya da servetini ele geçirmek için onu aldatmayı dener.
(Tanımı: **aldatma**, simgesi: η)
7. Kurban aldanır ve istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur. (Tanımı: **suça katılma**, simgesi: θ)
8. Saldırgan aile üyesine zarar verir. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A**)
- 8a. Aile üyelerinden biri bir şeyi kaybeder veya bir şeye ulaşma isteği doğar.
(Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)
9. Kötülük veya eksiklik haberi duyulur, bir istekle kahramana başvurulur ve kahraman gönderilir. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B**)
10. Kahraman eyleme geçmeyi kabul eder. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: **C**)
11. Kahraman evinden ayrılır. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: $\uparrow$)
ABC $\uparrow$ elementleri olay örgüsünün düğüm noktasını ifade eder ve olay daha sonra şekillenerek devam eder.
12. Kahraman büyülü bir nesneyi veya yardımcıyı elde edebileceği bir sınama, sorgulama, saldırı ile karşılaşır. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D**)
13. Kahraman ileride kendisine yardımda bulunacak kişinin eylemlerine tepki gösterir. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E**)
14. Büyülü nesne kahramana verilir. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F**)
15. Kahraman aradığı nesneye ulaşır, kendisine kılavuzluk edilir ya da götürülür.
(Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G**)
16. Kahraman ve saldırgan bir çatışmada karşı karşıya gelir. (Tanımı: **çatışma**, simgesi: **H**)
17. Kahraman özel bir işaret edinir. (Tanımı: **özel işaret**, simgesi: **I**)
18. Saldırgan yenilir. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J**)
19. Başlangıçtaki kötülük ya da eksiklik giderilir. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K**)

20. Kahraman döner. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: ↓)
21. Kahraman izlenir. (Tanımı: **izleme**, simgesi: **Pr**)
22. Kahramanın yardımına gidilir. (Tanımı: **yardım**, simgesi: **Rs**)
23. Kahraman kendisini gizleyerek başka bir ülkeye geçiş yapar. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: **O**)
24. Sahte kahraman asılsız iddialar ortaya atar. (Tanımı: **asılsız savlar**, simgesi: **L**)
25. Kahramana zor bir iş önerilir. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)
26. Zor iş yerine getirilir. (Tanım: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)
27. Kahraman tanınır. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: **Q**)
28. Sahte kahramanın gerçek kimliği ortaya çıkar. (Tanımı: **ortaya çıkarma**, simgesi: **Ex**)
29. Kahraman yeni bir görünüm kazanır. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: **T**)
30. Sahte kahraman cezalandırılır. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)
31. Kahraman evlenir ve tahta çıkar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W**)

Masal böylece son bulur. Bazı masal kahramanları sayılan fonksiyonlara uymamakla birlikte “açık olmayan elementler” diye tanımlanır ve Y ile gösterilir (Propp, 2001, s. 45-88).”

Propp’un yaptığı incelemeler sonucunda masallardaki fonksiyon sayısının 31 olduğu, her eylemin bu fonksiyonlar çerçevesinde şekillenip geliştiği, tüm fonksiyonların art arda mantıksal bir sistemde ilerlediği ve bu fonksiyonların büyük bir kısmının çift teşkil ettiği (yasaklama-yasağı çiğneme, soruşturma-bilgi toplama, çatışma-zafer, izleme-yardım vs.) sonucuna varılır. Aynı zamanda Propp metodu evrensel bir yapı sistematiği ortaya koyarak tüm anlatılarda yer alan 31 fonksiyonu belirler. Bu sayede folklor ürünlerinin sabit bir yasayla incelenmesine olanak sağlar. Masal metinlerinin incelenmesi ve sınıflandırılmasında kolaylık sağlayarak evrensel bir inceleme aracı olarak literatürdeki yerini alır.

2.3. MONOMİT KURAMI

Monomit, Joseph Campbell tarafından ortaya atılıp geliştirilen bir kuramdır. Campbell, 1949’da yayınladığı *The Hero with a Thousand Faces* (Bin Yüzlü Kahraman) adlı eserinde kuramından bahsederek detaylandırır. Monomit kuramına göre dünyanın

çeşitli coğrafyalarındaki çeşitli halk anlatıları aynı temel yapı üzerine kurgulanarak devam etmektedir. Kahramanın anlatı sürecindeki yolculuğu bir macera olmasının dışında kahramanın kolektif bilinçdışı hakkında da bilgi verir. Campbell'e göre; “Bir kahraman olağan dünyadan çıkıp doğaüstü bölgeye doğru ilerler: orada olağanüstü güçlerle karşılaşarak zafer elde ederek üstünlük sağlayan bir güçle ülkesine geri döner. (Campbell, s.2010, 42).” Campbell bu döngüyü üç ana başlık (yola çıkış, erginlenme, dönüş) halinde inceler. Bu ana başlıklarda kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak döngünün iç katmanları belirtilir.

Monomit döngüsünün ilk aşamasını oluşturan “yola çıkış” aşaması kahramanın sıradan dünyadan ayrılıp macerasına adım atışını simgeler. Bu aşamada kahramana macera çağrısıyla ilgili bir işaret gelir. Bu işaret bazen kişinin kendi dürtüsüyle bazen de başka bir kahramanın vesilesiyle gerçekleşir. Kahramanın bulunduğu mevcut aşamaya “maceraya çağrı” adı verilir. Bulunduğu dünyadan farklı bir dünyaya adım atmaktan çekinen kahraman bu çağrıyı reddedebilir ve bu aşama “çağrının reddedilişi” aşamasını oluşturur. Fakat genellikle maceraya davet edilen hiçbir kahraman çağrıyı reddetmez, çağrıyı kabul edip yola çıktığında ona yolculuğu sırasında yardım eden yüce-birey arketipler bulunur. Bu aşamaya da “doğaüstü yardım” aşaması adı verilir. Kahramanın doğaüstü bir güçle yolculuğa çıkması “ilk eşiğin aşılması” aşamasını oluşturur. Yola çıkış aşamasının son basamağını oluşturan “balinanın karnı” aşamasında kahraman artık tamamen eski dünyasından koparak, yeni dünyasındaki sınavlar yoluna adım atar. Bu aşamada kahraman zindan, kuyu, mağara vb. gibi kapalı bir alanda mahsur kalarak çaresizlik içinde döngünün bir sonraki aşamasına adım atmaya başlar.

Döngünün ikinci aşamasını “erginlenme” aşaması oluşturur. Bu aşamanın ilk basamağını “sınavlar yolu” aşaması oluşturur. Sınavlar yoluna giren kahraman çeşitli engellerle ve zorlu yollarla baş başa kalarak, bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışır. Yola çıktığı amaç uğruna savaşılan kahraman sınavlar yolunda “tanrıça ile karşılaşma” aşamasını yaşar. Döngünün bu basamağında erkek kahraman ile kadın kahramanın karşılaşması anima-animus bütünleşmesi açısından önemli bir yer tutar. Kahramanın sınavlar yolunu atlatmaya çalışırken veya tanrıçasına ulaşma yolunda ilerlerken onu bu amacından vazgeçirmeye çalışan bir kahramanın varlığı dikkat çeker. Döngünün bu basamağına “baştan çıkarıcı olarak kadın” adı verilir. Söz konusu kahraman her ne kadar kahramanı yolundan döndürmeye çalışsa da pek fazla başarılı olduğu görülmez,

kahraman amacından sapmadan yolundan ilerler. Macerasına adım atan kahramanın yolunda bir engel unsuru olarak çıkan anne-baba figürü yol alır. Kahramanın yolculuğu boyunca karşısına çıkabilecek olan engeller ebeveynlerini endişelendirir ve onu yolculuğa çıkmaması için engellemeye çalışsalar da kahraman yolculuğuna çıkar. Macerasını tamamlayan kahraman ise “babanın gönlünü alma” aşamasında ebeveynleriyle kucaklaşarak, kendini onlara affettirir. Sınavlar yolunu atlatan kahraman, kendi benliğini aşarak yeni bir benliğe kavuşur ve bu aşama “tanrılaştırma” aşamasını oluşturur. Kahraman bu aşamada sıradan bir kişilik olmadığını kanıtlayarak kendisine saygı duyulan bir kahraman figürü haline gelir. Erginlenme aşamasının son aşamasını oluşturan “nihai ödül” aşamasında kahraman onun yola çıkmasına sebep olan hedefine ulaşarak nihai ödülün sahibi olur. Kahramanın amacına ulaşmış olması, onun kendini gerçekleştirmiş bir kahraman olması açısından önem arz eder ve başarısını ortaya koyar. Monomit döngüsünün son basamağını dönüş aşaması oluşturur. Yolculuğunu tamamlayıp ödülüne ulaşan kahraman için sırada dönüş yolu vardır. Kahraman için gittiği dünyanın büyüleyici yüzü onu geri dönmekten vazgeçirecek bir durum haline gelebilir. Bu aşamaya “dönüşün reddedilişi” adı verilir. Anlatılarda kahramanların bir kısmı ilk başta geri dönüşü reddedebilir. Geri dönüşü reddeden kahraman için döngü tamamlanamaz ve yarıda kalır. Dönüşü kabul edip yolculuğa çıkan kahraman ülkesine dönerken geldiği yolda karşılaştığı engeller tekrardan karşısına çıkar. Dönüş yolunu, yola çıkıştan ayıran şey ise kahramanın kazandığı ödülü de beraberinde götürmesidir. Kahraman, “büyülü kaçış” aşamasını oluşturan bu basamakta ilahi bir güç yardımıyla dönüşünü tamamlamaya çalışır. Ona verilen veya yardımına gönderilen ilahi bir gücün yardımıyla yolunda ilerleyen kahraman kendini yine çaresiz ve eksik hissedebilir. Bu aşamada ise yola çıkışta onun yardımına koşan kahraman(lar) dönüş yolunda da yardımına koşarak onun yardımcısı ve yol arkadaşı olup, bulunduğu zor durumdan kurtarılırlar. Bu aşamaya ise “dışarıdan gelen kurtuluş” adı verilir. Bu aşamaları geçip ülkesine doğru yaklaşan kahraman “ilk eşiğin aşılması” aşaması ile döngüsünün bir kısmını daha tamamlayarak mevcut sona doğru ilerler. Ülkesine döndüğünde ise elde ettiği başarılar sayesinde “iki dünyanın ustası” unvanını almaya hak kazanır. Ülkesinde ailesi ve halkı ona saygı duyar. Bu başarılarından ve saygınlığından ötürü mutlak yaşam özgürlüğünü elde eder ve “yaşama özgürlüğü” aşamasına adım atar. Bu aşamaya gelen kahraman için artık engeller ve korku dolu anlar geride kalır. Böylece elde ettiği bilgi ve

birikimi etrafına aktararak öğretici yani yüce-birey arketip haline gelerek döngüsünü başarı ile tamamlar.

Campbell'in bu kuramı Carl Gustav Jung'un arketip ve kolektif bilinçdışı kuramlarından fazlaca etkilenecek, kahramanın yolculuğu sırasındaki yaşanan olayların aslında onun psikolojik durumuna ayna tuttuğunu gösterir. Aktarılan kahraman ve macerası onun sıradan bir kahraman olmadığını göstererek bilinçdışı hakkında bilgiler verir. Anlatıda kahramanın karşısında veya yanında olan kahramanlar ise birer arketip görevi görerek kahramanın macerasını ve psikolojik durumunu yansıtır. Kısacası Monomit Kuramı her toplum ve coğrafyada yer alan folklor ürünlerinin sadece yazılı birer kaynak olmadığını, aksine insan deneyimlerinin evrensel kalıplarını ve kolektif bilinçdışının derin izlerini taşıyan göstergeler olduğunu belirten bir kuramdır.

2.4 ARKETİP KURAMI VE ARKETİPLER

Analitik psikoloji üzerine çalışan Carl Gustav Jung, bireysel bilinçdışının ötesinde olan ve tüm insanlara özgü bir bilinçdışı yani kolektif bilinçdışı kavramının bir parçası olarak arketip kavramını ortaya koyar. Jung, arketipleri “benzer deneyimlerin yığılması ile vurgulanan genel özellikleri, aynı zamanda fizik dünyasının bazı genel özelliklerine tekabül ederler. Dolayısıyla, arketipik imgeler mecazi olarak fiziksel olayların sezgisel kavramlarıdır (Jung, 2006, s. 170).” şeklinde ifade eder. Yani arketipler, insanlığın var olduğu tüm toplumlarda var olan, insanların kolektif bilinçdışından türeyip kuşaklar boyunca aktarılan davranış kalıplarıdır. Doğrudan gözlemlenebilir bir yapıda olmadığı gibi onları görebilmenin ve anlamlandırmanın yolu çeşitli kültürlerde var olan anlatı türlerini çözümlemekten geçer. Arketipler, insanlığın zaman içerisinde geçirdiği çeşitli sosyal, kültürel, biyolojik süreçlerin ortak yansıması olarak kabul edilir. Dünyanın çeşitli bölgelerinden alınan çeşitli anlatılarda ortak deneyimlerin izleri yani arketipler görülür.

Arketip kavramı sadece psikoloji alanına ait bir kavram ve kuram olmasının dışında mitoloji, edebiyat, kültürel çalışmalar gibi disiplinlerinde çözümleme aracı olarak kullanılmaktadır. Sonuç olarak arketip kavramı insanlığın bilinçdışında var olan çeşitli simgesel yapıları anlamlandırmaya çalışan bir kavramdır. Anlatı analizlerinde kullanılan bu kuram ile anlatıların ortak simgesel yapılar üzerinde incelenerek çözümlenmesi sağlanır.

2.4.1. Psişe

“Psişe, bilinç ve bilincin ötesinde olan duygu, düşünce ve davranışları içererek toplumsal uyumu sağlar. (Geçtan, 1998, s. 171).” Psişe, birbirinden farklı çalışma sistemine sahip fakat sürekli birbirleriyle etkileşim halinde olan bir sistemden meydana gelir. Zihinsel ve ruhsal süreçlerin tamamı birbirini etkileyerek psişeyi meydana getirir. Aynı zamanda bireyin ruhsal bütünlüğünü temsil eder ve sürekli gelişmekte olan bir yapıda olduğunu gösterir.

Psişe, anlatı çözümlemelerinde bireyin iç dünyasına ışık tutan bir kavramdır. Kahramanın dönüşüm süzgecinden geçerken karşısına çıkan fiziksel engeller, kendi içinde verdiği savaşlar psişesinin farklı yönlerini ortaya çıkararak yüzleşmesini sağlar. Böylece kahramanın dönüşümü uğruna verdiği mücadeleleri, bireyleşme yolundaki savaşını ve anlatının derinliğini ortaya koyar.

2.4.2. Bilinç ve Bilinçdışı

Bilinç, “dış dünyadan gelen veya bedensel algıları kavrayabilen zihin bölgesidir. Algı, düşünce ve coşkulu durumları kapsar. (Geçtan, 1998, s. 26).” Tanımdan da anlaşılacağı üzere bilinç, kişinin kendisini ve çevresini tanıma, anlama ve kavrama yetisidir. Bilinç zihnin sadece görünen kısmını yansıtır. Bilinçdışı ise, bilinçli olarak algılamamanın dışında kalan tüm süreçleri kapsar. (Geçtan, 1998, s. 27).” Yani bilinçdışı bireyin farkında olmadan zihninde yer edinen duygu, düşünce ve istekleri içerir.

Sonuç olarak bilinç, farkında olunan duygu-durum gibi tüm süreçleri kapsarken, bilinçdışı bunların haricinde insan ruhunun derinliklerinde olan bastırılmış dürtüleri içerir.

2.4.3. Kolektif Bilinçdışı

“Kolektif bilinçdışı, bilinçdışının kişisel bilinçdışından daha derinlerde olan bir bölümüdür. Onun varlığını biraz da olsa içgüdüsel davranışların gözleminden çıkarabiliriz (Fordham, 1997, s. 26).” Aynı zamanda kolektif bilinçdışı bireye doğuştan aktarılan, evrensel ve kalıtsal bir düzeyi belirtir. Jung, kolektif bilinçdışı kavramının tanımını bir topluluğa, millete yani bir insanlığa aittir (Jung, 2006, s. 232).” şeklinde

yapar. Bunlardan hareketle kolektif bilinçdışı bireysel duygu ve durum içermeyen, atalarımızdan kalıtımsal olarak aktarılan ortak imgeleri içerir.

Kolektif bilinçdışı anlatı çözümlemelerinde benzer kahraman kalıplarıyla, engellerle ve olağanüstü varlıkların bulunması açığa çıkar. Bu ortak imgeler kolektif bilinçdışı yardımı ile kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürür.

2.4.4. Kahraman

Kahraman, sözlü ve yazılı ve anlatılarda sıradan insanlardan farklı olarak olağanüstü özellikler göstererek belli bir amaca hizmet eden kişidir. Jung’a göre kahraman “değiştirilemez kanunlarla macerasına başlar, tamamlar ve küllerinden yeniden doğarak bir maceraya adım atmak üzere benliğine gömülür (Jung, 2015, s.17).” Yani kahraman sıradan biri kişi değildir. O, yolculuğa çıkması için seçilmiş ve yolculuğu kabul ederek önüne çıkan tüm engelleri kabul eden kişidir. Kahraman sadece fiziksel olarak değil ruhsal olarak da kahraman kişiliği ile öne çıkar. Çıkacağı yolculuğun ve vereceği sınavların psikolojik yükünü kaldırabilecek kişi kahraman olarak kendini belli eder. Masal metinlerinde de diğer yazılı ve sözlü anlatı türlerinde de kahraman sıradan bir kişi olmadığını apaçık ortaya koyarak, ait olduğu toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini sembolize etmek için var olan bir kişilik konumundadır.

2.4.5. Persona

Persona, Latince “maske (TDK)” anlamına gelir. Bu anlamından yola çıkılarak persona kavramının bireyin sosyal yaşamda üstlendiği roller bağlamında ortaya çıkardığı yeni bir kişiliği, kimliği ya da maskeyi ifade ettiği söylenebilir. Jung ise kavramın tanımını “bireyin dış dünyaya karşı genel duygusal tutum biçimidir (Jung, 2006, s. 39).” şeklinde yapar. Yani bu durumda kişi kendi benliğini gerçek olarak yansıtmaz, toplumun ona yüklediği roller ile kendisine yeni bir maske yaratarak yaşamını sürdürür. Bireyin kendine yeni bir kimlik ya da maske yaratması ile topluma uyum sağlama ve kendini kabul ettirme süreci büyük ölçüde hız kazanarak ilerler. Böylece birey ve toplum arasındaki ilişki sorunsuz bir düzlemde ilerler. Bireyin oluşturduğu bu yapının avantajları olduğu gibi dezavantajlarının da olduğu görülür. Bu yapının işlerliği ile bireyin iç dünyasındaki ruh halinden uzaklaşarak oluşturduğu maskenin ruh haline bürünmesi kaçınılmaz son haline gelebilir.

Anlatı çözümlemelerinde persona, kahramanın ait olduğu toplumdaki rollerini anlamak açısından önemli bir yer tutar. Genellikle kahraman anlatının başlangıç kısımlarında bulunduğu personanın ona yüklediği anlamlar ile hareket ederken, ilerleyen kısımlarda çeşitli sınavlarla ve zorlu yollarla karşılaşması ile bulunduğu personayı sorgulayarak içsel çözümleme yaşar. Sorgulama sonucunda personasından uzaklaşması veya terk etmesi kahramanın içsel benliğine dönmesi ile sonuçlanır. Bu durum kahramanın geçirdiği dönüşüm sürecinin bir parçası olarak görülerek değerlendirilir.

2.4.6. Gölge

Gölge, Jung'un analitik psikoloji kitabında "Bireyin karanlık ve bastırılmış yönünü temsil eder. Ruhun bastırılmış, daha az yaşanmış yanını ve aşağılık eğilimini simgeler (Jung, 2006, s. 71)." Jung'un tanımlamasından da anlaşılacağı üzere gölge, bireyin kendi içinde bastırdığı ve dışa vurmaktan çekindiği yanını temsil eder. Birey bastırdığı karanlık yönlerini açığa çıkardığında toplumun onu dışlayarak yalnız kalmasına neden olabilir.

Gölge arketipi, sadece olumsuz yönlerden oluşmaz. Kahramanın bastırdığı karanlık yönleriyle yüzleşmesi ile farkında olmadığı güçlü yanlarını da ortaya çıkarabilir. Bu bağlamda incelendiğinde gölge arketipi sadece kötü bir varlık değil, bireyin kendini gerçekleştirmesi ve dönüştürmesi açısından da bir kilit noktasıdır.

2.4.7. Anima / Animus

Anima ve animus bireyin ruhsal dönüşümünü tamamlamasında rol oynayan kadın ve erkek cinsiyetini tanımlar. "Anima, erkeğin rüya ya da hayal dünyasında dişi bir figür olarak temsil edilen ruh imgesidir (Jung, 2015, s. 129)." Eril bireyin iç dünyasındaki bastırdığı dişi yönler anima arketipini ortaya çıkarır. Anima, kahramanın bireyselleşme sürecinde karşısına genellikle tanrıça olarak çıkar ve onunla sembolleşir. "Animus, kadının içindeki ruhsal güçlerin eril bir figürce sembolize edilen imgesidir (Jung, 2015, s. 129)." Kadın bireyin içinde bastırdığı eril duygular animus arketipini ortaya çıkartarak bireyleşme sürecinde aktif rol alarak eril sembollerle temsil edilir.

Kahramanın bireyleşme sürecinde karşısında çıkan karşı cins kahramanlar onun içsel yönlerinin yansıması olarak görülür. Anima arketipinin karşısına çıkıp, ona yol

gösteren kahraman genellikle tanrıça figürü ile belirir. Animus arketipinin karşısına ise eril bir güç çıkarak ona rehberlik eder ve bireyleşme sürecinde yardımcı olur. Bireyin bu süreci sağlıklı bir şekilde tamamlaması ise anima ve animus arasındaki bağı sağlıklı kurması ile mümkündür.

2.4.8. Yüce Birey / Yaşlı Bilge

Carl Gustav Jung'un bahsettiği arketiplerden biri de Yüce Birey ya da Yaşlı Bilge arketipidir. Kahramanın dönüşüm yolculuğunda karşısına çıkan Yüce Birey akıl hocası, rehber ve lider konumundadır. Jung'a göre Yüce Birey, "insanın karar, plan, tavsiye gibi bir durumla karşı karşıya kalması halinde ortaya çıkar ve yardımcı bir figür olarak belirir (Jung, 2005, s. 86)." Bilge adam arketipi, tecrübeyi, bilgiyi, sakinliği ve yol göstericiliği sembolize ederek kahramanın yolculuğu sırasında karşısına çıkan engellere karşı ona rehberlik eder.

Masal metinlerinde bilge adam, pir, ak sakallı ihtiyar, Hz. Hızır gibi isimlerle anılır. Kahraman yolcuğu esnasında zor bir durumla karşılaştığında yaşlı adam orada belirerek ona bir nesne veya bir akıl, öğüt vererek yolculuğun devam etmesini sağlar. Kahramana sadece fiziksel açıdan değil psikolojik açıdan da yardımcı olarak içsel bir aydınlanma yaşamasını sağlar.

2.5. TÜRK MİTOLOJİSİNDE YER ALAN ARKETİPLER

Türk mitolojisinde yer alan arketipler Jung'un evrensel arketip kuramıyla örtüşmekle birlikte, Türk kültürüne ait tarihi, coğrafi ve kültürel koşulların etkisiyle özgün biçimler kazanmıştır. Bu bağlamda Türk mitolojik arketipleri hem evrensel hem de yerel özellikler taşır.

2.5.1. Ülgen

Türk yaratılış mitlerinde, mutlak otorite ve düzen koyucu figür "baba" arketipi ile örtüşür. Ülgen de mit ve destanlarda baba figürünün temsilcisi konumundadır. Aynı zamanda "insanlara yardımcı, iyi ruhların en yücesidir (Çolak, 2023, s. 80)." İyiliğin ve koruyuculuğun sembolü olan Ülgen, aktif bir "baba" arketipidir. İnsanlara ateşi vermesi ve dünyayı düzenlemesi bakımından pasif bir yaratıcıdan ziyade insanlara yol gösterip, onları yönlendiren bir otoritedir. Aynı zamanda insanları kaostan kozmosa çağıran bir

rehber olarak da kabul edilir. Türk kültüründe yer alan adaletli yönetici imgesinin de mitolojik kökenidir.

2.5.2. Erlik

Erlik, Türk mitolojisinde ve Türk topluluklarında yeraltı dünyasının hâkimi, ölüm, cezalandırma ve hastalık ile ilişkilendirilen bir arketiptir. “Bütün kötülük ondan gelir, insanı günaha sürükler, hastalık verir ve ölümü göndererek onu yakınlarından ayırır (Radloff, 2008, s. 28).” Gölge arketipinin Türk mitolojisindeki karşılığıdır. Kaos ve düzen bozucu bir güç olarak ifade edilir. Bastırılan dürtüler, korkular ve ölüm düşüncesi Erlik ile somutlaşır. Aynı zamanda Erlik yok edilmesi gereken bir figür değil, insanı sınavan, dönüştüren, denge ve düzeni sağlayan bir arketiptir. Bireyleri ölümle ve korkuyla yüzleştirerek toplum düzenini pekiştirir.

2.5.3. Alp/Savaşçı

Alp, Türk mitolojisi ve geleneğinde yiğitlik, savaşçılık ve cesaret değerlerini temsil eden temel bir arketiptir. Alp arketipi, sadece fiziksel gücü değil aynı zamanda ahlaki doğruluk ve töreye bağlılığı da içeren çok katmanlı bir arketiptir. Edebiyatımızın en önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut kitabında da “sert yürürken cins bir ata namert yiğit binemez, binince binmese daha iyi. Çalıp keser öz kılıcı namertler çalınca çalmasa daha iyi. Çala bilen yiğide ok ile kılıçtan çomak daha iyi (Ergin, 2004, s.16).” sözleri kahraman kişinin ahlaklı, adaletli ve yiğit olması gerektiğini vurgular. Bununla birlikte alp olmak doğuştan kazanılmaz, kendini kanıtlayarak kazanılır. Bu süreç kahramanın yolculuğunu ve benliğin inşasını temsil eder. Alp kahraman figürü yolculuğunda kaosu aşarak düzeni sağlar.

2.5.4. Zümrüd-ü Anka

Türk mitolojik düşüncesinde hayvanlar çoğu zaman koruyucu ve rehber görevinde karşımıza çıkar. Zümrüdü Anka ise bu işlevlerden farklı olarak dönüştürücü ve tamamlayıcı bir görev üstlenir. Bireysel ve kolektif düzeyde yenilenme fikrini temsil eder. “Zümrüd-ü Anka kuşu yaşadığı mekân, fiziksel özellikleri, yönüyle olağanüstü, taşıdığı özellikler itibarıyla da sadece iyi yönüyle vurgulanan, kahramana yardımcı bir varlık olarak işlenir (Bayrakdarlar, 2022, s. 536).” Bu özellikleriyle Zümrüd-ü Anka

arketip kuramı çerçevesinde benliğin dönüşümünü ve bütünleşmesini simgeleyen, bireysel ve kolektif yenilenme fikrini bünyesinde barındıran bir hayvan arketipi olarak yorumlanabilir.

2.6. MONOMİT KURAMI VE ARKETİPLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Çalışmanın kuramsal temelini oluşturan Joseph Campbell'in Monomit kuramı, bireyin psikolojik dünyasındaki değişim ve dönüşümü içeren bir kuramdır. Campbell bu kuramı ortaya koyarken Carl Gustav Jung'un analitik psikoloji kuramında adı geçen arketip ve kolektif bilinçdışı kavramlarından etkilenir. Bu nedenle her iki kuram arasında da bir bağlantı ve ilişki olduğu ortaya çıkar. Jung arketip kavramı için “mitosu meydana getiren gereçler ve aynı zamanda bilinçdışından çıkan bireysel ve yerli ürünler halinde hemen hemen bütün dünyada ortaya çıkan ortak nitelikteki biçim ve imgelerdir. (Jung, 2006, s. 276).” tanımını yapar. Kısacası bu arketipler dünya üzerindeki tüm insanlarda ortak olarak bulunarak bireylerin psikolojik yanlarını temsil eder ve mevcut arketipler masal, mit, rüya şeklinde anlatılarak gün yüzüne çıkar. Kahraman, tanrıça, bilge yaşlı adam, gölge, anima, animus, masum, büyücü, yetim, savaşçı, fedakâr ve gezgin olarak adlandırılan bu arketipler bireyin iç dünyasında verdiği savaşları, değişim ve dönüşüm aşamalarını temsil eder.

Campbell ise bireyin içinde bulunduğu bu psikolojik yapıları evrensel bir kurama dönüştürerek anlatılar sayesinde bireyin iç dünyasına ışık tutar. Ona göre farklı kültürde anlatılan anlatılardaki benzer yapılar tüm dünyadaki insanların ortak bilinçdışından üretilmektedir. Bireyin bilinçdışındaki duyguları halk anlatılarına yansıtılarak onun psikolojik durumu hakkında bilgi verir. Campbell'in bu modeli sadece bir şema değil, anlatılar yardımı ile kahramanın sembolik psikolojik yolculuk modeli olarak da görülür.

Özetle Monomit ve Arketipkuramlarının her ikisi de evrensel insan deneyimlerine odaklansa da Monomit kuramı anlatı yapısına, Arketip kuramı ise insan zihnine odaklanır. Jung'un ortaya koyduğu arketipler anlatıya derinlik ve evrensellik katan figürler olarak kabul edilir. Monomit kuramı ise bu figürleri anlamlı bir yolculuk döngüsüne yerleştiren anlatı yapısıdır. Monomit kuramı bir süreci ifade ederken, arketip bu sürecin bir parçası olarak görülür. Kısacası her Monomit bünyesinde arketipleri barındırırken, her arketip Monomit döngüsünü içerisine almaz.

3.BÖLÜM

İÇ ANADOLU MASALLARININ EPİZOTLARI

3.1. RABBİ ÇENGİ

1-Bey oğlu atıyla gezmeye çıkar. (Tanımı: **uzaklaşma**, simgesi β^3)

2-Bey oğlu yola çıktığında üç kız kardeşin evlilik üzerine konuşmalarını duyar ve evlenme isteği aklını kurcalar. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: a^1)

3-Bey oğlu kızların vaatlerini duyduktan sonra yerine getirip getiremeyeceklerini anlamak için üçüyle de evlenir. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: δ^2)

4-Küçük kız vaadini yerine getirip, hamile kalır. Diğer iki kardeş ise bu durumu sindiremeyip cadı karısıyla iş birliği yaparak doğumda çocuklar ile köpeklerin yerlerini değiştirirler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A^1)

5-Bu olanlar karşısında bey oğlu, karısını ceza olarak yedi yolun ortasında bir çukura beline kadar gömdürür. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A^6)

6-Ali Bey denizdeki karartıyı görür ve Arap'ı gönderir. Arap sandığı getirir ve Ali Bey çocukları sahiplenir. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F^5)

7-Bey oğlu arkadaşı Ali Bey'in yanına gelir ve çocukları gördüğünde onlara kanı kaynar ve evine geri dönüp eşlerine sitem eder. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: $\downarrow$)

8-Kadınlar çocukların yaşadığını düşünür ve cadı karısını onları öldürmesi için gönderirler. Cadı karısı kızı ve oğlanı öldürmek için kızıdan bilgi edinir. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: ϵ^1)

9-Cadı karısı, kıza Rabbi Çengi'nin sihirli eşyaları olduğunu söyler. Kız da kardeşine olanları anlatarak sihirli eşyaları bulmasını ister. Oğlan yola çıkar. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: C)

10-Oğlan yolda giderken karşısına Hızır çıkar ve karşına çıkacak engelleri ve nasıl atlatacağını anlatır. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: G^4)

11- Oğlan sihirli nesnelere ve sonrasında Rabbi Çengi'ye ulaşır. (Tanımı: **giderme**, simgesi: K^4)

12-Oğlan, Rabbi Çengi'yi de alarak evine geri döner. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: $\downarrow$)

13- Rabbi Çengi, Bey oğlunu ve beraberindeki askerleri yemeğe davet eder. Yemekten sonra Bey oğluna yemesi için elma ve kaşık gönderir. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D¹**)

14- Bey oğlu, kaşıkla elma yenilmeyeceğini söyler. Rabbi Çengi de insanın köpek doğuramayacağını söyler ve eşlerinin yaptıklarını anlatır. (Tanımı: **ortaya çıkarma**, simgesi: **Ex**)

15- Bey oğlu, eşlerini kırk katıra bağlatıp gönderir. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)

16- Rabbi Çengi oğlanla, kız Ali Bey ile evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**)

17- Bey oğlu ise çocuklarının annesiyle evlenir. (Tanımı: **Evlenme**, simgesi: **W²**)
(Ergun, 2022, s. 298-317)

ÇÖZÜMLEMESİ

$\beta^3 a^1 \delta^2 A^1 A^6 F^5 \downarrow \varepsilon^1 C G^4 K^4 \downarrow D^1 Ex U W^0 W^2$

Yayılma Alanı

(Çankırı masalları - **Altın Perçemli Oğlan ile Altın Perçemli Kız** (Arslan, 2017, s. 497-498); Nevşehir masalları - **Akkavak Kızı** (Karabacak, 2022, s.136-139); Kırşehir masalları- **Şemsi Baani** (Yılmaz, 2019, s. 214-218); Kayseri masalları - **Çelaçengi** (Deniz, 1996, s. 131-133); Sivas masalları - **Çember Has Güzel** (Kaya, 2004, s. 126-135); Yozgat masalları - **Üç Kız Kardeş** (Aslan, 1994, s. 252-264); Altın Perçemli Oğlan Sırma Saçlı Kız (s. 264-268); Meram (Konya) masalları - **Altın Başlı Kızla Tel Perçemli Oğlan** (Emiroğlu, 1996, s. 338-343); Aksaray masalları - **Beyoğlu** (Alkan, 2002, s. 235-238).

3.2. CENAZE BEKLEYEN KIZ

1-Bir anne babanın tek çocuğu olan kız, her gece olduğu gibi nakış yaparken, pencereden giren bir kuş üç gece üst üste gelip onun kırk gece cenaze bekleyeceğini söyler. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B⁴**)

2-Anne ve babasına durumu anlatan kız, ailesiyle birlikte uzaklara gider. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

3-Ormanın içinden geçerken demir bir bina görürler ve açmaya çalışırlar, anne ve baba açamaz, kız açar ve içeri girdiğinde kapı kapanır, orada mahsur kalır. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁵**)

4-Kız içerideki odaları gezmeye başlar, odaların birinde uyuyan delikanlıyı görür ve başında beklemeye başlar. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: **C**)

5-Kız cenazenin başında otuz yedi gün bekledikten sonra dışarıdan Çingene kızı bağırır ve urganla onu içeri çekmesini söyler. Kız da urganı atıp onu yanına alır. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁵**)

6-Kız uyuyup kalır ve bu sırada delikanlı uyanır. Çingene kızı kırk gündür onun başında kendisinin beklediğini söyler, diğer kızı da halayık olarak tanıtır. (Tanımı: **aldatma**, simgesi: **η¹**)

7-Delikanlıyla Çingene kızı evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**)

8-Delikanlı pazara giderken kızın da bir isteği olup olmadığını sorar, kız da sabır taşı ve sabır bıçağı ister, kızın istediklerini verdikten sonra onu takip eder ve kız başından geçen her şeyi taşa anlatır ve taş erir. Delikanlı da bunları duyar. (Tanımı: **ortaya çıkarma**, simgesi: **Ex**)

9-Kız sabır bıçağını göğsüne saplayacağı sırada delikanlı onu tutar. Çingene kızını kırk katıra bağlatıp gönderir. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)

10-Kız ile delikanlı evlenerek mutlu bir hayat yaşar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**) (Ergun, 2014, s. 65-67)

ÇÖZÜMLEMESİ

B⁴↑ A¹⁵ C E⁵ η¹ W⁰ Ex U W⁰

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları- Sabır Taşı (Ergun, 2014, s. 84- 87); Gençlikte mi Kocalıkta mı? (Sığırtmacın Kızı) (s. 108-112); Ankara masalları- Sabır Taşı (Ergun, 2022, s. 117-121); Kırşehir masalları- Yedi Yıl Ölü Başı Bekleyen Kız (Yılmaz, 2019, s.188-190); Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız (s. 190-192); Kayseri masalları- Ölübaşı Bekleyen Gız (Deniz, 1996, s.87-88); Yozgat Masalları- Sabır Taşı I (Aslan, 1994, s. 230-231); Sabır Taşı II (s. 231-233).

3.3. ÜÇ TURUNÇ GÜZELİ

1-Çocuğu olmayan padişah, bahçede dolaşırken karşısına bir ihtiyar çıkar ve onun derdini bildiğini söyler. Çocuğu olması için elindeki elmayı padişaha verir ve kabuğunu atına yedirmesini, elmanın da yarısını karısının yarısını da kendisinin yemesi gerektiğini söyler. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B²**)

2-Dokuz ay on gün sonra padişahın oğlu, atın da tayı olur. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

3-Çocuğun güzelliği karşısında onu bir odaya kapatırlar ve varlığından sadece hocası haberdar olur. Bir gün çocuğun attığı kemik camı kırınca ona dış dünyanın varlığından bahsederler. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ¹**)

4-Çocuk bir gün akranlarıyla gezerken attığı taş kadının testisini kırar ve kadın:

-Üç turunç güzeline âşık olasın der. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a¹**)

5-Aradan aylar yıllar geçer ve çocuk aşkından hasta düşer. Üç turunç güzelini bulmak için yollara düşer. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B³**)

6-Babası da çocuğun gitmesine engel olmak için yüksek surlar yaptırır. Surları geçemeyeceğini anlayan çocuk atına yalvarır ve atı onu sırtına alıp uzaklara gider. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G²**)

7-Çocuğun vardığı yer devlerin diyarıdır. Çocuk, yerde yatan devı görür ve ona su getirip ayağındaki dikenleri temizler. Dev de çocuğa nereye gittiğini sorar ve ona yardım etmesi için çocuğu kardeşine gönderir. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

8-Çocuk kadının tıkalı olan bacasını açar ve dev ona nereye gittiğini sorar. Öğrendiğinde o yolun zorlu olduğunu geri dönmesi gerektiğini söyler. Çocuk itiraz edince ona yapması gerekenleri anlatır. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

9-Oğlan devin dediklerini yaparak turunç ağacına ulaşır ve turunçları alıp, atına binerek döner. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

10-Oğlan merak edip turuncun birini açar gider, diğerini açar o da kaçır gider. Sonuncuyu sıkıştırır ve açar eli ona değdiğinde dünya güzeli bir kız olur. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁸**)

11-Oğlan ailesine haber vermek için gider, kız da bir ağacın tepesine çıkıp oğlanı bekler. Kız ağaçta beklerken şavkı çeşmedeki suya vurur. Gelen Arap kızı onu kendisi zanneder. Kız da o şavkın kendisine ait olduğunu söyler. Arap kızı dünya güzelinin

yanına çıkmak ister. Dünya güzeli eğil kavağım der ve onu yanına alır. (Tanımı: **aldatma**, simgesi: η^1)

12- Arap kızı bu sihirli gücün nasıl olduğunu sorar. Kız da sihrinin boynundaki inci kolye olduğunu söyleyip, o koparsa kuş olup gideceğini söyler. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: ε^1)

13- Arap kızı da bir hileyle kızın kolyesini koparır, kız kuş olup gider. (Tanımı: **suça katılma**, simgesi: θ)

14- Arap kızı dünya güzelinin yerine geçer ve oğlanla o evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0)

15- Kız hamile kalır. Düğünden günler aylar sonra oğlanın gözü gibi bahçesine bir kuş dadanıp tüm bahçeyi mahveder. Oğlan da kuşu kafese koyup tüm vaktini onunla geçirir hale gelir. Arap kızı da oğlan ava çıkında kuştan kurtulmak için onu kestirir. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: E^1)

16- Kuşun kanının aktığı yerde ağaç yetişir, oğlan bu sefer de bu ağaçla vakit geçirmeye başlar. Arap kızı oğlanın ava gitmesini fırsat bilerek ağacı kestirir ve marangozlara bebek için beşik yaptırır. Bir koca karı sarayın önünden geçerken beşikten arta kalan odunları götürüp yakar. Odunlar yanınca üç turunç güzelinin tılsımı bir çuvaldız haline gelir. Kadın evden çıkınca üç turunç güzeli kız haline gelir. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: T^1)

17- Arap kızı, üç turunç kızının boynundan aldığı kolyenin incilerini dizmek için tellal bağırtır. Koca karı gidip kızının dizeceğini söyler, bey oğluyla birlikte üç turunç kızının yanına giderler, kız incileri dizer ve incilerle başından geçenleri konuşur. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: Q)

18- Bey oğlu olanları duyduktan sonra üç turunç güzeliyle evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0)

19- Arap kızını kırk katırla gönderir. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: U) (Aslan, 1994, s. 161-170)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$B^2 K^4 \gamma^1 a^1 B^3 G^2 \uparrow G^4 \downarrow K^8 \eta^1 \varepsilon^1 \theta W^0 E^1 T^1 Q W^0 U$$

(Eskişehir masalları- Nar-Turunç Kızı (Ergun, 2014, s. 173-177); Nevşehir masalları- Üç Turunç (Karabacak, 2022, s. 89-92); Sivas masalları- Üç Turunç'un Aşkı (Kaya, 2004, s. 509-515); Aksaray masalları- Üç Yumurta Güzeli (Alkan, 2002, s. 154-158).

3.4. KIRK TAY ANASI

1-Oğullarını evlendirmek isteyen padişah bütün kızları sarayın bahçesinde toplatır. Oğullarının da eline birer portakal vererek atmalarını ister, portakal kimin başına düşerse oğlan onunla evlenir. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2-Büyük ve ortanca oğlan zengin adamların kızlarıyla evlenir. Küçük olan portakalı attığında kaplumbağa kabuğuna düşer. Oğlan tekrar atar yine aynı yere düşer, kaplumbağanın yerini değiştirirler yine portakal onun üstüne düşer. Oğlan da kaderine razı olur ve kaplumbağayla evlenir. (Tanımı: **evlilik**, simgesi: **W⁰**)

3-Oğlan odaya gelen yemeklerin yenildiğini görür, annesine durumu anlatır ve annesi, oğlana saklanıp öğrenmesini söyler. Oğlan bunları yaptığında kaplumbağanın peri kızı olduğunu görür ve âşık olur. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ¹**)

4-Kız yine kabuğundan çıktığında oğlan çıkar ve kabuğu ateşe atıp yakar. Kızın kabuğu yandığı için oğlana, babasının kendisini gördüğünde âşık olacağını söyler. Bir gün padişah kızı görür ve âşık olur. (Tanımı: **yasağı çiğneme**, simgesi: **δ**)

5-Padişah kızla evlenmek için oğlunu öldürtmek ister. Oğlanı Kırk Tay Anasını bulmaya göndermeye karar verir. Oğlan da kızdan yardım ister. Kız da oğlana bakla verip denize atmasını ve amcasının ona yardım edeceğini söyleyerek oğlanı gönderir. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

6-Oğlan baklayı denize attığında kızın amcasına Kırk Tay Anasını aradığını söyler, amcası da yapması gerekenleri anlatır. Oğlan bu sayede Kırk Tay Anasını yakalar ve babasına götürür. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

7-Padişah bu sefer de ata ve taya bakacak peri kızını bulması için oğlanı gönderir. Oğlan yine denize gider kızın küçük amcasından yardım ister. (Tanımı, **güç iş**, simgesi: **M**)

8-Amca yapması gerekenleri anlatır. Oğlan yolda giderken çuval çuval un yiyen, suyu bir çekişte içen, bir adımla uzaklara gidip gelen, kulakları çok iyi duyan ve bir kürekle tarlayı ters çevirebilen adamlarla arkadaş olur. Oğlan ve arkadaşları gide gide

Periler Ülkesine varıp peri kızını isterler ve Kraliçe zorluk çıkarmaya başlar. Bu adamları sınavdan geçirir. Oğlanın yanındaki adamların olağanüstü güçleri olduğu için hepsini kolaylıkla geçerler. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

9-Oğlan ve arkadaşları peri kızını alıp ülkelerine dönerler. (Tanımı: geri dönüş, simgesi: $\downarrow$)

10-Padişah, oğlunun bunu da başardığını görünce onu merdivenlerden atacağı sırada olduğu yerde kurur. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)

11-Oğlan da hem kaplumbağa kabuğundan çıkan kızla hem de peri kızıyla evlenip, mutlu mesut yaşar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**) (Kaya, 2004, s. 294-303)

ÇÖZÜMLEMESİ

a W⁰ γ^1 δ $\uparrow$ K⁴ M N $\downarrow$ U W⁰

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları - **Piliç Kız** - (Ergun, 2014, s. 72-76); **Limon Kız** (s. 118-120); **Keçi Kız** (s. 259-261); Sivas masalları - **Hasırcı Kız** (Kaya, 2004, s.223-229); **Kedi Gelin** (s.276-282); **Kurbağa Gelin** (342-352); **Çankırı masalları - Keçi Kız** (Arslan, 2017, s.487-488); **Kırşehir masalları - Kara Keçi** (Yılmaz, 2019, s.294-295); **Keçeli Kız** (s.264-265); **Niğde masalları - Konuşan Bebek** (Bakırcı, 2000, s.262-263); **Keçi Kız** (s.305-306); **Yozgat masalları - Keçi Kız** (Aslan, 1994, s.156-158); **Meram (Konya) masalları - Zalim Padişah** (Emiroğlu, 1996, s. 229-232); **Aksaray masalları - Gurbağa Gelin** (Alkan, 2002, s. 188-192).

3.5. ZÜMRÜD-Ü ANKA

1-Zengin adamın her yıl bahçesinin hasat zamanı geldiğinde dev gelir bahçeyi talan eder. Büyük oğlan ise devi bulup öldüreceğini söyler ve hasat zamanı geldiğinde bahçeyi beklemeye başlar fakat uyuya kalır. Dev yine bahçeyi talan edip gider. Ertesi sene olduğunda ortanca oğlan bahçeyi bekler ama o da başarısız olur. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A³**)

2-Sonraki sene küçük oğlan beklemeye başlar. Oğlan çadırda otururken dev gürültüyle bahçeye dalar, oğlan da kılıcını çekip devi yaralar ve kulağını keser. Sonra dev gider. (Tanımı: **çatışma**, simgesi: **H¹**)

3-Oğlan olan biteni ailesine anlatır ve üç kardeş birlikte kan izlerini takip ederek devi bulmak için yola çıkarlar. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

4-Bir kuyunun başına gelirler. Büyük oğlanın beline ip bağlayıp aşağı sallarlar, yandım diye feryat edince yukarı çekerler. Ortanca oğlanı sallarlar. O da feryat eder onu da yukarı çekerler. Küçük oğlana sıra gelir, geri çekmemelerini tembihleyerek kuyuya iner. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁵**)

5-Oğlan aşağı indiğinde karşısına bir ihtiyar çıkar. İhtiyacı olduğunda kullanması için oğlana iki tane kıl verir. Kılları birbirine sürtünce iki koç geleceğini; beyaz koça binince yeryüzüne, kara koça binince yerin yedi kat altına gideceğini söyler ve kaybolur. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

6-Oğlan kuyunun dibine varır, devi bulup onu orada öldürür. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J⁵**)

7-Oğlan kuyunun içinde gezerken bir odada bağlı kızı görür, onu kurtarır, diğer iki odadaki kızları da kurtarır ve bunlar sırayla büyük abimin, ortanca abimin ve benim kismetim der. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁴**)

8-Kuyunun ağzına geldiğinde büyük kızı ve ortanca kızı yukarı gönderir. Küçük kız, kardeşlerinin ona kötülük yapacağını önce oğlanın çıkmasını sonra kendisinin çıkarılmasını ister. Oğlan kızın söylediğini kabul etmez. Kızı iple yukarı gönderir. Kardeşleri kızı güzel görünce, kuyudaki oğlanın ipinin keserler ve oğlan yukarı çıkamaz. Kardeşler kızları alıp ailelerinin yanına giderler ve küçük kardeşlerinin öldüğünü söylerler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁵**)

9-İki kardeş getirdikleri kızlarla evlenir. Küçük oğlanın kismetini olan kız da oğlanın anne babasının yanında yaşamaya başlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**)

10-Oğlan kuyudan çıkmanın yollarını ararken kıllar aklına gelir ve birbirine sürter, koçlar gelir ve yanlışlıkla kara koça binip, yerin yedi kat altına iner. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G²**)

11-Oğlan yerin altında gezerken bir neneye rastlar ve ondan su ister. Nene suyu verdiğinde oğlan suyun kanlı olduğunu görür. Oğlan kadına suyun neden kanlı olduğunu sorar. Kadın da çeşmenin başında bir devin oturduğunu, su vermek için her

gün bir adam yediğini söyler. O kanın da yediği insanlara ait olduğunu söyler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁷**)

12-O gün devin yiyeceği kız padişahın kızıdır. Oğlan da kızla birlikte çeşmeye gider. Dev'e okunu atar ve öldürür. (Tanımı: **çatışma**, simgesi: **H¹**)

13-Kızının yaşadığını gören padişah oğlanı mükafatlandırmak ister. Halk toplanır, herkes ben öldürdüm der. Kız ise oğlanın sırtına elini koyduğu için o işaretten oğlanı tanır ve devi öldürenin o olduğunu söyler. (Tanımı: **özel işaret**, simgesi: **I¹**)

14-Padişah oğlana ne istediğini sorar. Oğlan da iki gün müsaade ister. Oğlan gidip bir ağacın altında uyur, kuşların sesine uyanır. Bir yılanın kuşları yiyeceği sırada yılanı öldürür ve tekrar uyur. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁷**)

15-Zümrüd-ü Anka kuşu gelip uyuyan oğlanı gördüğünde her sene yavrularına zarar verenin o olduğunu düşünür. Boynundaki değirmen taşını oğlanın üstüne bırakacağı sırada kuşlar annelerine olanları anlatır. Oğlan uyanır ve kuşu görür. Kuş dile gelip oraya nasıl geldiğini sorar. Oğlan başından geçenleri anlatır. Kuştan onu yeryüzüne çıkarması için yardım ister. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F⁵**)

16-Kuş oğlandan kırk tane şişek ve kırk tulum getirmesi şartıyla onu ülkesine götüreceğini söyler. Oğlan kuşun istediklerini padişaha hazırlatır, kuşun kanatlarına yükletir ve yola çıkar. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G¹**)

17-Kuş gak dedikçe et guk dedikçe şarap verir ve dünyaya yaklaşırlar. Et bittiğinde oğlan baldırından et kesip kuşa verir. Kuş insan eti olduğunu anladığı için o eti dilinin altında saklar. Dünyaya indiklerinde oğlana yürümesini söyler. Oğlan yürüyemez, kuş dilinin altındaki eti yapıştırır, oğlan yürümeye başlar kuş da uçup gider. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

18-Oğlanın ailesi de kızı oğlanların biriyle nikahlamak ister. Kız da ortanca oğlanla evlenmek ister. Kız küçük oğlanın geleceğini bildiği için sürekli aileyi oyalar. Oğlan gidip bir terzinin yanında çalışmaya başlar. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: **O¹**)

19-Kız da aileden fındık kabuğuna sığacak bir elbise ister. Oğlan yanında çalıştığı terziye bunu yapabileceğini söyler. Oğlan padişahın huzuruna çıkar elbise için bir hafta müsaade ister. Kız bunu duyunca sevinir. Oğlanın geldiğini anlar. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

20-Oğlan kılı birbirine sürter, bir Arap ortaya çıkar. Elbiseyi ondan ister. Arap elbiseyi hazırlar getirir. Elbiseyi kıza teslim ederler. Kız elbiseyi üzerinden çıkarınca fındık kabuğunun içine sığar. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

21-Kız ikinci bir istekte bulunur. Altın bir tepsi içinde altından tavuk ve yavru ister. Bunların canlanıp yem yemesini ister. Oğlanın ustası bunu oğlana söyler onu da yapar. Üçüncü dördüncü isteğini de yerine getirir. (Tanımları: **güç iş-güç işi yerine getirme**, simgeleri: **M- N**)

22-Kız son olarak meydana çıktığında ayağını yerden kesip uçacak bir at ister. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

23-Oğlan tekrar kılı birbirine sürter, Arap gelir ve atı ister. Arap, atı getirir. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

24-Oğlan fakirlerin tarafında cirite katılır. Ciritte damat olan ortanca abisine değneği vurunca abisi ölür. Birkaç günlük yastan sonra kıızı büyük kardeşle evlendirmek isterler. Ciritte bu sefer de büyük abisini öldürür. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)

25-Atını sürüp padişahın bahçesine dalıp talan eder. Zırhını çıkarıp padişahın karşısına geçer. Babası oğlunu tanır. Oğlan olanı biteni anlatır. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: **Q**)

26-Padişah ölen iki oğlu için düğünü iptal etmez, küçük oğlunun düğününü yapar. Mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**) (Aslan, 1994, s. 141-149)

ÇÖZÜMLEMESİ

$A^3 H^1 \uparrow G^5 G^4 J^5 E^4 A^{15} W^0 G^2 A^{17} H^1 I^1 E^7 F^5 G^1 \downarrow O^1 M-N M-N M-N U Q W^0$

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları - Padişahın Oğulları ve Elma Ağacı (Ergun, 2014, s. 68-69); Aynayı Bulmaya Giden Üç Kardeş (s. 81-83); Ankara masalları - Padişahın Küçük Oğlu (Ergun, 2022, 110-116); Padişahın Üç Oğlu (s.268-280); Çankırı masalları – Demirkıran (Arslan, 2017, s.348-350); Elma (s.351-354); Nevşehir masalları - Zümrüdüanka Kuşu (Karabacak, 2022, s. 75-77); Kırşehir masalları - Kuyudaki Yusuf (Yılmaz, 2019, s.198-201); Kayseri masalları - Aliki Memed Meliki Memed Öle Memed (Deniz, 1996, s.90); Katuroğlu Mehmet (s.139-141); Sivas masalları - Padişah ve Üç Oğlu (Kaya, 2004, s.379-386); Niğde masalları -

Gangan Kuşu (Bakırcı, 2000, s. 252-255); **Altın Bülbul** (s.332-334); **Yozgat masalları - Yedi Başlı Ejderha** (Aslan, 1994,s. 149-156); **Endam Aynası** (s.236-243); **Şeyda Bülbul** (s.243-245); **Meram (Konya) masalları - Elma Ağacı ve Dev** (Emiroğlu, 1996, s. 219-221); **Aksaray masalları - Gül ile Bülbul** (Alkan, 222-227).

3.6. YILAN PRENS

1-Çocuğu olmayan padişahın sarayına ihtiyar bir misafir gelir ve birlikte yemek yerler. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2-İhtiyar adam çocukları olması için padişaha; ülkenin en ucundaki dağın pınarında baharın yaza bağlandığı gece yıkanıp, hayırlısını dileyerek kavuşmalarını söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

3-Gün geldiğinde padişah ve karısı pınara gider, yıkanır ve yataklarına geçerler. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

4-Kadın Allahtan hayırlısını istemek yerine ne olursa olsun bir evlat vermesini diler ve hamile kalır. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

5-Doğum zamanı geldiğinde kadın bir türlü doğuramaz. Padişah öfkesinden kadını doğurtamayan ebeleri öldürür. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁴**)

6-Ülkede babası ve üvey annesiyle yaşayan bir kız vardır. Padişahın ebeleri öldürttüğünü duyan kadın, üvey kızının bu doğumu gerçekleştirebileceğini söyler. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

7-Kızı saraya çağırırlar. Kız başına gelecekleri anlar ve annesinin mezarına gider. Kız annesinin mezarında kadının doğumunu yaptıramadığı zaman kendisinin de öldürüleceğini söyler. Bu sırada bir ihtiyar beliriverir. İhtiyar kadının hayırlısını istemediğini bu yüzden karnında bir yılan olduğunu söyler. Doğumunu yaptırırken süt istemesini, sütü kadının bacaklarının araya koyduğunda sütün kokusuna yılanın çıkacağını söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

8-Kız saraya gider ve ihtiyar adamın dediklerini yapar. Bunun üzerine padişahın karısı kara bir yılan doğurur. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

9-Padişah ve karısı ağlaya sızlaya yılan da olsa evlattır derler ve onu sarayın arka odasına koyarlar. Yılan oğlan büyür ve babasına evlenmek istediğinin haberini gönderir. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

10- Padişah oğlunu kıramadığı için vezirin kızıyla oğlanı evlendirir. Oğlan gece kızı sokup öldürür. Padişah diğer vezir kızıyla evlendirir, onun da sonu diğer kız gibi olur. Saraya gelin gelen her kızın ölüsü çıkar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁴**)

11- Oğlanın kızları öldürdüğünü duyan kadın, padişaha gidip oğlunu doğuran da benim üvey kızımdı. Prens dilinden o anlar, onunla evlendirin der. Padişah adam gönderip kızı ister. Babası da verir. Öleceğini anlayan kız yine annesinin mezarına gider. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

12- Kız annesine öleceğini anlatırken yine ihtiyar ortaya çıkar. İhtiyar kıza yılanın bir delikanlı olduğunu ve söylediklerini yaparsa insan şeklinde döneceğini söyler. İhtiyar, kıza; gerdeğe gireceğin sırada üstüne kırk tane gömlek giymesini, yılan soyun dediğinde onun bir gömleğini çıkarmasını, kızın da yılanı soyun demesi gerektiğini söyler. Karşılıklı birer gömlek çıkarıp kırkıncı gömleği de çıkardığında delikanlıya dönüşeceğini anlatır. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

13- Kız hazırlanır ve alıp saraya götürülür. Akşam olup kız odaya girdiğinde ihtiyarın dediklerini sırasıyla yapar ve yılan yakışıklı bir delikanlıya dönüşür. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: **T¹**)

14- Kız ve oğlan yıllarca mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**) (Hakkoymaz, 2012, s. 75-77)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a G^4 \uparrow K^4 A^{14} M G^4 N a A^{14} M G^4 T^1 W^0$$

Yayıma Alanı

(**Kırşehir masalları- Sabırlı Kız** (Yılmaz, 2019, s.250-251); **Kayseri masalları- Nigâr ile Bahtiyar** (Deniz, 1996, s.150-152); **Sivas masalları- Yılan Bey** (Kaya, 2004, s. 573-581); **Yozgat masalları- Yılan Bey ile Şeker Hanım** (Aslan, 1994, s.191-193); **Yılan Oğlan** (s. 193-194).

3.7. YILAN PADİŞAH

1- Süpürge satarak geçimini sağlayan adamın karşısına bir gün bir yılan çıkar ve adamın büyük kızıyla evleneceğini söyler. Adam eve dönüp kızına söylediğinde kız

kabul etmez. Diğer kızına sorar o da kabul etmez. Sıra küçük kıza geldiğinde o evlenmeyi kabul eder. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁶**)

2-Ablaları kardeşlerini hazırlarlar ve babası onu alıp götürür. (Tanımı: gidiş, simgesi: ↑)

3-Yılan yerin altından çıkarak kızı alır ve yerin kırk kat altına girerler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G²**)

4-Yılan padişah aslında yılan değil genç bir delikanlıdır. Yılan padişah yapacağı düğün için kızın ailesini de davet etmek ister fakat kıza kendisinin kim olduğunu söylememesini ve göstermemesini tembihler. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

5-Düğünün ilk iki gününde kızın kardeşleri, kızı yılana verdikleri için ah vah ederler. Düğünün üçüncü gününde kızın ablaları yine ah vah ederken kız da kocasının yılan olmadığını karşıdaki yakışıklı oğlan olduğunu söyler. (Tanımı: **yasagi çigneme**, simgesi: **δ**)

6-Kız oğlanı gösterdikten sonra oğlanın tüm akrabaları yılana dönüşür. Kızın gerçekleri söylemesinin ardından oğlan gelip kıza demir çarık ve asa vererek bunlar yıpranmaya kadar kendisini aramasını söyler ve gider. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: ↑)

7-Kız da yola düşüp yıllarca yılan padişahı arar, demir çarık ve asa eskir. En sonunda bir çeşmenin başına gelir. Çeşmenin başında da yılan padişahın nişanlanacağı kız çeşmeden su doldurmayı beklerken yılan padişahın karısına, yılan padişahın abdest için su beklediğini ve çekilmesi gerektiğini söyler. Padişahın karısı, kızın testisiyle su içmek ister ve suyu içtikten sonra parmağındaki yüzüğü testinin içine atar. (Tanımı: **özel işaret**, simgesi: **I²**)

8-Yılan padişah abdest alırken testideki yüzük yere düşer. Padişah yüzükten karısının geldiğini anlar. Kıza çeşmede kimin olduğunu sorar, kız da pis bir kızın olduğunu söyler. Padişah çeşmeye gider ve karısını alıp annesine emanet eder. Yılan padişahın nişanlanacağı kız ise teyzesinin kızıdır. Teyzesi, padişahın getirdiği kızın onun karısı olduğunu anlar. Kadın kızı öldürmek için ona dağa gidip tüy getirmesini söyler. Kız da bunu yapamayacağı için ağlamaya başlar. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

9-Kızın ağladığını gören yılan padişah kıza ağacın altına oturup kurtlara kuşlara yılan padişah öldü diye ağlamasını, bu sayede kuşların gelip tüy dökeceğini söyler. Kız da söylenileni yapar ve tüyleri padişahın teyzesine götürür. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

10- Teyzesi kızın ölmediğini görünce bu sefer de dağdan elma, armut getirmesini ister. Kız yine ağlamaya başlar. Padişah, kıza bu sefer de gidip bir ağacın altında oturup elmalara, armutlara yılan padişah öldü diye ağlamasını söyler. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

11- Kız ağacın altında ağlarken elmalar, armutlar ağaçtan dökülür onları da toplar ve kadına götürür. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

12- Kadın yine kızın ölmediğini görünce kızına fırını yakmasını söyler. Padişahın karısını yakmaya karar verirler. Kız fırını yaktıktan sonra annesiyle uyuya kalır ve fırsattan istifade yılan padişahla karısı, kızı fırına atıp kaçarlar. Yılan padişahın annesi ve teyzesi uyandığında kızın yandığını, yılan padişah ve karısının da kaçtığını görürler. Onlarda onların peşlerine düşerler. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**)

13- Yılan padişahın annesi yaklaşınca karısı bostan yılan padişahla bostancı olur. Annesi oğlunu bostancı zannederek oradan birilerinin geçip geçmediğini sorar. Bostancı da geçmediğini söyler. Kadınlar yine yollarına devam ederler. Aralarındaki mesafe azalınca padişahın karısı gül, yılan padişahla yılan olur ve köküne dolanır. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: **T¹**)

14- Annesi bahçeye vardığında onların orada olduğunu anlar, oğluna bütün dünyanın anahtarlarını verip onları gönderir. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

15- Kız kardeşi ise anahtarları verdiğini görünce kardeşini yer. Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**) (Aslan, 1994, s. 174-177)

ÇÖZÜMLEMESİ

$A^{16} G^2 \gamma \delta \uparrow I^2 M N M N U T^1 \downarrow U$

Yayılma Alanı

(Sivas masalları- Berri Hala (Kaya, 2004 s.86-101); Yeşil Çetu Kuşu (s. 564-572); Eskişehir masalları – İki Dev Karısı (Ergun, 2014, s. 43-46); Dev Oğlu (s. 158-162); Çankırı masalları- Şık Battal (Arslan, 2017, s. 357-360); Kelle (s. 361-365); Niğde masalları- Süllü Yusuf (Bakırcı, 2000, s. 267-272).

3.8. SALKIM ÜZÜM

1-Üç kızı olan padişah seyahate çıkmadan önce kızlarına ne istediklerini sorar. İki büyük kız elmas yüzük, küpe, bilezik ister; küçük kız da Salkım Üzüm ister. Kız, babasına eğer Salkım Üzüm'ü getirmezsen önün yel, arkan sel olsun der ve padişah yola çıkar. (Tanımı: **uzaklaşma**, simgesi: β)

2-Padişah iki kızının istediklerini alır fakat küçük kızın istediği Salkım Üzüm'ü bulamaz. Tekrar evine dönmek için yola çıkar. Padişahın yolda önü yel arkası sel olur. Tekrar geldiği yere geri döner. Ayağına demir çarık, eline demir asa alarak diyar diyar gezer. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: C)

3-Çin, Maçin'e varır orada bir evin kapısını çalar ve karşısına çıkan yakışıklı delikanlıya Salkım Üzüm'ü sorar. Oğlan da padişahı oturtur, bir mektup yazar ve açmayacağına dair yemin verdirip, kendisinin Salkım Üzüm olduğunu söyler. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: γ)

4-Padişah tekrar evine dönmek için yola koyulur ve yol güllük gülistanlık olur. Evine döner. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: $\downarrow$)

5-Padişah iki kızının hediyelerini verir, küçük kızının hediyesini vermez. İki kardeş onu kıskanırlar ve kızı gözetlemeye başlarlar. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: ϵ)

6-Babası kızı mektubu verir ve kız okuduğunda ağlamaya başlar. Kız babasına benim odamdan onun odasına yol yapılması gerektiğini, bu şartla benimle evleneceğini söyler, der. Oğlan kızı ihtiyacı olduğunda onu çağırması için de iki kıl gönderir. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F^1)

7-Babası kızının istediğini kabul eder ve yolu yaptırır. Yolun yapımı bittiğinde kız kılları birbirine sürter, oğlan gelir ve evlenirler. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0)

8-Kız evlendiğinden beri odadan çıkmaz hale gelir ve ablaları bu durumdan şüphelenir. Kızı alıp hamama götürürler. Küçük kız tarağını unutur ve büyük kız tarağı almak için eve gider. Büyük kız eve gelip odaya girer ve aramaya başlar. Sandığı çekip yolu görünce içeri girer ve yolun camlarını kırar, sonra geri çıkıp hamama gider. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A^6)

9-Kız eve geldiğinde kocasını beklemeye başlar ve kocası gelmez. Kız sandığı çeker, yolun kırık ve kanlı olduğunu görür. Bunun üzerine bayılır. Babası gelip kızı oradan çıkarır. Kız, babasına olanları anlatır ve ayağına demir çarık eline demir asa alarak yollara düşer. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: $\uparrow$)

10- Memleketin birine varır ve herkesin siyahlar giydiğini görür. Orada bulunanlar padişahlarının bir oğlu olduğunu ve onun da kırk gündür kayıp olduğunu söyleyerek kızı misafir olarak kabul etmezler. Kız padişahın evini öğrenir ve içeri girmek için izin ister. Padişahta içeri alınmasını ve dadının yanında yatmasını söyler. Dadı oğlanın süt annesidir. İkisi birlikte uyurken dadı gece kalkıp şişi kızdırıp kızın ayağına basar ve sırrını öğrenemeyeceğini söyler. Kız da uyumadığını dadıya belli etmez. Dadı kalkıp yatağını toplar ve çatıya çıkar kız da peşinden gider. Dadı orada bulunan zembilin ipini çekerek, beni alıyor musun? diye sorar. Oradaki de sen benim annemsin alamam der. Dadı sinirlenip kuru ekmekleri alır ve yatağına döner. Kız dadıdan önce yatağa girer. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁵**)

11- Sabah olduğunda kız padişahı görmek istediğini söyler. Padişahın yanına götürdüklerinde dadının odasına gidelim der ve gittiklerinde zembili indirirler. Padişah oğlanı gördüğünde oğlu olduğunu anlar ve kavuşurlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K¹⁰**)

12- Padişah kızdan dileğini sorar, kız bir şey istemez ve tekrar yollara düşer. Kız memleketin birine daha varır ve oradaki kadınlar, padişahın bir kızı olduğunu ve onun da delirdiği söyleyerek kimsenin kızı misafir edemeyeceğini söyler. Kız saraya gitmek ister, kadın da deli kızın önüne garipleri atıyorlar seni de yer dediğinde yesin cevabını verir ve saraya gider. Deli kız onu yemek üzereyken ağaca çıkar ve bastonuyla tavanı delerek yukarı çıkar ve başka bir köye gider. Kız köye vardığında devi görür ve hemen arkasından memesini emer. Dev karısının sütünü emdiği için dev ona zarar vermez. Kız dev karısına ne yaptığını sorar, o da padişahın, kızını oğluna vermediğini ona sihir yaptığını ve kırkıncı gün çatlayacağını söyler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹¹**)

13- Dev karısı karışımı kızın karıştırmasını ister ve uyur. Kadın uyur uyumaz kız kaynar suyu devin kulağından döker ve dev orada ölür. Kız da devin sihir için alıp kaynattığı gömleği soğuk suda yıkar ve sihir bozulur. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁸**)

14- Kız padişahın yanına gelerek kızının akıllandığını söyler. Padişah kızının akıllandığını görünce kıza dileğini sorar, kız bir şey istemez ve tekrar yollara düşer. Kız yine başka bir memlekete varır orada da herkesi siyahlar içinde görür. Kadına neden böyle giyindiklerinde sorduğunda, Peri Padişahının oğluna bir kızın mektup yazıp götürdüğünü ve sonra yaralı gönderdiğini söyler. Adının da Salkım Üzüm olduğunu söyler. Kız onların evine gitmek ister ve kadın evi gösterir. Kız doktor kıyafeti giyerek,

“Doktor var.” diye bağıır. Bunun üzerine oğlanın babası doktoru içeri alır. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: **O**)

15- Kız oğlanın babasından hamam kiralamasını ister ve oğlanı oraya götürüp sarıp sarmalayıp sallar, böylece bütün camlar dökülür. Kırk gün oğlanı tedavi eder ve iyileşir. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

16- Oğlanın babası kızıdan dileğini ister, kız da oğlanın parmağındaki yüzüğü ister. Oğlana da: En büyük düşmanın bile karşına çıksa doktorun başı için öldürme dese öldürür müsün? Diye sorar, oğlan da öldürmem cevabını verir. (Tanımı: **özel işaret**, simgesi: **I²**)

17- Kız, oğlandan bu sözü aldıktan sonra evine döner, camları temizletir, yolları yaptırır. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

18- Kılı kıla çarpar ve oğlan kılıcını alarak gelir. Oğlan kılıcı kaldırıp tam kıza vuracakken kız; “doktorun başı için dur” der. Oğlan durur. Kız onu kendisinin tedavi ettiğini söyler ve yüzüğü gösterir. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: **Q**)

19- Kız başından geçenleri anlatır, tekrar evlenip mutlu olurlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W²**) (Kaya, 2004, s. 409-418)

ÇÖZÜMLENMESİ

$$\beta C \gamma \downarrow \varepsilon F^1 W^0 A^6 \uparrow A^{15} K^{10} A^{11} K^8 O N I^2 \downarrow Q W^2$$

Yayılma Alanı

(Kayseri masalları- Üzüm (Deniz, 1996, s. 102-103).

3.9. MAVİ GÖZLÜ KEDİ

1- Ticaretle uğraşan adamın üç kızı vardır ve seyahate gideceği bir gün kızlarına ne istediklerini sorar. Büyük kız elbise, ortanca kız eşarp, küçük kız mavi gözlü kedi almasını ister. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a³**)

2- Adam yola çıkar, küçük kızının istediği mavi gözlü kediye bulur ama diğer iki kızının istediklerini bulamaz. Bir ağacın dibine oturup of çeker. Karşısına bir dev çıkar ve ne istediğini sorar. Adam da kızlarının istediklerini bulamadığını söyler. Dev, pullu eşarbn kendisinde olduğunu, elbisenin de yılanlar padişahın da olduğunu ve bir şartla

vereceğini söyler. Şartı da evde ne zaman bulgur kaynarsa o zaman gelip adamın kızını alacağıdır. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B²**)

3- Adam devden eşarbı alır ve yılanlar padişahını bulmak için yola koyulur. Yılanlar padişahını bulur ve elbiseyi ister. Yılanlar padişahı da bir sene sonra kızını almak şartıyla elbiseyi adama verir. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F²**)

4- Adam evine döner ve aradan bir yıl geçer. Yılanlar padişahı gelip kızı alır, gider. Aradan biraz zaman geçer ve ortanca kızın canı bulgur ister. Babası da yarın kaynatırız der. Bulguru kaynatınca dev gelir kızı kendine eş olarak götürür. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A⁸**)

5- Dev, kıza her gün pilav verir ve üzerine bir el koyar. Kız da pilavı yer eli çöpe atar. Dev gelip ele nerede olduğunu sorunca çöpün içinde olduğunu söyler. Bunun üzerine dev, kızı şişe geçirip asar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁴**)

6- Yılanlar padişahının kızı kara kara düşünürken karşısına bir pir çıkar. Niye düşündüğünü sorduğunda kız, oradan nasıl kurtulacağını düşündüğünü söyler. Pir, kıza tarak, iğne ve sabun vereceğini, kaçarken sırasıyla bunları yere atması gerektiğini söyler ve gider. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

7- Kız kaçır ve pirin dediklerini yapar, yılanlar ölür, kız evine varır. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

8- Kız evine gelince dev bu kızı da alıp götürür. Ona da pilav ve üstünde el verir. Bu kız da pilavı yer eli çöpe atar. Dev ele nerede olduğunu sorduğunda çöpün içinde olduğunu söyler ve dev bu kızı da şişe geçirip asar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁴**)

9- Dev gidip küçük kızı da alıp götürür. Kız giderken yanında mavi gözlü kedisini de götürür. Kıza pilav üzerinde eli verir. Kız pilavı yer eli de kediye yedirir. Dev gelip ele nerede olduğunu sorduğunda sıcak bir yerde olduğunu söyler. Bunun üzerine dev ve kız güzel günler geçirirler. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁸**)

10- Dev kızın dizine yatar ve saçlarını okşamaya başlar. Bu hareket devin hoşuna gider ve uyur. Kız devin saçlarını karıştırırken bir yumak anahtar bulur. Tek tek odaları açar, hepsi altın doludur. Kırkıncı odaya geldiğinde ablalarının tavanda asılı olduğunu görür. Onları tavandan indirip yaralarını sarar, iyileştirir. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K¹⁰**)

11- Kardeşler büyük bir kazanın içini yağla doldurup altını yakarlar. Kızgın yağ devin üzerine döküp öldürürler. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J⁵**)

12- Kızlar bunun üzerine devin sarayına sahip olurlar ve babalarını da yanlarına alıp mutlu bir hayat yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W³**)

(Bakırcı, 2000, s. 273-276)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a^3 B^2 F^2 A^8 A^{14} G^4 \downarrow A^{14} E^8 K^{10} J^5 W^3$$

Yayılma Alanı

(Sivas masalları- **Kusmuk** (Kaya, 2004, s. 353-362); **Yozgat masalları- Kurt Baba** (Aslan, 1994, s. 208-212); **Dev** (s. 212-213); **Kırşehir masalları- Lebbi Gulah** (Yılmaz, 2019, s. 252-253); **Meram (Konya) masalları- İğneci Baba** (Emiroğlu, 1996, s. 279-280).

3.10. KIRK YORGANLI KIZ

1-Üç oğlu olan bir padişah vardır. Padişahın büyük oğlu ava gider ve karşısına bir tavşan çıkar. Tavşan kaçtıkça oğlan da kaçır bir sel kopar ve oğlanı alıp götürür. Ortanca kardeş ağabeyini bulmak için yola çıkar ve onun da başına aynı şeyler gelir. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2-Küçük kardeş ağabeylerini bulmak için yola çıkar. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

3-Yolda giderken Hızır'a rastlar. Hızır'a olanları anlatır. O da ileride devlerin olduğunun ve kendisine zarar vereceğini söyler. Oğlan gitmek istediğini söyler, Hızır da o halde birer batman kara sakız alarak gitmesini tembihler. Oğlan sakızları alır ve devlerin yanına varır. Kardeşlerinin nerede olduğunu sorar. Onlarda altıncı kardeşlerini bileceğini söyler. Oğlan altıncı devin yanına gider. Altıncı deve vardığında dev, yedi oğlu olduğunu ve onların onu yiyeceğini gitmesi gerektiğini söyler. Oğlan gitmez dev de onu korumak için dolapta saklar. Dev'in çocukları geldiğinde bir insan bulduğunu ve onu yerlerse hakkını helal etmeyeceğini söyler. Çocuklarda kabul ederler. Dev, oğlanı dolaptan çıkarır ve oğlan başından geçenleri bir bir anlatır. Ağabeylerinin nerede olduğunu sorar. Devler de yerlerini bildiklerini ama ucunda ölüm olduğunu söylerler. Oğlan ne olursa olsun gitmek ister. Bunun üzerine devlerin her biri parmaklarına birer tane yüzük takar. Başının derde girmesi halinde o yüzüklerin parmaklarını sıkacağını ve

kendisinin yardımına gideceklerini söylerler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

4-Oğlan yola çıkar ve bir mağaraya varır. Orada kırk yorgan altında bir kız görür. Kıza ağabeylerini aradığını söyler. Kız da onu mağarada saklayacağını fakat kendisinin her gün ava çıkıp avladığı hayvanları kıza getirmesini söyler oğlan da kabul eder. Oğlan her gün ava çıkar fakat hiç hayvan avlayamaz. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E¹**)

5-Kız bir gün oğlana bir tutam saç verir ve başı sıkıştığında bu saçla bakmasını söyler. Oğlan yine ava çıkar ve bir şey avlayamaz. O anda saçlara bakar ve fırtına kopar. Saçlar gidip bir çiftçinin yüzüne yapışır. Adam ömründe böyle güzel saç görmez. Saçları alıp padişaha götürür. Padişah da saçın sahibini bulmak için Cadı Karısını çağırır. Cadı Karısı saçın sahibini bulmak için küpüne biner ve havalanır. Kızın olduğu mağaranın önüne gelir. Kızla birlikte oturup sohbet ederler. Kıza, kocasının ne iş yaptığını, tılsımının ne olduğunu sorar kız da bilmediğini söyler. Oğlanın geldiğini görünce kadın saklanır. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: **ε¹**)

6-Kız oğlana tılsımının ne olduğunu sorar. Oğlan da kılıcımı kınından çıkarırsan ölürüm der. Cadı Karısı kılıcı kınından çıkarır gitmek istediğini söyler. (Tanımı: **bilgi toplama**, simgesi: **ζ**)

7-Kızla birlikte dışarı çıkarlar. Kıza küpün içinde bir güzel var diyerek eğilmesini ister. Kız eğildiğinde onu içine atar, alır ve kaçar. (Tanımı: **aldatma**, simgesi: **η³**)

8-Kızı padişahın yanına götürür. Padişah kıızı görür görmez âşık olur ve evlenmek ister. Kız da kırk gün yasının olduğunu bu yüzden kabul etmediğini söyler. (Tanımı: **suça katılma (ön kötülük)**, simgesi: **x**)

9-Oğlanın başı dertte olduğu için yüzükler devlerin parmaklarını sıkmaya başlar. Yola çıkıp oğlanın bulunduğu mağaraya varırlar. Kılıcın kınından çıktığını ve oğlanın yerde yattığını görürler. Kılıcı kınına sokarlar ve oğlan uyanır. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁹**)

10-Oğlan devleri görünce karısının kaçırıldığını söyler. Devlerin her biri ayrı yoldan gider ve padişahın sarayına ulaşırlar. Düğünün kurulduğunu görürler. Bütün halk sarayın önünden geçerken oğlan da atına biner sarayın önünden geçer. Kız oğlanı görür ve aşağı inip oradan hızlıca uzaklaşırlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K¹⁰**)

11-Hepsi birlikte oğlanın memleketine gidip kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0)

(Kaya, 2004, s. 304-309)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a \uparrow G^4 E^1 \varepsilon^1 \zeta \eta^3 \times K^9 K^{10} W^0$$

3.11. İLİK YİYEN KIZ

1-Vaktin birinde bir padişahın dünyalar güzeli bir kız kızı olur ve padişah kızının bu güzelliğinden ötürü onu yedi kat perde altında büyütür. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: γ)

2-Kızın lalası ona her gün ilik yedirir ve bir gün kıza da ilikleri çıkarmayı öğretir. Ertesi gün bir sürü kemiği getirip kıza verir. Kız ne kadar uğraşsa da iliği bir türlü çıkaramaz. Elindeki kemiği fırlattığı gibi kemik pencereyi kırar ve kız güneşi görür. Kız güneşi ve etraftaki şeyleri görünce hayrete düşer. Lalası da ona etrafta olup biten her şeyi anlatır. (Tanımı: **yasağı çiğneme**, simgesi: δ)

3-Karşıda gördüğü çadırın da bir başka padişahın otağı olduğunu söyler. Kız gece yarısı süslenip şehzadenin otağına gider. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: γ)

4-Uyuyan şehzadenin yanağından öper, şerbetinden içer, yiyeceklerinden yer ve gider. (Tanımı: **yasağı çiğneme**, simgesi: δ)

5-Şehzade sabah uyanıp şerbetinin içildiğini görünce yaverlerin içtiğini düşünüp cezalandırılmalarını ister. Yaver başı da onların suçsuz olduğunu bildiği için Şehzadeye bir gün beklemeyi ve aynı hırsızlığın olup olmayacağını öğrenme teklifinde bulunur. Şehzade teklifi kabul eder. Kız o gece de gelir şerbeti içer, yiyecekleri yer, şehzadeyi öper ve gider. Sabah uyanınca şehzade sinirlenir. Yaver başı, şehzadeye parmağını kesip tuz basarak bir gece daha beklenilmesi önerir. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

6-Şehzade Yaver başının dediğini yapar fakat yine uykuya dalar. Kız yine odaya gelir tam gideceği sırada kolundan tutar, karşısında dünyalar güzeli kızı görür. Kıza âşık olur ve kız geceyi orada geçirir. (Tanımı: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

7-Yaverbaşı sabah şehzadeye hırsız sorduğunda yaverlerin günahını aldığını bu suçu kendisinin işlediğini söyler. O gecedan sonra kız her gece şehzadenin yanına gider

ve geceyi orada geçirir. Bu sırada şehzadenin o memleketten ayrılma zamanı gelir. Yaver başını ne kadar oyalasa da gece yola çıkarlar. Şehzade giderken kendi çadırını söktürür diğerini bıraktırır. (Tanımı: **uzaklaşma**, simgesi: β^3)

8-Kız yine şehzadenin yanına gider ve sabah uyandığında şehzadeyi yanında göremez evine gelir. Lalasına da şehzadenin çadırının sökülüp ona getirilmesini söyler. Aradan zaman geçer ve kız bir türlü şehzadeyi unutamaz. Onu aramak için yollara düşer. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: $\uparrow$)

9-Kız yolda bir keşişle karşılaşır, keşişe altın verir ve onun elbiselerini giyerek yoluna devam eder. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: T^3)

10-Şehzade de kızı unutmaz ve yolda sürekli Yaver başına arkasına bakmasını söyler. Yaver başı da arkadan bir keşişin geldiğini söyler. Keşiş yanlarına gelince yol boyunca ne gördüğünü sorarlar. O da bir mâni söyler ve şehzade keşişin kız olduğunu anlar. Kafile keşişi de alarak yoluna devam eder. Saray ahalisi de düğün için şehzadeyi beklemektedir. Şehzade hamama giderken keşişi de yanında götürür. Keşiş kendisinin soyunamayacağını söyler. Şehzade yıkanırken o da bir köşede onu seyreder. Düğün bitip gelin damat odaya geçeceği sırada şehzade keşişi de yanında ister. Keşiş tualete gitmek için ister şehzade bu durumdan şüphelendiği için keşişin beline ip bağlayarak gönderir. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: D^1)

11-Keşiş de belindeki ipi ibriğe bağlayıp kaçar. Şehzade dayanamaz ve ipi çeker. İbriğin geldiğini görür. Keşişi aramaya başlar. Pencereden ağaca bakınca keşişin saçının başının açıldığını ve sevdiği kız olduğunu görür. Kendisi de pencereden aşağı atlar. Gelin de şehzadeyi aramaya başlar. Pencereden baktığında şehzadenin ağaçta asılı olduğunu ve yanında da bir kız olduğunu görür. Gelin de acısından kendisini aşağı atar. O da başka bir ağacın dalına asılır. Üçü de sabaha kadar orada beklemekten ölürlür. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: E^1)

12- Sabah olduğunda saray halkı feryat figan ederek ağlaşır. O sırada ağaca iki kuş konar, bunlar dövüşürken biri ölür, bunu gören diğer kuş ağaçtan bir dal koparır ve kuşa sürer, kuş canlanır. Kuşların bu halini gören padişahda ağaçtan bir dal koparıp oğluna, keşiş kıza ve gelinine sürer. Üçü de dirilir. (Tanımı: **giderme**, simgesi: K^9)

13- Padişah şehzadenin isteği üzerine keşiş kıızı oğluyla, gelinini de vezirle nikahlar. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0) (Kaya, 2004, s. 232-238)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$\gamma \delta \gamma \delta M N \beta^2 \uparrow T^3 D^1 E^1 K^9 W^0$$

3.12. CİRTTAN

1-Bir köyde yaşayan üç kız süpürge toplamaya giderken yanlarında Cırttan'ı da almak isterler. Annesi kızlara birer avuç kavurga, Cırttan'a beş avuç kavurga verir ve onları gönderir. (Tanım, **eksiklik**, simge: **a**)

2-Kızlar süpürge toplayıp geri dönmek için yola koyulurlar. Bu sırada hava kararır ve yollarını kaybederler. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: **δ**)

3-Karşılarına tütsü tüten ve köpek uluyan iki yol çıkar. Tütsü tüten yere gitmeye karar verirler ve giderler. Gittikleri yere vardıklarında kapıyı çalıp içerideki kadına yollarını kaybettiklerini ve misafir olmak istediklerini söylerler. Kadın da dev karısı olduğu için kabul eder ve onları eve alır. (Tanımı: **suça katılma**, simgesi: **θ¹**)

4-Cırttan, kadının dev karısı olduğunu ve onları yiyeceğini anlar. Kadın kızları yedirir içirir ve uyutur. Bu sırada Cırttan uyumaz kadın her sorduğunda uyumadığı ve annesinin ona uyumadan önce türlü yiyecek hazırladığını söyler. Kadın da hazırlar ve yedirir. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁸**)

5-Cırttan en son dev karısından su ister, kadın dereye gittiğinde kızları uyandırıp eve doğru giderler. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: **↓**)

6-Cırttan çıkışını açar ve içindekileri çıkarır. Annesi getirdiklerini görünce yine getirmesini ister ve Cırttan tekrardan yola düşer. Dev karısının evine gelir. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: **C**)

7-Dev karısı Cırttan'ı görünce yakalayıp çuvala koyar. Cırttan da cebindeki bıçakla çuvalı keser içine keçiyi koyar. Kendisi de tavana çıkar. Dev karısı çuvalın içinde Cırttan'ın olduğunu düşünerek taşla vura vura keçiyi öldürür. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁴**)

8-O sırada Cırttan tavandan toprak döktürür. Dev karısı yukarı baktığında onu görür. Nasıl oraya çıktığını sorar. Cırttan da küpleri üst üste koyarak çıktığını söyler. Dev karısı küplerin üstüne çıktığında küpler kırılır, Cırttan da oradan kaçır. Dev karısı Cırttan'ın peşine düşer. Cırttan'ın ırmağın karşısında olduğunu görür. Nasıl geçtiğini

sorar o da değirmen taşını boynuna takarak geçtiğini söyler. Dev karısı taşı boynuna geçirip suya girer ve boğulur. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J⁵**)

9-Cırttan da devin evine gelerek eşyalarını alıp annesine götürür ve mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**) (Kaya, 2004, s. 102-107)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a \delta \theta^1 E^8 \downarrow C A^{14} J^5 K^4$$

Yayılma Alanı

(**Eskişehir masalları -Bısbıdak** (Ergun, 2014, s.103-107); **Ankara masalları - Keloğlan ile Cadı Kadın** (Ergun, 2022, s. 85-87); **Kırk Kızı Koruyan Keloğlan** (s. 88-91); **Keloğlan ile Üç Kız** (s. 330-332); **Çankırı masalları - Nohut Mehmet** (Arslan, 2017, s. 428); **Nevşehir masalları - Yarım Göt** (Karabacak, 2022, s.72-75); **Keloğlan ve Dev Anası** (s. 125-127); **Kırşehir masalları - Çilpara** (Yılmaz, 2019, s. 304-306); **Ali Miççik** (s. 307); **Niğde masalları - Onüç Mehmet** (Bakırcı, 2000, s. 315-318); **Meram (Konya) masalları - Mıstık** (Emiroğlu, 1996, s. 283-284); **Aksaray masalları - Yarım Kız** (Alkan, 2002, s. 174-177); **Aksaray masalları - Keloğlan Döyü** (Alkan, 2002, s. 192-193).

3.13. BEY BÖYREK

1-Çocuk sahibi olamayan kadın ve adam Allah'ı bulup ondan çocuk istemek için yola düşerler. (Tanımı: **uzaklaşma**, simgesi: **β³**)

2-Yolda giderken acıkırlar ve dururlar. Yemek yemek için oturduklarında kocası karısına birinin gelip gelmediğine bakmasını ister. Kadın da baktığında çok uzakta bir adam görür. O gelene kadar yemeklerini yiyeceklerini söyler. Kadın ve adam yemeğe başlayınca adam yanlarına gelir. Ne yapıp, nereye gittiklerini sorar. Onlarda çocuklarının olmadığını, Allah'ı bulup ondan çocuk isteyeceklerini söylerler. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D⁵**)

3-Bunun üzerine adam onlara üç elma verir. Birini kadının, birini atın, birini de köpeğin yemesini söyler. Böylece üçünün de hamile kalacağını, doğacak olan çocuğa isim vermemelerini kendisinin gelip isim vereceğini söyler. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F⁷**)

4-Eve geldiklerinde kadın, at ve köpek elmayı yer. Üçü de hamile kalır. Kadın doğurur ve bir oğlu olur. Çocuğa isim vermezler. Herkes çocuğa adsız diye seslenir. Bir gün kadınla adamın kapısı çalar ve ihtiyarın geldiğini görürler. Atın adını Bengiboz, köpeğin adını Alaminik, oğlanın adını da Bağ Böğrek koyar. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F⁹)

5-Aradan zaman geçince kadınla adamın bir de kızı olur. Bağ Böğrek yedi yaşına gelir babası da çalışmak için şehir dışına gider. Annesi de kocasının yokluğunda gavur bir erkekle görüşür. Evin işine gücüne bakmaz bir hale gelir. Bağ Böğrek annesine evin durumunu sorunca adam bundan rahatsız olur ve oğlanı öldürmek ister. Annesi ilk başta itiraz etse de sonradan kabul eder. Yemeğine zehir koyarak öldürmenin planını yaparlar. Bağ Böğrek eve gelir annesi yemek hazırladığını söyler. Böğrek'te önce atı Bengiboz'un yanına gider. Atın yanına gittiğinde at oğlana annesinin yemeğine zehir kattığını söyler. İnanmıyorsa yemeği Alabötçü'ye vermesini söyler. Oğlan da yemeği Alabötçü'nün yavruları annesiz kalmasın diye Alaminige verir. Köpek yemeği yer yemez yere düşer. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A¹⁴)

6-Adam eve gelip kadına olanları sorduğunda kadın anlatır. Adam da elbiselerini zehirleme planı yapar. Elbiselerini zehirlerler, annesi oğlana elbiseleri giydirmek ister ama oğlan yine önce atının yanına gider. At bu sefer de elbiselerini zehirlediklerini söyler. Oğlana elbiseleri evin orta direğine asmasını söyler. Oğlan gelip elbiseleri direğe asar direk cayır cayır yanar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A⁶)

7-Kadın ve adam yine oğlanın ölmediğini görünce atın ona haber verdiğini anlarlar ve atı öldürmek isterler. At bunları da Bağ Böğrek'e söyler ve ikisi birlikte evden çıkıp yola düşerler. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: ↑)

8-At artık yürümekten yorulur ve vücudu yara olur, durmak ister. Durduklarında oğlana üzerinden iki tel kıl çekmesini söyler. Bu kılları birbirine sürtünce yardımına gideceğini söyler. Oğlan da kabul eder ve kendisi tekrardan yollara düşer. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F¹)

9-Oğlan gide gide bir gavur memleketine varır, oraya giden Türkler zindana atıldığı için Bağ Böğrek'i de zindana atarlar. Orada yedi yıl kalır. Babasının gözleri kör, annesi felç, kız kardeşi de mecnun olur. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A¹⁵)

10-Bağ Böğrek bir gün havalandırmaya çıktığında giden kervanı görür. Nereye gittiklerini sorduğunda Bağ Böğrek diye bir yiğidin nişanlısı olan Ak Gavak kızını

vezire verdiklerini onların da o düğüne gittiklerinin cevabını alır. Adama yalvarıp bir kese altın vererek sazını ve elbiselerini ister. Adam da kabul eder. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: T^3)

11- Bağ Böğrek yine bir havalandırmaya çıktığında gavurun kızını görür. Kız oğlana âşık olur ve onunla evlenmek ister. Bağ Böğrek'te anca zindandan kurtulursa onunla evlenebileceğini söyler. Kız kabul eder. Akşam olunca kız saçlarını uzatıp Bağ Böğrek'i zindandan çıkarır. Bağ Böğrek'te nişanlısını bulup getirdikten sonra onu alacağını söyler kız da kabul eder. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: G^4)

12- Bağ Böğrek zindandan çıkınca atının verdiği iki kılı birbirine sürter ve at gelir. Yedi yıldır eyeri üstünde olduğu için sırtı yaralıdır. Gavur kızının oğlana verdiği mendili oğlan atın sırtına koyar ve yola düşerler. Bağ Böğrek gele gele memleketine varır. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: O^2)

13- Kardeşini çeşmenin başında görür. Köpeği de onu kokusundan tanır ve oynamaya başlar. Kız kardeşi köpeğe taş atar. Bağ Böğrek'te niye taş attığını sorar. Kız da kardeşinin nişanlısının başkasıyla evlendiğini, köpeğinde sevinçten oynadığını gördüğü için taş attığını söyler. Bağ Böğrek bir mâni söyler kız ağabeyi olduğunu anlar. Birbirlerine sarılıp hasret giderirler. Bağ Böğrek oradan geçen kel bir kıza yüzük verip bunu Ak Gavak kızına vermesini söyler. Kız götürüp verir. Ak Gavak yüzüğü görünce tanır. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: Q)

14-O sırada Bağ Böğrek mâni söyler. Kız ona doğru gider ve atın sırtına binip eve giderler. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: $\downarrow$)

15-Oğlan evde annesine, babasına bacısına her şeyi anlatır. Annesinin kör olan gözleri için toprak getirir sürer ve gözleri açılır. (Tanımı: **giderme**, simgesi: KF^1)

16-Bağ Böğrek Ak Gavak kızıyla kırk gün kırk gece düğün yapar. Kardeşini vezirle evlendirir. Gavur kızını da getirip Müslüman olması şartıyla evlenmek istediğini söyler. Kız kabul etmez. Onu da annesinin görüştüğü gavurla evlendirir. Herkes muradına erer. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0) (Yılmaz, 2019, s. 257-261)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$\beta^3 D^5 F^7 F^9 A^{14} A^6 \uparrow F^1 A^{15} T^3 G^4 O^2 Q \downarrow KF^1 W^0$$

Yayılma Alanı

(Çankırı masalları- **Bey Börek** (Arslan, 2017, s. 451-456); **Yozgat masalları-Şah İsmail** (Aslan, 1994, s. 298-303).

3.14. KIRK KARDEŞ

1-Çocuğu olmayan bir padişah çocuk sahibi olmak için yollara düşer ve bir çeşmenin başına gelir. Orada abdest aldıktan sonra selam verirken taşın üzerinde buradan abdest alıp bu yöne gidenlerin çocuğu olmaz yazısını görür. Yazıyı görünce geri döner. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2-Geri döndüğünde karşısına Hızır çıkar. Ağaçtaki iki elmayı verip, birini kendisinin birini de hanımının yemesini söyler. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F⁷**)

3-Padişah yolda kendi elmasını yer. Diğerini de hangi hanımına vereceğine karar veremez. O sırada küçüğü gelir elmayı alır ve yer. O günden sonra kırk tane erkek çocukları olur. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

4-Çocuklarının en küçüğüne Kemal adını verirler ve bu çocukları hiç dünya yüzüne çıkarmazlar. Eğitimlerini de yer altında alırlar. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

5-Kemal bir öğretmenine babasından izin almasını ve onları dışarı çıkarmasını söyler. Padişah bunu kabul eder. Öğretmen çocukları bahçeye çıkarır. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: **δ**)

6-Çocuklar dışarı çıkınca kadın görürler ve hepsi o kadını kendisinin alacaklarını söylerler. Sonra Kemal böyle olmayacağını bir anadan doğma kırk kızı almaları gerektiğini söyler ve bu isteklerini babalarına bildirirler. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

7-Padişah sağa sola haber salar aynı anadan babadan kırk kızın olduğunu ama onu da devin götürdüğünü öğrenir. Oğullarına bunu söyler, Kemal de o zaman kendilerinin arayacağını söyler ve kırk at alarak yollara düşerler. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

8-Yolda giderken Kemal'in karşısına Hızır çıkar. Ona karşılarına çıkan ilk üç şehirde yatmamalarını tembihler ve gider. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

9-Kardeşler gide gide bir şehre varırlar. Kemal burada kalmayalım dese de kardeşleri kalırlar. O gece Kemal uyumaz bir dev gelir ve Kemal onu öldürüp atar, kulağını da cebine koyar. Sabah uyanıp tekrar yola çıkarlar. İkinci şehre geldiklerinde

gece yine bir dev gelir Kemal onu da öldürüp kulağını cebine koyar. Sabah olur üçüncü şehre varırlar. Orada da bir dev karısı gelip yiyecek ister Kemal vermez, kadın çıktığında peşine düşer. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D¹**)

10- Devi takip edince kırk kızı kaçıran dev olduğunu anlar. Kuyunun başına geçer ve içeriden çıkan kırk devle analarını öldürür. Kızların parmaklarına da gelip kardeşlerinden aldığı yüzükleri takar. En küçük kıza da kendi yüzüğünü takar ve kardeşlerinin yanına gider. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E¹**)

11- Sabah olup çıkacakları sırada her yer karanlık zindan olur. Kemal'i vermeleri halinde kardeşlerin kurtulacağını duyarlar. Kemal de kabul eder. Kardeşleri çıkar. Kemal'in de kafası dışarıda gövdesi içeride kalır. Kardeşlerine devleri öldürdüğünü ve kızların yerini söyler. Kendi kızını götürmemelerini tembihler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁵**)

12- Kardeşleri gidip kızları alırlar en sonunda Kemal'in nasibi olan kızı da alıp evlerine varırlar ve kızı da hizmetçi gibi kullanırlar. Ağlamaktan anne babasının gözleri kör olur. Kemal orada beklerken karşısına bir ak sakallı çıkar ve dediklerini yaparsa kurtulacağını söyler. Kemal'e verdiği çakmağı çakmasını ister. Kemal çakmağı çakar bir at gelir. Bu ata binip ırmağın karşısına geçmesini, karşısına çıkan devin, getirdiği kızı öpmek isteyeceğini yemin etmeden tamam demesi gerektiğini söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

13- Kemal yola çıkar. Irmağın karşısına geçmek için izin ister dev de kızı öptürür ise izin vereceğini söyler, Kemal de vallahi öptüreceğim diyerek yemin eder ve dev ona izin verir. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

14- Kemal köyün birine varır ve bir keşiş çoban durur. Keşiş çeşmenin başında bir devin olduğunu ve her gün ona bir kız kurban ettiklerini söyler. Bunun üzerine Kemal koyunları götürür, doyurup eve getirir. Keşiş devi görüp görmediğini sorduğunda görmediğini söyler. Ertesi gün keşiş Kemal'i takip eder. Dev geldiğinde Kemal'in onun yedi kafasını da kesmekle tehdit ettiğini duyar ve korkar. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: **O²**)

15- Ertesi gün Kemal tekrar koyunları götürür. Keşiş de kızını süsler püsler, devin olduğu yere giderler. Devin gürültüsü gelince kız ve annesi korkar, Kemal de kızın elinden börek yerse ve öpücük alırsa devi öldüreceğini söyler. Böreği yer, kızı öper sonra da devin yedi başını da keser. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J⁵**)

16- Kemal keşişin kızını da alarak ger döner. Yolda devden yol ister, o da kızı öpmek ister. Kızı öpecekken alıp Kaf Dağı'nın arkasına gider. Kemal'i de göbeğine kadar kuma gömer. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A⁶)

17- Kemal'in karşısına tekrardan ak sakallı çıkar ve onu elinden tutup çıkarıp, bildiği yoldan gitmesini söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: G²)

18- Kemal yolda gelirken iki çocuğun tılsımlı külah ve post için kavga ettiğini görür. Çocukları kandırıp taş atar ve önce kim getirirse postu ve külahı ona vereceğini söyler. Çocuklar taşı getirmek için koştuğunda posta biner, külahı takar ve Kaf Dağı'na gider. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: E⁶)

19- Devin evinde kızı sararıp solmuş görür. Devle savaşmak için kızıdan onun sırrını öğrenmesini ister. Akşam dev eve geldiğinde kız ona hizmet eder. Sırrının ne olduğunu sorar. O da filanca padişahın orada bir eşi olduğunu, içinde üç kuş olduğunu o kuşlar ölürse kendisinin de öleceğini söyler. Kemal devı bulmak için posta biner ve padişahın memleketine varır. Orada da dev çeşmenin başında oturup kızları yer. O gün yine bir kız hazırlanıp giderken Kemal de onunla gitmek istediğini söyler. Çeşmenin başına vardıklarında kızın elinden yemek yer, öper ve devı öldürür. Karnını deşip, üç kutuyu çıkarıp iki kuşu öldürür. Kemal tekrardan posta binip kızın yanına gider. Üçüncü kutuyu da yere atıp ezer böylece dev ölür. (Tanımı: **zafer**, simgesi: J⁵)

20- Kemal ve kız posta binerek babasının memleketine varır. Kardeşlerinin zevk içinde olduğunu, sevdiği kızı hizmetçi yaptıklarını, anne babasının da gözlerinin görmediğini görür. Postu külahı saklayıp, kendilerini hizmetçi gibi tanıtıp, kaz çobanı olarak dururlar. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: ↓)

21- Kemal orada çalışıp her şeyi iyice öğrenir, külahı takıp görünmez olup kardeşlerini bir güzel döver. Kardeşlerde birbirini suçlayıp kavga ederler. Kardeşler evden çıkınca sevdiği kıza korkmamasını kendisinin Kemal olduğunu söyler. Anne babasına da durumu anlatır. Babası oğullarını öldürmek üzereyken Kemal onları başka yerlere göndermesini söyler; babası da öyle yapar. Şeyhlere danışıp el değmemiş toprak getirerek anne babasının gözlerine sürer, gözleri açılır. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F¹)

22- Kemal iki kıza da kırk gün kırk gece düğün yaparak evlenir ve mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W⁰). (Yılmaz, 2019, s. 296-302)

ÇÖZÜMLENMESİ

$a F^7 K^4 \gamma \delta a \uparrow G^4 D^1 E^1 A^{15} G^4 \gamma O^2 J^5 A^6 G^2 E^6 J^5 \downarrow F^1 W^0$

Yayılma Alanı

(Sivas masalları -Göğbaldır (Kaya, 2004, s. 212-221).

3.15. FATMACIK İLE YUSUFÇUK

1-Karısı ölen adam iki çocuğuna bakmakta zorlandığı için evlenir. Üvey anne çocukları sevmez ve bunları öldürmek ister. Çocukların ölmesi için onları ahırda aç susuz bırakır, aradan zaman geçer fakat çocuklar ölmez. Kadın ahırda saklanıp bakınca çocukların ineği emdiğini görür. Kadın bu sefer de kocasına çocukları ormana götürüp bırakmasını söyler. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A⁸**)

2-Adam çocukları da alıp ormana gider. Çocuklara ağacın dibinde oturmalarını, kendisinin ağaç keseceğini söyler. Adam ağaca kabak asar ve gider. Çocuklarda tak tak sesini babalarının ağaç kesme sesi olduğunu zanneder. Karanlık çöküp çocuklar sese doğru gittiğinde o sesin babalarının değil kabak olduğunu ve babalarının kendilerini bıraktığını anlarlar. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

3-Çocuklar köpek ürüyen ve duman tüten yeri görürler. Ellerindeki tekeri yuvarlayınca teker duman tüten yere gider. Çocuklarda oraya gider. Gittikleri ev bir dev karısının evidir. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

4-Kadın çocukları içeri alır, karınlarını doyurur ve hangisinin sıcak olduğunu sorar. Yusufçuk da kendisinin sıcak olduğunu söyler ve kadın onunla uyur. Aradan biraz zaman geçip kadın, çocuğu ısırmaya yeltenince kendisini bir şeyin ısırıldığını söyler. Dev karısı da karınca olduğunu söyler. Bütün gece ikisi de böyle devam eder. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A⁶**)

5-Sabah olduğunda dev karısı dişlerini bilemeye gider, çocuklarda dolaptan gelen tıkırtıya bakarlar. Kapağını açınca gelini görürler. Gelin, yarısı yenmiş bir halde dolapta beklerken çocuklara kaçmalarını söyler. Çocuklar kaçarken kadın onlara tarak, iğne, su ve sabun verir. Çocuklar kaçarken dev eve gelir ve kaçtıklarını fark eder. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G²-G⁴**)

6-Çocukların peşine düşer, onlarda sırayla iğneyi ve tarağı atar kadının ayaklarına batır. Yine peşlerinden gitmeye devam eder. Sonunda suyu ve sabunu atarlar her yer

deniz olur. Dev karısı nasıl geçtiklerini sorunca taşta bastıklarını söylerler. Dev karısı taşta basınca ayağı kayar, düşer ve ölür. (Tanımı: **zafer**, simgesi: **J⁵**)

7-Çocuklar yolda giderken Yusufçuk susar, Fatmacık da orada su içmemesini, hangi hayvanın ağaç izinin olduğu yerde su içerse ona dönüşeceğini söyler. Yusufçuk geyik izinden su içer ve geyik olur, ormana gider. Fatmacık da yalnız kalınca bir ağaca “Eğil kavağım eğil” der kavak eğilir üstüne çıkar. “Doğrul kavağım doğrul” deyince de doğrulur. Kız orada yaşamaya başlar. Bir gün Beyoğlu atıyla oradan geçerken ayın on dördü gibi olan Fatmacık’ı görür. Kıza âşık olur. Kızı oradan indirmeye çalışsa da indiremez. Oğlan aşkından yataklara düşer. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

8-Beyoğlu’nun babası oğlunun bu haline dayanamaz neden böyle olduğunu öğrenir. Köylüler de ağacı kesip kızı indirmeyi teklif ederler. Köylüler gider akşama kadar ağaca vurur, yorulup eve dönerler, geyik gelip ağacı yalar tekrar eski haline döner. Köylüler artık pes eder. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D¹**)

9-Cazı karısı kızı o ağaçtan indireceğini söyler. Un, saç, saç ayağı, iğne, ip ister ve ağacın oraya gider. Kadın hamuru leğenin arkasında yoğurur, sacı ters kapatır, her şeyi ters yapar. Kız da kadına öyle olmadığını ters yaptığını söyler. Kadının da gözünün görmediğini yardım etmesini ister. (Tanımı: **güç iş**, simgesi: **M**)

10-Kız ağaçtan iner her şeyi düzeltir, yerli yerinde yapar. Kız bunları yaparken kadında kendi elbisesini onun elbisesine diker. Kız tekrar ağaca çıkmak istediğinde çıkamaz. (Tanım: **güç işi yerine getirme**, simgesi: **N**)

11-Kadın Beyoğlu’na haber verir. Gelir kızı götürüp kırk gün kırk gece düğün yaparlar ve mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**) (Arslan, 2017, s. 377-380)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$A^8 a \uparrow A^6 G^2 - G^4 J^5 a D^1 M N W^0$$

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları - Altın Perçemli Kız (Ergun, 2014, s. 127-129); Tak Tak Eden Babacığım (s. 239-242); Ermenek masalları - Tak Tak Kabacık (Hakkoymaz, 2012, s. 69-71); Acımasız Baba (s. 78); Ankara masalları - Altınlı Kız ile Çıkma Başlı Kız (Ergun, 2022, s. 61-64); Fatma ile Yusuf (s.76-82); Tan Tan Kabacık (s.

242-246); **Üvey Anne** (s. 256-261); **Fatmacık** (s. 281-284); **Çankırı masalları - Fatmacık ile Yusufçuk A** (Arslan, 2017, s. 377-380) - **Fatmacık ile Yusufçuk B** (s. 381-383); **Nevşehir masalları - Oduncunun Çocukları** (Karabacak, 2022, s. 77-79); **Yedi Erkek Kardeş** (s. 104-109); **Kırşehir masalları - Sarı Öküz** (Yılmaz, 2019, s. 313-315); **Sivas masalları - Apak Bacı** (Kaya, 2004, s. 68-73); **Kırmızı İnek** (s. 310-315); **Niğde masalları - Sarı İnek** (Bakırcı, 2000, s. 290-293); **Yozgat masalları - Geyik Oğlan** (Aslan, 1994, s. 223-226); **Aksaray masalları - Tak Tak Tabacık Beni Azdıran Babacık** (Alkan, 2002, s. 216-217).

3.16. TANRIVERDİOĞLU

1-Tanrıverdioğlu isminde zengin ve avcı bir adam vardır. Bu adam her sabah ava gider ve bir kuş avlayıp evine döner. Bir gün yine avdayken bir kuş gelir ve başına bir musibet geleceğini bunun gençliğinde mi yoksa kocalığında mı vermesini istediğini sorar. Kuşun o sorusundan sonra adam avlanmadan eve gelir karısı durumu sorduğunda, kuşun ona söylediklerini karısına anlatır. Karısı da hayal gördüğünü böyle bir şeyin olamayacağını söyler. Ertesi gün tekrar ava gider, tekrar aynı kuş gelip aynı şeyleri söyler. Üçüncü gün olur onda da aynı şeyler başına gelir. Yine karısına olan biteni anlatır. Karısı da gençliğinde başımıza gelmesini iste der. Adam da kuşa gençliğinde istediğini söyler. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a⁵**)

2-Kuş uçup gider. Zaman gelir bir sel olur ve adamın tüm malı mülkü selle birlikte gider. Zamanla Tanrıverdioğlu fakirlikten evden çıkamaz hale gelir. Kasabadan birine Tanrıverdioğlu'nu tanıyan bir arkadaşı onun nasıl olduğunu, durumunu sorar. O da başından geçenleri anlatır. Adam da birkaç bir şey alıp Tanrıverdioğlu'nun yanına gider. Birkaç kez daha gider gelir ve adamın karısına göz koyar. Adam bir mektup yazıp Tanrıverdioğlu'na verir ve götürmesini söyler, kendisi de bu arada eve gelip, çocukları direğe bağlar kadını alıp götürür. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹**)

3-Tanrıverdioğlu eve döndüğünde çocukları görünce beş yaşındaki çocuk biten her şeyi anlatır. Bunun üzerine artık orada yaşayamayacağını düşünerek çocuklarını da alıp başka memlekete gitmek için yola düşer. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

4-Tanrıverdioğlu giderken karşısına bir ırmak çıkar, iki çocuğu aynı anda geçiremeyeceği için küçük çocuğun eteğine taş koyar, büyüğünü de sırtına alır, tam geçecekken küçük çocuğa ayı saldırmaya başlar, adam çocuğu kurtarmak için acele

ederken düşer ve sırtındaki çocuğu da su götürür. Küçük çocuğun yanına gelene kadar ayı da onu götürür. Bunun üzerine adam olanları kabullenerek yoluna devam eder. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

5-Bir memlekete vardığında büyük bir kalabalığın toplandığını görür. O da o kalabalığın arasına girer. Vardığı memleketin padişahı vefat ettiği için yerine geçecek olan padişahı seçmek için kuş uçururlar, uçurdukları kuş Tanrıverdioğlu'nun başına konar. Ahali adamı sefil gördüğü için bunu kabul etmez. Kuşu iki kez daha uçururlar, kuş yine Tanrıverdioğlu'nun başına konar ve onu padişah seçerler. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: **T²**)

6-Tanrıverdioğlu'nun suya düşen oğlunu su götürmez ilerideki mısır toplayan adamlar bulur. Ayının götürdüğü oğlunu da ayı yemez inine götürür, oradan geçen avcılar götürüp büyütür. İkisi de büyüüp askerlik çağına gelir ve padişahın yani babalarının askeri olurlar. Tanrıverdioğlu'nun karısını götüren adam ise gezip dolaşip onun memleketine yerleşir. Kadın onu alıp götüren adama asla teslim olmaz. Adam da hocaya gidip büyü yaptırmak ister ve padişahın huzuruna çıkıp kendisi evde yokken karısının kapısında nöbet tutması için iki asker ister. Padişahta askerleri içeri girmemeleri konusunda tembihleyerek gönderir. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

7-Askerler kapının önünde nöbet tutarken çocukluklarından itibaren başlarından geçen her şeyi anlatırlar. Kadın da kapıdan bunları dinler ve konuşmanın sonunda kapıyı açıp çocuklarına sarılır. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: **δ**)

8-Adam eve geldiğinde kadının yanında iki askeri görür ve padişahın huzuruna çıkarak askerlerin eve girdiğini anlatır. Padişah eve asker gönderir ve diğer iki askeri saraya götürürler. Padişah oğlanlara ölüm cezası verince kadın bu duruma itiraz eder ve onların kendi çocuğu olduğunu, başından geçenleri anlatır. Padişah hikâyeyi dinleyince onların kendi ailesi olduğunu anlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

9-Aile yeniden birleşir, mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W²**). (Ergun, 2014, s. 163-168)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a^5 A^1 \uparrow a T^2 \gamma \delta K^4 W^2$$

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları- Gençlikte mi Kocalıkta mı? (Balıkcıoğlu ve Kurtuluş)
(Ergun, 2014, s. 47-51); Sivas masalları- Gençlikte Gelen Zulüm (Kaya, 2004, s. 206-211); -Ankara masalları- Allahverdi (Ergun, 2022, s. 383-388); Çankırı masalları- Eski Padişah (Arslan, 2017, s. 434-435); Gençlikte mi? Kocalıkta mı? (S. 436-437); Kırşehir masalları- Gençlikte mi Kocalıkta mı (Yılmaz, 2019, s. 282-284).

3.17. HÜRÜ-I

1-Zamanın birinde oğlu Yusuf, kızı Hürü ve karısıyla yaşayan Hacı Kasım adında bir adam vardır. Hacı Kasım, karısı ve Yusuf Hicaz'a gitmek için plan yaparlar. Kızı Hürü'yü de imama emanet ederek yola çıkarlar. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2-İmam bir gün kızı ziyarete gider, kıza âşık olur ve aklı karışmaya başlar. Derede abdest alıp namaz kılmak ister ama abdesti yanlış alır. Orada çamaşır yıkayan kadın da hocaya bu halinin ne olduğunu sorar. Hoca da kıza âşık olduğunu söyler. Kadının kızı da Hürü 'nün arkadaşıdır. Kızı dışarı çıkarmak için hocayla anlaşma yapar. (Tanımı: **aldatma**, simgesi: **η¹**)

3-Sabah olduğunda kadın kızına Hürü'yü dışarı çıkarmasını tembihler. Kız da düğün hamamına Hürü'yü davet eder, güç bela hamama gitmesini sağlar. Hoca da hamamı kiralar ve kızı bekler. Kız, Hürü'yü hamamın kapısından içeri sokup kendisi kaçar. (Tanımı: **suça katılma**, simgesi: **θ**)

4-Hürü hocayı gördüğünde bu işin olmayacağını anlatır ama hoca anlamaz. Hürü 'de önce hocayı yıkamak şartıyla isteklerini kabul eder. Hocayı sabunla yıkarken bayılır. Saçının sakalının yarısını tıraş eder ve hamamdan çıkar gider. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K¹⁰**)

5-Akşam olduğunda hocanın hanımları hoca gelmediği için feryat figan eder. Hamamcı da hamamda saçının sakalının yarısı olmayan biri olduğunu söyler. Kadınla kızı gidip o kişinin hoca olduğunu görürler. Eve getirip ayılmasını sağlarlar. Sonrasında hoca evine gider tıraş olur saç sakalı uzayana kadar evden çıkmaz. Hocanın saç sakalı uzadıktan sonra Hürü'nün babasına kızının kötü yola düştüğünü anlatan bir mektup gönderir. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A⁸**)

6-Hacı Kasım da mektubu okuduktan sonra Hürü'yü öldürmesi için Yusuf'u gönderir. Yusuf eve gelip kapıyı çalar, mektupta yazan isimlerden hepsinin adını tek tek söyler. Hürü hiçbirine kapıyı açmaz. En sonunda ben Yusuf der yine kapıyı açmaz.

Parmağındaki yüzüğü gösterir ve o zaman Hürü kapıyı açar. Hürü 'ye onu da Hicaz'a götüreceğini söyler ve kolundan tuttuğu gibi yola düşer. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹³**) 7-Gide gide bir ormana varırlar. Yusuf kardeşine bakar ve onun bir suçu olmadığını anlar. Bir şey yapması gerektiğini düşünür. Daha sonra kızı ağaca bağlar ve babasına gelen mektubu, olan biten her şeyi anlatır. Parmağını kesip gömleğe sürer ve kardeşini öldürmüş gibi yapar. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B⁶**)

8-Kız ormanda bağlı haldeyken Hızır gelir. Kız olanı biteni anlatır. Hızır da orada bulunan ağacı ona verdiğini, eğil dediğinde eğileceğini, doğrul dediğinde doğrulacağını, acıktığı zaman aşağıda keçilerin olduğunu ve kimse ona cinsini cibilliyetini sormadan konuşmaması gerektiğini eğer konuşursa yedi sene dilsiz kalacağını söyler. Saçından da iki tel verip zora düştüğü zaman birbirine sürmesi gerektiğini söyler ve gider. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

9-Hürü ağacın üzerinde günlerini geçirirken bir padişah oğlu ava gelir ve matarasını yanındaki Arap'a verip su ister. O da suya gittiğinde suyun üstüne düşen kızın yüzünü görür, yakalamaya çalışır bir türlü yakalayamaz. Suyu doldurup gider. Oğlan neden geç geldiğini sorduğunda olanları anlatır. Bunun üzerine şehzade de çeşmenin başına gider. Suda kızın yüzünü görür. Kafasını kaldırıp ağaca baktığında kızı görür. Kızı ağaçtan indirince kız dilsiz kalır, ne olursa olsun bu benim kaderim diyerek Hürü'yü alıp saraya götürür. Hürü dilsiz olduğu için ve şehzade onu ormanda bulduğu için padişah onu gelin olarak kabul etmez. Oğlunu da evlatlıktan reddeder ama şehzade her şeye rağmen onunla evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**)

10- Aradan zaman geçince şehzadenin bir oğlu olur, sonra bir oğlu daha olur daha sonra ise bir kızı olur. Bu süreçte oğlan yedi yaşına gelir ve Hürü halen daha dilsizdir. Şehzade bir gün Cuma'ya giderken büyük oğlunu kapının önüne koyar ve annesinin bir isteği olursa yapmasını söyler. Çocuk kapının önünde beklerken annesinin kardeşlerine ninni söylediğini duyar. Koşarak gidip babasına haber verir. Babası da eve geldiğinde karısının dilinin açıldığını görür. Karısına neden yıllardır konuşmadığını sorduğunda o da yıllardır kendisine cinsini cibilliyetini sormadığı için dilsiz kaldığını söyler ve başından geçen her şeyi anlatır. (Tanımı: **karşıt eylemin başlangıcı**, simgesi: **C**)

11-Hürü kocasına olanları anlattıktan sonra kayınvalidesiyle kayınpederiyle konuşur sarılır. Onlar da oğullarını ve gelinlerini kabul edip, torunlarını kucaklarına

alarak mutlu bir şekilde yaşarlar. Bu sırada Şehzade bir yıl ava gideceğini söyler, Hürü' de ailesinin yanına gitmek istediğini söyler. Şehzade karısını ve çocuklarını Arap'a emanet ederek yolcu eder. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: ↑)

12- Akşam olduğunda Arap dinlenmek kendi çadırıyla Hürü 'nün çadırını yan yana kurdurur. Çocuklar uyuduktan sonra Arap Hürü'nün yanına gelip ona âşık olduğunu söyler. Hürü 'de böyle bir şeyin olmayacağını söyler. Arap, çocukları kesmekle tehdit eder, Hürü' de kes deyince Arap büyük oğlanı gözlerinin önünde keser. Hürü teslim olmayınca diğer oğlanı da keser. Yine olmayınca kızı da keser. Hürü'yü de keseceğini söyleyince namaz kıldıktan sonra kesmesini söyler ve Arap, kızın beline ip bağlayarak abdest alması için gönderir. Kız da ipi abdest bardağına bağlayıp kaçar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A¹³⁻¹⁶)

13- Arap Hürü'yü bekler ama gelmez. İpi çektiğinde bardağın geldiğini görür ve kızın kaçtığını anlar. Bir çukur kazıp çocukları gömer, askerleri de uyandırıp Hürü' nün kaçtığını söyler. Geri memleketlerine varırlar. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: ↓)

14- Hürü'de sabaha kadar kaçar ve kuzuları otlatan bir çoban görür. Bir taşın arkasına saklanıp çobana seslenip karşısına çıkar. Bileziklerini ve küpelerini verip çobandan bir kuzu keserek karnını kendine vermesini ve elbiselerini ister. Çoban da kabul eder. Elbiselerini değiştirir, karnı da kafasına geçirip keloğlan olur. (Tanımı: **biçim değiştirme**, simgesi: T³)

15- Hürü azık toplaya toplaya babasının memleketine varır. Babasını görünce hizmetçi durmak istediğini söyler. Hacı Kasım da karnını doyurup, ona kalacağı yeri, çalışacağı işi gösterir. Çalıştığı her yerde de yanık yanık türkü söylediği için işçiler iş yapamaz hale gelir ve bu durumu Hacı Kasım'a bildirir. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: O¹)

16- Bu sırada şehzade de avdan döner ve Arap'a olan biteni sorar. O da ormandan gelip yine ormana gittiğini söyler. Şehzade atına atlayıp şehir şehir gezerken bir saz alır ve âşık olur. Türkü söylerken dağ taş dile gelir ve Hürü' nün oralardan geçip geçmediğini söyler. Şehzade dağı taşı takip edip, Hacı Kasım'ın köyüne varır. Hürü şehzadeyi görünce hemen tanır. Şehzadeye Hacı Kasım'ın evini gösterip, onun şehzadeyi misafir edeceğini söyler. (Tanımı: **kimliğini gizleyerek gelme**, simgesi: O²)

17- Şehzade eve gider akşam olunca herkes bir odada toplanır ve ondan türkü söylemesini ister. Şehzade de türkü söyleyeceğini fakat karşısına da cevap verecek

birini ister. Hacı Kasım'a Keloğlan'ı çağırması konusunda ısrar ederler, sonunda kabul eder ve çağırır. Hürü odaya gelir ve baş köşeye oturur. Şehzade türküsünü söyler sıra Hürü' ye gelince küçük ağanın kapının önünde durmasını dışarıdan içeriye kimsenin girmemesini ve içeriden dışarıya da çıkmamasını istediğini söyler. Hürü sırasıyla cazı karısına, hocaya, Arap'a, beyitler söyler. Şehzade Keloğlan'ın Hürü olduğunu anlar. Annesi, babası, şehzade hepsi Hürü'yle kucaklaşırlar. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: **Q**)

18- Hürü oturup başından geçen her şeyi tek tek anlatır. Kardeşi Yusuf da hepsinin cezasını keser. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: **U**) (Ergun, 2022, s. 190-218)

ÇÖZÜMLEMESİ

$a \eta^1 \theta K^{10} A^8 A^{13} B^6 G^4 W^0 C \uparrow A^{13-16} \downarrow T^3 O^1 O^2 Q U$

Yayılma Alanı

(Eskişehir masalları - **Hürü (Hocanın İhaneti)** (Ergun, 2014, s. 202-207); **Hürü/Huri Kız** (s. 208-210); **Ankara masalları - Hürü II** (Ergun, 2022, s. 219-231); **Çankırı masalları - Kuma Gömülen Gelin A** (Arslan, 2017, s. 336-340); - **Helvacı Güzeli B** (s. 341-343); **Helvacı Güzeli C** (s. 344-345); **Hacca Giden Kardeş D** (s. 346-347); **Eğil Kavağın Eğil B** (s. 386-387); **Nevşehir masalları - Helvacı Güzeli** (Karabacak, 2022, s. 97-101); **Kırşehir masalları - Hürü Kızı I** (Yılmaz, 2019, s. 202-205); **Hürü Kızı II** (s. 205-207); **Kayseri masalları - Hürü** (Deniz, 1996, s. 114-116); **Niğde masalları - İftiraya Uğrayan Kız** (Bakırcı, 2000, s. 362-365); **Yozgat masalları - Hürü** (Aslan, 1994, s. 280-285); **Akkavak Kızı** (s. 285-293); **Mahmut Ağa** (s. 293-298); **Aksaray masalları - Hürü** (Alkan, 2002, s. 227-234).

3.18. DEV

1- Buğday satarak geçimini sağlayan adamın çocuğu olmaz. Pazarda karşısına bir dede çıkar ve ona çocuğunun olmadığını söyler. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: **a**)

2- Dede de vereceği elmanın içini karısına, kabuğunu da beygire yedirmesini söyler. Çocuğu kız olursa adını Hesna koymasını, kız olursa dedenin oğlan olursa adamın olacağını söyler ve gider. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F¹**)

3- Adam elmanın kabuğunu beygire, içini kadına yedirir ve kadın bir kız çocuk doğurur, adını Hesna koyarlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

4-Kız yedi yaşına geldiğinde dede, dev kılığına girerek kızın okuluna gider ve annesiyle babasının sözünü yerine getirmesini söyler. Kız gelip ailesine durumu anlatır. Babası da vermeyi kabul eder. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A⁸**)

5-Dev gelir kızı alır ve yola çıkarlar. Biraz gittikten sonra dev altındaki deveyi yer, biraz ileride kızın altındaki deveyi de yer ve eve varırlar. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

6-Dev evdeki otuz dokuz odanın anahtarını kıza verir kırkıncı odanın anahtarını vermez. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

7-Günler evde öylece geçerken kız bir gün dayanamaz ve kırkıncı odanın kapısını açar. Kapıyı açtığı anda etrafta insan kafaları ve devin köpek kılığına girip kemik yediğini görür. Hemen geri çıkar ve odasına gider. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: **δ**)

8-Dev kızın anne babasının kılığına girip durumunun nasıl olduğunu sorar, kız iyi olduğunu sorar. Bu sırada anne babası bir kızı evlat edinir. Dev, kardeşinin kılığına girip kıza durumunu sorar. (Tanımı: **soruşturma**, simgesi: **ε¹**)

9-Kız başından geçen her şeyi kardeşine anlatır. Bunun üzerine dev onu da yiyeceğini söylediğinde kız kaçar. (Tanımı: **bilgi toplama**, simgesi: **ζ**)

10- Kız kaçarken dericilere saklanır dev onu tam bulacakken yine kaçar ve tuzculara saklanır. Orada da dev tam yakalayacağı sırada oradan da kaçar. (Tanımı: **yardım**, simgesi: **Rs⁴**)

11- Kız gelip bir bey oğlunun yanına varıp Keloğlan olarak durur. Bey oğlu da tam evlenmek üzere olduğu için hamama gidecektir. Keloğlan da gitmek ister. Beyoğlu ne kadar yok dese de kız gider ve kafasındaki kel takkeyi çıkarında bey oğlu kıza âşık olur ve onunla evlenir. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: **W⁰**)

12- Bey oğlu ve kız düğün yaptıktan sonra bir çocukları olur. Çocuğa beşik alırlar ve dede beşik suretine girer. Kız ne kadar beşiği istemiyorum dese de kocası ve kayınvalidesi bu beşik olacak diye ısrar eder. Çünkü dev kocasının ve kayınvalidesinin ruhunu alır ve şişeye koyarak asar. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: **A¹⁵**)

13- Dede, kızın çocuğunu yer ve sıranın ona geldiğini söyler. Kız da abdest almak ister ve dev izin verir. Kız abdest almaya gider. Abdest alırken Hızır karşısına çıkar ve orada bulunan şişeyi ocağa atıp kırmasını söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

14- Kız geri döner ve şişeyi ocağa atıp kırar böylece kocası ve kayınvalidesi uyanır. Kocasına devin, kızını yediğini söyler o da devi öldürür. Allah tarafından çocukları da geri gelir. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E⁴**)

15- Karı koca devin evine giderek paralarını alırlar ve mutlu bir şekilde yaşarlar. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**) (Ergun, 2022: 177-180)

ÇÖZÜMLEMESİ

$$a F^1 K^4 A^8 \uparrow \gamma \delta \varepsilon^1 \zeta R s^4 W^0 A^{15} G^4 E^4 K^4$$

Yayılma Alanı

(Sivas masalları- **Kara Köpek** (Kaya, 2004, s. 259-267).

3.19. MAVİ KUŞ

1- Ava giden oğlan hiç kıpırdamayan mavi bir kuş görür. Kuşu yakalandığında tüm tüyleri dökülür ve kuşu alıp eve götürür. Babasına ne yapması gerektiğini sorduğunda on gün beslemesini söyler. (Tanımı: **bağışçının ilk fonksiyonu**, simgesi: **D⁵**)

2- Oğlan kuşu besler ve on gün sonra kuş eski haline döner. Sonra kuş, oğlana bir gün başı sıkışırsa onu bulmasını söyler. Kuşla oğlan dost olduktan sonra da oğlan kuşu salar. (Tanımı: **kahramanın tepkisi**, simgesi: **E¹**)

3- Günler geçer ve oğlanın annesi babası ölür. Çaresiz kalınca aklına kuş gelir ve kuşu aramak için yollara düşer. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: **↑**)

4- Oğlan yolda giderken bir dedeye rastlar. Dedeye mavi kuşun yerini sorar. O da bildiğini söyler. Bu sırada dede, oğlana hangi yoldan gideceğini söyler. Bir süre gittikten sonra karşısına mavi kutu çıkacağını onu alması gerektiğini, içinde bir kutunun daha olduğunu onu alınca zengin olacağını ve kutu elinde olursa mavi kuşun onu bulacağını söyler. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G⁴**)

5- Epey bir süre gittikten sonra oğlan mavi kutuyu bulur, içindeki mavi kutuyu açar ve mavi kuş oraya gelir. Kuşla sarılıp hasret giderirler. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: **F²**)

6-Kuş oğlana mavi kutuyu nasıl bulduğunu sorar o da geçerken bulduğunu söyler. Kuş kutuyu ister ama oğlan vermez. Kuşta ihtiyacı olmadığı sürece açmamasını söyler ve vedalaşıp ayrılırlar. (Tanımı: **geri dönüş**, simgesi: ↓)

7-Oğlan eve varınca kutuyu açar ve içinden iki tane güvercin çıkıp uçup gider. Oğlan da peşine düşer. Birini yakalar diğerini kurt kapar. Tam yiyeceği sırada oğlan kurda yalvarır, onun hediye olduğunu söyler. Kurtta eğer güvercini kendisine verirse bir yıl sonra acıktığında oğlanı yiyeceğini söyler. Oğlan bu şartı kabul eder ve güvercini alır. (Tanımı: **kötülük**, simgesi: A⁸)

8-Aradan bir sene geçer ve kurdun avlanma vakti gelir. Oğlanı bulup tam yiyecekken bir ateş sesi gelir. Bir kuş gelip oğlanı yukarı kaldırır. Oğlan gözlerini açtığı anda mavi kuşun kanatlarında gökyüzünde uçtuğunu görür. (Tanımı: **yardım**, simgesi: Rs¹)

9-Kuş, kurdun ağabeyi olduğunu ve oğlanı kurtarmasa yiyeceğini söyler. Oğlanın kuşu ilk bulduğunda ağabeyinin onu hiç beslemediğini bu yüzden tüylerinin döküldüğünü anlatır. (Tanımı: **ortaya çıkarma**, simgesi: Ex)

10-Kuş oğlana çok değer verdiği için ağabeyini vurduğunu söyler ve birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar. (Tanımı: **cezalandırma**, simgesi: U) (Ergun, 2014, s. 142-144)

ÇÖZÜMLEMESİ

D⁵ E¹ ↑ G⁴ F² ↓ A⁸ Rs¹ Ex U

3.20. YEDİ PEÇELİ

1-Memleketin birinde karısı ve kızıyla yaşayan zengin bir adam vardır. Kız bir gün pencerenin kenarında otururken bir taş fırlatır ve karşıda su dolduran kadının testisine denk gelir testi kırılır. Kadın da kıza sana beddua edemem, Yedi Peçeli'nin aşkına yanasın der ve gider. O günden sonra kız sararıp solmaya başlar. Anne babasına derdinin ne olduğunu söylemez. Kızın annesi de arkadaşlarını tembihleyerek derdini öğrenmek ister. Arkadaşları kıza sorduğunda kız da Yedi Peçeli'ye âşık olduğunu o yüzden bu hallere düştüğünü söyler. (Tanımı: **eksiklik**, simgesi: a)

2-Kızın ailesi bu durum karşısında ne yapacaklarını bilemez hale gelirler. Bir gün kapıya gelen bir dervişe Yedi Peçeli'yi sorarlar. O da yerini bildiğini kızın mektup

yazmasını söyler. Derviş kızın yazdığı mektubu alıp götürür. Aradan biraz zaman geçtikten sonra derviş Yedi Peçeli' den mektup getirir. Mektupta, gönderdiği ustura ve iple kendini öldürse bile onunla evlenmeyeceği yazar. Kız mektubu okuduktan sonra yataklara düşer ve adeta ölü gibi yatar. (Tanımı: **aracılık, geçiş anı**, simgesi: **B⁴**)

3-Anne babası da bir sandık yaptırıp kızı içine koyup deryaya atarlar. (Tanımı: **iki krallık arasında yolculuk**, simgesi: **G²**)

4-Sandık deryada yedi sene dolaşır sonunda bir köye varır, çocuklar sandığı görür ve annelerine haber verip çekerler. Sandığı açıp kızı görünce şaşırırlar. Kadınlardan biri kızı alır götürür ve başında bekler. Kız gözlerini açınca her şeyi baştan sona kadına anlatır. Kadın da Yedi Peçeli'nin kendi kardeşi olduğunu ve üç ayda bir yanlarına geldiğini söyler. Kız günlerce Yedi Peçeli'nin yolunu gözler. Kadın da o geleceği zaman çeşmeden süt aktığını, çalıların gül olduğunu söyler. Kız bir gün çeşmeden süt aktığını, çalıların gül olduğunu görür ve kadına haber verir. Kadında kıza yeşil bir fistan giydirip bekler. Kadın Yedi Peçeli geldiğinde mâni söyleyerek yeşil fistanlı kızdan su ister. Kız suyu verdiğinde Yedi Peçeli kıza bakarken suyu elinden düşürür ve kalkıp gider. (Tanımı: **giderme**, simgesi: **K⁴**)

5-Üç gün sonra yine çeşmeden süt akar çalılar gül olur, kız yine kadına haber verir. Kadın bu sefer de pembe fistan giydirir, suyu maniyle pembe fistanlı kızdan ister. Yedi Peçeli yine bardağı yere düşürür. Bu sefer kız dışarı çıkar. Yedi Peçeli de uyumak ister. Kadın da kızın eline yelpaze verip yelpaze etmesini söyler. Peçelerine elini sürmemesi konusunda da tembihler. (Tanımı: **yasaklama**, simgesi: **γ**)

6-Kız odaya gidip yüzüne bakar ama hiçbir şeye benzetemez. Çekilip kenarda oturur. Bu sırada oğlan mâni söyler ve kızdan yelpaze ister. Kız da bu usturayla kendisi kesse bile yelpazelemeyeceğini söyler. Oğlan usturasını görünce kızı tanır ve tekrar mâni söyler yine yelpazelemesini söyler. Kız bu sefer de ipi çıkarır, kendini assan bile kabul etmem der. Fakat yine dayanamayıp yelpazelemeye başlar. (Tanımı: **tanıma**, simgesi: **Q**)

7-Kız, Yedi Peçeli'nin başında otururken yüzünü merak eder ve peçeleri açmaya başlar. Yedinci peçeyi de açınca oğlan yanmaya başlar. Yedi sene boyunca da yanması devam eder. (Tanımı: **yasak çiğneme**, simgesi: **δ**)

8-Kız ağlaya ağlaya yollara düşer ve bir köye varır. Orada bir adamın yanında çalışmaya başlar. Adam da karısı öldüğü için kızla evlenmek ister. Kızda bu teklifi kabul eder. (Tanımı: **gidiş**, simgesi: $\uparrow$)

9-Kızın gözü adamın evindeki şişelere takılır. O şişelerde ne olduğunu sorar. Adam da birincinin yedi sene yanan birinin alevlerini söndürdüğünü, ikincinin yanıklara sürüldüğünü, üçüncünün de can verdiğini söyler. (Tanımı: **büyülü nesnenin alınması**, simgesi: F^5)

10-Kız da bunları öğrenince üç günlüğüne bir yere gideceğini, dönünce nikah yapacağını söyler. Derviş kılığına girip Yedi Peçeli'nin köyüne varır. Yananlara iyi gelen ilaçları olduğunu söyler. Bunun üzerine kızı Yedi Peçeli'nin bacısının yanına götürürler. Kız ilaçları sırasıyla Yedi Peçeli'ye sürer. Yedi Peçeli yakışıklı bir delikanlıya dönüşür. (Tanımı: **giderme**, simgesi: K^8)

11-Bacıları kıza istediğini sorunca hiçbir şey istemediğini söyler. Bu arada Yedi Peçeli kızın avucundaki isimden kızı tanır. Birbirlerine mâni söyleyip kavuşurlar ve bir daha hiç ayrılmadan mutlu mesut yaşarlar. (Tanımı: **evlenme**, simgesi: W^0) (Kaya, 2004, s. 551-557)

ÇÖZÜMLEMESİ

a B⁴ G² K⁴ γ Q δ $\uparrow$ F⁵ K⁸ W⁰

Yayılma Alanı

(Sivas masalları- Şerbet Dolu Cam Bardak (Kaya, 2004, s. 461-467); Yozgat masalları- Şah Maran Padişahının Oğlu (Aslan, 1994, s. 233-236).

Propp'un masal çözümleme yöntemine göre belirlediği 31 işlevin, incelenen 20 masal metninin her birinde bire bir ve eksiksiz yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak incelenen 20 masal metni topluca değerlendirildiğinde tamamında Propp'un ortaya koyduğu 31 işlevin yer aldığı görülmüştür. Bu durum, çalışmamız bazında incelendiğinde işlevlerin sayısal olarak değişkenlik gösterebileceğini ancak bütün metinler bir araya getirildiğinde kuramsal yapının tüm unsurlarını taşıdığını ortaya koymaktadır.

Her anlatıda 31 işlevin olmamasının çeşitli sebepleri vardır. Öncelikle masalların sözlü anlatı türü olması anlatıcıdan anlatıcıya farklılık göstermekte; bu durum da bazı

işlevlerin atlanması veya değiştirilmesine neden olmaktadır. İkinci olarak masal örgülerinin kurgularında bazı işlevlere gerek görülmemesi de bu duruma örnek gösterilebilir. Aynı zamanda toplumların kültür ve değer yargıları bağlamında kahramanlara yüklenen anlamların farklılık göstermesi de işlevlerin tamamının yer almaması sonucunu ortaya koyar. Son olarak masal metnlerinin geçmişten günümüze aktarılması ile sadeleşmesi, işlevlerin birleşmesi veya silinmesi de işlevlerin tamamen uyuşmaması durumunu ortaya çıkabilir. Tüm bu etkenler bir arada değerlendirildiğinde Propp'un ortaya koyduğu 31 işlevin tüm masallarda sabit bir yapı oluşturmadığı, geniş bir masal evreninde incelendiğinde ise evrensel bir yapı taşıdığı sonucuna varılabilir.

4. BÖLÜM

İÇ ANADOLU MASALLARINDA YOLA ÇIKIŞ AŞAMASI

“Tüm muhteşem hikayeler iki şekilde başlar:

Ya bir insan bir yolculuğa çıkar, ya da şehre bir yabancı gelir.”

Tolstoy

Monomit kuramının ilk aşaması “yola çıkış” aşamasıyla başlar. Kahraman bu aşamada bir sorun olduğunun ve bu sorunun çözüme kavuşturulması gerektiğinin farkına varır. Bu çözümü bulmak içinse yola çıkar. Kimi anlatılarda ise, kahramanları yolculuğa iten şey, çoğunlukla sevgi ve zenginliğe ulaşma ihtiyacıdır (Pearson, 2023, s. 79).” Kahraman kendisini fakir, güçsüz veya sevgisiz hissettiğinde bulunduğu durumdan kurtulmak için yola çıkmak ve o ruh halinden kurtulmak ister. Kahraman yolculuğa çıktığı andan itibaren değişim ve dönüşüm sürecine girerek, geçmişte bulunduğu duygu ve durum sürecinden sıyrılarak yeni bir ruh haline bürünür. Yola çıkış aşaması kendi içerisinde “maceraya çağrı”, “çağrının reddedilişi”, “doğüstü yardım”, “ilk eşiğin aşılması”, ve “balinanın karnı” olmak üzere beş bölüme ayrılır. Bu beş aşamayı da başarıyla tamamlayan kahraman artık eski kimliğinin ona vermiş olduğu birtakım durumlardan kurtulur ve yeni kimlik kazanma aşamasına geçer.

4.1. MACERAYA ÇAĞRI

Kahraman, yolculuğuna “maceraya çağrı” adımıyla başlar. Bu aşamada kahramanın yolculuğa çıkmak istemesi için muhakkak onu maceraya çekecek bir durumla karşılaşması gerekir. Anlatılarda “kahramanın ruhsal açıdan yeniden doğması adına yolculuğa çıkması onun için muhtemel bir başlangıçtır. Bu nedenle kahraman ruhsal dönüşümünü tamamlamak için yolculuğa davet edilecektir (Şayhan, 2015: 117).” Kahraman sınavlar yoluna girdiğinde buradan geri dönüş yoktur. Ölümle göz göze gelse dahi oradan geri dönemez, ruhsal dönüşümünü tamamlamak için bu adıma gelmeli ve karşısına çıkan zorlukları göze alarak bu süreci sağlıklı bir şekilde atlatmalıdır. Genel olarak kahraman bu süreçte kendi özünü bulmak için girer.

Rabbi Çengi masalında maceraya çağrı aşaması Bey oğlunun atıyla gezintiye çıkmasıyla başlar. Oğlanın gezintiye çıktığı sırada üç kız kardeşin evlilik üzerine konuşmalarına şahit olması ve bunun üzerine üçüyle de evlenmesi maceranın ilk basamağını oluşturur.

“Vaktin birinde bir beyin oğlu varmış. Günün birinde bu beyin oğlu ata binmiş, gezmeye çıkmış. Bir yolun üstünde giderken üç yetişkin kızı konuştuğunu duymuş. Bunlardan biri:

“Şu beyin oğlu beni alsa bir çadır dokurum, bir çadır dokurum; dokuduğum çadır ceviz kabuğuna girer, açtığım zaman bir tabur asker alır” demiş. Öbürü:

“Beyin oğlu beni alsa bir kap yemek pişiririm; bir manga asker yese tükenmez” demiş. Üçüncüsü de demiş ki:

“Ben başka bir şey yapamam. Bir oğlanla bir kız; dünya güzeli iki çocuk doğururum” demiş.

Bunları dinleyen bey oğlu çadır dokuyanla evlenmiş. Beklemiş beklemiş bir şey yok; bari ikinciyle evleneyim, demiş. O da yemek vaadini yerine getirememiş.

“Oldu olacak, üçüncüyle de evleneyim bakalım vaadini yerine getirebilecek mi” demiş. Onunla da evlenmiş (Ergun, 2022, s. 298).”

Anlatı Campbell'in “maceraya çağrı” aşamasıyla örtüşecek biçimde, kahramanın olağan dünyadan ayrılarak dönüşüm sürecine adım attığını simgeler. Bey oğlunun evlilik tercihleri bir rastlantı üzerinden şekillenmiş olsa da bu karşılaşma, kahramanı maceranın içine çeken bir eşik olarak değerlendirilmektedir.

Masalın varyantlarından olan **Altın Perçemli Oğlan ile Altın Perçemli Kız** masalında maceraya çağrı, tellalın yaptığı tüm ışıkların kapatılması anonsu ile başlar. Üç kız kardeş ise ışıkları kapatmaz. Bunun üzerine padişah onları dinler ve vaatleri yerine getirip getirmeyeceklerini anlamak adına üçüyle de evlenir. **Akkavak Kızı** masalında işleme yapan kızın, cadı komşunun, kızın erkek kardeşine ağlayan ve gülen rengarenk bir çiçek olduğunu ve onu getirmesini söylemesi maceraya çağrı aşamasını oluşturur. **Şemsi Baani, Çelaçengi, Çember Has Güzel** masallarında da maceraya çağrı aşaması **Rabbi Çengi** masalındaki gibi bey oğlunun yoldan geçerken üç kardeşin konuşmasını ve vaatlerini duyması ve onlarla evlilik yapması şeklinde gelişir. **Üç Kız Kardeş** masalında nakış yapmayı bilmeyen kızlara Çingene karısının, annelerini öldürmek şartıyla kızlara nakış öğreteceğini söylemesi ve bunun üzerine kızların zehirli

çuvaldız ile annelerini öldürmeleri maceraya çağrı aşamasını oluşturur. **Altın Perçemli Oğlan ve Sırma Saçlı Kız** masalında üvey annenin çocuklardan kurtulmak için onları babaları ile göndermesi maceraya çağrı aşamasını oluşturur.

Cenaze Bekleyen Kız masalında maceraya çağrı pencereden içeri giren kuşun, nakış yapan kıza kırk gün cenaze bekleyeceğini söylemesiyle başlar. Kuşun kızın geleceği üzerinde tahminde bulunması kızı maceraya çeken bir olaydır.

“Bir annenin babanın biricik kızı varmış. O geceleri evde nakış yaparmış. Her gün geceleyin nakış yaparken bacadan bir kuş inmiş. Kıza:

-Sen gece nakış yapıyorsun. Kırk gün kırk gece cenaze bekleyeceksin, demiş.

İlk gün, ertesi gün bu kuş yine girmiş. Bir daha yine aynı sözü söylemiş. Bu böyle üç gün devam etmiş (Ergun, 2014, s. 65).”

Cenaze Bekleyen Kız masalında kuşun kıza geleceği hakkında bilgi vermesi kızı maceraya çekerek yolculuğa iten bir durumu ortaya koyar. Böylece kahraman için maceraya adım atmanın vakti gelir. Anlatıda yer alan kuş bir hayvan olmasının ötesinde gelecekte haber veren bir haberci konumundadır. Sıradanlığın ötesinde yer alarak kahramanı maceraya sürükler.

Cenaze Bekleyen Kız masalının varyantlarından olan **Sabır Taşı, Gençlikte mi Kocalıkta mı? (Sığırtmacın Kızı), Sabır Taşı, Ölübaşı Bekleyen Kız, Sabır Taşı I, Sabır Taşı II ve Yedi Yıl Ölü Başı Bekleyen Kız** masallarında da maceraya çağrı aşaması, pencerenin önünde oturan kıza, bir kuşun gelip belli bir süre ölü başı bekleyeceğini söylemesi ve bunun üzerine ailesinin kızı olarak uzaklaşması şeklinde gerçekleşir. **Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız** masalında ise maceraya çağrı, anne babanın yer değiştirmesi sonucu rastladıkları binanın kapısını açamamaları ve kızın denemesi sonucu kapının açılarak kızın içeri girmesi ve kapının kapanması şeklinde ilerler.

Üç Turunç Güzeli masalı çocuğu olmayan padişahın bahçede dolaşırken karşısına bir ihtiyarın çıkması ve ona elma vererek, kabuğunu atına, elmayı ise kendinin ve eşinin yemesini söylemesi ile başlar. Padişah ihtiyarın söylediklerini yaptıktan sonra eşi ve atı doğum yapar. Doğan çocuk çok güzel olduğu için onu gün görmeyen bir odada büyütürler. Bir gün bu oğlan elindeki kemiği atıp pencereyi kırdığında dış dünyanın varlığından haberdar olur ve macerasına adım atar.

“Çocuk da akranlarıyla oynar gezer olmuş. Bir gün koca karının biri çeşmeden su dolduruyormuş. Bu çocuk taşı nasıl atarsa koca karının testisini kırmış.

Kocakarı: ” İlahi oğlum bir şeycik demiyeyim üç turunç güzeline âşık olasın.”

Demiş (Aslan, 1994, s. 162). ”

Bu sahne, kahramanın bilinen dünyayla yüzleşip korunaklı alanından çıktığı ilk eşiği simgeler. Pencerenin kırılması sadece fiziksel bir geçiş değil, kahramanın bilinç düzeyindeki dönüşümünü de simgeler. Anlatının devamında yaşlı kadının bedduası ise onu kaçınılmaz bir biçimde maceraya sürükleyen çağrışı temsil etmektedir.

Masalın varyantlarından olan **Nar-Turunç Kızı, Üç Turunç ve Üç Turunç'un Aşkı** masallarında da maceraya çağrı aşaması çocuğun attığı taşın, yaşlı kadının testisini kırması üzerine kadının, oğlanın âşık olmasını dilemesi ve çocuğun aşkından harap olması şeklinde ilerler.

Kırk Tay Anası masalında oğullarını evlendirmek isteyen padişahın sarayın bahçesine kızları toplatıp, oğullarına portakal attırması maceraya çağrı aşamasını oluşturur.

“Oğullarının eline birer portakal verecekmış. Bu portakalı kızların üstüne atacaklarmış. Bu portakallar hangi kızın başına düşerse onunla evlendirecekmış (Kaya, 2004, s. 294). ”

Kahramanı maceraya çeken durum evlenme ve yuva kurma isteğidir. Böylece portakal atarak evlilik ve macerasına ilk adımlarını atmış olurlar. Bu bağlamda portakal atma eylemi hem evlilik hem de kahramanların maceralarına ilk adımlarını atması açısından sembolik bir işlev görmektedir.

Masalın varyantlarından olan **Piliç Kız, Limon Kız, Keçi Kız** adı altında geçen masalların tümünde maceraya çağrı aşamasını **Kırk Tay Anası** masalından farklı olarak çocuksuzluk özlemi çeken kadınların çocuğum olsun da ne olursa olsun duası üzerine piliç, limon ve keçi şeklinde çocuk sahibi olmaları oluşturur. Diğer varyantlarında ise **Kırk Tay Anası** masalında olduğu gibi padişahın oğullarını evlendirmek için bazı nesneleri kızların üzerine attırması maceraya çağrı aşamasını oluşturur.

Zümrüd-ü Anka masalı zengin bir adama ait olan bahçenin hasat zamanı geldiğinde dev tarafından talan edilmesiyle başlar. Üç kardeş sırasıyla bahçeyi bekleyip devi öldürmek ister, büyük kardeş ve ortanca kardeş başarılı olamaz. Küçük kardeş ise devi yaralar ve onu bulmak için yola çıkar.

“Daha sonraki sene küçük oğlan yetişmiş gelmiş, başlarındaki bu belayı bilir, ağabeylerinin de korkudan bayılması da çok zoruna gidermiş. Babasından rica eder, dam diğer oğullarına müsaade ettiği gibi buna da müsaade verir. Bahçeye çadır kurarlar. Oğlan silahını pusadını kuşanıp, dev beklemeye başlar. Sabaha karşı bir gürültü ile dev bahçeye girer. Oğlan hemen okunu yayını kılıcını kuşanıp, devin karşısına dikilir. Çal aşşağı vur yukarı dev yaralar.

(...)

Kardeşleri de silahlarını kuşanıp beraberce devin kanını takip ede ede bir kuyunun başına gelmişler (Aslan, 1994, s. 141-142). ”

Devin her sene gelip bahçeyi talan etmesi anlatıdaki aksiyonu oluşturarak kahramanları maceraya çeker. Dev yaralayan küçük kardeşin ağabeyleri ile kan izlerini takip ederek onu bulması ise onları maceraya çeken bir başka unsurdur.

Masalın varyantlarından olan **Aynayı Bulmaya Giden Üç Kardeş, Aliki Memed Meliki Memed Öle Memed** masallarında maceraya çağrı babalarının oğullarından bir nesne istemesi üzerine gerçekleşir. **Demirkıran, Kuyudaki Yusuf ve Katıroğlu Mehmet** masallarında ise iki kardeşin veya arkadaşın bir olup hasetlerinden ötürü diğerini kuyuya atmaları maceraya çağrı aşamasını oluşturur. Diğer varyantlarında ise bahçeyi talan eden dev bulma isteği maceraya çağrı aşamasını oluşturur.

Yılan Prens masalı çocuğu olmayan padişahın sarayına bir ihtiyarın misafir olarak gelmesiyle ve onlara çocuk sahibi olabilmeleri için ülkenin en ucundaki pınara gitmelerini söylemesi ve onların da gitmeleriyle başlar. “Maceraya çağrı, kahramanı erginlenme sürecine davet eden bir adımdır. Bu davet adımı her anlatı ve macerada farklı bir şekilde geçtiği gibi yaşayacağı maceraya da ipucu niteliğindedir (Tarhan, 2021, s. 749).” Maceraya çağrı bu aşamada çocuksuzluk özlemi ile karşımıza çıkar. Padişahın çocuğunun olmaması durumunda onun böyle bir maceraya davet edilmesi sebepsiz yere değildir. Kahramanın yolculuğa çıkması için böyle bir davet yaşanır.

“Zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahla karısının bir türlü çocuğu olmuyormuş. Bir gün yaşlı bir adam saraya konuk gelmiş, padişah adamı çok sevdiği için akşam yemeğini birlikte yemek istemiş. Yemekten sonra yaşlı adam:

-Padişahım galiba sizin hiç meyveniz yok, demiş. Padişah hemen:

-Her türlü meyveden var, demiş.

-Yok, demiş yaşlı adam, onu söylemiyorum, galiba sizin çocuğunuz yok, onu söylemek istiyorum. Padişahla karısı:

-Çok istedik, ama olmadı, demişler.

-Peki, ben size bir yol göstereceğim, dediklerimi yaparsanız çocuğunuz olur (Hakkoymaz, 2012, s. 75). ”

Kahramanların çocuksuzluk özlemi ile sınanması onları maceraya iten önemli unsurlardan biridir. Bu durum kahramanın sadece bireysel arzusunu değil, toplumsal ve kültürel beklentiyi de temsil ederek yolculuğun ilk basamağını oluşturur.

Masalın diğer tüm varyantlarında da maceraya çağrı aşaması çocuğu olmayan kadının “çocuğum olsun da ne olursa olsun, isterse yılan olsun” şeklinde dua etmesi şeklinde gerçekleşir.

Yılan Padişah masalı süpürge satarak geçimini sağlayan adamın karşısına bir yılanın çıkarak kızıyla evlenmek istediğini söylemesiyle başlar. Masalın girişindeki bu maceraya çağrı aşaması evlilikle başlar.

“Bir adam ve üç kızı yaşarmış. Adam dağlardan topladığı süpürgeleri satar, kızlar ise evde yemek, ev işleri yaparlarmış. Günlerden bir gün adam yine süpürge toplamak için dağa gitmiş. Süpürgeleri toplamış eşeğe yüklemiş. Tam gelecekmiş ki topraktan bir yılan çıkmış ve dile gelmiş.

-” Adama, büyük kızını bana vereceksin. Onunla evleneceğim” demiş. Adam da “tamam” demiş. Eve gelmiş (Aslan, 1994, s.174). ”

Kahramanların aile ve yuva kurma isteği onları maceraya iten unsurların başında gelir. Kendi bireysel arzuları ve toplumun beklentilerini karşılamak adına evlilik sürecine girerek maceralarına adım atarlar.

Masalın varyantlarından olan **Yeşil Çetu Kuşu** masalı haricindeki tüm masallarda maceraya çağrı genç bir kızın yılan veya dev kılığına girmiş bir delikanlı ile evlenmesi ile başlar. **Yeşil Çetu Kuşu** masalında ise yılan veya dev, kızı bulmaz. Kız kendi isteği ile babasından Yeşil Çetu Kuşu’nu ister ve babası getirdiğinde ona âşık olur, böylece maceraya ilk adım atılmış olur.

Salkım Üzüm masalı zengin adamın seyahate çıkması ve kızlarından isteklerini öğrenmesi ile başlar. Küçük kızı babasından Salkım Üzüm ister. Kahramanın maceraya çağrı aşamasında sunduğu bu istek babasını zorlu yollara sokup onu test edecektir.

“Vakti zamanında bir padişah varmış. Padişahın’ da üç tane kızı varmış. Padişah bir gün seyahate çıkmış. Çıkmadan kızlarını yanına çağırması:

-Kızlarım, ben geziye çıkıyorum. Ne istiyorsanız isteyin, getireyim, demiş.

Büyük kız ile ortanca kız; elmas yüzük, küpe, bilezik istemiş. Küçük kız da “Salkım Üzüm” istemiş.

Babası;

-Kızım isteyecek bir şey bulamadın mı ki, bir salkım üzüm istiyorsun, demiş.

Kız hemen;

-Hayır baba!.. “Salkım Üzüm” istiyorum, bir salkım üzüm değil. Getirirsen yolun açık olsun, getirmezsene önün yel arkan sel olsun, demiş (Kaya, 2004, s. 409-410).”

Küçük kızın Salkım Üzüm’e sahip olma isteği hem kendisini hem de babasını maceraya sürükleyen bir durumdur. Bu durumda kızının o nesneye sahip olmak istemesi ile babası ne tür engellerle karşılaşacağını bilmeden yolculuğa çıkar. Bu açıdan bakıldığında kahramanı yolculuğa çıkaran durumun her zaman bireysel istekler olmadığı sonucu çıkarılır.

Salkım Üzüm masalının varyantı olan **Üzüm** masalında da maceraya çağrı aynı şekilde gerçekleşmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalı ticaretle uğraşan bir adamın seyahate çıkmak için kızlarından istediklerini sorması ile başlar. Büyük kız elbise, ortanca kız eşarp, küçük kız ise mavi gözlü kedi ister. Baba, kızlarının isteklerini öğrenmesi üzerine yola çıkarak maceraya adım atar.

“Adamın birinin üç tane kızı varmış. Adam ticaretle uğraşmış. Bir gün adamın yolu ticaret için uzak bir diyara düşmüş. Kızlarını yanına çağırıp isteklerini sormuş. En büyük kızı babasına demiş ki; “Bana öyle bir elbise al ki omuzlarından tutunca etekleri, eteklerinden tutunca omuzları sallansın.” Ortanca kız; “Bana da bir pullu eşarp al ki, dünyada eşi benzeri olmasın.” demiş. En küçük kızı ise; “Bana da mavi gözlü bir kedi al.” demiş.

Adam kızların isteklerini öğrenip yola koyulmuş (Bakırcı, 2000, s. 273).”

Kahramanların sembolik olarak bir nesneye ulaşma isteği yolculuğun ilk basamağını oluşturur. Anlatıda da görüldüğü üzere kahramanların çeşitli nesnelere ulaşma isteği çevresindekileri de maceraya çekerek anlatıya esneklik kazandırır.

Masalın varyantları olan **Kusmuk, Kurt Baba, Dev ve Lebbi Gulah** masallarında maceraya çağrı **Mavi Gözlü Kedi** masalından farklı olarak evlilik üzerine kuruludur. Evlenecekleri kişiler kızların karşısına dev, kurt, gulah şeklinde çıkar ve onlarla evlenmeyi kabul ettiklerinde maceralarına adım atmış olurlar.

Kırk Yorganlı Kız masalı padişahın üç oğlundan büyük olanın ava gitmesiyle ve karşısına çıkan tavşanı takip edip sel sonucu kaybolması ile başlar.

“Büyük oğlan bir gün ava gitmiş. Avda önüne bir tavşan çıkmış. Tavşan bunu görünce kaçmış. Tavşan kaçmış delikanlı kovalamış, tavşan kaçmış delikanlı kovalamış... o sırada bir sel gelmiş, bir yel gelmiş bunu alıp götürmüştü (Kaya, 2004, s. 304).”

Kahramanın avlanma isteği onun macerasının başlangıcını oluşturarak onu maceraya çeker. Karşısına çıkan tavşanı takip ederek kaybolması ise anlatıya derinlik katarak aksiyonu güçlendirir. Bununla birlikte kahramanların ihtiyaçlarını karşılama isteği de onları maceraya çeken bir başka unsurdur.

İlik Yiyen Kız masalında padişahın dünyalar güzeli bir kızı olur ve kızın bu güzelliğinden ötürü padişah onu dışarı çıkarmaz. Kapalı bir odada gizli tutar. Kızın lalası ise onu hep ilikle besler. Kız bir gün kemiğin içindeki iliği çıkarmaya çalışır fakat çıkaramayınca kemiği atar ve cam kırılır. Cam kırılınca kız dışarıdaki ışığı görür, lalası ona dışarıdaki dünyayı anlatır. Dış dünya kızın ilgisini çeker ve böylece gördüğü dünya karşısında maceraya ilk adımını atmış olur.

“Bir padişahın güzel mi güzel bir kızı varmış. Kız öyle güzelmış ki, güzelliğinden ötürü, Padişah, onu yedi kat perde altında büyütürmüş. Kızın hizmetine de bir Lala vermiş. Lala ne hikmetse, kıza sadece ilik yedirirmiş.

(...)

Ertesi gün Lala bir sürü kemiği getirmiş, kızın önüne atmış. Kız, uğraşmış, didinmiş iliği bir türlü çıkaramamış. Evirmiş, çevirmiş, sonra da kaldırıp atmış. Olacak ya... kemik fırlamış gitmiş camı kırmış. Cam kırılınca güneşin şavkı pencereden içeri düşmüş. Kız hiç güneş görmedi ki ne bilsin... Işığı kurcalamaya başlamış (Kaya, 2004, s. 232).”

Kızın tesadüfi bir şekilde kemik atarak camı kırması onu macerasına çeken aksiyonu oluşturur. Bu sayede dış dünyanın varlığından haberdar olarak bilinen dünyadan ayrılarak bilinmeye doğru yol almaya başlar.

Cırttan masalında süpürge toplamaya giden kızlar yanlarına Cırttan'ı da alırlar. Süpürge toplayıp dönecekleri sırada yollarını kaybederler, karşılarına duman tüten ve köpek havlayan iki yol çıkar. Duman tüten yola giderler ve cadının evine varırlar. Kahramanların yollarını kaybetmeleri ve iki yol ayrımının karşılarına çıkması maceranın ilk aşamasını oluşturur.

“Kızlar, çaresiz Cırttan'ı sırtlarına almışlar, yola çıkmışlar. Bu sırada hava kararmış, akşam olmuş. Kızlar evin yolunu kaybetmişler. Dolaşıp dolaşıp aynı yere geliyorlarmış. Artık hava iyice kararmış, her yer zifiri karanlık olmuş. Korkmaya başlamışlar.

O sırada uzakta tütsü tüten yer görmüşler. Bir taraftan da köpek ulumaları geliyormuş. Cırttan demiş ki;

İt ürüyen yere mi gidelim, tütsü tüten yere mi?

Kızlar da demişler ki;

-Biz it ürüyen yerde ne yapalım? Tütsü tüten yere gidelim.

Oraya gitmişler (Kaya, 2004, s. 103-104). ”

Kahramanların karar vermeden önce karşılarına çıkan iki yol “eşik” ve “seçim” motiflerinin belirgin bir yansımasıdır. Karşılarına çıkan iki yol sadece fiziksel bir belirsizliği değil aynı zamanda kahramanların kaderlerini de belirleyecek bir karar anını temsil eder. Her iki yol arasındaki tercih bilinmeyen karşısındaki sezgiyi ve tercihi ortaya koyar. Bu bağlamda söz konusu bölüm kahramanların sıradan dünyadan ayrılarak bilinmeyene yol aldıklarını simgeler.

Masalın varyantlarından olan **Ali Miççik** ve **Onüç Mehmet** dışındaki tüm masalarda maceraya çağrı odun veya süpürge toplamaya giden kızların yolunu kaybedip dev karısının evine sığınması ile başlar. **Ali Miççik** ve **Onüç Mehmet** masallarında ise kardeşlerin evden ayrılarak gittikleri yolda dev karısına misafir olmaları maceraya çağrı aşamasını oluşturur. Bu aşamada kahramanlar dev karısının evinde kalarak maceraları için bir adım atmış olurlar.

Bey Böyreğ masalı çocuk sahibi olamayan çiftin Allah'ı bulup ondan çocuk istemek için yola çıkmalarıyla başlar. Yola çıktıklarında karşılarına çıkan ihtiyara çocuk sahibi olamadıklarını anlatırlar ve ihtiyar adam onlara üç elma verir. Verdiği elmaları kadının, atın ve köpeğin yemesini tembihler. Bunlar doğurunca da kendisinin gelip isim vereceğini söyleyerek oradan uzaklaşır. “Toplum ideal kahraman tipini henüz dünyaya

gelmeden hayal dünyasında inşa ederek bunu gerçekleştirmek için çeşitli yollar arar. Çeşitli anlatılarda geçen çocuksuzluk durumu ve sonrasında kutlu bir kişi tarafından yenilen elma bu durumun temel göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında ise “elma” yaratılışın kaynağı olarak da görülür (Şayhan, 2015, s. 54-55).” Bey Böyrek masalında da görüldüğü gibi elma yaratılışta kullanılan bir nesnedir. Onu yiyen kadın, at ve köpek hamile kalır ve dünyaya yavrularını getirerek maceralarına adım atmış olurlar.

“Bi avrat, bi de herifi varmış. Bunların çocukları olmazmış. Bunlar “Gidip Alla’ı bulacaaz, Allah’tan çocuk isteyecek.” diye garar vermişler. Allah, ne verdiyse hazırlamışlar. Yumurta haşlamışlaar, ondan bundan goymuşlar, yola düşmüşler.

(...)

Bunlar oturmuşlar yumurtanın birini soymuşlar. İkincisini soyakene adam çıhmış gelmiş, başlarına dikilmiş. Adam garısına demiş ki:

(...)

Adam bunlara demiş ki: “Sizin derdiniz ney? Nereye gidiyorsunuz, ne istiyonuz?” Onlar da demişler: “Bizim çocuumuz olmuyo, atımız da itimiz de gunnamıyo. Böyle böyle biz Alla’a gidiyoh. Çocuk isteyecek” demişler. Hızır demiş ki: “Size üç tane elma virecaam. Bunun bi tanesini eve gidince hanımın yisin, birini atına vir, birini de itin yisin. Allah size bi oolan verecek. Atınızın da bi beygiri olacah. İtiniz de gunnayacah. Oolunuzla atınıza ben varana gadar da isim vurmayın. Ben gendim vuracaam” demiş. Bunlar eve varmışlar. Hızır’ın didii gibi elmanın birini gadın, birini at, birini de gapıdaa it yimiş. Aradan zaman geçmiş, gadın hamile galmış. At da it de gunnamış. Dokuz ay soona bunların bi oolu olmuş (Yılmaz,2019, s. 257).”

Çocuksuzluk özlemi ile yola çıkan kahramanların sembolik bir nesne olan elma ile çocuk sahibi olmaları onların yolculuğunun başlangıcını oluşturur. Aynı zamanda yüce birey arketipi bağlamında Hızır ortaya çıkarak eksikliğin giderilmesini ve soyun devamlılığını sağlar. Yine bununla birlikte elma sayesinde çocuğun olması da çocuğun olağanüstü bir geleceğinin olacağını haber verir.

Masalın varyantlarından olan ve aynı adı taşıyan diğer **Bey Böyrek** masalında maceraya çağrı Akkavak Gızı ile nişanlanan Bey Böyrek’in kına gecesinde yemek yapılması için geyik avına çıkması ile başlar. Ava çıkan Bey Böyrek böylece macerasına ilk adımı atmış olur. Diğer bir varyantı olan **Şah İsmail** masalında ise aynı

şekilde çocuksuzluk özlemi ile yola çıkan adam ve kadına, karşılarına çıkan adamın elma vermesi ile maceraya çağrı başlar.

Kırk Kardeş masalında maceraya çağrı çocuğu olmayan bir padişahın çocuk sahibi olmak için yola çıkmasıyla başlar. Gittiği bir çeşmede abdest alır ve taşın üzerinde abdest aldıktan sonra o yöne gidenlerin çocuğu olmayacağını okur, bunun üzerine geri döner.

“Vahti zamanında, bi memlekette bi padişah varımuş. Padişaan aylar yıllar geçmiş hiç çocuğu olmamış. “Ben işte filan yere gideceem, çocuk olması için gereken yerleri gezeceem” demiş. Vezirlerini, gorumasını neyini yanına almış giderken bir çeşmenin başına gelmişler.

(...)

Suyun başında abdest almış, namaz gılmış. Selam verirken, bi saa selam vermiş bi sola selam vermiş dönmüş bahmış ki bi daşın üstünde, burda abdest alıb namaz gılıb burdan bu yanna gidenlerin çocuğu olmayacak yazıyo. “Bu da Alla'an işi, geri dönek” demiş (Yılmaz, 2019, s. 296).”

Çocuk sahibi olmak üzere yola çıkan kahramanın çıktığı yolda okuduğu yazı ile yolundan geri dönmesi onun macerasının ilk basamağını teşkil eder. Çocuk sahibi olmak uğruna karşısına çıkan her engeli aşması bu konudaki azmini de ortaya koyarak yolculuğunu şekillendirir. Kahramanın çocuk sahibi olma isteği sadece bireysel bir istek değil aynı zamanda toplumunda bir beklentisidir. Soyun devamlılığı açısından çocuk sahibi olmak her kültür ve toplumda önem verilen bir durumdur.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında kırk tane oğlu olan padişahın oğullarını aynı şekilde bir anadan bir babadan olma kırk tane kızla evlendirme isteği ile onları yola çıkarması maceraya çağrı aşamasını oluşturur. Her iki masalda da kırk tane erkek kardeş vardır. Fakat **Kırk Kardeş** masalı çocuksuzluk özlemi çeken padişah ile başlarken, **Göğbaldır** masalı halihazırda olan kırk kardeşin evlenme istekleri ile başlar.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı, annesi ölen çocukların babalarının yeniden evlenmesi üzerine üvey annenin onları istememesi ile başlar. Çocuklardan kurtulmak isteyen üvey anne çocukları babaları ile ormana gönderir. Adam çocuklarını bırakıp eve döner, çocuklar karanlık çöktüğünde babalarının onları bıraktığını anlar ve ellerindeki tekeri yuvarlayarak duman tüten yere varırlar. Vardıkları ev cadının evidir. Ve böylece çocuklar maceraya çağrı aşamasına ilk adımını atmış olur.

“Kocasına demişkine “Bak herif demiş, bu böyle olmaz. Bunları götüreceksin dağa atacaksın, ben bunlara bakmak istemiyon” Tamam demiş. Sen bunlara bi demiş çörek yap demiş, bi de su ver demiş, ben de baltamı falan alıyın, urganımı alıyım, eşşegimi alıyım, gideyim dağa, demiş. Kadın hazırlamış yüklerini, goymuş ellerine. Bunlar getmişler getmişler, babası demiş ki: “Bak çocuklar siz burda oynan, ben gidecen orda ağaç kesecen. Akşam olunca da eve gidecez” demiş.

(...)

Takırdıya doğru gitmişler. Bi de varın baksalar da babaları ağaca kabağı asmış. Kabak da rüzgâra vurdukça tak tak ediyomuş.

(...)

Bi köyde duman tütüyomuş, bi köyde de köpek ürüyomuş. Fatmacık demişkine “Yusuŕçuk köpek ürüyen yere gitsek, bizi köpek ısırır; duman tüten yire gitsek gözümüze duman gider. Biz demiş depiye çıkalım.” Çörekleri duruyomuş o yuvarlak bi çörek. Bunu yuvarlayalım, demiş. “O nereye giderse o köye gidelim.” Eğer köpek ürüyen yere gitse kendi köyleriymiş. Bunların tekeri yuvarlanmış duman tüten yere. Bacıyı varmış, tırkıdan vurmuşlar. Orda da dev karısı yaşıyomuş (Arslan, 2017, s. 377).”

Üvey annenin çocukları evden uzaklaştırma isteği çocukları maceraya iten unsurdur. Bu durum çocukların halihazırda kendi istekleri ile gerçekleşmez ve dışarıdan gelen bir unsur onları maceraya davet eder.

Masalın varyantlarından olan tüm masallarda maceraya çağrı aşaması üvey anne ile evlenen adamın çocuklarını ormana götürüp bırakması ile başlar.

Tanrıverdioğlu masalı zengin bir adamın ava gitmesi ile başlar. Bir gün ava giden adamın karşısına dört gün üst üste bir kuşun çıkarak; adamın başına bir iş geleceğini, bunun gençlikte mi yoksa yaşlılıkta mı gelmesini istediğini sorması ile devam eder. Adam eve gelip bu durumu anlattığında karısı, gençliğinde yaşamak istediğini söyler ve böylece maceraya ilk adım atılmış olur.

“Bir gün yine ava gitmiş; bir kuş gelmiş, ormana konmuş.

Çekmiş tam kuşu vuracakken, kuş dile gelmiş:

-Ey, Tanrıverdioğlu! Sen beni vuracaksın ama Allah sana bir musibet verecek. Gençliğinde mi versin, kocalığında mı versin, demiş. Hemen silahı indirmiş adam, vurmamış eve gelmiş. Hanımı demiş ki:

-Sen her gün bir et, bir av getiriyordun, bugün niye boş döndün?

Adam:

-Böyle böyle bir kuş çıktı; dala konu, tam onu vuracağım diye doğrulttum, kuş dile geldi: “Ey Tanrıverdioğlu! Allah sana bir musibet verecek, gençliğinde mi versin, kocalığında mı versin”, dedi. Ben de onu vurmam. Acaba bu ne demek istedi? Bize gençliğimizde mi versin, kocalığımızda mı, demiş.

Hanımı: Yok ya, sen hayal görmüşsündür, sana öyle gelmiştir.

Neyse ertesi gün Tanrıverdioğlu yine ava gitmiş; yine aynı kuş gelmiş, aynı sözü söylemiş. Üçüncü gün yine gelmiş, aynı sözü söylemiş. Dördüncü gidişinde yine aynı kuş öyle dile gelince, hanımı:

-Bak herif! Belki bu uyarıcıdır, verirse Allah, gençliğimizde versin. Kocalığımızda belki taşıyamayız bunu, demiş. Şimdi kuş yine öyle söyleyince:

-Bre kuş! Sen dile geldin söyledin. Bunu bana söyleten Rabbil Alemin. Ama bana Rabbil Alemin bir mucize, bir bela, bir kaza verecekse gençliğimde versin. Kocalığımda belki bunu taşıyamam, asi olurum, demiş (Ergun, 2014, s. 163-164). ”

Avlanma isteği ile yola çıkan kahramana haberci bir kuşun gelecekte haber vermesi onun macerasının başlangıç noktasını oluşturur. Anlatıda kahraman, macerasının başlangıcını kendi rızasıyla değil haberci bir kuş yani dışsal bir unsur aracılığıyla gerçekleştirir.

Masalın **Eski Padişah** varyantı haricindeki tüm varyantlarında maceraya çağrı bir adamın yanına bir kuşun gelip “başına bir iş gelecek gençliğinde mi gelsin kocalığında mı” demesi ile başlar. **Eski Padişah** masalında ise padişahlığı bırakan bir adamın karısının kaçırılması ile maceraya çağrı adımı gerçekleşmiş olur. Kadının kaçırılması maceranın ilk adımını oluşturur.

Hürü-I masalı Hürü isimli kızın annesinin babasının ve kardeşinin Hicaz’a gitmesi ve böylece kızı köyün imamına emanet etmeleri ile başlar. İmam ise Hürü’ ye âşık olur ve durumu kıza açıkladığında kız imamı reddeder ve böylece macera başlamış olur.

“Yok Hoca yok! Sende bir hal var. Bir düşünce var. Senin kafan meşgul” demiş. Öyle deyince hoca:

-” Evet! Benim kafam meşgul” demiş. Kadın üstelemiş:

“Böyleyken böyle. Hacı Kasım bana tembih etti. “Benim bir kız çocuğum var; biz Hicaz’a gideceğiz. Bazı bazı kız çocuğunu yokla. Bir ihtiyacı olursa” dedi. Ben de evine

vardım. Kız çocuğunu gördüm zihnim takıldı ona. Bir türlü çıkartamıyorum. Âşık oldum” demiş (Ergun, 2022, s. 193). ”

Masal metninde geçen âşık olma ve sevdiğine kavuşma isteği kahramanı maceraya iten unsurlardan biridir. Genel olarak her anlatıda kahramanları maceraya iten durum bir eksikliği giderme veya bir şeye sahip olma isteğidir. Bu nedenle kahraman on ulaşmak adına her yolu göze alarak yolculuğa çıkar.

Masalın varyantlarından olan **Kuma Gömülen Gelin** ve **Hacca Giden Kardeş** masallarında maceraya çağrı hacca giden kardeşin, karısını diğer kardeşine emanet etmesi, onun da kadına âşık olması ile maceraya adım atılmış olur. Masalın diğer varyantlarında ise hacca giden anne-baba kızlarını köyün imamına emanet eder ve imamın kızı ihaneti ile maceraya adım atılmış olur.

Dev masalı buğday satarak geçimini sağlayan adamın çocuğunun olmaması ile başlar. Adam bir gün pazarda buğday satarken karşısına çıkan dedeye çocuk sahibi olmadığını anlatır, o da adama bir elma kabuğu vererek yarısını karısına yarısına da beygire yedirmesi gerektiğini söyler. Kadının kızı olursa adını Hesna koymasını tembihler ve gider. Adam kabuğu yedirdiğinde beygir ve kadın hamile kalır. Kızı olur ve adını Hesna koyar.

“Bir adamın ezeli hiç çocuğu olmamış. Ezeli de merkeplerle pazara buğday satmaya giderlermiş. Gidince, orada adam suretine girmiş dede peyda olmuş. Orada demiş:

“Aman dede, benim karımın çocuğu olmuyor” demiş.

Dede:

“Ben sana bir elma iksiri hazırlayayım” demiş. “Elmanın kabuğunu beygirine yedir, beygirin gumlasın. İçini de karına yedir, kadının doğursun” demiş. “Kız olursa adını Hesna koy. Kız olursa benim; oğlan olursa senin” demiş.

Adam elmanın kabuğunu beygire vermiş, beygir gumlamış. İçini hanımına yedirmiş, o da bir kız doğurmuş. Kızın adını Hesna koymuşlar (Ergun, 2022, s. 177). ”

Çocuksuzluk özlemi pek çok anlatıda geçen ve kahramanları çeşitli maceralara sürükleyen bir durumdur. Kahraman çocuk sahibi olduğunda kendini yalnız ve eksik hissettiği duygu durumundan kurtulur.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında maceraya çağrı yine çocuksuzluk özlemi ile karşımıza çıkar. Fakat **Dev** masalından farklı olarak kadının hamile

kalmasına kimse yardım etmez, kadın kendi duası ile hamile kalır ve macerası başlamış olur.

Mavi Kuş masalında ava giden oğlan yerde yatan mavi tüylü bir kuş görür ve eline aldığı kuşun tüm tüyleri dökülür. Oğlan kuşu eve götürür ve onu besler. Kuşla aralarında bir bağ oluşur. Kuş iyileştikten sonra oğlan onu serbest bırakır ve kuş, oğlana başı sıkışınca kendisini bulması gerektiğini tembihleyerek uçar gider. Oğlan da anne babası öldüğünde kuşu bulmak için yollara düşer. Oğlanın çaresizlik içinde yola düşmesi ve kuşu araması onu maceraya davet eder.

“Oğlan da bu kuşu beslemiş; güzelce bakmış. On günün sonunda kuş, eski haline gelmiş; yeşil yeşil, mavi mavi tüyleri büyümüş. Sonra kuş oğlanla konuşmaya başlamış:

-Sen benim hayatımı kurtardın. Olur da bir gün bana ihtiyacın olursa beni bul, demiş. Oğlan:

-Tamam, demiş. Kuşla dostluk bağı kurmuşlar. Tamamen candan arkadaş olmuşlar. Sonra da kuşu salıvermiş.

Günler geçmiş, seneler geçmiş; oğlanın annesi, babası ölmüş. Hiçbir malı mülkü kalmamış. Çaresiz oğlan, “ne yapayım” diye düşünürken aklına bu kuş gelmiş.

Kuşu aramak için yola koyulmuş (Ergun, 2014, s. 142).”

Kahramanın kendini yalnız ve çaresiz hissetmesi, kuşu aramaya yönlendiren, maceraya çıkmasını sağlayan unsurdur. Çocuğun kendine bir arkadaş bulma isteği onu yola çıkararak döngüsünü başlatır.

Yedi Peçeli masalı zengin bir adamın kızının pencerenin önünde otururken attığı taşın bir kadının testisini kırması ile başlar. Testisi kırılan kadın Yedi Peçeli’ ye âşık olsun diye beddua eder. Bunun üzerine kız hasta olur ve yataklara düşer. Anne babası kızı ne olduğunu anlamaz ve kızın arkadaşları Yedi Peçeli’nin aşkından bu duruma düştüğünü söyler. İmkânsız gibi görünen bu aşk kızın maceraya çıktığının göstergesidir. Kız aşkına kavuşabilmek için her türlü zorluğu göze almaya razı olur.

“Kız, bir gün pencerenin kenarında oturmuş, geleni gideni seyrederken camın önündeki saksıdan bir taş parçası alıp fırlatmış. O sırada, karşıdaki çeşmede bir kadın su dolduruyormuş. Aksilik bu ya, kızın attığı taş, kadının testisini kırmış. Kadın buna çok kızmış.

-Bir evin bir kızıdır. Sana beddua edemem, yazık olur. Ne diyeyim Yedi Peçeli’nin aşkına

yanasın,

demiş.

O günden sonra kızın içine bir ateş düşmüş, yemeden içmeden kesilmiş. Günler geçtikçe eriyip gidiyormuş.

(...)

-Yedi Peçeli 'ye âşık oldum. Onun aşkımdan bu hallere düştüm, demiş (Kaya, 2004, s. 551)."

Halk anlatısında yer alan ve zorlu bir süreci ifade eden bu sevgi kahramanının macerasına adım atmasına neden olan ilk basamaktır. Her kahramanda olduğu gibi bu kahramanda da sevgiliye ulaşma isteği onu yolculuğa iterek çeşitli sınavlara tabii tutar.

Masalın varyantlarından olan **Şerbet Dolu Cam Bardak** masalında maceraya çağrı aşaması çocuğu olmayan padişahın, pirin elinden aldığı elmayı karısına yedirip hamile kalması ile başlar. Kadın hamile kalarak macerasına ilk adımını atmış olur. Diğer bir varyantı olan **Şah Maran Padişahı'nın Oğlu** masalında ise kar yağdığı zaman, karın üzerindeki bir damla kanı cadı karısına göstermesi maceraya çağrı adımını oluşturur. Kanı gören cadı kadın Şah Maran Padişah'ının da çok güzel olduğunu anlatması ve kızın o anda Şah Maran Padişah'ının oğluna âşık olması ile macera başlar.

İncelediğimiz masalların tamamında “maceraya çağrı” aşaması görülür. Tüm masallarda bu aşamanın yer alması bu basamağın masal metinlerinde temel bir yapı olduğuna işaret eder. Kahramanın sıradan dünyasından ayrılarak bilinmeyene doğru yol alması hem anlatının ilerleyişini hem de kahramanın dönüşüm sürecine adım atmasındaki isteği gösterir. Aynı zamanda maceraya çağrı aşaması kahramanın yolculuğunu başlatan zorunlu bir basamak olarak da görülmektedir.

4.2. ÇAĞRININ REDDEDİLİŞİ

Maceraya davet edilen kahraman ilk başta bu durumdan rahatsızlık hissedip vazgeçmek isteyebilir. Bu aşamaya “çağrının reddedilişi” aşaması adı verilir. Kahramanın çağrıyla reddedip yola çıkmak istememesinin nedeni yolun çeşitli tehlikelerle dolu, ölüm ve yaşam arasında köprü niteliğinde olmasıdır (Eliade, 1994, s. 31).” Kahraman bu aşamaya geçtiği sırada mevcut hayatından vazgeçerek yeni bir hayata adım atmak zorundadır. Karşısına çıkacak olan zorlukları veya engelleri kestiremediği için öncelikle bu çağrıyla görmezden gelir veya reddeder. Kahraman için o an önemli olan şey güvende kalmaktır. Güvenliğini tehdit edecek bir durumun farkında olduğu içinde ilk başta çağrıyla reddeder.

Rabbi Çengi masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Masalın varyantlarından olan diğer masal metinlerinde de maceraya çağrı aşaması görülmez.

Cenaze Bekleyen Kız masalında kızın anne babası kızını cenaze beklemekten kurtarmak için ormana götürmesi çağrısı reddediş aşamasını oluşturur.

“Bir annenin babanın biricik kızı varmış. O geceleri evde nakış yaparmış. Her gün geceleyin nakış yaparken bacadan bir kuş inmiş. Kıza:

-Sen gece nakış yapıyorsun. Kırk gün kırk gece cenaze bekleyeceksin, demiş.

İlk gün, ertesi gün bu kuş yine girmiş. Bir daha yine aynı sözü söylemiş. Bu böyle üç gün devam etmiş. Dördüncü gün annesiyle babasına söylemiş. “Böyle böyle oluyor anne”, demiş. Annesi, babası:

-Bizim biricik kızımız var. Cenaze bekletir miyiz hiç, demişler.

Almışlar kızı gitmişler (Ergun, 2014, s. 65).”

Hali hazırda anne babanın tutumu kızlarını güvenli bir alana alarak onu, başına gelebilecek tehlikelerden koruma isteğidir. Bu nedenle kızlarını alıp götürerek başlangıçta yer alan kuşun çağrısını reddederler. Ebeveynlerinin bu tutumu ile kahramanın macerasının ertelendiği ve yaşayacağı dönüşümün önüne ailevi sınırlar konulduğu görülmektedir.

Masalın varyantlarından olan **Kırk Gün Ölü Başı Bekleyen Kız** masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez. Diğer varyantların da ise kızının ölü başı bekleyeceğini öğrenen anne baba kızını alarak yollara düşer ve macerayı reddederler.

Üç Turunç Güzeli masalında çağrının reddedilişi aşaması Üç Turunç Güzeline âşık olan oğlanın babasının, oğlunun kızı bulmaya gitmesini engellemek için yüksek surlar yaptırması ile başlar.

“-Anacığım ben üç turunç güzelini aramaya yola çıkacağım, babama söyle izin versin, gayrı buralarda durmam haram.”

(...)

Anası: “Oğlum yavrum, madem gitmeğe gideceksin, bari bir iki gün kal da kete, börek, çörek yapayım. Heybeme doldurayım. Yol azığın olsun” demiş. Oğlan bir iki gün oyalana dursun, padişah hemen emir verip şehrin etrafına bir sur yaptırmış ki gayrı kalsın, insan kuş olup uçsa surları zor aşar (Aslan, 1994, s. 162).”

Bu açıdan bakıldığında çağrının reddinin sadece ana kahraman üzerinden değil, yardımcı kahramanlar aracılığıyla da gerçekleştirildiği görülür. Kahramanın babasının asıl görevi oğlunu karşısına çıkacak engellere karşı korumaktır. Aksi takdirde oğlunun ölümü veya herhangi bir sıkıntı yaşaması durumu ile karşı karşıya kalabilir. Bunu engellemek adına evin etrafına yüksek surlar yaptırır ve oğlunun yola çıkmasını engellemeye çalışır.

Masalın varyantlarından olan **Üç Turunç, Nar-Turunç ve Üç Turunc'un Aşkı** masallarında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Kırk Tay Anası masalında evlenmek için portakalı fırlatan küçük oğlanın portakalının, kaplumbağa kabuğuna düşmesi üzerine yeniden atış yapması ve tekrar oraya düşmesinin ardından kaplumbağanın yerinin değiştirilmesi çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur.

“Bunun üstüne oğlan yine atış yapmış. Portakal bu sefer de aynı yere gitmiş aynı kaplumbağa kabuğuna düşmüş.

Oradakiler yine;

-Olmaz, üçüncü de belli olur, demişler. Oğlana bir portakal daha vermişler, kaplumbağa kabuğunun da yerini değiştirmişler. Oğlan portakalı atmış; ama portakal hiç şaşmadan gidip kaplumbağa kabuğunun üstüne düşmüş (Kaya, 2004, s. 294-295).”

Bu aşamada kahramanların böyle bir tavır sergileyerek portakalı yeniden attırması başlangıçtaki amaca ters düşerek çağrının reddini temsil eder. Aynı zamanda çağrının reddedilişi aşamasının ana kahraman üzerinden değil yardımcı kahramanlar üzerinden gerçekleştiği görülür.

Masalın varyantlarından olan **Kurbağa Gelin** masalında attığı okun kurbağaya denk gelmesi üzerine babasının, oğlunu evden kovması çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur. **Hasırcı Kız** masalında devin, kızı yememesi için annesinin kızı otuz dokuz kat güzel elbise kırkırıncı kata da kötü elbise giydirip ormana göndermesi çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur. Masalın diğer varyantlarında ise çağrının reddedilişi aşaması gerçekleşecek olan evliliği kişi veya kişilerin engellemeye çalışması ile görülür.

Zümrüd-ü Anka masalında çağrının reddedilişi aşaması baba figürüyle ortaya çıkar. Burada kahraman gelen çağrıyı reddetmez aksine maceraya gitmek ister fakat babası oğluna zarar gelecek düşüncesi ile ağlayarak oğlunun gitmemesini ister.

“Büyük oğlan babasına demiş ki;

-” Baba bizim bu devden çektiğimiz ne bana izin ver bu sene de gelirse ben bu devı öldüreceğim” demiş.

Babası:” Oğlum o bir dev sen bununla nasıl baş edeceksin? Sen bu işten vazgeç beni bir de evlat acısı ile yakma” demiş (Aslan, 1994, s. 141).”

Kahramanın babasının onu koruma isteği ona engel olma durumu ile ifade edilir. Kahramanın gideceği yolun belirsiz olması ebeveynlerini tedirgin ederek çağrının reddedilmesine neden olur. “Dünya üzerindeki pek çok anlatıya bakıldığında genel olarak aynı olay örgüsünün varlığı göze çarpar. Ülke içinde söz sahibi olan bir kahraman değerli bir nesneyi veya bir kızı bulmak için yola çıkar, engellerle karşılaşp doğaüstü güçlerin yardımıyla bulunduğu durumdan kurtularak yurduna geri döner. Bu durum arama arketipi olarak görülür (Moran, 1988, s.189-190).” Bahsi geçen bu masalda da asıl amaç aramak ve bulmaktır. Burada ayırım yapılacak nokta şudur; kardeşler değerli bir eşya ve kızı bulmak için yola çıkmaz, onlara zarar vermiş olan devı bulmak için babalarının itirazlarına karşı gelerek yola çıkarlar.

Masalın varyantlarından olan **Aynayı Bulmaya Giden Üç Kardeş, Padişahın Küçük Oğlu, Demirkıran, Elma, Zümrüdüanka Kuşu, Kuyudaki Yusuf, Aliki Memed Meliki Memed Öle Memed ve Katıroğlu Mehmet** masallarında çağrının reddedilişı aşaması görülmez. **Padişahın Üç Oğlu** masalında ise babanın oğullarını devı bulmak için göndermemek istemesi çağrının reddi aşamasını oluşturur.

Yılan Prens masalında karnında yılan olan padişahın karısı doğum yapamaz. Doğumu yaptıramayan her ebeyi padişah öldürtür. Üvey kızından kurtulmak isteyen kadın ise kızının bu doğumu yaptırabileceğini padişaha söyler, kız diğerleri gibi kendisinin de öldürüleceğini düşündüğü için gitmek istemez.

“Padişah, öfkesinden karısını doğurtamayan bütün ebelerin başını vurdurtmuş. Bunu duyan kötü kalpli üvey anne, saraya gidip

-Benim bir üvey kızım var. Sultanı doğurtma doğurtma o doğurtur, demiş. Bunun üzerine kızı saraya çağırılmışlar. Kız başına ne geleceğini anlamış, doğru annesinin mezarına gitmiş, annesinden akıl sormuş:

-Anneciğim, ben ne yapacağım, hiçbir ebenin doğurtamadığı sultanı doğurtmak için beni çağırdılar. Beni de öldürecekler, demiş (Hakkoymaz, 2012, s. 76).”

Anlatıda kızın can güvenliğinin olmaması ve onun tedirgin olması çağrıyla reddetmesine neden olur. Bununla birlikte kahramanın annesinin mezarına giderek

yardım istemesi, dünyevi bir çözüm bulamadığı için tinsel bir desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Masalın varyantlarından olan **Yılan Bey ile Şeker Hanım ve Yılan Oğlan** masallarında çağrının reddedilişi aşaması görülmez. Adı geçen diğer varyantlarında ise kızın, kadının doğumuna gitmek istememesi çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur.

Yılan Padişah masalında Yılan Padişahın, büyük ve ortanca kızla evlenmek istemesi üzerine kızlar bu teklifi reddederler. Çağrının reddini oluşturan bu aşamada kızlar, Yılan Padişahın kendilerini zarar vereceklerini düşündükleri için çağrıyla reddederler.

“Günlerden bir gün adam yine süpürge toplamak için dağa gitmiş. Süpürgeleri toplamış eşeğe yüklemiş. Tam gelecekti ki topraktan bir yılan çıkmış. Ve dile gelmiş.

-” Adama büyük kızını bana vereceksin. Onunla evleneceğim.” demiş. Adam da “tamam” demiş. Eve gelmiş. O gün işleri büyük kız yapmış. Ve babasını karşılamış. Babası oturmuş “offf offff” demiş.

Kızı: “Ne oldu baba”

Adam: “Hiçbir şey yok” Kız ısrar edince babası durumu anlatmış.

-” Kızım seni yılan padişahı istiyor”

Kız: “Hıhh ona mı kaldım ben? Gitmem. O dağa gideceğine, başka dağa git” demiş (Aslan, 1994, s. 174).”

Bulundukları konumdan ayrılıp, bilinmeye doğru gitmek her canlı için ürkütücü bir hal alır. Bu nedenle güvenliklerini sağlamak adına çağrıyla reddetmek her kahramanın başvuracağı öncelikli bir yoldur. Anlatıda vurgulanan bu reddediş kahramanın adım atacağı macera öncesindeki son kararsızlık anını teslim eder.

Masalın varyantlarından olan **Berri Hala, Yeşil Çetü Kuşu, Dev Oğlu ve Kelle** masallarında çağrının reddedilişi aşaması görülmez. **İki Dev Karısı** masalında oğlanın teyzesinin kızı ile değil de başka bir kızla evlenmesi, **Şık Battal** masalında oğlanın halasının kavı sobaya atarak yakması ve oğlanın kuş olup gitmesi çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur.

Salkım Üzüm masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez. Fakat babasının kızının istediği Salkım Üzüm’ü bulmadan eve geri dönmeye çalışması bu sırada fırtına çıkması çağrının reddi olarak kabul edilebilir.

“Padişah memleketine dönmeye karar vermiş. Yola çıkınca önü yel, arkası sel olmuş. Bir türlü gidememiş. Tekrar geldiği yere dönmüş (Kaya, 2004, s. 410).”

Anlatıda da görüldüğü üzere padişahın ülkesine geri dönme isteğinin doğa olayları tarafından engellenmesi, maceranın kaçınılmazlığını gösterir.

Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında aynı şekilde babanın kızının istediği üzümü bulmadan geri dönmeye çalışması çağrının reddedilişi aşamasını oluşturur.

Mavi Gözlü Kedi masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Masalın diğer varyantlarında da çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Kırk Yorganlı Kız masalında çağrının reddedilişi aşaması kahraman tarafından gerçekleştirilmez. Yüce birey arketipi ile karşımıza çıkan bu aşamada kardeşlerini bulmaya giden çocuğun karşısına Hızır çıkar, gittiği yolda devlerin olduğunu ve onları yenemeyeceğini, geri dönmesi gerektiğini tembihlemesi ile karşımıza çıkar. Bu durumda çocuğun karşısına çıkan Hızır, çocuğu kötülüklerden korumak için geri dönmesini ister. Bu konumda yüce birey, koruyucu bir arketip olarak görülür.

“Yolda giderken Hızır’a rastlamış.

Hızır;

-Oğlum, nereye gidiyorsun, diye sormuş.

Oğlan;

-Ağabeylerim kayboldu, onları aramaya gidiyorum, demiş.

Hızır;

-Oğul, ileride altı tane dev var, onları yenemezsin, geri dön, demiş (Kaya, 2004, s. 304).”

Burada oğlan her ne kadar Hızır’ı dinlemeyip yoluna devam etse de Hızır’ın onu geri döndürmek istemesi onu karşısına çıkabilecek engellerden ve zorlu yollardan koruma isteğidir.

İlik Yiye Kız masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Cırttan masalında Cırttan’ın dev karısının kendilerine zarar vermemesi için uyumaması çağrının reddedilişi aşamasıdır. Bu aşamada Cırttan’ın uyuması için elinden geleni yapan dev karısı başarısız olur.

“Kızlar çok yorgun düşmüşler. Kadın bunların karnını doyurmuş, yataklarını hazırlamış, yatmış uyumuşlar. Cırttan ise uyumamış (Kaya, 2004, s. 104).”

Metinde yer alan bu durum kahramanın aktif uyanıklığını sembolize eder. Kahramanın kaderine razı gelmeyerek uyanık kalması, anlatının aksiyon derecesini yükselterek, kahramanı kurban rolünden çıkararak, kaderini yöneten bir birey haline getirir.

Masalın varyantlarından olan **Kırk Kızı Koruyan Keloğlan** masalında uyumayarak çağrışı reddeden Keloğlan değil kızlardır. Diğer varyantlarında ise ana kahraman dev karısından kurtulmak için uyumayarak çağrışı reddeder.

Bey Böyrek masalında çağrışın reddedilişi aşamasını Bey Böyrek'in zehirli yemeği yememesi ile görülür. Bu masalda da kahraman kendi isteğiyle çağrışı reddetmez, atı Bengiboz'un uyarısı üzerine yemeği yemekten vazgeçer ve kendini ölümden kurtarır.

“Bir gün oolan okuldan eve gelince

(...)

Begnibozun yanına varmış. Tabi at yimaa zehir gondunu bilmiş.

(...)

“Sen ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum” demiş. “Ne dimesi var mı, Böyree'im? İnanmazsan ananın yimeeni önce Alabötçü'nün önüne at, soona gendin yi” demiş. “Öyle mi?” “Öyle.” Soona oolan, yimeği önce Alabötçü'ye deel de Alaminiğe atmış. Yavrularının aç galmasını istememiş. Köpek yir yimez olduğu yere givrılmış (Yılmaz, 2019, s. 258).”

Masalda yardımcı bir figür olarak görünen Bengiboz, kahramanın zehirli yemeği yemesine engel olarak onu ölümden kurtarır. Bu bağlamda atın sadece bir hayvan değil aynı zamanda kahramanın macerasına yön veren yardımcı bir figür olduğu da görülür.

Masalın varyantlarında çağrışın reddedilişi aşaması görülmez.

Kırk Kardeş masalında uzun yıllar sonra kırk oğlu olan adamın çocuklarını yeryüzüne çıkarmaması, onları yeraltında saklaması çağrışın reddedilişi aşamasını oluşturur.

“Gırh dene oolu olmuş. En küçüünün adı da Kemal' imiş. Padişah, bunları dünya yüzüne çihartmamış. Yer altı okulu yapmış, yer altı okulunda ohutmuş (Yılmaz, 2019, s. 296).”

Kahramanların ebeveynlerinin tutumu yani onları yer altında tutmaları, olası bir yolculuk veya görevden mahrum bırakarak serüvenlerinin gecikmesine neden olur.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında devin gelininin çocukları uyarması ile çağrının reddedilişi aşamasına geçilir. Dev karısı çocukları yemek üzereyken gelini, çocukları uyarır ve çocuklar kaçar. Bu masal metninde de yardımcı karakterin ana karakterlere yardımcı olduğu ve onları kötülüklerden korumak adına yönlendirdiği görülür.

“Gelin demişkine “Bak o sizi yiyecek. Beni yidi. Siz olmasanız beni yicecti, bitirecekti, o sizi yiyecek, dişlerini biletmeye gitti, siz kaçın” demiş. “Ben size bi darak vereyim, iğne vereyim, destiyenen su vereyim, bi de sabun vereyim. Dev garısı size yaklaştıkça bunları tek tek atın” demiş. “En sonunda da suyu devirip sabun atın” demiş. “Tamam” demişler. Bunlar gitmişler (Arslan, 2017, s. 378).”

Anlatıda yer alan bu durum hayati bir tehlikeye karşı savunma refleksini ifade ederek, yardımcı kahraman yardımı ile tehlike uzaklaştırılır. Burada yardımcı figür olarak beliren gelin çocukları sadece uyarmakla kalmayıp, kaçarken kullanacakları nesneleri de vererek onları yönlendirir.

Masalın diğer tüm varyantlarında çağrının reddedilişi aşamasını babanın çocuklarını ormana bırakması olayı oluşturur. Bu durumda baba, çocuklarını üvey anne elinden kurtarmak adına çocuklarını evden uzaklaştırarak, onları korumaya çalışır.

Tanrıverdioğlu masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Masalın diğer varyantlarında da çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Hürü-I masalında çağrının reddedilişi aşaması Hürü 'nün arkadaşının onu hamama davet etmesi ve Hürü 'nün buna itiraz etmesiyle görülür. Hürü ailesine dışarı çıkmama sözü verdiği için ailesinin arkasından iş çevirip, onların güvenliğini sarsmak istemez ve arkadaşının bu çağrısını reddeder.

“Eve varmış; kızına demiş ki:

“Böyleyken böyle. Hürü'yü dışarı çıkartmanın çaresini bul. Düşününe davet et” demiş. Kızı:

“Olur anne” demiş. Hürü' nün penceresine varmış. Hürü'yü çağırmış. Hürü pencereye çıkınca:

“Böyleyken böyle! Benim düşünüm var. Sen olmayınca düşünün tadı olmaz. Seni çok severim. Düşünümde bulunursan çok memnun kalırım” demiş. Hürü:

“Kusura bakma, gelemem. Ben babama, anneme, kardeşime söz verdim. Onlar gelinceye kadar içeriden dışarıya çıkmayacağım. Sizi de Allah mesut etsin” demiş (Ergun, 2022, s. 193-194).”

Hürü ’nün bu tutumu ahlaki değerler bakımından nitelendirilerek verilen sözün tutulması gerektiğini vurgular. Böylece verdiği söz gereği arkadaşının isteğini reddetmesi, çağrışı da reddetmesine neden olur.

Masalın varyantlarından olan **Hürü (Hocanın İhaneti)**, **Hüri Kızı II**, **İftiraya Uğrayan Kız**, **Hürü**, **Akkavak Kızı** ve **Mahmut Ağa** masallarında çağrının reddedilişi aşamasını Hürü’ nün hamama gittiğinde hocayı bayıltarak elinden kaçması oluşturur. Masalın adı geçen diğer varyantlarında ise çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Dev masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında da çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Mavi Kuş masalında çağrının reddedilişi aşaması görülmez.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli’ ye âşık olup, yataklara düşen kızın kendisine zarar vermemesi için anne babası onu bir sandığa koyup, denize bırakırlar.

“Sonunda bir sandık yaptırmış içine kızı koyup deryaya atmışlar. Sandık deryada yedi sene dolaşıp durmuş (Kaya, 2004, s. 552).”

Bu aşamada anne babanın kızlarını korumak adına böyle bir tutum sergilediği aksi halde kız kendisine zarar verebileceği sonucu çıkarılabilir. Çağrının reddini oluşturan bu eylem, görüldüğü üzere ana kahraman üzerinden değil yardımcı kahramanlar üzerinden gerçekleştirilir.

Masalın varyantlarında da çağrının reddedilişi aşaması aynı şekilde anne babanın kızı sandığa koyarak, denize bırakmaları şeklinde gerçekleşir. Böylece kızlarını kendine zarar vermesinden korumak isterler.

Maceraya davet edilen kahramandan macera için bir yanıt beklenir. Bu yanıt kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz olur. İncelen yirmi masalın dördünde çağrının reddedilişi aşaması görülmemektedir. Anlatılarda kahramanın çağrışı reddetmesinin nedeni bulunduğu ortamın güvenli olmasıdır. Kendisini huzursuz ve korunmasız hissettiği bir yerde bulunmamak istememesi onu çağrışı reddetmeye sevk eder. Bu reddedilişin sadece asıl kahraman üzerinden değil yardımcı kahramanlar üzerinden de

gerçekleştiği görülür. Çağrıya olumlu yanıt veren kahraman ise girdiği yolda engellerle karşılaşsa dahi bir erginlenme yaşayacak ve yeni benliğine kavuşacaktır.

4.3. DOĞAÜSTÜ YARDIM

Maceraya çağrıyı reddetmeyen kahramanın girdiği yolda bir sonraki aşama “doğaüstü yardım” aşamasıdır. Bu aşamada kahramanın gireceği yolda hangi engellerle karşılaşacağı ve nasıl çözüme kavuşturacağı konusunda onlara yardım eden kahramanlar vardır. Bunlar insan, hayvan veya doğaüstü güçlere sahip kişilikler de olabilir. “Anlatılarda kahramanın yolculuğa ilk adımı atmasına doğaüstü güçlere sahip ufak bir kadın veya erkek kahraman yardımcı olur (Campbell, 2010, s. 83-84).” Anlatı kahramanı yola çıkıp bu aşamaya geldiğinde karşısına yaşlı kadın, yaşlı adam veya Hızır çıkar. Ona yapması gerekenleri anlattıktan sonra birdenbire ortadan kaybolur. İlerleyen süreçte de kahramanın karşısına o yardımcının söyledikleri çıkar ve kahraman bu süreci kolaylıkla atlatır.

Kahramanın süreç boyunca yanında olan bu yardımcı kahramanlar aynı zamanda ana kahramana güç ve cesaret verirler. Burada söz edilen kahramanlar bilge arketipi ile eşleştirilebilir. Onlar geleceği öncesinden gördükleri için kahramanın koruyucusu olarak var olup, bilgi ve cesaret verirler. Bu sayede kahraman gerçek dünyadan tinsel dünyaya geçerken kendini güvende hisseder ve yolculuğunu sorunsuz geçirmek için macerasına devam eder.

Rabbi Çengi masalında Rabbi Çengi’yi aramaya giden oğlanın karşısına ihtiyar bir adamın çıkıp, ona karşısına çıkacak olan engelleri ve bu engelleri nasıl aşacağını anlatması doğaüstü yardım aşamasıdır.

“Bu iş biraz zor evlat. Şu istikamette gideceksin. Oraya vardığın zaman önüne bir tarla çıkacak. Tarlada öyle bir pitrak var ki öyle diken var ki adım atmaya imkân yok. O dikenin içerisine gir. Yapışanlar yapışsın; yapışmayanları, dökülenleri de al geri yapıştır. "Ya mübarek, ne güzel güllerin varmış" de. Öyle deyince o tarla sana yol verir. Ortalık güllük gülistanlık olur. Dikenler kaybolur, geçersin. Onu geçtikten sonra önüne bir çeşme çıkar. Çeşmenin iki kurnası var. Birinden katran akar, birinden irin akar. Hiç tiksime, yanına var. Bir avuç birinden, bir avuç al; iç. En güzide sudur onlar. "Ya mübarek, ne güzel suyun varmış" de. Öyle deyince ikisi de aynen normal akmaya başlar. Çeşme de sana yol verir. Oradan kurtulduktan sonra biraz daha ileri gittiğinde

önüne öyle bir bina çıkacak ki hiç görülüşü yok. Etrafı bütün insan kellesinden avlu yapılmış. Oraya vardığın zaman avlunun kapısında bir tarafta aslan var; diğer tarafta koç var. Koçun önünde et var; aslanın önünde ot var. Otu al, koçun önüne at. Eti de al, aslanın önüne at. Onlar da sana yol verir. Oradan binanın içerisine "Rabbi Çengi huuu!" diye çağır. Ondan sana ses gelir "Rabbi Sultan!" diye. "Belinecen taş olasin" dersin. Hemen gidersin; masanın üstünde tarak var. Tarağı alır, dönersin. "Aman, aslan tut!" diye çağırır arkandan. Sakın hiç geriye bakmayacaksın. Üç engelden de kurtulduktan sonra memleketine gidersin" diye tembihlemiş. Oğlanı yolcu etmiş. Neyse oğlan ihtiyarı saygıyla selamlamış; "baş üstüne" demiş. İhtiyarın yanından ayrılmış; dediklerini harfiyen uygulamış (Ergun, 2022, s. 306-307)."

"Kahraman yolculuğu esnasında zor durumda kaldığında ilahi bir gücün yardımına başvurabilir (Atay, 2017, s. 2515)." Anlatıda da görüldüğü gibi oğlan her zorda kaldığında ihtiyar adam oğlanın yanına gelir ve ona yardımcı olur. Burada ihtiyar yaşlı bilge arketipi olarak karşımıza çıkar. Koruyucu bir yapıdadır ve kahramana yol gösterip, cesaretli olmasını sağlar.

Masalın varyantlarından olan **Üç Kız Kardeş** masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez. Diğer varyantlarında ise oğlanın karşısına çıkan yaşlı adamın, ona yoluna çıkacak engelleri ve nasıl aşması gerektiğini anlatması doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

Cenaze Bekleyen Kız masalında doğaüstü yardım aşaması yoktur.

Masalın varyantlarında da doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Üç Turunc Güzeli masalında Üç Turunc Güzeli'ni aramaya giden oğlanın karşısına çıkan yaralı devin ayaklarına batan dikenleri temizleyerek onu iyileştirmesi ve devin de oğlana yardım etmesi doğaüstü yardım aşamasıdır. Dev, oğlana gideceği yolun engellerini ve bu engelleri nasıl aşacağını anlatır. Bu sayede oğlan yolculuğunu sorunsuz atlatır.

"Gelmiş ki, bir de ne görsün koca dev yere yığılmış, ayakları kan içinde susuzluktan can çekişiyor. Hemen dereye koşup su getiriyor. Sonra da devin ayağına batan dikenleri temizliyor.

Dev: "İnsanoğlu hayatımı kurtardın dile benden ne dilersem"

Oğlan: "Canının sağlığını dilerim, başımda böyle böyle bir iş var. Üç turunc güzelini aramaya çıktım. Yolcu yolunda gerek bana müsaade"

Dev: "Aman insanoğlu çetin yol seçmişsin, ben oraları bilmem ama, şu dağın ardında benden büyük bacım var belki o bilir. Yalnız, giderken yanında bir batman sakız götür, her seferinde bir batman sakız çiğner ağzında sakız kalmadı. Bu yüzden çok sinirli, görünmeden yaklaş sakızı ağzına bırak ondan sonra dileğini dile"

(...)

Dev bunun üzerine,

-"Bak insanoğlu kazanacağına umudum yok ya, madem gideceksin, şu dağı aştın mı devin kalesi görülür, öğle vakti var ki, bu saatte dev uykuya yatar, kapıya varınca bir tarafında at bir tarafında da it bağlı göreceksin atın önünde et var, itin önünde de at var. Otu al atın önüne koy, eti de al itin önüne koy biraz ileri de iki kapıya rastlarsın kapının bir açık biri de kapalı durur. Açığı kapat, kapalıyı aç, açık kapıdan gidersen doğru bahçeye varırsın. Turunçlar devin penceresinin kenarındaki ağaçta durur. Hemen onları alıp, koynuna koyduğun ilk oradan uzaklaş, dev ne kadar derin uykuda olursa da turunçlar koparılınca hemen uyanır peşine düşer, var git Allah yardımcın olsun (Aslan, 1994, s. 163-164)."

Anlatılarda yardımcı güç her zaman kadın veya erkek olmayabilir, kahramana yardım eden güç hayvan, dev, herhangi bir nesne de olabilir. Yardımcı unsurun oluşmasındaki asıl amaç kahramanı bulunduğu veya karşılaşacağı zor durumdan korumak ve kurtarmaktır.

Masalın varyantlarında sevdiği kızı bulmak için yola çıkan oğlana ihtiyar bir adam ya da kadının yardım etmesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

Kırk Tay Anası masalında oğlan, babasının istediği Kırk Tay Anası ve peri kızını getirmek için hem kaplumbağadan çıkan kızdan hem de o kızın amcalarından yardım ister. Bu doğaüstü yardım aşamasında kız ve amcaları anlatı boyunca oğlanın yanında olarak onun destekçisi ve yardımcısı olurlar. Oğlan, bu sayede kendine güvenerek babasının isteklerini daha kolay yerine getirir.

"Elinde bakla tanesi, gitmiş denizin kıyısına... Baklayı atar atmaz, Peri kızının amcası çıkmış. Oğlanın isteğini sormuş. Oğlan da durumu bir bir söylemiş. Amcası da oğlana "Kırk Tay Anasını nasıl yakalayacağını anlatmış.

(...)

Padişah'ın oğlu, Kırk Tay Anasının her zaman gelip su içtiği pınarı bir duvar içine aldırılmış. Bir de kapı koydurmuş. Az sonra Kırk Tay Anası, taylarıyla beraber

pınara su içmeye gelmiş. O suyunu içerken Padişah'ın oğlu hemen atın sırtına atlamış. At hoplamış, sıçramışsa da oğlan hemen atın yere kadar inen yelesini eline dolamış. At bir müddet sonra sakinleşmiş. Oğlan, Kırk Tay Anasının sırtında, kırk tane tay da arkalarında saraya gelmiş (Kaya, 2004, s. 297)."

Padişahın oğlu, Kırk Tay Anasını yakalamak için zorlu bir görevle karşı karşıya kaldığında Peri kızının amcası tarafından yönlendirilmesi, amcayı bilge figür olarak tanımlar. Bu aşamada kahramana yardım ederek ve onu zorlu yoldan kurtararak yolculuğun devamlılığını yardımcı olur.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Zümrüd-ü Anka masalında devi bulmak için kuyuya inen küçük kardeşin karşısına çıkan ihtiyar adam ona iki kıl verir, kılları birbirine sürttüğünde iki koç geleceğini, ak koça binerse yeryüzüne çıkacağını, kara koça binerse yerin yedi kat altına ineceğini söyler ve kaybolur. Bu aşama doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Bu anlatıda da görüldüğü üzere adam, yaşlı bilge arketipi ile karşımıza çıkar ve oğlana telkinlerde bulunup işlerini kolaylaştırmaya çalışır.

"Kuyunun aşağıda bir yerinde aksakallı bir ihtiyar peydahlanmış. Oğlana;

-"Yavrum şu iki kılı yanına al, bu kuyunun dibinde seni büyük tehlikeler bekliyor. Başın dara düşünce bu iki kılı birbirine sürtersin, biri beyaz, biri kara iki koç gelir beyaza binersen seni yeryüzüne çıkartır, kara koca binersen yerin yedi kat altına gidersin aman buna dikkat et" demiş ve ihtiyar kaybolmuş (Aslan, 1994, s. 142)."

Yaşlı bilge arketipi olarak görülen bu figür, kahramanın kendi başına aşamayacağı engelleri aşması konusunda gerekli yardımı sağlayarak ortadan kaybolur. Bu durum kahramanın ileride vereceği sınavlarda kendisiyle baş başa kalacağı yeni bir aşamaya geçtiğini simgeler.

Masalın varyantlarından olan **Padişahın Oğlu ve Elma Ağacı, Aynayı Bulmaya Giden Üç Kardeş, Demirkıran, Elma** masallarında doğaüstü yardım aşaması görülmez. Adı geçen diğer varyantlarında ise oğlana yaşlı bir adamın, kadının ya da Zümrüdü Anka kuşunun yardım etmesi veya yol göstermesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

Yılan Prens masalında yılanı hamile kadını doğum yaptırmak için annesinin mezarına gidip ondan yardım isteyen kızın karşısına bir ihtiyar çıkar ve bacaklarının

arasına sıcak süt koyarsa yılanın sütün kokusuna geleceğini söyler. Burada ihtiyarın kıza yardım etmesi doğaüstü yardım aşamasıdır.

“Tam o sırada aksakallı bir ihtiyar ortaya çıkıvermiş.

- Ağlama kızım, demiş. Ben sana ne yapacağını anlatacağım. Sultan benim dediklerimi tutmadı, hayırlısını isteyeceğine, ne olursa olsun dedi, bu yüzden de evlat yerine karnında bir yılan taşıyor şimdi. Sen saraya gidince, hemen bir kazan süt isteyeceksin, sütü sultanın bacakları arasına yerleştireceksin, sütün kokusunu alan yılan da dışarı çıkacak, demiş (Hakkoymaz, 2012, s. 76).”

Burada ak sakallı ihtiyar olarak beliren yüce birey arketip, kahramanın çaresiz kaldığı kritik bir anda belirerek ona hem fiziksel hem de simgesel bir yardımda bulunmaktadır. Onun yardımı sayesinde kız can güvenliğini sağlayarak doğumu gerçekleştirir ve macerasına devam eder.

Masalın diğer varyantlarında da doğaüstü yardım aşamasını kızın, padişahın karısını doğurtmasına ve evlenmesine yardım eden yaşlı adam, kadın ve kızın annesi gibi kahramanlar oluşturur.

Yılan Padişah masalında yılan şekline giren oğlan, karısı her zor durumda kaldığında onun yanına giderek ona yardım eder ve bulunduğu zor durumdan kurtarır. Bu da doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

“Kadın bakmış ki ölmemiş bu sefer git dağdan elma, armut getir kızımın sandığına koyacağım” demiş. Kız yine ağlamaya başlamış, yılan padişah kıza demiş ki;

-“Dağa git, bir ağacın altına otur de ki elmalar armutlar yılan padişah öldü, gelin ağlaşalım” de elmalar sallandıkça dökülenleri topla gelir” demiş (Aslan, 1994, s. 176).”

Yılan Padişah’ın verdiği öğüt ve yönlendirmeler, karısını bulunduğu zor durumdan kurtararak ona rehberlik eder. Bu sayede karısının doğaüstü yardımcısı olarak aktif bir konumda macerasını sürdürür.

Masalın varyantlarından olan **Berri Hala** masalında doğaüstü yardım aşamasını kıza yardım eden dev karısı oluşturur. Adı geçen diğer varyantlarında da ise **Yılan Padişah** masalında olduğu gibi oğlanın kıza yardım etmesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

Salkım Üzüm masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez. Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında da doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Mavi Gözlü Kedi masalında yılanlar padişahının eline düşen kız oradan nasıl kurtulacağını düşünürken karşısına pir çıkar ve sabun, iğne, tarak verip bunları sırasıyla yere atarak kaçmasını söyler. Kız, pirin söylediklerini yapar ve yılanlar padişahının elinden kurtulup babasının evine döner. Pirin, kıza yardım etmesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur bu sayede kız can güvenliğini sağlayarak kurtulur.

"Bir gün yine böyle düşünürken karşısında bir pîr peyda olmuş. Kıza sormuş:

"Kızım, niye böyle kara kara düşünüyorsun?"

"Valla derviş baba, böyle böyle... Yılanların padişahı beni kaçırdı. Buradan kurtulmak istiyorum. Ancak ne yapacağımı bilmiyorum?"

"Bak kızım, sana tarak, iğne ve sabun vereceğim. Buradan kaçarsın. Yılanlar arkana düşerse tırağı at. Her yer ağaç olur. Onlar ormanı geçinceye kadar çok yol alırsın. Sonra iğneyi at. Her yer diken, çalı olur. Yılanların vücutlarına batar, ölürler. Daha sonra sabunu at. Her yer sabunlu su olur. Yaraları açılır, ölürler. Sen de kaçarak kurtulursun (Bakırcı, 2000, s. 274-275)."

Kızın çaresiz bir anında ortaya çıkan pir, ona sihirli nesneler vermekle kalmayıp; onları nerede ve ne zaman kullanacağını söylemesi, onun sıradan bir kahraman olmadığı ve bilge bir gücünün olduğunu göstererek kahramanın macerasının bir parçası olur. Bu sayede kahraman zor durumları bilge arketip ile kolaylıkla atlatır.

Masalın varyantı olan **Kusmuk** masalında doğaüstü yardım aşamasını sandıkta kilitli olan kızları kurtaran kıza, o kızların yardım etmesi oluşturur. Adı geçen diğer varyantlarında ise doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Kırk Yorganlı Kız masalında doğaüstü yardım aşaması devlerin oğlana yardım etmesi ile görülür. Bu aşamada kardeşlerini aramaya giden oğlan, devlere ağabeylerinin yerini sorduğunda devler oğlana yardım eder ve oğlana verdikleri yüzükle başının dertte olduğunu anladıkları anda yanına giderler ve onu bulunduğu kötü ve tehlikeli durumdan kurtarırlar.

"Bunun üzerine devlerin her biri, parmaklarına birer yüzük takmışlar; senin başın bir derde girerse, bu yüzükler parmağımızı sıkar. Biz de yardımına geliriz, demişler (Kaya, 2004, s. 306)."

Devlerin, yalnızca bilgi vermekle kalmayıp oğlana sihirli işlevi olan yüzük vermeleri ve ihtiyaç anında oğlanın yardımına gitmeleri doğaüstü yardımcılar olduğunu belirterek, kahramanın yolculuğunu sorunsuz ve kolay atlatmalarını sağlarlar. Aynı

zamanda anlatıda da görüldüğü gibi devler her zaman insanlara kötülüğü dokunan varlıklar değil, insanlara doğaüstü bir şekilde yardım eden varlıklar olarak da görülür.

İlik Yiye Kız masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Cırttan masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez. Masalın adı geçen diğer varyantlarında da doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Bey Böyrek masalında Bey Böyrek'in atı Bengiboz'un anlatı boyunca ona destek olduğu görülür bu da doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Anlatıda at, Bey Böyrek'in annesinin onu zehirlemek istediğini söyler ve verdiği yemeği yememesini, giysiyi giymemesini söyleyerek onu ölümden kurtarır. Olağanüstü özellikleri sayesinde Bey Böyrek'i ölümden kurtararak ona daha güvenilir bir alan sağlar.

“Sen ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum” demiş. “Ne dimesi var mı, Böyree'im? İnanmazsan ananın yimeeni önce Alabötçü'nün önüne at, soona gendin yi” demiş. “Öyle mi?” “Öyle.” Soona oolan, yimeği önce Alabötçü'ye deel de Alaminiğe atmış. Yavrularının aç galmasını istememiş. Köpek yir yimez olduğu yere gıvrılmış.

(...)

Anası asbapları zehirlemiş. Oolan eve gelmiş. Anası gene başlamış: “Aman oolum! Gurban oluyum üstünü dees. Bah güzel güzel yihadım, şunları giy.” demiş. Oolan, “Ana, ben önce Bengiboz'un yanına varıyım. Yimeeni veriyim. Onda soona gelir, banyo yapar, üstümü deesirim.” demiş.

(...)

“Aman ne diyon Bengiboz? Gurban oluyum.” demiş oolan. “Gurban olması var mı? böyle böyle. Anan seni zehirleyecek. İnanmazsan o asbapları, önce orta diree giydir. Soona gendin giy.” demiş. Bağ Böyrek, asbapları orta diree giydirmiş. Evin ortasında da bi direk varmış. Orta direk asbapları giyişin çatır çatır yanmış (Yılmaz, 219, s. 258-259).”

Bengiboz'un tehlikeleri önceden sezebilme ve konuşabilme gibi olağanüstü niteliklere sahip oluşu onu sıradan bir hayvan figüründen çıkararak onu yardımcı kahraman olarak simgeler. Bu uyarıları sayesinde kahramana güvenli bir alan sağlayarak anlatının devamlılığını sağlar. Böylece maceranın kritik noktasında yaşamsal bir rol üstlenerek kahramanın hayatını kurtarır.

Masalın varyantlarından olan **Bey Böyrek** masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez. **Şah İsmail** masalında ise çocuk sahibi olamayan çifte bir dervişin elma vererek çocuk sahibi olmalarını sağlaması doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

Kırk Kardeş masalında Kemal'in karşısına Hızır'ın çıkıp ilk gittikleri yerde uyumamalarını tembihlemesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Bu aşamada doğaüstü güç olarak Hızır yer alır.

“Küçük Kemal, yolda gideken ermiş gibi bir kişiye denk geliyo. [Hızır aleyhisselam mı? Neyse gayrı.] Diyo ki: “Bah, gidiyorsunuz amma benden size nasihat. Birinci şeerde yatmayın, yazıda yatın. İkinci şeerde yatmayın yazıda yatın. Üçüncü şeerde yatmayın, yazıda yatın. Ondan soona nerde yatarsanız yatın” diyo. “Tamam” diyo sürüyo (Yılmaz, 2019, s. 297).”

Kahramanın yolculuğu esnasında Hızır doğaüstü yardımcı olarak belirir. Hızır Türk-İslam mitolojisinde yol gösterici, yardım edici bir kahraman olarak yer alır. Bu bağlamda Kemal'in zorda kaldığı bir anda onun karşısına çıkarak nasihatler vermesi bilge ve yol gösterici işleviyle kahramanı karşısına çıkabilecek engellere karşı korur.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında dev karısının çocuklara zarar vermemesi için gelininin, çocuklara yardım etmesi ve kaçmaları için onlara iğne, sabun ve su vermesi doğaüstü yardım aşamasıdır. Bu aşamada gelinin verdiği nesneler ile çocuklar dev karısından kurtulur. Çocuklar suyu ve sabunu yere attıklarında her yer deniz olur bu da olağanüstü bir durumu beraberinde getirir. Bu sayede hem dev karısının gelini hem de nesneler doğaüstü yardımcı olurlar.

Gelin demişkine “Bak o sizi yiyecek. Beni yidi. Siz olmasanız beni yicetti, bitirecekti, o sizi yiyecek, dişlerini biletmeye gitti, siz kaçın” demiş. “Ben size bi darak vereyim, iğne vereyim, destiyen su vereyim, bi de sabun vereyim. Dev garısı size yaklaştıkça bunları tek tek atın” demiş. “En sonunda da suyu devirip sabun atın” demiş. “Tamam” demişler (Arslan, 2017, s. 378).”

Gelin figürünün çocuklara yardım etmesi ve sihirli nesneler vermesi onu pasif konumundan ayırarak aktif bir koruyucu rol üstlenmesini sağlar. Bu sayede çocukların hayatını kurtararak kurtuluşa ulaşmalarına yardımcı olur.

Masalın varyantlarından olan **Tak Tak Kabacık** masalında kızın ağaca “eğil” dediğinde eğilmesi, **Apak Bacı** masalında annenin çocuklara yer altından seslenerek

iğne, sabun ve suyu nasıl kullanmaları gerektiğini anlatması doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Masalın diğer varyantlarında ise doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Tanrıverdioğlu masalında ve varyantlarında doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Hürü-I masalında Hürü, ağaçta bağlı haldeyken yanına Hızır'ın gelip onu çözmesi ve ağaca çıkarıp kimseyle konuşmamasını söylemesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Bu aşamada Hızır yol gösteren yaşlı bilge arketipi ile karşımıza çıkar.

"O zamana kadar Hızır Dede yetişmiş gelmiş. Pür sakallı bir adammış. Hürü 'ye:

"Selamünaleyküm evlat" demiş. Hürü:

"Aleykümselâm baba" demiş. Hızır.

"Ne bu vaziyet?" demiş. Kız da başına gelenleri baştan aşağı anlatmış:

"Böyleyken böyle! Hoca bana karabet etti. Babam, annem, kardeşim Hicaz'a gitti. Hoca mektup yazmış. Ağabeyim beni buraya bu ağaca kadar getirdi. Beni kabahatli zannetti. Beni bu ağaca bağladı. Parmağımı da kesti. Gömleğime kanımı sıvadı gitti. Sen bilirsin halimi ya ihtiyar!" demiş. Kızın Hızır'ı tanıdığı yok ya. Hızır:

"Peki kızım" demiş; bunun saçını çözmüş. Çözdükten sonra demiş ki:

"Yavrum! Sözlerime iyi dikkat et; iyi dinle. Şimdi şu ağacı senin emrine verdim. "Eğil servim" dediğin zaman bu ağaç eğilecek. Eğildiği zaman ağacın tepesi ne bin. "Doğrul servim" dediğin zaman doğrulacak bu ağaç seni kurttan, kuştan koruyacak. Karnın acıkırsa "eğil servim eğil" dersin servi eğilir, inersin. "Sığın keçilerim!" diye bağırırsın. Ne kadar sütlü geyik varsa, "benim sütüm nasip olsun" diye sana gelmek için yarış yaparlar. Hangisi evvel gelirse "zayıfmış", "şişmanmış", "bu daha semizmiş", demeyeceksin. Hangisi evvel gelirse, onun sütünü doyuncaya kadar emeceksin. Ondan sonra "doğrul servim" diyeceksin, doğrulacak. Yalnız! Her kim sana cinsini, cibilliyetini (bunu demekteki gayesi seni yanlış anlamasınlar), senin derdini, dermanını sormadıktan sonra yani cinsini, cibilliyetini sormadıktan sonra katiyetle aşağıya inme. Şayet benim sözlerimi tutmaz da inersen yedi sene dilin tat kalsın" demiş. Sonra da saçından bir kıl verip:

"Şu kılı al Başın dara geldiği zaman, bu kılın iki ucunu birbirine sürt. Ben yine yetişirim" demiş. Kız da kılı oradaki büyük taşın altına koymuş. Kendisi oraya, yine dalın başına çıkmış. Bakmış, hakikaten ihtiyarın dediği gibi oluyormuş (Ergun, 2022, s. 200-201)."

Hürü 'nün karşısına çıkan Hızır'ın verdiği öğütler onu sadece mevcut durumundan değil, gelecekte karşısına çıkabilecek engellere karşı da korumaktadır. Bu durum kızın hem kurtuluşunu sağlamasına hem de içsel dönüşümünü yaşamasına yardımcı olur.

Masalın varyantlarından olan **Hürü II** masalında doğaüstü yardım aşamasını geyiğin kızla konuşması ve sütüyle onu beslemesi oluşturur. Masalla aynı adı taşıyan diğer bir varyant olan **Hürü** masalında da doğaüstü yardım aşamasını yaşlı adamın, kızı kurtarması oluşturur. Diğer varyantlarında ise doğaüstü yardım aşaması görülmez.

Dev masalında devin, kızın kocasını ve kayınvalidesini yiyeceği sırada Hızır'ın çıkıp, şişeyi kırmasını söylemesi ve böylece kocasıyla kayınvalidesinin uyanması doğaüstü yardım aşamasını oluşturur.

"Abdest almaya gidince Cenab-ı Allah oradan Hızır'ı yetiştirmiş:

"Korkma kızım! Kocanın ve kaynananın ruhlarını bir şişeye koydu", demiş.

Kollarımı kurulayayım diye ocağa elini uzat. Hemen şişeyi alıp ocağa çarp, kır" demiş. Ondan sonra kız içeri, devin yanına girmiş:

"Kollarımı kurulayayım dede" demiş. Hemen şişeyi alıp çarpmış ve kırmış. Kaynanasıyla kocası kalkmışlar, oturmuşlar hemen (Ergun, 2022, s. 180)."

Türk mitolojisinde "İlahi bir gücü olan Hızır zor durumdaki insanları o durumdan kurtararak isteklerini gerçekleştirir (Artun, 2011, s.283)." Bu sayede kızın karşısında beliren Hızır ona yol göstererek ailesinin hayatının kurtarmasına yardımcı olur.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında da doğaüstü yardım yaşlı adamın kızı şişeyi kırması gerektiğini söylemesi ile görülür.

Mavi Kuş masalında doğaüstü yardım aşaması yoktur.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli'nin aşkına tutulan kızın bir derviş aracılığı ile Yedi Peçeli 'ye mektup göndermesi doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Bu aşamada dervişin yardımı kızı hayatında yeni bir döngüye hazırlar. Kız dervişin getirdiği mektup üzerine ailesi tarafından denize atılır ve yeni bir hayat başlar.

"Bir gün kapıya bir derviş gelmiş. Dervişe;

Sen çok gezer, çok görür, çok tanırsın. "Yedi Peçeli " diye birini gördün mü, tanır mısın? Kızımız ona âşık... Yorgan, döşek yatıyor, demişler.

Derviş;

Evet, tanırım. Bir dağın tepesinde, ormanlık bir yerde yaşar. Kızınız bir mektup yazsın, ben götürüp vereyim. Size de cevabını getireyim, demiş.

Kız, hemen kâğıt kalem isteyip; "Ey Yedi Peçeli! Senin aşkın beni kendimde koymadı. Gecemi gündüzümü yitirdim. Ne uykum kaldı ne huzurum. Bana acı, benimle evlen." diye bir mektup yazmış (Kaya, 2004, 552)."

Bu bölümde derviş, doğaüstü yardımcı figürünü üstlenmektedir. Kahraman ve sevdiği arasında aracılık yapan bir yardımcı konumunda yer alır. Dervişin götürdüğü mektup, kahramanın henüz kendi çabası ile harekete geçmediğini dışsal bir müdahale ile dönüşümün başlatıldığını gösterir. Bu açıdan değerlendirildiğinde dervişin yazdırdığı mektup sadece bir iletişim aracı değil aynı zamanda kahramanın dönüşüm sürecine geçmesini sağlayan bir eşiktir.

Masalın varyantlarından olan **Şerbet Dolu Cam Bardak** masalında çocuğu olmayan padişaha elma vererek çocuk sahibi olmayan sağlayan Pir doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Masalın diğer varyantında ise doğaüstü yardım aşaması görülmez.

"Doğaüstü yardım" aşamasında kahramana yardımcı olan tanrısal bir güç görülür. Bunlar genellikle Hızır, ihtiyar yaşlı adam veya kadın, dev, peri gibi kahramanlar olabilir. Kahramanlarda yüce birey arketipinin etkileri ve yansımaları görülür. Yüce birey arketipinin gelecekte ne olacağını bilmesi ve kahramana yol göstermesi kahramanın engelleri aşması açısından önemli bir yer tutar. Yüce bireylerin kahramana destek olması, kahramanın kendine güvenmesini ve yolculuğunda cesurca adım atmasını sağlayarak onu başka bir seviyeye götürür. İncelenen masal metinlerinin altısında bu aşamanın yer almaması ise; kahramanın kendi çabası ile ilerlediğini, bu metinlerin mevcut noktada evrensel anlatı modelinden uzaklaştığı sonucuna götürür.

4.4. İLK EŞİĞİN AŞILMASI

Kahramanın çağrışı kabul etmesinin ardından karşısına çıkan aşama ilk eşğin aşılmasıdır. Bu aşamada kahraman bir engelle karşılaşır. Bu engel korku ve yüzleşmeyi beraberinde getirir. Kahramanın dönüşüm aşamasına geçebilmesi için bu korkuyla yüzleşmeli ve ilk eşği aşmalıdır. Kahramanın yolculuğu sırasında karşısına çıkan engel "eşik bekçisi" veya "eşik muhafızı" olarak adlandırılır. Eşik bekçisi kahramanın çağrışı kabul etmesinin ardından onun karşısında bir engel olarak belirir ve kahramanın o an vereceği karar, anlatının devamlılığını sağlar. Kahramanın eşik bekçisinden korkup

yüzleşmemesi anlatıyı kesintiye uğratar ve anlatı devam edemez, eşik bekçisiyle yüzleşmesi durumunda ise sıradan benliğinin dışına çıkarak olağanüstü benliğe geçiş yapar. “Kahramanın macerası bilinenin ötesinde bir zorluk ve engel barındırır. Fakat bilinmeyene doğru gittiği yolda karşısına çıkacak engelleri planlı ve korkusuz bir şekilde kendisinden uzaklaştırması tehlikeyi yok ederek güvenli alana çeker (Campbell, 2010, s. 99).” Kısacası kahramanın çıktığı bu yolculuk tehlikelerle doludur fakat kahramanın mantıklı ve cesurca hareket etmesi ile bu eşik aşılarak kahraman güçlü ve cesur olduğunu eşik bekçisine gösterir. Gücünü ve cesaretini göstererek hareket ettikten sonra önünde ona engel olarak devam eden bir durumun varlığı söz konusu olmayacaktır ve bu sayede kahraman yolculuğu boyunca değişim ve dönüşümünü gerçekleştirecektir.

Rabbi Çengi masalında cadı karısı eşik muhafızı olarak karşımıza çıkar. “Cadı karısı büyülu masalarda süpürge ve testi ile yolculuk ederek insanlara kötülük eder (Boratav, 2012, s. 47).” Cadı karısı çocukları öldürmek için plan yapar ve kızın aklına girerek erkek kardeşini, Rabbi Çengi’nin tarağını, sofrasını ve kendisini getirmesi için tehlikeli yollara gönderir. Oğlanın da bu yolu başarılı bir şekilde atlatması ilk eşiğin aşılması aşamasını oluşturur. Oğlan bu aşamayı tamamladıktan sonra güçlü ve öz güvenli bir şekilde yoluna devam eder.

“Cazı karısı:

"Sen yalnız başına burada ne yapıyorsun? İnsan yalnız vakit geçirebilir mi?" Kız:

"Ne yapayım, başka çarem yok" demiş. Cazı karısı:

"Hu, çaresi var. Ben sana bir şey söyleyeyim de sen onu yaparsan arkadaşın ne yapacaksın" demiş. Kız:

"Peki, çaresi ne?" demiş. Cazı karısı:

"Bir Rabbi Çengi var. Bunun bir tarağı var. Bunun tarağıyla saçını taradın mı bütün dünya senin olur. Kardeşine söyle, sana onun tarağını getirsin" demiş. "Şöyle iyi tarak, böyle iyi tarak" diye tarağı ballandıra ballandıra övmüş. Müsaade isteyip çıkıp gitmiş.

Neyse akşam olmuş. Ali Bey ile oğlan avdan dönmüş. Kız başından geçenleri oğlana anlatmış, ağlamış, sızlamış.

"Öyle böyle bir Rabbi Çengi varmış. Onun bir tarağı varmış. Bunu getirirsen çok iyi olurmuş" demiş.

Zavallı çocuk avdan da yeni gelmiş. Yorgun argın, oturduğu yerden karnını doyurmuş, "peki" demiş. Allah'a ısmarladık" demiş, çıkıp gitmiş (Ergun, 2022, s. 304-305)."

Kahramanın ilk eşiği aşması, geri dönüşü olmayan bir yola girdiğini ve sıradan dünyadan ayrıldığını ifade eder. Dolayısıyla oğlanın kardeşinin isteklerini yerine getirmek için yola çıkması içsel ve dışsal yolculuk açısından ivme kazanarak ilerler.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında da ilk eşiğin aşılması, kız kardeşin erkek kardeşini bir nesneyi ya da kişiyi bulması için tehlikeli yollara göndermesi ile görülür.

Cenaze Bekleyen Kız masalında kapıların açılmadığının farkına varan ve cenazeyi gören kızın orada kalacağını anlayıp bunu kabullenmesi ilk eşiğin aşılması aşamasını oluşturur.

"Kız pencereyi açmış; annesine, babasına seslenmiş:

-Anne! Baba! Kuşun dediği oldu. Siz beni elinizle, ayağınızla getirdiniz. Burada içeride bir delikanlı cenaze var. Kapı da açılmıyor; ben artık burada kaldım, cenaze bekleyeceğim, demiş.

Kız ölünün başında beklemeye başlamış (Ergun, 2014, s. 66)."

Kapıların açılmadığını fark eden kızın, bulunduğu yeri kabullenmesi bilinen dünyadan ayrılıp bilinmeyene gittiğini, dönüşüme hazır olduğunu ifade eder. Kızın cenazenin başında beklemeye başlaması ise pasif bir çaresizlikten ziyade yeni bir duruma uyum sağlama ve dönüşüm sürecine rıza göstermeyle açıklanabilir.

Masalın tüm varyantlarında kadın veya erkek kahramanın kaderine razı gelerek başına gelen her felaketi veya zor durumu kabullenerek macerasına o yoldan devam etmesi ilk eşiğin aşılması aşamasını oluşturur.

Üç Turunç Güzeli masalında oğlanın Üç Turunç Güzelini bulmak için kendisine söylenenleri dinlemeden yola çıkması ilk eşiğin aşıldığını gösterir. Oğlan burada ölümü dahi göze alarak yoluna çıkar ve macerasına adım atar. Burada kendi benliğini keşfederek, kendine güvenir ve yola çıkar.

"Oğlan da derdini anlatıp "yandım diliyor".

Dev: İnsanoğlu çetin bir yol seçmişsin, gel bu sevdadan vazgeç, filan dağın ardında bir dev yaşar, onun penceresinin ağzında bir ağaç vardır. Turunçlar onun üzerinde durur, senin bu turunçları devin elinden alman imkânsız bir şey yurduna dön"

Oğlan: Ya alırım ya ölürüm (Arslan, 1994, s. 164)."

Kahramanın ölümü bile göze alarak yolculuğunu devam ettirmesi maceranın aktif olarak başladığını ve kahramanın benliğini keşfettiğini gösterir. Bu sayede kendini keşfetme ve kimliğini bulma yolunda ilerler.

Masalın varyantlarında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında padişah, oğlu için eşik muhafızdır. Anlatı boyunca babası, oğlunun önünde bir engel olarak varlığını sürdürür ve oğlunu öldürmek için planlar yapar. Oğlunun, karısından yardım alarak babasının oyununu bozması ise ilk eşiğin aşılmasıdır. Masalda oğlan babasından korkmayarak her yola cesurca girer ve başarıyla çıkar. Bu da yenilgiye uğramayıp dönüşüm sürecine girdiğinin işaretidir.

“Aradan bir zaman geçmiş. Padişah bu kızı görmüş. Kızın dediği çıkmış; padişah kızı âşık olmuş. “Ne edip etmeli de bu kızı sahip olmalı!” diye içinden düşünmeye başlamış.

Ülkelerinde hiç kimsenin bir türlü yakalayamadığı bir at varmış. Bu atın kırk tane de tayı varmış. Onun için “Kırk Tay Anası!” diye tabir olunurmuş.

Bir gün padişah oğlunu yanına çağırtmış;

-Gidip Kırk Tay Anasını taylarıyla beraber yakalayıp getireceksin. O zaman bu kızla düğününü yaparım, demiş (Kaya, 2004, s. 296-297).”

Kahramanın hiçbir şeye boyun eğmeden yolunda ilerlemesi ilk eşiği aştığını, kendini keşfetme ve bulma sürecinde aktif bir rol aldığını gösterir. Aynı zamanda oğlanın babasının otoritesine bağlı kalmadan, eşinin yardımıyla zorlu yolları aşması ataerkil otorite ve korkuyu da geride bıraktığını ve değişime hazır olduğunu ifade eder.

Masalın diğer varyantlarında ise padişah veya bey oğlunun piliç, keçi, kedi, kurbağa gibi hayvan şekline girmiş olan kızla, onun hakkında söylenenlere aldırmaz etmeden evlenmek istemesi ilk eşiğin aşıldığını gösterir. Bu durumda kahraman her şeyi göze alarak kendi macerasını yaşamak için adım atar.

Zümrüd-ü Anka masalında küçük kardeşin her şeyi göze alarak kuyuya inmek istemesi, kendi benliğini aşarak maceraya atılmak istediğini gösterir. Kahraman, bu tavrı ile önündeki engellere karşı çıkarak kendi hikayesini yazmak ister. Onun çıktığı yol her ne kadar karanlık olsa da zaferi de yenilgiyi de göze alarak yolculuğunun ilk adımını atlatır.

“Küçük

oğlan

demiş

ki:

-” İpi belime bağlayın ben yandım dedikçe aşağı sallayın, yandım dedikçe aşağı sallayın sakın yukarı çekmeyin.” Yandım dedikçe sallamışlar, yandım dedikçe sallamışlar (Aslan, 1994, s. 142).”

Kahramanın yer altında, bilinmeyende yolculuk etmesi, bilinmeyenle yüzleşmesi ve kendi kaderini seçmesi ilk eşiğin aşıldığının açık bir göstergesi durumundadır.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında da ilk eşiğin aşılması aşamasında kahraman tüm engel veya engellemelere rağmen yolculuğa çıkmaktan vazgeçmez ve ilk eşiği aşmak için kuyu veya yer altı gibi bir dünyaya girmeyi kabul eder.

Yılan Prens masalında kızın üvey annesi eşik muhafızı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üvey anne, kızıdan kurtulmak için yılanla hamile kadının doğumuna, kızı göndermek ister. Padişah karısının doğumunu yaptıramayan ebeleri öldürttüğü için üvey kızının da öldürüleceğini düşünür ve kızı gönderir. Kız ise saraya gitmeyi kabul ettiği için bu eşiği aşmış olur.

“Ama sultan bir türlü doğuramıyormuş. Ülkede babası ve üvey annesiyle yaşayan çok güzel ve çok fakir bir genç kız varmış. Padişah, öfkesinden karısını doğurtamayan bütün ebelerin başını vurdurtmuş. Bunu duyan kötü kalpli üvey anne, saraya gidip

-Benim bir üvey kızım var. Sultanı doğurtsa doğurtsa o doğurtur, demiş. Bunun üzerine kızı saraya çağırtmışlar. Kız başına ne geleceğini anlamış, doğru annesinin mezarına gitmiş, annesinden akıl sormuş.

-Anneciğim, ben ne yapacağım, hiçbir ebenin doğurtamadığı sultanı doğurtmak için beni çağırdılar. Beni öldürecekler, demiş. Tam o sırada ak sakallı bir ihtiyar çıkıvermiş. (...) Kız saraya gitmiş, ihtiyarın dediklerini yapmış (Hakkoymaz, 2012, s. 76).”

Kızın tehlikeleri göze alarak saraya gitmesi, maceraya tam anlamıyla adım attığını ve kendi benliğiyle yüzleşerek eşiği attığını belirtir. Bu noktada kahraman sadece fiziksel bir mekân değişikliği değil aynı zamanda benliğiyle yüzleşerek dönüşüm sürecine girer. Dolayısıyla bu eşik, kahramanın kararlılığıyla aşılmış olur.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında da üvey annesi tarafından saraya gönderilmek istenen kızın, bu isteği kabul etmesi ilk eşiğin aşılması aşamasını oluşturur. Bu aşamada kız ölümü bile göze alarak macerasına adım atar ve yeni benlik kazanma yolunda ilerler.

Yılan Padişah masalında yılan burada eşik muhafızı konumundadır. Üç kız kardeşi teker teker isteyerek onları maceraya çekmeye çalışır fakat bu isteğini sadece küçük kız kabul eder. Yılan her ne kadar kız için bir engel olarak görünse de kızın benliğini aşır, yeni bir karakter kazanması açısından bu isteği kabul ederek ilk eşiği aşması önemlidir.

“Yılan: O zaman küçük kızını isterim” demiş. Adamcağız da çaresiz evet demek zorunda kalmış. Eve gelmiş, bu seferde işleri küçük kız yapmış. Babasını karşılamış, adamla kızı arasında diğer kızlarla olduğu gibi konuşma geçmiş. Kız ise yılanla evlenmeyi kabul etmiş. Adam çaresiz kızını götürmeye karar vermiş. Ablaları kızı hazırlamışlar. Elllerine kına yakmışlar, saçlarını taramışlar. Eşeğe bindirip göndermişler (Aslan, 1994, s. 174-175).”

Kızın çaresiz bir şekilde yılanla gitmesi, kendiyle yüzleşme sürecine girdiğini ve yeni bir benlik kazanma yolunda adım attığını simgeler. Aynı şekilde kahraman, eski kimliğinden koparak bilinçli veya zorunlu bir kabulle adım attığı dönüşüm sürecine girdiğini ortaya koyar.

Masalın varyantlarından olan **Yeşil Çetü Kuşu** masalında kızın ablalarına, kuşun aslında yakışıklı bir delikanlı olduğunu söylemesi üzerine, kuşun ortadan kaybolması ve kızın onu aramak için her tehlikeyi göze alarak yola çıkması ilk eşiğin aşıldığını gösterir. **Kelle** masalında oğlanın halasının kavı ateşe atarak yakması ve bunun üzerine kızın oğlanı aramak için yollara düşmesi ilk eşiğin aşılması aşamasını oluşturur. Adı geçen diğer varyantlarında ise kocasının yılan veya dev olduğunu çevresindekilere söyleyen kızın, kocasının ortadan kaybolması ile onu bulmak için yollara düşmesi ilk eşiğin aşıldığını ve macerasını tamamlamak isteyen bir kahramanın varlığını gösterir.

Salkım Üzüm masalında Salkım Üzüm’ün karısının ablaları birer eşik muhafızıdır. Küçük kardeşlerini kıskandıkları için onun her hareketinden şüphe ederek ne yaptığını öğrenmeye çalışırlar. Kızın Salkım Üzüm ile evlendiğini anladıklarında Salkım Üzüm’ün gidip geldiği cam yolu kırarlar ve oğlan geldiğinde yara bere içinde kalır. Kız ise bu durumu öğrendiğinde sevdiğinden vazgeçmez ve onun peşinden yollara düşüp onu aramaya başlar. Bu aşamada ise kız ilk eşiği aşmış olur. Ablalarının kötü muamelesine rağmen yolundan dönmeyip cesurca eşini bulmak için yola çıkar.

“Anahtarı alıp eve gelmiş. Başlamış odayı aramaya... Sandığı çekince altında bir kapı görmüş. Kapıdan içeri girince camdan yolu görmüş. Oradan içeriye girmiş. Yolun

yarısına kadar camları "Şakır! Şukur!" kırmış. Sonra da geri çıkmış, sandığı yerine itelemiş. Tarağı alıp bir şey olmamış gibi hamama gitmiş. Yıkanmış gelmişler. Kız, kılı kıla çalmış ki, kocası gelsin... Oğlan da yola Çıkmış gelmiş. Ama bir de ne görsün? Yolun yarısından sonra her yer kırık cam... Kırık camlar gövdesine batmış, yaralanmış. O da geri dönmüş. Kız bir beklemiş, iki beklemiş oğlan gelmemiş. Kız merak etmiş. Sandığı çekip yola bakmış ki, yol kırık, ortalık kan içinde... Kız bayılıp düşmüş. O sırada babası gelmiş, kızı oradan çıkarmış.

Kız olanları babasına anlatmış;

-Baba, ben ya bulurum yârimi ya veririm serimi, demiş.

Kız, kılık kıyafet değiştirmiş. Eline demir asa ayağına demir çarık alıp yola düşmüş (Kaya, 2004, s. 411-412)."

Ablalarının tüm kötülüklerine rağmen kızın gideceği yoldan geri dönmemesi onun macerasındaki azmini ve kararlılığını göstererek, eşine olan sevgisini simgeler. Bu sayede ilk eşiği aşarak benliğini keşfetmesi ve eşini bulması yolunda ilerler. Bununla birlikte demir asa ve çarık alarak yola çıkması cinsiyetin ötesinde bir rol aldığını ve dönüşüme hazır oluşunu simgeler.

Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında yılan padişah eşik muhafızı olarak görülür, adamın kızlarıyla evlenmek şartıyla pullu eşarbi vermesi, kızların babasının karşısında bir engel durumu oluşturur. Kızlarla evlenmek isteyen yılan padişahın bu isteğini geri çevirmeyerek, kızları ile yılan padişahı evlendiren adam ilk eşiği aşmış olur. Kızlarının macerasına adım atmasında öncülük ederek, onların maceralarına atılmasına katkı sağlamıştır.

"Adam yılanlar padişahına varmış;

"Ey padişahım! Kızım benden bir elbise istedi. O elbiseden sadece sizde varmış. O elbiseyi bana verin."

"Bir şartla sana veririm."

"Nedir şartın?"

"Bir yıl sonra gelir kızını alırım. Bu şartı kabul edersen elbiseyi veririm."

Adam yılanlar padişahının şartını kabul ederek elbiseyi almış. Adam kızlarının isteklerini yerine getirmenin rahatlığıyla evine dönmüş. Kızların hediyelerini vermiş.

Kızlar hediyelerine çok sevinmişler. Gel zaman git zaman bir yıl göz açıp kapayıncaya kadar geçmiş. Adam dışarıda “Takır tukur” sesler duymuş. Büyük kızına demiş ki:

“Kızım dışarıya çık, bir bak. Ne var?

“Baba, bir at arabası buraya doğru geliyor. Arabanın üzerinden de beyaz urganlar sarkıyor.”

Adam yılanlar padişahının geldiğini anlamış. Yılanlar padişahı kızı alıp gitmiş (Bakırcı, 2000, s. 273-274).”

Bu aşama, kahramanın güvenli ev ortamından ayrılarak olağanüstü dünyaya geçişinin ilk basamağını oluşturur. Babanın verdiği karar, kahramanın kendi serüvenini yaşamaya mecbur bırakan bir eşik durumundadır.

Masalın **Dev** isimli varyantında kızlar babaları tarafından verilmez, dev onları kaçıtır ve böylece ilk eşik aşılmış olur. Adı geçen diğer varyantlarında ise kızları babalarının kendi rızası ile dev veya yılanı vermesi ilk eşik aşıldığını gösterir.

Kırk Yorganlı Kız masalında kardeşlerini aramak üzere yola çıkan oğlanın sonucu ne olursa olsun yolundan vazgeçmeyerek macerasına devam etmesi ilk eşik aştığını gösterir. “Eşik aşan kahramanın önünde bilinmeyenlerle dolu bir yol ve engeller bulunur (Polat Aktaş, 2021, s.1912).” Oğlanın bu bilinmez yolda ölümü bile göze alması onun macerasını tamamlaması konusundaki isteğini de gösterir.

“Dev ana, oğlanı dolaptan çıkartmış. Oğlan başından geçenleri birer birer anlatmış. Sonra da;

- Benim ağabeylerimi gördünüz mü, demiş.

Onlar da;

Biliriz ama onun ucunda ölüm var, demişler.

Oğlan;

- Ne olursa olsun, onları bulacağım, demiş (Kaya, 2004, s. 506).”

Anlatı metninde de görüldüğü gibi ilk eşik aşp erginlenme yolunda ilerleyen kahraman için tüm engeller aşılabilecek gibi görünür. Aşılmayacak engellerin olması durumunda ise kahramanın kararlı oluşu onun macerasında dönüşüme hazır olduğunu ifade eder.

İlik Yiyen Kız masalında eşik muhafızı görülmez. Kızın âşık olduğu şehzadeyi bulmak için yollara düşmesi ise ilk eşik aşılmasıdır. Genç kız sevdiği erkeği bulmak

adına önüne çıkabilecek tüm engelleri göze alarak yola çıkmayı tercih eder. Kendi gerçeğiyle yüzleşmek adına tüm engelleri göze alır.

“Aradan günler geçmiş aylar geçmiş. Kız, bir türlü Şehzade’yi göremiyormuş. Hasretinden deliye dönen kız, giyinmiş, kuşanmış onun arkasına düşmüş (Kaya, 2004, s. 235).”

Kızın bilinmezliğe sürüklenerek çıktığı bu yolda karşısına çıkacak engelleri görmezden gelmesi ve sadece Şehzade’ye kavuşma isteği onun ilk eşiği aşma isteğindeki kararlılığını gösterir.

Cırttan masalında dev karısı, eşik muhafızı olarak görülür. Dev karısı yollarını kaybedip ona sığınan Cırttan’ı ve süpürge toplayan kızları yemek istemektedir. Cırttan ise tüm bunları göze alarak kızlarla orada kalmayı göze alır. Cırttan bütün gece dev karısını oyalayarak kızları ve kendini korumaya alır. Dev karısından çeşitli yiyecekler isteyerek kendi can güvenliklerini sağlar ve ilk eşiği aşmış olurlar.

“Kadın bunların karınlarını doyurmuş, yataklarını hazırlamış, yatmış uyumuşlar. Cırttan ise uyumamış. Kadın bunların uyumalarını beklemiş. Kızların uyuduğuna kanaat getirince kızlara;

-Kim yatmış kim uyanık diye sormuş.

Cırttan hemen;

-Hepsi yatmış Cırttan uyanık, demiş.

Dev karısı;

-Cırttan ne için uyanık, demiş.

O da;

Annesi her gün kavurga kavurur, yatarken yedirir, öyle yatardı, demiş.

Bunun üzerine dev gidip hemen kavurga kavurmuş (Kaya, 2004, s. 104).”

Cırttan’ın uyumayıp can güvenliklerini sağlaması kendi benliğini keşfetmesine ve maceralarının devamlılığına işaret eder. Aynı zamanda Cırttan’ın uyanık kalması onu pasiflikten çıkarıp aktif konuma yükselten bir başka unsurdur. Cırttan’ın bu aktifliği ile kahramanların macerası kesintiye uğramadan devam eder.

Masalın diğer varyantlarında da ana kahramanın yardımcı kahramanları korumak adına uyumaması ilk eşiğin aşıldığını gösterir.

Bey Böyrek masalında Bey Böyrek’in atı ona her zaman yardımcı olup, yol gösteren bir kahramandır. Annesiyle, gavur adamın Bey Böyrek’i öldürme planlarını

ona anlattığı için atı öldürmek isterler. Bey Böyrek'in ise atı alıp yollara düşmesi ilk eşiğin aşıldığını gösterir.

“Neyse adam eve gelmiş. “Noldu?” demiş gadına. “Böyle böyle oldu.” demiş gadın da. “Böyle olacah gibi deel, iyisi mi aaşam bu atı öldürecek. [At haber viriyo, yanına gidiyo ya.] Başga kim sööliccek bunları oolana.” demiş adam. At bu gonusulanları da duymuş. Oolan yine ohuldan eve gelmiş. Atının yanına varmış. Atı demiş ki: “Bağ Böyrek, bizim hâlimiz hâl deel. Anan seni de beni de öldürecek.” demiş. “Nöriim, gurban oluyum sana” demiş oolan. “Benim ayahlarım altından nal yaptır. Sırtıma iki haabe dolusu ekmeen su doldur, vur sırtıma. Allah nereye gönderirse oraya gideriz. Tamam mı?” demiş at. “Tamam da nişanlım noolacah?” demiş. “Allah büyük bi gareline gomuştur” demiş. Öyle diyişin, “Tamam” demiş oolan, bunlar yola düşmüşler. Gitmişleer (Yılmaz, 2019, s. 259).”

Bey Böyrek'in atını da alarak yola çıkması hem fizyolojik hem de psikolojik olarak dönüşüm yaşadığını ortaya koyar. Güvenli alan olan evinden ayrılıp bilinmeyene doğru yol alması yaşayacağı değişim ve dönüşüme onay verdiğini gösterir.

Masalın varyantlarından olan **Bey Börek** masalında Bey Böyrek'in kırk adamı yakalamak için yola düşmesi, **Şah İsmail** masalında ise sevdiği kızı bulmak için yollara düşmesi kahramanların ilk eşiği aştığı göstergesidir.

Kırk Kardeş masalında Kemal ve kardeşlerinin kendileri gibi kırk kızı bulmak üzere yola çıkmaları ilk eşiği aştıklarını gösterir. Bu aşamada aynı anadan babadan olma kırk kızı bulmak her ne kadar imkânsız gibi görünse de kardeşler bunu göze alarak maceralarına çıkmak isterler.

“Çıharmış, okulun etrafında dolaştırırken yoldan bahıyo bayanlar geliyo. Bayanı görünce biri diyo: “Onu ben alacam.” Diğeri diyo: “Ben alacam.” Birbirine düşüyolar. “Durun” diyo, küççük Kemal. “Biz bi anadan bi babadan gırh gardaş mıyız? Biz de bir anadan bir babadan gırh gız istiyceez. Hepimiz ayrı gayrı olmıyacah” diyo. Ondanda soona gidiyolar, babasına diyolar, “Biz bi anadan bi babadan gırh gız istiyoz” diyolar. Saa, sola haber salıyo padişah. Bi yerde varmış. Bi anadan bi babadan gırh gız. Onu da gırk dene dev gelmiş almış gitmiş. [Eskiden dev var ya!] Gızları kaçırmiş. Padişah bunu söylememiş çocuklarına. Gelmiş demiş ki: “Oolum, sana filanca vezirin gızı, sana filanca vezirin gızı. Kimisine sana filancanın gızı” demiş. “Yoooh!” demiş küççük Kemal. [Eee, ahılzadeleri o ya!] “Biz bi anadan bi babadan

isek kızları da bi anadan bi babadan istiyoh.” Ondan soona, “Yav bulamadım oolum, yoh” demiş padişah. [Gaçırılanı da söylemiyo, bulamadıh diyo.] “Valla baba, biz gidib kismetimizi gendimiz arayacaz” diyolar. Gırk dene atı çekiyoular, gırk denesi de biniyo ata, herkes sürüyo. Küçük Kemal, en sona galyo. Anasına babasına da o “Alla’asmarladık” diyo. Öbürleri, süren gidiyo, süren gidiyo. O da peşlerine düşüyo (Yılmaz, 2019, s. 296-297).”

Kahramanların kolektif bir kararla yola çıkmaları ve her şeyi göze almaları maceralarındaki azmi ve kararlılığı simgeleyerek dönüşüm yolundaki adımlarını atmalarını sağlar.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında dev karısı eşik muhafızı olarak görülür. Dev karısı babalarının ormana bıraktığı ve kendisini sığınan çocukları yemek istemektedir. Çocuklar ise dev karısının elinden kaçarak kurtulurlar. Dev karısı çocukların yere attığı sabuna basarak ölür, çocukların yaptığı bu eylem sayesinde maceranın ilk eşiği aşılmış olur.

“Dev karısı tabi suyla köpüğe basınca suyun içine gitmiş. Hıkır hıkır orda dev garısı ölmüş. Tabi çocuklar kurtuldular (Arslan, 2017, s. 379).”

Çocukların kendilerine güven duyarak çıktıkları bu yolda dev karısını alt etmeleri maceralarında yeni bir sürece girerek değişim ve dönüşüm yaşadıklarını, benliklerini keşfetme yolunda ilerlediklerini gösterir. Aynı zamanda bu durum kahramanların anlatıda aktif bir şekilde rol aldıklarını ve zor görünen durumlarda bile ne denli başarılı olduklarını göstererek dönüşüme hazır olduklarını ifade eder.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında da kardeş veya kardeşler bulundukları zor durumdan kurtulmak için kaçarak veya uzaklaşarak ilk eşiği aşmış olurlar.

Tanrıverdioğlu masalında Tanrıverdioğlu’nun yakın arkadaşı olan adam eşik muhafızıdır. Tanrıverdioğlu’nun malını mülkünü kaybetmesini fırsat bilen adam Tanrıverdioğlu’nun karısını kaçırarak gider. Tanrıverdioğlu da eve gelip bu durumla karşılaştığında bulunduğu yerde geçinemeyeceğini düşünerek çocuklarını alarak yola koyulur. Tanrıverdioğlu’nun bu gerçeğe yüzleşerek pes etmemesi onun ilk eşiği aştığını gösterir.

“Tacir Tanrıverdioğlu’nun evini dolaşmış, gelmiş. Evin ortasında da bir direk varmış; beş yaşındaki çocuğu direğe bağlamış, iki yaşındaki çocuğun da eteğine koca bir taş bastırmış; kadını almış gitmiş.

Tanrıverdioğlu da denilen yere mektubu vermiş; oradan köyüne geri dönmüş. Eve gelmiş bakmış ki çocuklar ağlaşıyor. Beş yaşındaki direkte sarılı, ötekinin de eteğinde taş var, kıynayamıyor. İki yaşındaki çocuk taşı kaldırıp kıynayamıyor. O beş yaşındaki anlatmış:

-Baba bize gelen misafir vardı ya, o, annemi aldı, gitti, demiş.

Şimdi adam şöyle bir düşünmüş:

-Ya Rabbi, demek ki bu da gelecek benim başıma. Önce malım gitti, sonra namusum gitti. Burada yaşamak bana haram oldu, demiş.

O iki yaşındaki çocuğunu kucağına almış; beş yaşındakinin de elinden tutmuş, köyünden ayrılmış (Ergun, 2014, s. 165).”

Genellikle “anlatılarda sıkça karşılaşılan ve kahramanları harekete geçirecek unsurlardan birisi olan fakirlik-hastalık temasıyla bu masalda da karşılaşılmaktadır. Anlatının kahramanı oturduğu yerden nasibini bulamayacağına kanaat getirerek yola çıkmak ister ve evden ayrılır (Yük, 2023, s. 133).” Tanrıverdioğlu da bilinmezlik yolunda ilerleyeceği bu yolda her şeyi göze alarak yolculuğuna adım atar. Aynı zamanda benliğini keşfetme yolunda da ilerleyerek dönüşümüne hız kazandırır.

Masalın diğer varyantlarında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Hürü-I masalında Hürü’ye âşık olup onun namusuna söz getiren imam eşik muhafızdır. İmam, Hürü’ye sahip olmak ister ve Hürü bunu reddettiğinde onun kötü yola düştüğünün dedikodusunu yayar. Kardeşi Yusuf ise onu öldürmeye geldiğinde kardeşinin masum olduğuna inanarak öldürmeyip, ormanda ağaca bağlı halde bırakır. Hürü’nün bu durumu onun macerasında ilk eşiği aştığını gösterir.

“Oğlan kalkmış. Beliğin birini bir yandan almış; birisini öbür yandan, ağaca sıkı sıkı bağlamış. Demiş ki:

“Kardeşim mesele böyle böyle. Babama hoca mektup yazmış. Babam da bana böyle böyle söyledi. Koskoca hocanın yalan söyleyecek hali yok ama senin kabahatinin olamadığına da ben kaniyim. Fakat mecburen yapacağım” demiş. Çocuğun serçe parmağını kanatmış. Gömleğini çıkartmış. İyice kana bulamış. Kardeşine:

“Kaderin böyle imiş. Masumsan Allah seni korur” demiş; çekmiş gitmiş (Ergun, 2022, s. 199-200). ”

Hürü’nün kardeşi Yusuf’un ona kıyamayıp öldürmüş gibi göstermesi, aile bağlarının anlatıyı doğrudan etkilediğini ve bu durumun kızın hayatında yeni bir dönüm noktası olduğunu ifade eder. Kız hayatta kalarak dönüşüme hazır hale gelir.

Masalın diğer varyantlarında da ilk eşiğin aşılması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalında Hesna’yı ailesinden alıp götüren dev bir eşik muhafızıdır. Dev, Hesna’yı ailesinden ayırıp evinde hapsederek ona engeller koyar. Kız ise onun bu engellerinden ve dayatmalarından korkmayarak elinden kurtulmayı başarır ve böylece ilk eşiği aşmış olur.

“Dev bunun üzerine birden irkilip kendine dönmüş:

“Kıhhhh” demiş. Seni de yiyivereyim mi” diye tırnaklarını böyle bir uzatmış. Kız can havliyle çıkmış, kaçmış (Ergun, 2022, s. 179). ”

Kızın bu davranışı onun kendine yeni bir yol çizmesine ve cesur bir şekilde adım atarak macerasının yeni bir boyut kazanmasına katkı sağlamıştır.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Kuş masalında “ilk eşiğin aşılması” aşaması görülmez.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli anlatının giriş kısmında eşik muhafızı olarak görülür. Ona âşık olan kıza karşılıksız bir mektup göndererek kızın hasta olup yataklara düşmesine sebep olur. “Hastalanmak da gerekli olduğu halde yolculuğa çıkmaktan kaçındığımızda ortaya çıkabilecek bir başka kalıptır. İçinde bulunduğumuz kısır döngüyü kırmanın bilinçsiz bir yolu olarak hastalanabiliriz (Pearson, 2023, s. 115).” Yedi Peçeli’ye âşık olan kızın bu kısır döngüyü kırarak, ona olan aşkından vazgeçmeyerek hastalanması ve ailesinin kızı sandık içinde deryaya atması ilk eşiğin aşıldığını gösterir.

“Kız mektubu okuduktan sonra daha da üzülmüş. Üzüntüsünden erimiş, akmış. Günlerce ölü gibi yatmış. Neredeyse, öldü ölecek...

Anası babası da kızlarıyla birlikte helak olmuşlar. Bir yandan da kızlarına çare arıyorlarmış. Sonunda bir sandık yaptırmış içine kızı koyup deryaya atmışlar (Kaya, 2004,

Ailesinin kızı bilinmeyene doğru göndermesi onun dönüşüm sürecine girdiğini ifade eder. Kız bilinmeyende yol alması benliğini keşfetmesi açısından önemli bir adım olarak belirir.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında da ilk eşiğin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Macerasına devam edip ilk eşiği aşan kahraman erginlenme yoluna bir adım daha yaklaşmıştır. Çeşitli ve zorlu yollarla karşı karşıya gelen kahraman bu zorlukları aştığında kendi benliğiyle yüzleşmiş ve korkusuz bir kahraman haline gelmiştir. Benliğinin farkına vararak yolculuğunu korkusuzca devam ettirdiğini göstermektedir. İncelenen masal metinlerinin bir tanesinde bu aşamanın yer almaması ise kahramanın macerasına direkt olarak adım attığı, kesintiye veya beklemeye uğramadığı şeklinde yorumlanabilir.

4.5. BALINANIN KARNI

Kahraman macerası boyunca pek çok engelle karşı karşıya gelerek geri dönüşü mümkün olmayan yollara girmiş gibi hissedebilir. Kahramanın girdiği bu yol bilinmeyene giden bir köprü olarak kabul edilebilir. Yolculuk sırasında kahramanın karşısına çıkan engel büyümlü bir eşik olarak görülür. Kahraman bu eşiği aştıktan sonra tam anlamıyla bir dönüşüm ve erginleşme sürecine adım atar. Bu büyümlü eşiğin adı “balinanın karnı” olarak adlandırılır. Balinanın karnı olarak tasvir edilen yer bir kuyu, mağara, zindan, labirent, yer altı dünyası, ıssız bir mekân olabilir. “Zindan ve mağara gibi mekanlar yeniden doğuş alanları olarak görülür ve kahramanların değişim ve dönüşümleri burada gerçekleşir. Bu bağlamda bu mekanlar anne karnını da sembolize eder (Nurzhan, 2019, s. 47).” Kahramanın anne karnına dönüşü ile yeni bir benlik ortaya çıkar. Balinanın karnı olarak tasvir edilen aşamada kahraman eski benliğini bir kenara bırakarak kendi dönüşümünü sağlar ve oradan yeni bir insan olarak çıkar.

“Yeniden doğuşu simgeleyen rahim imgesi genel olarak her anlatıda balinanın karnı olarak ifade edilir. Kahraman bu aşamaya geldiğinde yeniden doğmak için ya bilinmezlik içinde kaybolur ya da ölmüş gibi görülür (Campbell, 2010, s. 107).” Kahramanın balinanın karnı olarak ifade edilen aşamada geçirdiği zaman onu kaybolmuş, yok olmuş olarak gösterse de aslında macerası orada da devam etmektedir. Kahraman bulunduğu yerdeki engelleri aşp oradan çıktığında yeniden doğmuş gibi bir

hal alarak yeni hayatına ilk adımını atar. Oradan çıkışı ile yeni bir benlik kazanarak dönüşüm kazanır. “Bu dönüşüm tamamıyla köklü bir değişim olmayabilir. Kahraman genel varoluş koşullarının dışında farklı bir yapıda olabilir (Jung, 2005, s. 47).” Dönüşüm sürecine girmiş olan kahraman ile o karanlık yerden çıkan kişi aynı kişi değildir. Oradan çıkan kişi bedenlen aynı şekilde çıksa da ruhsal olarak yeni bir benlik kazanmış, yeni bir kahraman haline gelmiştir.

Rabbi Çengi masalında Bey oğlu, karısının iki köpek doğurduğunu gördüğünde onu yedi yolun ortasına beline kadar gömdürür. Kadın on sekiz yıl boyunca o çukurun içinde yaşar ve bu aşama balinanın karnı aşamasını oluşturur.

“Beyin oğluna haber göndermiş:

“Ailen biri dişi biri erkek köpek yavrusu doğurdu” demişler. Esas çocukları da yaptırdıkları sandığın içine koymuşlar, götürüp denize atmışlar.

Beyin oğlu gelmiş bakmış ki hakikaten öyle.

“Öyleyse buna ceza olarak yedi yolun ortasına çukur eştirin. Göbeğine kadar bunu gömün. Önüne de bir yalak koyun. Artık yemekleri oraya dökün. Kendisi de yesin köpekler de yesin. Gelen geçen de tükürmeden geçerse cezalandırılsın.

Yedi yolun ortasını eşmişler. İki köpek yavrusunu da bunun göğsüne bırakmışlar (Ergun, 2022, s. 299-300).”

Kadının içinde bulunduğu çukur, kaderinin yeniden yazılacağı, küllerinden doğup dönüşüm yaşayacağı bir çukurdur. Orada kaldığı süre boyunca psikolojik bir dönüşüm yaşayarak kendi benliği ile baş başa kalır. Yani kahraman bu süreçte sadece fiziksel bir hapsoluş değil aynı zamanda ruhsal bir dönüşüm için de fırsat yakalar.

Masalın varyantı olan **Akkavak Kızı** masalında balinanın karnı aşaması görülmez. Diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında kızın demir bir bina içerisinde mahsur kalması balinanın karnı aşamasını oluşturur.

“Kız hafifçe dokunuvermiş “açıl kapı açıl” demiş; kapı hemen açılmış, kız içeri girer girmez de kapanmış. Bu sefer de kapı açılmamış. Kız içeride kalmış; annesi, babası dışarıda kalmış (Ergun, 2014, s. 65).

Kahramanların esir oldukları yerler onların aslında yeniden doğup erginleşeceği kutsal mekanlardır (Fidan-Aydoğan, 2023, s.1112-1113).” Masal metninde de kız her ne kadar kaybolmuş ve çaresiz olarak görünse de bu, macerasını tamamlaması için

karşılaştığı engellerden biridir. Mevcut durumundan kurtulup erginleşmesi için bu aşamaya girmek durumundadır.

Masalın varyantlarından olan **Sabır Taşı** masalında kuşun kızı ıssız bir adaya bırakması balinanın karnı aşamasını oluşturur, diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında Arap kızının diğer kızın kolyesini koparması sonucu kızın kuş haline dönüşüp o halde kalması balinanın karnı aşamasını oluşturur. Bu aşamada kız insani vasıflarından uzaklaşarak bir hayvan bedenine hapsolmuştur.

“Arap kızı bir hile ile kızın boynundaki inciye kopartıvermiş. Kız da kuş olup uçup gitmiş (Aslan, 1994, s. 166-167).”

Kızın yaşadığı çaresiz ve karanlık an onun erginlenme yolunda atacağı adımlardan biridir. Kuş bedenine hapsolan kızın eski benliğinin sembolik olarak öldüğü ve dış dünyadan soyutlandığı sonucu çıkarılabilir. Bu durumdaki kahraman benliğini bir süre kaybederek ruhsal bir savaş verir.

Masalın varyantı olan **Üç Turunç’un Aşkı** masalında balinanın karnı aşamasını Poşa Kızının, Peri Kızını suya atması ve sonucunda kızın gül olması oluşturur. Diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması **Üç Turunç Güzeli** masalı ile aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında dünya güzeli kızın kaplumbağa kabuğunda yaşaması balinanın karnı aşamasıdır. Onun kaplumbağa şeklinde yaşaması onu tehlikelerden koruyan bir kalkandır. Kocasının kaplumbağa kabuğunu ateşe atıp yakması ise bir başka balina karnı aşamasıdır.

“Peri kızı, kaplumbağa kabuğundan çıkar çıkmaz, oğlan da saklandığı yerden çıkmış, peri kızının kabuğunu ateşe atmış.

Kız bunu görünce vay yandıma düşmüş.

-Bunu bana niye yaptın? Kabuğumu niye yaktın? Artık bana saklanacak bir yer kalmadı (Kaya, 2004, s. 296).”

Kızın kabuğunun yanması, onun eski kimliğini geride bırakması anlamına gelir. Onu koruyan kabuk ortadan kalktığında değişime açık bir hale getirerek, dönüm noktasını ifade eder.

Masalın diğer varyantlarında balinanın karnı aşamasını kahramanların girmiş oldukları hayvan şekilleri alır. Çeşitli hayvanların veya nesnelerin şekline giren kahramanlar kendilerini kötü durumlardan korumaktadırlar.

Zümrüd-ü Anka masalında devi bulmak için yola çıkan kardeşlerin küçük kardeşlerini kuyuya sarkıtıp orada bırakmaları balinanın karnı aşamasını oluşturur. “Masallarda ana kahraman kule veya mağara gibi bir yerde, olağanüstü bir varlığın elinde esirdir (Pearson, 2023, s.100).” Zümrüd-ü Anka masalında da her ne kadar küçük kardeşin devin elinde ve kuyunun içinde tutsak olması korkunç gelse de orası kahramanın erginleşip eşiği aşacağı yerdir.

“Kız yukarı çıkınca, kardeşleri birbirinin gözüne bakıp,

-” Yahu bu olur mu? En güzelini kendine bırakmış, bu adalet mi?” demişler. İpi bıraktığı gibi kuyunun dibine atmışlar (Aslan, 1994, s. 143).”

Bu aşama kahramanın içsel dönüşüm yaşadığı kritik anı oluşturur. Kahraman kuyunun karanlığı ile kendi benliğiyle yüzleşerek yeni bir aşamaya adım atar. Kahramanın bir sonraki aşamaya geçmesi için bu eşiği aşması gereklidir.

Masalın varyantı olan **Zümrüdüanka Kuşu** ve **Endam Aynası** masalında balinanın karnı aşaması görülmez. Masalın diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması Zümrüdü Anka masalındaki şeklindedir.

Yılan Prens masalında kadının yılan şeklinde doğan oğlanın evin en arka odasında kimsenin görmemesi için saklanması balinanın karnını oluşturur. Bu aşamada kimse ana kahramanın gerçek benliğiyle ilgilenmemiş herkes görünen yüzüne odaklanmıştır.

“Sonunda; yılan da olsa, evlat evlattır, deyip yılanı sarayın arka odalarından birine yerleştirmişler (Hakkoymaz, 2012, s. 76).”

Yılan Prens’in herkesten gizli tutularak yaşaması onun gizlenmiş kimliğini temsil eder. Masalın bu kısmı kahramanın dönüşüm yaşamadan önceki yalnız ve bastırılmış kimliğinin sembolüdür.

Masalın varyantlarında balinanın karnı aşaması görülmez.

Yılan Padişah masalında yılan şeklinde olan oğlanın gerçekte yakışıklı bir oğlan olduğunu ama bunu bir başkası öğrenirse kendisinin ve tüm akrabalarının yılanla dönüşeceğini söylemesi ve bunun üzerine karısının kız kardeşlerine kocasının yılan değil de yakışıklı bir oğlan olduğunu söylemesi balinanın karnı aşamasını oluşturur.

Kızın bunu söylemesi üzerine oğlanın tüm akrabaları yılan şekline girer ve kaybolurlar. Onlar hayvan bedenine girerek kendi benliklerinden uzaklaşıp ve hayvan bedenine hapsolurlar.

“Kız kardeşleri; -” Ah kardeşim seni yılana verdik, yılana” demiş. Üçüncü gün olmuş. Herkes siyahlar giymiş. Yılan padişah bu sefer karısını tembihlemeyi unutmuş. Kız kardeşleri yine öyle söyleyince kız yaa demiş.

-” Ne yılanı işte gördüğünüz yakışıklı benim kocam demiş” demiş. O anda insanlar yani yılan padişahın bütün akrabaları yılana dönüşmüş (Aslan, 1994, s. 175).”

Kahramanın kimliğinin olması gerekenden önce açıklanması, dış dünyaya hazır olmadan benliğinin dışa vurulması anlamına gelir. Bu durum sonucunda kahramanın dönüşümünü tamamlaması ise sembolik bir karanlığa dönmesi gerektiğini ifade eder.

Masalın varyantı olan **İki Dev Karısı** masalında balinanın karnı aşaması görülmez. Adı geçen diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması Yılan Padişah masalındaki gibi kızın kocasının gerçek kimliğini açığa çıkarması ve bunun üzerine oğlanın kaybolması şeklinde görülür.

Salkım Üzüm masalında Salkım Üzüm’ün dadısının onu zembilin içine koyarak aşağı bırakması balinanın karnı aşamasını oluşturur. Bu aşamada Salkım Üzüm dış dünyadan uzak, dadısına mahkûm olmuş, çaresiz bir haldedir.

“-Öyleyse belânı bul! Al bunları kemir, ye! diyerek kuru ekmekleri önüne atmış. Zembili yukarı çekmiş (Kaya, 2004, s. 412-413).”

“Balinanın karnı rahim imgesi ile birleşerek kahramanın ilerleyen süreçte yolculuğu esnasında vereceği mücadelelere hazır hale getirir (Koçer, 2021, s. 100).” Salkım Üzüm’de de balinanın karnı aşaması bitmiş tükenmiş bir yol gibi görünse de aslında erginlenme açısından şekillendiği bir boşluktur.

Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında balinanın karnı aşaması görülmez.

Mavi Gözlü Kedi masalında üç kız kardeşten büyük ve ortanca kız kardeşin yılanlarının padişahının eline hapsolarak şişe geçirilip tavana asılması balinanın karnı aşamasını oluşturur. Bu aşamada kahramanlar her ne kadar ölmüş olarak kabul edilse de aslında yeniden doğuşun bir temsilidir.

“Dev, kızın önüne pilav getirip koymuş. Ancak pilavın üzerinde bir el varmış. Kız pilavı yiyip eli çöpe atmış. Sonra dev gelmiş. “El el neredesin?” demiş. El de “Pis bir

çöpün içindeyim.” diye seslenmiş. Bunu duyan dev kızı şişe geçirip tavana asmış (Bakırcı, 2000, s. 274). ”

“Ölüp dirilme durumu tüm kültür ve anlatılarda yenir bir konuma geçmenin ön şartıdır (Bayat, 2006, s. 53).” Bu nedenle kahramanların erginlenişmeleri açısından ölüp tekrar dirilme olayının yaşandığı görülür. Bu ölüm durumu yeniden doğuşun sembolüdür. Kahramanın dönüşüm yaşayarak başlayacağı yeni hayatına adım atması için bu basamak önemli bir süreci temsil eder.

Masalın varyantlarında da balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında balinanın karnı aşamasını ağabeylerini arayan oğlanın bir mağaraya vardığında orada Kırk Yorganlı Kız’ı görmesi ve kızın onu mağarada saklaması oluşturur. “Mağara, korku, dehşet, çile, eziyet, uyku ve geçici ölüm sembolleridir (Beğenç, 1974, s. 67). “Bu aşamada kız oğlanı mağarada hapsedmez fakat ağabeylerinin ona zarar vermemesi için onlar mağaraya döndüğünde onu mağarada saklayarak korur. Bir nevi mağara oğlan için korkularını engelleyen koruyucu bir mekân haline gelir.

“Oğlan az gitmiş, uz gitmiş; dere tepe düz gitmiş...Gide gide yolu bir mağaraya çıkmış. Mağaradan içeri girmiş.

(...)

-Benim ağabeylerim vardı. Onları aramaya çıktım, demiş.

Kız;

-Öyleyse ben seni burada saklarım (Kaya, 2004, s. 306-307). ”

Kız bu davranışı ile oğlanı karşısına çıkabilecek tehlikelerden koruyarak ve de kendi benliği ile yüzleştirerek yeni bir dönüşüm yaşamasına olanak sağlar. Burada mağara, kahramanın esir tutulduğu bir mekândan ziyade dış dünyadaki tehlikelerden korunmak ve kendi benliğini keşfetmek için girdiği bir mekandır.

İlik Yiyen Kız masalında Şehzade ve âşık olduğu kız camdan atladıklarında ağaç tepesinde mahsur kalırlar ve bu balinanın karnı aşamasını oluşturur.

“Pencereden bakmış ki, Keşiş ağaca takılı duruyor. Başı gözü açılmış, sırma saçları ay ışığında parıl parıl parlıyormuş. Keşiş’ in sevdiği kız olduğunu anlamış. O da kendini pencereden aşağı atmış (Kaya, 2004, s. 237). ”

Kahramanların yaşadıkları bu süreç, onları hem fiziksel hem de ruhsal olarak ölümle burun buruna getirir. Ağaç dalında geçirdikleri sürede ise kendi benlikleri ve

korkularıyla yüzleşerek yeniden doğuş için hazır hale gelirler. Ağaç onlar için kurtuluşu mümkün olmayan bir unsur olarak görülür. Kendi çabaları ile ağaçtan kurtulmaları mümkün değildir. Fakat onların daha güzel bir dönüşüm yaşamaları adına bu durumun yaşanması gereklidir. Onların dönüşüm sürecine girmeleri için ağacın üstünde durmaları gerekmektedir aksi takdirde “ağaçtan koparıldıklarında susarlar ve ölürlər (Çoruhlu, 2002, s. 119)”, onların ölmesi ise erginleşme aşamasına geçmeden maceranın bitmesi ve son bulmasıdır. Hiçbir yolculuk yarım kalmak için başlamaz.

Cırttan masalında dev karısının Cırttan’ı çuvalın içine hapsedmesi balinanın karnı aşamasını oluşturur. Bu aşamada dev karısı Cırttan’ı öldürmek için bu planı yapar fakat orası Cırttan için bir son değil başlangıçtır. Dev karısını yenmek için orada belli bir süre kalıp, planlama yaparak oradan kurtulur ve erginleşme aşamasına geçerek dev karısıyla macerasında yeni boyut atlar.

“Hemen Cırttan’ı tutmasıyla çuvala koyması bir olmuş (Kaya, 2004, s. 106).”

Cırttan’ın çuval içinde hapsolması kendi sınırlarıyla yüzleştiği, dönüşüm için olgunluğa erişmeye başladığı alanı ifade eder. Bu sayede benliğini yeniden inşa ederek olgunlaşma yolunda ilerler.

Masalın varyantları olan **Nohut Mehmet** ve **Kırk Kızı Koruyan Keloğlan** masallarında balinanın karnı aynı şekilde geçmektedir. Diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması yoktur.

Bey Böyrek masalında gavurların Bey Böyrek’i Türk olduğu için zindana atmaları balinanın karnı aşamasına örnek teşkil eder. Bey Böyrek zindanda yedi yıl kalarak herkesten ve her şeyden habersiz yaşar. Ailesinden ve sevdiklerinden uzakta acı çeker.

“Bağ Böyrek’i görmüşler, Türk olduğunu bilmişler. Bunu dutup golunda zindana atmışlar. Bu zindan da tam yedi yıl geçirmiş (Yılmaz, 2019, s. 259).”

“Kahramanın yolculuğu esnasında çektiği acı ve ızdırap onu öğrenmeye ve gelişmeye yönlendirebilir (Pearson, 2023, s. 95).” Bey Böyrek’in zindanda çektiği acı ve ıstırap onun benliğini bulmasında ve kendini keşfetmesinde bir aracı görevi üstlenmektedir.

Masalın varyantı olan **Bey Börek** masalında balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir, **Şah İsmail** masalında ise balinanın karnı aşaması görülmez.

Kırk Kardeş masalında kendileri gibi kırk kız kardeşi aramaya giden kardeşlerden Kemal girdikleri evden çıkarken her yer zindan olur ve Kemal'in kafası dışarıda gövdesi içeride kalır ve böylece balinanın karnı aşaması oluşur.

“Küccük Kemal başına geleceği bildiine, yavaş yavaş arhalarından gidiyo. Tam gapının oraya gelince gapı kapanıyo. Gafa dışarda, vücut içerde galiyo. Ondan soona bunlar hemen kaçacaklar ordan, ata binen sürüyo binen sürüyo (Yılmaz, 2019, s. 298).”

Kemal'in sadece kafasının dışarıda kalması, onun halen yaşama bağlı olduğunu ve dönüşüm sürecinde olduğunu belirtir. Böylece yaşadığı durum yeniden doğuşuna olanak sağlayan süreci ifade eder. Aynı zamanda kafasının dışarıda bedeninin içeride kalması hem dış dünyanın hem de iç dünyanın gerçekleriyle harmanlanarak bir dönüşüme girdiğini sembolize eder.

Varyantı olan **Göğbaldır** masalında balinanın karnı aşaması görülmez.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında Yusufçuk'un geyik izinden su içmesi üzerine geyik şekline girmesi ve Fatmacık'ın da bunun üzerine ağacın tepesine çıkarak oradan inmemesi balinanın karnı aşamasını oluşturur. Bu aşamada Yusufçuk hayvan şekline girdiği için kendi benliğinden uzakta bir hayat sürer. Fatmacık ise ağaç dalında mahkûm kalarak rutin hayatından uzakta bir yaşam sürer. Bu macerada iki kardeşte kendi benlikleriyle yüzleşerek erginlenme yaşarlar.

“Yusufçuk susamış, “Abla şu gökyüzünde uçan turnalara bak hele” demiş. Fatmacık gafasını kaldırıncı bu eğilmiş. Hayvanların bastığı izlerden su içmiş. İçince o da geyiğin basdığı izimiş. Geyik olmuş. Meleye meleye dağa çıkmış, çekmiş, gitmiş (Arslan, 2017, s. 379).”

Kahramanın yaşadığı bu hapsoluş onu kendi rutininin uzaklaştırarak farklı bir bedende ve kimlikte dönüşüm yaşamaya hazır hale getirir. Bu durum kahraman için zorlayıcı olsa da yeniden doğuşu adına önemli bir adımdır. Onun hayvan bedeninde ve insan olarak yaşaması her iki dünyanın da gerçekleriyle yüzleşmesine olanak sağlayarak dönüşümüne katkı sağlar.

Masalın varyantları olan **Tak Tak Kabacık, Fatma ile Yusuf, Fatmacıkla Yusufçuk, Apak Bacı ve Geyik Oğlan, Oduncunun Çocukları** masallarında balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir. Masalın diğer varyantlarında ise balinanın karnı aşaması

görülmez.

Tanrıverdioğlu masalında Tanrıverdioğlu'nun oğullarını alarak bulunduğu yeri terk etmeleri ve sonrasında bir oğlunu kurdun kapması diğer oğlunu suyun götürmesi ve adamın orada çaresiz kalması balinanın karnını oluşturur.

“O iki yaşındaki çocuğunu kucağına almış; beş yaşındakinin de elinden tutmuş, köyünden ayrılmış. O memleketten ayrılmış. Hayli müddet yol gitmiş. Giderken önüne bizim bu Sakarya gibi bir ırmak gelmiş. Çocukları tabii biri beş yaşında, biri iki yaşında; ırmakta da su derin, ikisini bir geçirmeye imkân yok. Aynı o adamın uyguladığı hesaptan, o iki yaşındaki çocuğun eteğine bir taş bastırılmış; oraya koymuş, bu arkalarından gitmesin, diye. Beş yaşındaki çocuğu sırtına almış, öte yakaya geçirmiş. Tam geçeceği an arkadaki çocuk başlamış bağırmaya. Bir de baksa ki bir ayı çocuğa saldırmaya gelmiş. "Vay ayı bunu götürecekt" diye alelacele geri dönmüş. Adam suya düşmüş, sırtındaki çocuğu su götürmüş. Geri oraya gelene kadar ayı da ötekini götürmüş. Adam cascavlak kalmış. "Besbelli ki talih böyle emretti" demiş; suyu geçmiş, salınıp gitmiş (Ergun, 2014, s. 165).”

Anlatılarda “Gezgin arketipler olağan dünyadan ayrılarak bilinmeyene doğru yol alırlar (Pearson, 2023, s. 102).” Tanrıverdioğlu’da bildiği yeri terk ederek, bilinmeyene doğru yol alır. Bu bilinmezlik ve çaresizlik içinde kendi benliğiyle yüzleşerek potansiyelinin farkına varır ve macerasına devam eder.

Masalın varyantlarında da balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Hürü-I masalında balinanın karnı aşamasını Hürü’nün kardeşinin onu ağaca bağlaması oluşturur. Bu aşamada Hürü savunmasız kalır. “Anlatı kahramanının bir ağacın dibinde çaresizce ağlaması onun güçsüz yönünü göstererek, bir çare aradığını ortaya koyar (Ege, 2016, s. 177).” Burada Hürü çaresiz kalarak ağaca sığınır ve ondan yardım diler. Ağaç ise onu koruyarak ona cesaret verir.

“O zamana kadar Hızır Dede yetişmiş gelmiş. Pür sakallı bir adammış. Hürü'ye:

"Selamünaleyküm evlat" demiş. Hürü:

"Aleykümselâm baba" demiş. Hızır:

"Ne bu vaziyet?" demiş. Kız da başına gelenleri baştan aşağı anlatmış:

"Böyleyken böyle! Hoca bana karabet etti. Babam, annem, kardeşim Hicaz'a gitti. Hoca mektup yazmış. Ağabeyim beni buraya bu ağaca kadar getirdi. Beni kabahatli zannetti. Beni bu ağaca bağladı. Parmağımı da kesti. Gömleğime kanımı sıvadı gitti. Sen bilirsin halimi ya ihtiyar!" demiş. Kızın Hızır'ı tanıdığı yok ya. Hızır:

"Peki kızım" demiş; bunun saçını çözmüş. Çözdükten sonra demiş ki:

"Yavrum! Sözlerime iyi dikkat et; iyi dinle. Şimdi şu ağacı senin emrine verdim. "Eğil servim" dediğin zaman bu ağaç eğilecek. Eğildiği zaman ağacın tepesine bin. "Doğrul servim" dediğin zaman doğrulacak. Bu ağaç seni kurttan, kuştan koruyacak. (Ergun, 2022, s. 200)."

Hürü, ağaç dalında kendisiyle baş başa kalarak benliğini keşfeder. Yaşadığı çaresizlik ve arayış onun kendi hayatına yön verecek olan gücü bulmaya hazırlar. Hızır'ın yardımıyla ağacı kontrol altına alması onu esir konumundan uzaklaştırarak, ağacı yaşanılan mekân, üzerinde geçirdiği vakti ise düşünme ve değişim süreci olarak değerlendirebiliriz.

Masalın varyantlarında da balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalında devin Hesna isimli kızı anne babasından alıp kendi evinde hapsetmesi balinanın karnı aşamasını oluşturur. Kızı evinde himaye altında tutar ve özgürlüğünü elinden alır. Kızı tutsaklıkla korkutarak onun gerçek benliği üzerinde tehlike oluşturur. Kız ise bu durumda bile çabalamaktan vazgeçmeyerek elinden kurtulmaya çalışır ve dönüşüm yaşamak için çaba harcar.

"Dev kızı almış. İki tane deveye binmişler gitmişler. Giderken dev deveden inmiş. O deveyi yemiş. Oradan sonra az gitmişler, uz gitmişler. Kızı deveden inince onun altındaki deveyi de yemiş. Nihayet devin evine varmışlar. Kız bakmış, kırk hanelik bir ev. İçerisinde de her şey doluymuş. Dev evin otuz dokuz odasının anahtarını kıza vermiş. Kırkinci odanınkini vermemiş (Ergun, 2022, s. 178)."

Dev, Hesna'yı esir alarak onun üzerinde fiziksel ve psikolojik olarak bir tehlike oluşturur. Hesna ise bu duruma boyun eğmeyerek onun elinden kurtulmaya çalışır. Bu durum ise erginleşme ve dönüşüm yolundaki kararlılığını simgeler.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında da balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Kuş masalında balinanın karnı aşaması görülmez.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli'ye âşık olan kızın ona olan aşkı nedeniyle hasta düşmesi ve ailesinin de onu bir sandığın içine koyarak denize atması balinanın karnı aşamasını oluşturur. Kız sandık içerisinde bilinenden bilinmeyene yol alır ve kendi macerasını tamamlamak adına denizde savrulur.

“Sonunda bir sandık yaptırmış içine kızı koyup deryaya atmışlar (Kaya, 2004, s. 552-553).”

“Kahramanın çıktığı bu yolculuk kendi benliğini keşfi olarak yorumlanabilir (Polat Aktaş, 2021, s. 1919).” Masal metninde de olduğu gibi kahramanın asıl görevi aramak ve bulmaktır. Çıktığı yol ne kadar meşakkatli olsa da dönüşüm yolunda attığı adımı ifade eder. Sandığın içinde kalarak kendi sınırlarının ve benliğinin ötesine geçerek yeniden doğuşunu yaşar.

Masalın varyantlarında da balinanın karnı aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Erginleşmeden önceki aşamayı oluşturan balinanın karnı aşamasının tüm masal metinlerinde geçtiği görülmektedir. Bu aşama kahramanı erginleşmeye götüren bir süreçtir. Bu süreçte kahraman çeşitli engellerle ve tutsaklıkla karşı karşıya kalarak kendi benliğini sorgular. Yaşadığı sorgulamalar sonucunda değişim ve dönüşüm yaşayarak yeni bir benlik kazanır. Kazandığı yeni benlik ile macerasının devamında daha sağlam ve güçlü adımlar atarak yoluna ve yolculuğuna devam eder. Aynı zamanda bu aşama yeniden doğuşu simgeleyerek kahramanın yeni bir hayata adım attığını ifade eder.

Tablo 1. Yola Çıkış Aşaması

	Macera ya Çağrı	Çağrının Reddedilişi	Doğaüstü Yardım	İlk Eşiğin Aşılması	Balinanın Karnı
Rabbi Çengi	Bey oğlunun kız kardeşler ile evlenmesi		Oğlanın karşısına çıkan ihtiyarın, ona karşısına çıkacak engelleri anlatması	Cadı karısının oğlanı zorlu yollara sokarak Rabbi Çengi'nin eşyalarını ve kendisini getirmesini istemesi, onun da bunu kabul etmesi	Bey oğlunun, karısını yedi yolun ortasında bir çukura gömdürmesi

					getirmesini istemesi, onun da bunu kabul etmesi
Cenaze	Kuşun, kıza	Anne-		Kızın girdiği	Kızın demir
Bekleyen	gelecek	babanın		binanın	bir bina
Kız	hakkında	kızlarını		kapısının	içerisinde
	bilgi vermesi	cenaze		açılmayacağı	mahsur
		beklemekten		nı anlaması	kalması
		korumak için		ve cenazeyi	
		ormana		görerek bu	
		götürmeleri		durumu	
				kabullenmesi	
Üç Turunç	İhtiyarın	Oğlunun	Devin	Oğlanın zorlu	Arap kızının,
Güzeli	verdiği elma	yolculuğa	yaralarını	yolları göze	kızın
	ile padişahın	çıkmasını	saran oğlana,	alarak yola	kolyesini
	çocuğunun	engellemek	devin yardım	çıkması	koparması
	olması	için babanın	etmesi ve		sonucu, kızın
		yüksek surlar	yolculuğu		kuş bedenine
		yaptırması	hakkında		hapsolması
			bilgi vermesi		
Kırk Tay	Padişahın,	Portakalın	Kırk Tay	Oğlanın	Kızın
Anası	oğullarını	kaplumbağa	Anasını	yolculuğunda	kaplumbağa
	evlendirmek	kabuğuna	getirmek için	karısından	kabuğunda
	için onlara	düşmesi	yolculuğa	yardım	yaşamayı
	portakal	sonucu	çıkan oğlana,	alarak zorlu	
	attırması	kaplumbağan	kaplumbağa	yollara	
		ın yerinin	kabuğundan	gitmeyi	
		değiştirilmesi	çıkan kızın	kabul etmesi	
			ve amcasının		
			yardım		

	etmesi				
Zümrüd-ü Anka	Bahçenin dev tarafından talan edilmesi	Babanın oğlunu yolundan döndürmek için ağlaması	İhtiyar adamın, oğlana iki kıl vererek yolculuğuna yardım etmesi	Küçük kardeşin her zorluğu göze alarak kuyuya inmesi	Küçük kardeşin kuyuya sarkıtılıp orada bırakılması
Yılan Prens	İhtiyarın, padişaha çocuk sahibi olmaları için yol göstermesi	Üvey annenin, kızı doğum yapamayan kadının doğumunu yaptırmaya göndermesi	Annesinin mezarında karşısına çıkan ihtiyarın, kızı doğumu nasıl yapacağını anlatması	Kızın, doğum yapamayan padişahın karısının doğumuna gitmeyi kabul etmesi	Yılan şeklinde doğan oğlanın evin arka odasında gizli tutulması
Yılan Padişah	Yılanın, adamın kızlarıyla evlenmek istediğini söylemesi	Büyük ve Yılan kızın ortana Yılan Padişah ile evlenmek istememesi, reddetmesi	Yılan şekline giren oğlanın, karısı her zor durumda kaldığında ona yardım etmesi	Küçük kızın Yılan Padişah ile evlenmeyi kabul etmesi	Kızın, kocasının kimliğini belli etmesi üzerine kocasının yılan bedenine hapsolması
Salkım Üzüm	Seyahate çıkan adamın küçük kızının, Salkım	Babanın Salkım Üzüm'ü bulmadan eve dönmeye		Kocası Salkım Üzüm'ün yaralı olduğunu	Salkım Üzüm'ün dadısının onu zembilin içine koyarak

	Üzüm'ü	çalışması		anlayan	aşağı
	istemesi			kızın, onu bırakması	bulmak için
				yola çıkması	
Mavi Gözlü Kedi	Seyahate çıkan adamın kızının mavi gözlü kedi istemesi	Kızın karşısına çıkan ihtiyarın, kıza nesneler vererek yılanlar padişahının elinden kurtulmasına yardım etmesi	Kızların Yılan Padişah ile evlenmeyi kabul etmeleri	Yılanlar Padişahının, büyük ve ortanca kızı şişe geçirip tavana asması	
Kırk Yorganlı Kız	Ava çıkan Hızır'ın padişahın oğlunun karşısına çıkarak yolun kaybolması	Hızır'ın oğlanın karşısına çıkarak yolun engellerle dolu olduğunu ve geri dönmesi gerektiğini anlatması	Devlerin oğlana verdikleri yüzük ile yolculuğuna yardım etmesi	Kardeşlerini aramaya çıkan oğlanın, zorlu yolları göze alarak mağarada yolculuğu devam ettirmesi	Kardeşlerini arayan oğlanı, Kırk Yorganlı Kızın saklaması
İlik Kız	Yiyen Odada kapalı tutulan kızın, attığı kemik ile dış dünyadan			Kızın âşık olduğu şehzadeyi bulmak için zorlu yolları	Şehzade ve âşık olduğu kızın camdan atlayarak ağaçta asılı

	haberdar olması				kabul ederek kalmaları yola çıkması
Cırttan	Cırttan'ı alarak yolculuğa çıkan kızların yollarını kaybetmesi	Cırttan'ın dev karısından korunmak için uyumaması		Cırttan'ın dev karısını oyalayarak kızların canını koruması	Dev Karısı'nın, Cırttan'ı çuvalın içine hapsetmesi
Bey Böyrek	Çocuğu olmayan çifte elma verilmesi ile çocuk sahibi olunması	Bey Böyrek'in zehirli yemeği yememesi	Atın, Böyrek'e tehlikeleri durumları söyleyerek onu koruması	Bey Bey Böyrek'in annesinin atı öldürmek istemesi üzerine, atı alarak yola çıkması	Gavurların Bey Böyrek'i Türk olduğu için zindana atmaları
Kırk Kardeş	Çocuk sahibi olamayan padişahın yolculuğa çıkması	Adamın kırk tane oğlunu yer altında saklaması	Hızır'ın Kemal'e ilk gittikleri yerde uyumamaları nı söylemesi	Kırk Kardeş' ilk in kendileri gibi aynı anne babadan olma kırk kızı bulmak için yola çıkmaları	Kemal'in girdikleri evden çıkarken, kafasının dışarıda, gövdesinin içeride kalması
Fatmacık ile Yusufçuk	Üvey annenin çocukları istememesi üzerine onları evden	Devin gelininin, çocukları uyararak göndermesi	Devin gelininin, çocuklara sihirli nesneler vererek devin	Çocukların kendilerine zarar verecek olan devi, yere attıkları sabun ile	Yusufçuk'un geyik izinden su içerek geyik bedenine hapsolması,

	göndermesi ve çocukların yollarını kaybetmesi	elinden kurtarması	öldürmeleri	Fatmacık'ın ise ağaç dalında yaşam sürmesi
Tanrıverdioğlu	Kuşun, adama gelecek hakkında bilgi vermesi		Tanrıverdioğlu u'nun yaşadığı çaresizlik ile çocuklarını olarak yola çıkması	Tanrıverdioğlu u'nun bir oğlunu kurt kapması, diğerini su götürmesi
Hürü-I	Anne- babanın Hicaz'a gitmesi Hürü'yü imama emanet etmeleri	Kızın Hürü'yü hamama ve davet etmesi, Hürü'nün bu daveti reddetmesi	Hürü, ağaçta bağlıyken Hızır'ın gelip onu çözmesi ve ağaca çıkararak kimseyle konuşmaması gerektiğini söylemesi	Hürü'yü öldürmek için ormana götüren Yusuf'un, öldürmeyip ormanda bırakması
Dev	Çocuk sahibi olamayan adama devin elma kabuğu vererek çocuk sahibi olması		Devin, kızın kocasını ve devin kayınvalidesi ni yiyeceği sırada Hızır'ın çıkıp kıza, şişeyi kırması gerektiğini	Devin, Hesna'nın Hesna'yı alıp kendi evine hapsetmesi

 söylemesi

Mavi Kuş Oğlanın
arkadaşı olan
Mavi Kuş'u
aramak için
yola çıkması

Yedi Peçeli	Yaşlı kadının, testisini kıran oğlana Yedi Peçeli'ye âşık olması için beddua etmesi	Yedi Peçeli'ye âşık olan kızın derviş aracılığı ile Yedi Peçeli'ye mektup göndermesi	Yedi Peçeli'ye âşık olan kızı, anne babasının kızın bu durumuna çare bulmak için kızı	Yedi Peçeli'ye âşık olan anne babasının sandığa koyarak denize bırakması
--------------------	--	--	---	--

5.BÖLÜM

İÇ ANADOLU MASALLARINDA ERGİNLENME AŞAMASI

“Kimse çıktığı yolda aynı kalmaz, yol insanı başkalaştırır.”

MurathanMungan

Macerasını tamamlamak adına çağrısına yanıt verip yola çıkan kahraman çeşitli ruhsal dönüşümlerden geçerek “erginlenme” aşamasına ulaşır. Kahramanın girdiği bu yolda onu çeşitli sınavlar ve zorlu yollar beklemektedir. Gerek fiziksel gerek ruhsal dönüşümü tamamlayan kahraman artık kendi benliğinin ötesinde yeni bir kahraman ve toplumun idealize ettiği bir güç konumuna gelmektedir. Değişmeye çalışan kahraman zaman zaman sadece kendi varlığı için değil gittiği toplumun varlığını ve geleceğini de koruyan adımlar atar.

Maceraya adım atacak kahraman sıradan bir kişi olmamaktır. Çıkacağı yolda engelleri aşıp erginleşebilecek kahraman yolcu olarak seçilir. “Böylece, daha genç ve güçlü bir kahraman bir yolculuğa çıkar, bir ejderhayla karşılaşır ve bir hazine kazanır; bu bir servet, ya da Kutsal Kâse mitosundaki kâse, Balıkçı Kral mitosundaki kutsal balık gibi daha açıkça simgesel bir nesne olabilir. Bu yolculuk kahramanı dönüştürür, onun hazinesi yeni ve yaşamı-onaylayan bir perspektifi keşfetmektedir. Kahraman ülkeye geri döndüğünde, bu içgörü herkesin yaşamını değiştirir. Bu yüzden, geri dönen kahraman yeni kral olur (Pearson, 2023, s. 26-27).” Bu süreci tamamlayan kahraman geçmiş yaşamından farklı olarak saygın bir kimlik kazanarak toplumda varlığını sürdürür.

Kahramanın macerasını tamamlamak adına yaptığı bu yolculukta karşısına çıkan kimi kahramanlar ona yardımcı olup korumaya çalışsa da kimi kahramanlar veya arketipler onu zorlayarak çeşitli sınavlara tabii tutar. Arketiplerin ve kahramanların kötü yüzleriyle baş başa kalan kahraman için süreç zorlayıcı geçse de o pes etmez ve macerasını tamamlamak adına savaşıma devam eder.

Anlatının “erginlenme” aşaması kahraman ve okuyucu – dinleyici açısından ilgi odağı yüksek bir kısımdır. Bu aşamada kahraman macerasını uç noktalarda yaşayarak kimlik değişimi noktasına gider. Bu nedenle bilinen dünyanın ötesine taşınan bu olgular dikkat çekici olması açısından merak duygusunu katlandırır. Macerasını tamamlama aşamasına gelen kahraman ise eski kimliğini geride bırakarak tinsel doğuma adım atar.

5.1. SINAVLAR YOLU

Yola çıkış aşamasını tamamlayıp, erginlenme aşamasına geçen kahraman öncelikle

“sınavlar yoluna” girer, burada bazı zor durumla karşı karşıya kalır ve bilinmeyene doğru yol alır. “Kahramanın bilinmeyen bir yolculuğu göze alarak yola çıkması onun kahramanlık özelliğini gösterir (Pearson, 2023, s. 119).” Kahraman bu aşamada bilinmezlik içinde yol alırken karşısına çıkan sınavları aşmaya çalışır. Bu sayede girdiği bilinmez yol onun kendi benliğini keşfetmesine olanak tanır.

Sınavlar yoluna giren kahraman için artık geri dönüş yoktur. Bu yolculukta kahramanın mutlak bir şekilde aşması gereken yollar bulunur ve ölümü dahi göze alarak bu yolculuğu tamamlar. Sınavlar yolunu aştığında ise güçlü bir karakter olarak yolculuğunun diğer aşamalarına geçmek için adım atar.

Rabbi Çengi masalında cazı karısının, Rabbi Çengi’nin tarağını, sofrasını, aynasını ve Rabbi Çengi’nin kendisini getirmesi için kızı ikna etmesi, kızın da bunu kardeşine söylemesi üzerine oğlanın yola çıkması sınavlar yolunu oluşturur. Bu aşamada oğlan çeşitli engellerle ve zor durumlarla karşı karşıya kalsa da yolundan dönmeyerek kız kardeşinin isteklerini yerine getirir.

“Binaya gelmiş. Öyle güzel, öyle güzel bir binaymış ki insan içeriye girmeye kıyamazmış. "Rabbi Çengi huuu!" demiş. İçeriden ses gelmiş:

"Rabbi Sultan!" Oğlan:

"Belinecen taş olasin!" demiş. Ne olduğunu bildiği yok. Yalnız böyle söyleyip içeri girmiş. Oda pek muntazammış. Oğlan pek oyalanmamış. Masanın üstündeki tarağı alıp dönmüş. Rabbi Çengi ardından "Aman aslan tut" demiş. Aslan:

"Dünya kurulalı beri aç susuz kalıyorduk; kimse koyunun önüne otu, benim önüme eti atmadı. Geç yiğit, geç" demiş. Biraz daha gidince Rabbi Çengi "Aman çeşme tut" demiş. Çeşme:

"Dünya kurulalı beri daha hiç kimse "ne güzel suyun varmış" deyip suyumdan bir yudum almadı. Herkes nedamet ederdi. Geç yiğit, geç" demiş. Biraz daha gidince Rabbi

Çengi:

"Aman tarlam, tut" demiş. Tarla:

"Dünya kurulalı beri burada yetişir, burada meydana gelirim. Daha hiçbir kimse bana "ne güzel güllerin varmış" demedi. Geç yiğit, geç" demiş.

Oğlan üç engelden de kurtulduktan sonra memleketinin yolunu tutmuş. Tarağı kardeşine vermiş (Ergun, 2022, s. 307).

(...)

Kız melül mahzun yine oğlanın avdan dönüşünü beklemiş. Kız, oğlan gelir gelmez olanları söyleyip boynunu bükmüş. Zavallı oğlan bu sefer yemeği yemeden yollara düşmüş. Öğrenmiş ya gayri yolu. Aynı şekilde gitmiş yine. Tam o ihtiyarı gördüğü mevkie varınca ihtiyarı yine görmüş. Ondan bilgileri almış varmış gideceği yere:

"Rabbi Çengi huu" demiş. Rabbi Çengi:

"Rabbi Sultan" demiş. Oğlan:

"Belinecen taş olasın" demiş. Oğlan içeri girmiş. Aynı şekilde sofrayı da alıp getirmiş (Ergun, 2022, s. 308).

(...)

Oğlan:

"Böyle böyle! Rabbi Çengi'nin bir aynası varmış. Aynayı almaya gidiyorum" demiş. İhtiyar yine yol göstermiş. Pıtıraklı tarlayı geçene kadar arkasına bakmamış. Aynayı getirmiş kardeşine vermiş. Hakikaten kalbinden nereyi geçirsen ayna istediğin memleketi içinde fazlasıyla gösteriyormuş (Ergun, 2022, s. 310).

(...)

Çocuk Hızır'ın dediği gibi gelmiş; binanın içine girmiş. "Rabbi Çengi huu" demiş. "Rabbi Sultan" diye nida gelmiş. "Tüm taş olasın" demiş. İçeriye girmiş; orta odada kutunun içinde biri yatıyormuş. Kutuyu kucağına almış pıtıraklı tarlayı geçinceye kadar ne arkasına bakmış ne de yere değdirmiş. Pıtıraklı tarlayı geçtikten sonra yere bırakmış. Kutunun içinden dünya güzeli bir kız çırpınıp çıkmış. Oğlana:

(...)

"Ey yiğit! "Dünyada beni kim yenerse ben onunla evleneceğim" demiştin. Fakat şimdiye kadar beni hiç kimse yenemedi. Gördün işte evimin etrafındaki insan kellelerini. Öyle yiğitler vardı ki kafası senin kadar vardı. Bunların hepsini yendim; benim arzumu yerine getiremediler, sen yerine getirdin. Benim sırrıma sen agah oldun. Beni buraya kadar getirdin. Şimdi, emret; nereye gideceğiz, memleketin neresi?" demiş.

Çocuk memleketini söylemiş. Kız da "yum gözünü" demiş, yummuş; "aç gözünü" demiş açmış ki kapılarının ağzında duruyorlarmış (Ergun, 2022, s. 312-313)."

Oğlanın yolculuğu boyunca karşılaştığı engeller onun erginleşmesi için birer etkidir. "Kahraman yolculuğunun bu aşamasında kendisini destekleyen çeşitli güçlerin olduğunu ve doğaüstü yardımcılarının ve araçlarının olduğunu fark eder (Campbell, 2010: 113)." Anlatıda olduğu gibi yüce birey arketipi kahramana yol göstererek, ona

destek ve yardımcı olarak zarar görmesine engel olur. Kahraman ise bu sayede kendini güvende hissederek adımlarını sağlam atar ve sınavlar yolunu başarıyla atlatacak monomitin bir aşamasını daha tamamlamış olur.

Masalın adı geçen varyantlarında da sınavlar yolu aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında sınavlar yolunu kızın cenaze başında kırk gün beklemesi oluşturur. Bu aşamada kız, otuz yedinci gün cenazenin başında beklerken pencereden seslenen Çingene kızını içeri alır ve uyanan oğlan Çingene kızının, başında beklediğini düşünerek ona minnet duyar.

“Kız ölünün başında beklemeye başlamış. Kırk gün kırk gece olmaya üç gün kalmış.

Dışarıdan biri:

-Kız! Hanım! Hayır verir misin, demiş.

Ses gelmeyince Çingene kızı yine pencereden seslenmiş. Bu sefer kız pencereye koşmuş; kim acaba diye merak etmiş, cevap vermiş.

-Ben çıkamıyorum dışarı. Nasıl çıkayım da ben sana hayır vereyim? Ben burada cenaze bekliyorum, demiş.

Çingene kızı:

-E! Beni alır mısın içeri, demiş.

Kız:

-Nasıl alacağım? Kapı da açılmıyor, demiş.

Çingene kızı:

-Urganı at da beni içeri al, demiş.

Kız, pencereden urganı atmış; onu yukarı çıkarmış.

İçeride beklerken, kızcağız uyumuş kalmış. Tam o sırada delikanlı canlanmış.

Dışarıdan bir kapıdan insan gelir gibi güzeller güzeli delikanlı girmiş gelmiş. Çingene kızına:

-Sen miydin beni bekleyen, demiş.

Çingene kızı:

-Bendim, demiş.

Delikanlı:

-Bu yatan kim, demiş.

Çingene kızı:

-O, bizim halayığımız, demiş.

Delikanlı, Çingene kızıyla evlenecek olmuş. Artık düğün için pazara gidip elbiseler almak lüzum etmiş. Çingene kızına:

-Ben gemiyle; pazar görüp geleyim. Sen halayığa sor; ne istiyorsa ona da alıvereyim, demiş. Ona da sormuşlar. Kız:

-Bana bir şey lazım değil, demiş ama kızın çok gücüne gitmiş (Ergun, 2014, s. 66-67)."

Kız asıl sınavını psikolojik olarak bir çöküntü yaşayarak verir. Ölünün başında bekleyenin kendisinin olmadığıнын ifade edilmesi kızı hayal kırıklığına uğratarak kendi içinde bir savaş vermesine neden olur. Kızın yaşadığı bu psikolojik savaş onun erginleşmesi yolunda attığı adımlardan en güçlüsüdür.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında Üç Turunç Güzeli bulmak için yola çıkan oğlanın, yolculuğu esnasında devle karşılaşması ve onun yolculuğun ilerleyen kısmında nasıl davranması gerektiğini anlatması sınavlar yolunu oluşturur.

"Oğlan atını sürer, turunçların bulunduğu diyara varır. Kapıya gelir ki bir tarafında at bağlı, bir tarafında it bağlı atın önünde et var, itin önünde ot var. Otu atın önüne atar, eti de itin önüne atar. Kapıdan geçip içeri girer. Biraz ileride iki kapı görür. Birisi kapalı birisi açık, açık kapıyı kapatır, kapalıyı açar açtığı kapıdan yürüyüp, bahçeye çıkar. Hemen turunç, ağacını görür. Sıçrayıp dalına çıkar, turunçları koparıp kohnuna koyduğu ile kaçmağa başlar. Dev turunçların çalındığını anlar anlamaz derhal uyanır.

-"Kapım tut kaçırma" diye bağırır.

Kapı: "Senelerdir birimiz açık birimiz kapalı dururduk, bir gün bir düşünüp de biraz da şu açık duran diğerini kapatayım dedin mi? İnsan oğlunun bize iyiliği var" derler. Oğlan o kapılardan geçip, dış kapıya varır.

Dev: "Atım tut, itim yırt"

At: -"Senelerdir, önümde et dururdu, ben et mi yerdim ki bir gün hatırımlı sormadın aç mı susuz mu demedin. Bu insanoğlu bana ot verdi. İyiliğine karşı gelemem"

İt:- "Senelerdir önümde ot dururdu ben ot mu yerdim ki, bir gün hatırlımı sormadın aç mısın susuz musun demedin. İnsanoğlu bana et verdi. İyiliğine karşı gelemem" der.

Oğlan dış kapıdan da çıkar. Atına bindiği ile kuş gibi uçup oradan uzaklaşır (Arslan, 1994, s. 164-165)."

Sınavlar yolunda "kahraman mevcut düzene karşı çıkmak için ya da sevdiği kızı almak için mücadeleye girer (Şayhan, 2015, s. 174)." Masal metninde de kahraman Üç Turunç Güzeli'ni bulmak adına yola çıktığında çeşitli hayvanlarla karşılaşarak zorlu yollara girer. Fakat nihai ödülüne ulaşmak adına kahraman her türlü zorluğu göze alarak yolculuğuna devam eder ve önüne çıkan engelleri aşarak yeni bir aşamaya geçiş yapar.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında kaplumbağa ile evlenen oğlan, kaplumbağa kızın kabuğunu yaktığında kız, peri kızına dönüşür. Bu şekilde babasının kendisine âşık olacağını söyler ve padişah kızı gördüğünde kıza âşık olur. Oğlunu öldürüp, kızla kendisinin evlenebilmesi için oğlunu zorlu ve tehlikeli yollara sokarak, önce Kırk Tay Anasını, sonra ise Periler Ülkesinden peri kızını getirmesini ister.

"Kabuğumu niye yaktın? Artık bana saklanacak bir yer kalmadı. Baban beni görürse bana âşık olur seni de öldürmeye kalkar. Gördün mü başımıza açtığın işi, demiş.

Aradan bir zaman geçmiş, Padişah bu kızı görmüş. Kızın dediği çıkmış; Padişah kıza âşık olmuş. "Ne edip etmeli de bu kıza sahip olmalı!" diye içinden düşünmeye başlamış.

Ülkelerinde hiç kimsenin bir türlü yakalayamadığı bir at varmış. Bu atın kırk tane de tayı varmış. Onun için "Kırk Tay Anası!" diye tabir olunurmuş. Bir gün Padişah oğlunu yanına çağırtmış (Kaya, 2004, s.297).

(...)

-Bu ata, bu taylara bakacak bir peri kızı lâzım. Benim diyen babayiğit bile bunlara bakamaz. Gidip Periler Ülkesinden bir peri getireceksin, demiş. Oğlan yine üzülmüş. Çünkü Periler Ülkesinden kız getirmek fermana mahsusmuş (Kaya, 2004, s. 298).

(...)

Lâfi uzatmayalım... Padişah'ın oğlu yanındakilerle Periler Ülkesine ulaşmış. Bu ülkenin Kraliçesinden bir peri kızı istemişler. Ama Kraliçe vermek istememiş, bunlara zorluk çıkarmaya kararlıymış.

Bunlara demiş ki:

-Biz bir yemek pişireceğiz. Eğer onu yiyebilirsiniz kızı veririz. Yok eğer yiyemezseniz kızı da alamazsınız, demiş. Onlar da olur, tamam, demişler. Yemekler pişmiş, bunların önüne koymuşlar. Padişah'ın oğluyla yanındakiler bakmışlar ki hem kazanlar ağzına kadar dolu hem de yemekler yenilecek gibi değil.

İçlerinden çuval çuval un yiyen demiş ki

-Durun ben tadına bakayım. O yemeklere bir sarılmış ki, kazanlarda bir lokma bir şey kalmamış. Hem de;

-İyi pişirmişler; ama azmış, karnım da açtı, demiş. Yemeklerin yenip bittiğini gören Kraliçe şaşırılmış. Bu seferde;

-Biz bir yere ok koyacağız; onu siz önce getirirseniz peri kızını vereceğiz. Eğer biz önce getirirsek hiç umutlanmayın, demiş. Kraliçe'yle periler aralarında; "Onlara okun yerini yanlış söyleyelim." diye anlaşılmışlar. Ama Padişah'ın oğlunun, uzaktaki konuşmaları dinleyen arkadaşı bu konuşmaların hepsini işitmiş. Oku nereye koyacaklarını da duymuş, dizlerine taş bağlayarak çok uzak mesafelere sıçrayan arkadaşına söylemiş. O da bir sıçrayışta okun olduğu yere gitmiş, aynı şekilde de sıçramış geri gelmiş. Oku götürüp Kraliçe'ye vermişler.

Periler buna da şaşırılmışlar; ama peri kızını vermemeyi akıllarına koymuşlar. Yeniden bir şey düşünmeye başlamışlar. Bunları hamamda kaynar sular ile haşlamayı düşünmüşler. Bunların elinden ancak böyle bir tuzakla kurtulacaklarını sanıyorlarmış.

Oğlana demişler ki:

-Bir hamam hazırlayacağız. Sen ve arkadaşların bu hamama girip yıkanabilirlerse kızı vereceğiz, demişler. Az sonra, periler hamamın hazır olduğunu bildirmişler. Bunlar hamamın kapısından bir bakmışlar ki, kızıl bakır kazanlarda sular fokur fokur kaynıyor. Giren alimallah haşlanacak... Padişah'ın oğlu, yolda rastladığı ırmak suyunu içen arkadaşını çağırmış. O ırmaktan içtiği suların hepsini hamama boşaltmış. Böylece hamamın kızgınlığı geçmiş, tam yıkanılacak gibi olmuş. Onlar da hamama girip yıkanmışlar. Periler bunun karşısında da şaşırılmışlar, iyice öfkelenmişler.

Sonunda

Kraliçe

bunlara;

-Biz size ne zorluk çıkardıysak, hepsini kazandınız. Biz sizinle başa çıkamayacağız. Biz de size verilecek kız yok! Geldiğiniz yere geri gidin, demiş. Bunun üstüne oğlanla arkadaşları çok kızmışlar. İçlerinden bir kürek darbesiyle koca bir tarlayı alt üst eden adam; Seçin bir kız, gerisini bana bırakın, demiş. Padişah'ın oğlu, perilerin içinden en güzel olanı seçmiş (Kaya, 2004, 301-302-303)."

Oğlanın kızın kabuğunu ateşe atıp yakması "ateşin temizleyiciliğine ve hayatı yenileyiciliğine (Ocak, 2002, s. 247)." olan inancın bir göstergesi olarak kıza yeni bir hayat bahsetse de hem kızı hem oğlanı zorlu yollara sokar. Oğlan yola çıktığında ise bu süreçte kendisine yardım edebilecek kişilerle arkadaş olarak Periler Ülkesine varır ve onların sınavlarını geçerek peri kızını alır. Periler Ülkesinde onlara verilen zorlu görevler ile fiziksel ve ölümcül engeller ile karşılaşır fakat azim ve kararlılık göstererek başarılı olurlar. Oğlanın perilerin içerisinde en güzel kızını seçmesi ise dönüşüm yaşayarak ayırt ediciliğinin arttığını ve karar verme yetisinin geliştiğini gösterir.

Masalın varyantlarında ise erkek kahramanın, kızın büründüğü kıyafeti veya kabuğu yakması görülürken, bu denli zorlu bir sınavlar yolu görülmemektedir. Varyantlarında büründüğü kişiliğin yakılması ile kız normal hayatını yaşar.

Zümrüd-ü Anka masalında küçük kardeşin yaraladığı devi bulmak için yola çıkan kardeşler kuyunun başına geldiklerinde sırasıyla aşağı inerler. Büyük ve ortanca kardeş "yandım" diye feryat eder ve yukarı çıkar. Küçük kardeşin ipini sallandırdıkları zaman ise küçük kardeş geri çekmemelerini tembihler.

"Belinden ipi bağlamışlar bir müddet kuyuya sallayınca yandım diye feryat etmiş çekip yukarı çıkartmışlar, ortanca oğlanı kuyuya sallarlar o da yandım deyip bağırır onu da çekip çıkartırlar. Küçük oğlan demiş ki:

-"İpi benim belime bağlayın ben yandım dedikçe aşağı sallayın, yandım dedikçe aşağı sallayın sakın yukarı çekmeyin". Yandım dedikçe sallamışlar, yandım dedikçe sallamışlar.

(...)

"Oğlan neden sonra kuyunun dibine varır. Kanı takip edip devin girdiği odayı buluyor. Dev bunu karşısında görür görmez can havli ile saldırır. Oğlan mızrağını devin ağzına nasıl sokarsa dev bunu çıkartmağa uğraşırken oğlan kılıcını çekip başını

gövdesinden ayırır, devin leşini bir kenara itip içeriye gezmeye başlar (Aslan, 1994, s. 142). ”

Küçük kardeşin kuyuya inip dev araması üzerine, onunla karşılaşır ve öldürür. Kuyu içerisinde kalan kahraman için bu sınavı geçmek zorlu ve sancılı olur. Aynı zamanda “kuyu, kahramanında dinginleşme evresine yani kendini sorgulama fırsatına kavuşmasıdır ve kahraman kuyudan daha güçlü çıkacaktır (Balkaya, 2014, s. 59).” Tıpkı masal metninde olduğu gibi kimsenin yenemediği dev, kuyuda öldüren kahraman oradan erginleşerek çıkacaktır. Eski benliğini geride bırakarak yeni bir doğuş gerçekleşecektir. Kuyu burada bir esir mekânı olmasının dışında anne rahmini simgeleyerek yeniden doğacağına ve eski kimliğini geride bırakacağına dair gelişim yaşayacağı mekânı simgeler.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Prens masalında bir yılan hamile kalan kadının doğumunu hiçbir ebe yaptıramamaktadır. Hal böyle olunca padişah bütün ebeleri öldürtür. Bunu duyan üvey anne ise üvey kızından kurtulmak için padişaha gidip, bu doğumu üvey kızının gerçekleştirebileceğini söyler. Padişahta kızın saraya getirilmesi emrini verir. Bu noktada kız sınavlar yoluna adım atar.

“Padişah, öfkesinden karısını doğurtamayan bütün ebelerin başını vurdurtmuş. Bunu duyan kötü kalpli üvey anne, saraya gidip

-Benim bir üvey kızım var. Sultanı doğurtsa doğurtsa o doğurtur, demiş. Bunun üzerine kızı saraya çağırtmışlar.

(...)

Tam o sırada aksakallı bir ihtiyar ortaya çıkıvermiş.

-Ağlama kızım, demiş. Ben sana ne yapacağını anlatacağım. Sultan benim dediklerimi tutmadı, hayırlısını isteyeceğine, ne olursa olsun dedi, bu yüzden de evlat yerine karnın da bir yılan taşıyor şimdi. Sen saraya gidince, hemen bir kazan süt isteyeceksin, sütü sultanın bacakları arasına yerleştireceksin, sütün kokusunu alan yılan da dışarı çıkacak, demiş.

Kız saraya gitmiş, ihtiyarın dediklerini yapmış. Gerçekten de sultan, kocaman, kara bir yılan doğurmuş (Hakkoymaz, 2012, s. 76). ”

İhtiyar adam anlatıda yüce-birey arketipi olarak görülür ve geleceğin tayininde rol alır. Hem sultanın hamile kalmasında hem de kızın doğumu gerçekleştirip yaşam

hakkını koruması konusunda yardımcı bir arketip olarak görev alır. Onun bilgilerini kız ile paylaşması kızın sınavlar yolunu kolay bir şekilde atlatmasına neden olur ve böylece kız doğumu gerçekleştirip, sınavlar yolunu atlatır.

Masalın varyantı olan **Yılan Bey** masalında sınavlar yolunu oluşturan doğum aşamasında kız kadının karnına çubukla vurarak yılanı doğurtur. **Yılan Bey ile Şeker Hanım** ve **Yılan Oğlan** masallarında ise yılanla evlenen kızların onunla geçirdikleri ilk geceleri sınavlar yolunu oluşturur. Diğer varyantlarında ise sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Padişah masalında, Yılan Padişah ile evlenen kız, evlendiği kişinin bir yılan değil yakışıklı bir delikanlı olduğunu ablalarına söylediğinde, Yılan Prens ortadan kaybolur tüm akrabaları da yılanla dönüşür. Böylece hem kız hem de Yılan Padişah sınavlar yoluna girmiş olur.

"Kız kardeşleri; -"Ah kardeşim seni yılanla verdik, yılanla"

Kız: -"Yılanla bacım yılanla" demiş. İkinci gün olmuş. Herkes yeşiller giymiş yılan padişah yine karısına aynı tembihi vermiş.

Karısı: -"Tamam" demiş.

Kız kardeşleri;

-"Ah kardeşim seni yılanla verdik, yılanla" demiş. Üçüncü gün olmuş. Herkes siyahlar giymiş. Yılan padişah bu sefer karısına tembihlemeyi unutmuş. Kız kardeşleri yine öyle söyleyince kız yaa demiş.

-"Ne yılanı işte orada gördüğünüz yakışıklı benim kocam" demiş. O anda bütün insanlar yani yılan padişahın akrabaları yılanla dönüşmüş. Yılan padişah karısının yanına gelmiş elinde bir asa ve çarık vermiş. Karısına;

-"Sen benim kim olduğumu söyledin. Al şu yüzüğü parmağına tak, al şu asayı, çarıkları giy. Bu çarıklar eskiyip, bu asa yıpranana kadar beni ara" demiş. Aradan yıllar geçmiş, yılan padişahın karısı yollara düşmüş. Gezmiş gezmiş ayağındaki çarıklar eskimiş, asa yıpranmış. Saçları bitlenmiş, yüzü kirlenmiş. Nihayet bir yere varmış. Ve burada bir çeşmeye oturmuş. O sırada bir kız çeşmeye gelmiş. Bu gelen kız da yılan padişahla nişanlanacaktı.

Kız: "Yılan padişahın karısına öte git kötü kız, su alacağım" demiş. Yılan Padişahın

Karısı:-"Ne yapacaksın? Yılan padişah abdest alacak" demiş.

Kız yılan padişahın orada olduğunu duyunca;

Kız:

"Kıza ne olur testinden bir su içeyim"

"Git, pis vermem" demiş.

Yılan Padişahın Karısı: "Ne olur ver, yılan padişahın başı için" demiş. Kız da vermek zorunda kalmış, yılan padişahın karısı su içerken parmağındaki yüzüğü çıkarmış ve su testisinin içine atmış, yılan padişah abdest alırken yüzük yere düşmüş. Yılan Padişah yeni nişanlısına;

"Çeşmede kim vardı?"

Kız: "Kötü bir kız vardı" demiş. Yılan padişah bunun kendi karısı olduğunu anlamış ve oraya gidip, karısını eve götürmüştü. Annesine;

"Anne bu kıza yazık bizde kalsın" demiş. Annesi kabul etmiş. Yılan padişahın annesi ve teyzesi ise dif imiş. Yılan padişahın nişanladığı kız ise teyzesinin kızı imiş. Yılan padişahın teyzesi eve gelen bu kızın yılan padişahın karısı olduğunu anlamış. Kızına demiş ki;

"Bu kıızı dağa göndereyim de kurda kuşa yem olsun"

Demiş. Gidip, yılan padişahın karısına demiş ki;

"Kızımın düğünü olacak git, dağdan tüy getir. Kızıma yatak yorgan yapacağım" demiş. Kız ise böyle bir şeyi yapamayacağı için ağlamaya başlamış. Kocası: "Yürü git, bir ağacın altına otur de ki, Kurtlar kuşlar yılan padişah öldü, ağlaşalım de, onlar gelir silkinir giderler. Sen onlardan düşen tüyleri topla kız gidip aynı şeyleri yapmış ve yılan padişahın teyzesine götürmüştü. Kadın bakmış ki ölmemiş bu sefer git dağdan elma, armut getir kızımın sandığına koyacağım" demiş. Kız yine ağlamaya başlamış, yılan padişah kıza demiş ki;

"Dağa git, bir ağacın altına otur de ki; elmalar armutlar yılan padişah öldü, gelin ağlaşalım" de elmalar sallandıkça dökülenleri topla gelir" demiş (Aslan, 1994, s. 175-176)."

Kocasının aslında bir yılan değil de yakışıklı bir delikanlı olduğunu söyledikten sonra kız, kocasının verdiği yüzük, asa ve çarıkla yollara düşerek sınavlar yoluna girer. Burada kızın asa ve çarık alarak yollara düşmesi cinsiyetçi rolleri aştığını ve korkusuzca sınavlar yolunda ilerlediğini gösterir. Daha sonra kızın testiye attığı yüzük ise bir sembol ve işaret görevi görerek, padişahın, karısının geldiğini anlamasını sağlar. Bu

sayede sınavlar yolunu birlikte ve kolaylıkla atlatırlar. Doğadaki canlıların kıza olan yardımları ise onları sadece birer varlık olmasının ötesine götürerek yardımcı ve doğaüstü güç olarak ifade eder.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Salkım Üzüm masalında kızın, kocasının gelip gittiği yolu kırık dökük görmesi üzerine yola çıkıp onu aramasına sınavlar yolunu oluşturur. Kız, Salkım Üzüm'ü bulmak için yolda çeşitli engellerle karşılaşır. Bir memlekete vardığında herkesin yas tuttuğunu görür. İnsanların yas tutmasının sebebinin padişahın kayıp oğlu olduğunu öğrendiğinde orada kalmak için izin ister. Padişah'ta oğlunun dadısının yanında kalmasına izin verir ve dadısının oğlanı yer altında tuttuğunu öğrendikten sonra bunu padişaha anlatarak oğlanı kurtarır.

“Öyleyse bana Allah rızası için padişahın evini gösterin. Evi göstermişler, kız oraya gitmiş;

*- Allah rızası için beni içeri alın, demiş. Hizmetçiler Padişah'a sormuşlar;
Dadının yanında yatsın, demiş.*

(...)

*Sabah olmuş. Kız, dadıdan kendini Padişah'ın yanına götürmesini istemiş.
O da;*

-Sen garibin birisin. Padişah'ın yanında işin ne, demiş. Kız öyle çok yalvarmış ki, dadı sonunda götürmüştü. Kız Padişah'ın huzuruna çıkmış; Padişah'ım, müsaade edersen, seninle bir çift laf konuşalım, demiş. Padişah müsaade etmiş. Kız; Padişah'ım seninle dadının odasına gidelim, demiş. Dadı kıza kızmış; senin benim odamda işin ne, demiş.

Padişah;

Bırak gidelim, bakalım ne olacak, demiş. Dadının odasına gitmişler. Kız yatağı toplamış, kapıyı açmış. Kız önde, Padişah arkada aşağı inmişler. Kız zembile uzanınca içinden bir ses gelmiş;

- Günde bir kere dövüyordun. Şimdi iki kere mi dövecek sin, demiş ağlamış (Kaya, 2004, s. 412-413)”

Yoluna devam eden kız, bu sefer başka bir şehre gelir ve padişahın deli kızının ona saldırması üzerine orada da durmaz yoluna devam eder. Gittiği yerde dev karısının, padişahın kızına sihir yaptığını öğrenince dev karısını öldürür ve sihri bozar.

“Dev

karısı

da;

- *Şu karşıkı Padişah'ın bir kızı var. Onu dev kardeşine istedim; vermediler. Ben de gömleğini ipten aldım; sihir ettim, kaynatıyorum. Bugün kırk gün olacak, çatlayacak, demiş. Kız da dev karısından yana olmuş;*

Ana, biraz daha çok yakalım da çatlasın. Neden benim kardeşime vermiyorlarmış, demiş.

Dev karısının hoşuna gitmiş. Kıza;

Ben kırk gündür uykusuzum. İşte ekmek, işte su... Sen ocağın altını yak da ben biraz uyuyum", demiş. Dev karısı uyur uyumaz kız; "Ya Allah! Ya Bismillah!.." demiş. Kazandaki kaynar suyu dev karısının kulağına dökmüş. Dev karısı orda ölmüş. Gömleği de almış, soğuk suda yıkamış. Gömlek yıkanınca sihir bozulmuş, kız akıllanmış (Kaya, 2004, s. 415-416)."

Salkım Üzüm'ü aramaya devam eden kız, en sonunda onun memleketine varır ve yaralı olduğunu öğrenir. Kendisini doktor olarak tanıtır, onu iyileştirir.

"Kız bir doktor elbisesi giymiş evin kapısına gitmiş.

-Doktor var!.. Doktor var!..Diye bağırmış.

Oğlan bu sesi duymuş,

- Baba, bir ses duydum; "Doktorum!" diye bir ses geliyor. Onu bir çağır da bana bir baksın, demiş. Babası doktoru içeri almış. Kız bakmış ki, kocası...

Padişah'a demiş ki:

- Bir hamam kiralayacaksın. Bu hastayı o hamama götüreceğim. Hiç kimseyi de almayacağım. Orada kırk gün kalıp tedavi edeceğim. Oğlan da Padişah da kabul etmiş. Kız oğlanı çarşıfa sarmış, sallamış. Ne kadar cam varsa hepsi çarşıfa dökülmüş. Oğlanı kırk gün yıkamış, ilaçlamış. Kırk gün sonra oğlan iyileşmiş (Kaya, 2004, s. 416-417)."

Sınavlar yoluna giren kahraman için yol her ne kadar zorlu olsa da sınavını başarı ile tamamlayarak kendini kanıtlar. Kızın gittiği şehirlerde insanlara yardım etmesi ve doğruyu ortaya çıkarması onun sıradan bir kahraman olmadığını ifade ederken aynı zamanda gücünün de diğer insanlara oranla fazla olduğu sonucu çıkarılır. Aklını kullanarak sınavlar yolunu başarıyla atlatır.

Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir. **Mavi Gözlü Kedi** masalında yılanlar padişahı kızları kendisine esir eder ve onları sınavlar yoluna sokar. Kızlar yılanlar padişahının evine geldiğinde padişah onlara el

yedirmek ister. Kızlardan ortanca olanı eli yemez ve Pir'in yardımı ile kaçıp kurtulur. Büyük kız ise verilen eli çöpe atar ve yılanlar padişahı onu şişe geçirip tavana asar.

"Yılanlar padişahının götürdüğü kız her gün kara kara düşünürmüş. Bir gün yine böyle düşünürken karşısında bir pîr peyda olmuş. Kıza sormuş:

"Kızım, niye böyle kara kara düşünüyorsun?"

"Valla derviş baba, böyle böyle... Yılanların padişahı beni kaçırdı. Buradan kurtulmak istiyorum. Ancak ne yapacağımı bilmiyorum?"

(...)

Kız, dervişten tarak, iğne ve sabunu alarak kaçmış. Yılanlar bunu haber almış. Yılanlar kızın peşine düşmüş. Tam kızı yakalayacakları sırada kız tarağı atmış. Etraf orman olmuş. Kız biraz yol almış. Yılanlar yine yetişmişler. Kız bu defa iğneyi atmış. Her yer diken, çalı olmuş. Kız mesafeyi yine açmış. Yılanlar dikenlikten kurtulup tam kızı yakalayacakları sırada kız sabunu atmış. Her yer sabunlu su olmuş. Yılanların yaraları açılıp ölmüşler. Kız yılanlardan kurtulup evine gelmiş. Eve geldikten sonra dev gelip büyük kızı da götürmüş.

Dev kızın önüne yine pilav getirip koymuş. Üzerinde de bir el varmış. Kız pilavı yiyip eli çöpe atmış. Dev gelmiş. "El el neredesin?" demiş. El de "Pis bir çöpün içindeyim." diye seslenmiş. Dev, bu kızı da şişe geçirip tavana asmış.

Dev, bu defa da gidip küçük kızı getirmiş. Kız gelirken yanında mavi gözlü kedisini de getirmiş. Dev kızın önüne pilav getirip koymuş. Üzerinde de el varmış. Kız pilavı yemiş. Eli de doğrayıp kedisine yedirmiş. Dev gelir ele sormuş. "El el neredesin?" demiş. El de "Sıcak bir yerdeyim." demiş. Dev, kızın bu hareketinden dolayı tavana asmamış. Dev'in kızla günleri güzel geçmeye başlamış. Bir gün dev, kızın dizine yatmış. Kız da devin saçlarını kaşıyormuş. Dev bu hareketten hoşlanıp uyumuş.

Kız devin saçlarını karıştırırken bir yumak anahtar bulmuş. Yumakta tam kırk tane anahtar varmış. Merak edip kapıları bir bir açmaya başlamış. Her açtığı oda ağzına kadar altın doluymuş. Otuz dokuzuncu odayı açmış. Sıra kırkinci odaya gelmiş. Kırkinci odayı açınca bir de ne görsün, ablaları tavanda şişle asılıymış (Bakırcı, 2000, s. 274-275)."

Masalın bir diğer kahramanı olan küçük kız ise verilen eli kedisine yedirir ve yılanlar padişahı ele nerede olduğunu sorup sıcak bir yerde olduğunun cevabını alınca kızı zarar vermez aksine ona güvenir. Kız ise yılanlar padişahının bu güveninden

istifade ederek ona verdiği anahtarlarla açma denilen kırkinci kapıyı da açarak ablasının şişe asılı olduğunu görür. Yılanlar padişahı bu durumda kötü ve sınavcı bir karakter olarak görülür ve kahramanları sınavlar yoluna sokup onlara eziyet eder. Küçük kız ise aklını kullanarak onun oyunlarına gelmez ve sınavlar yolunu başarı ile tamamlar.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında cadı karısı oğlanın kılıcının kınından çıktığında canının çıkacağını öğrenmesi üzerine kılıcı çıkararak oğlanın canını alır. Kızı ise küpün içine sokarak kaçıır ve böylece sınavlar yoluna girilir.

“Benim bir kılıcım var. Onu kınından çıkarırsam, ölürüm, demiş. Dolapta saklanan cadı karısı bunu duymuş. Oğlan uykuya dalınca kılıcı kınından çıkarmış, kızın yanına gitmiş.

- Kızım, artık ben gidiyorum, beni bahçede biraz gezdir, demiş. İkisi beraber bahçeye çıkmışlar. Cadı Karısı;

- Kızım, şu küpün içinde bir güzel var, eğil de bir bak, demiş. Kız eğilip baktığı anda onu iteklemiş, küpün içine düşürmüştü (Kaya, 2004, s. 308).”

Cadı kadın sınavlar yolunda büyücü arketipi ile görülür ve kahramanları zorlu yollara sokarak onları sınavlar yoluna sürükler. Kahramanları sınavlar yoluna sokup büyücü arketipi ile karşımıza çıkan cadı kadın kahramanların sınavlar yolunu daha zahmetli geçirmeleri için oğlanı öldürür, kızını ise küpün atarak kaçıır. Küpün içine atılan kız her ne kadar esir olarak görülse de benliğiyle baş başa kaldığı yer yine o karanlık olduğu için, atıldığı küp onun değişiminde rol oynayan bir araçtır. Kahramanlar için sınavları her ne kadar zorlu olsa da yola çıkan kahramanlar sınavlar yolunu atlatacaktır.

İlik Yiyen Kız masalında Şehzade evlendiği gece Keşiş kılığında olan kızın da yanında bulunmasını ister. Keşiş kız bunu kabul etse de Şehzade'nin elinden kaçarak pencereden atlar. Şehzade de onu aramaya başlar ve böylece sınavlar yoluna adım atılır. Şehzade pencereden dışarı baktığında Keşiş 'in ağaçta asılı olduğunu ve onun sevdiği kız olduğunu anlar. O da pencereden atlayarak asılı kalır. Kocasını aramaya çıkan gelin ise pencereden baktığında Şehzadeyi ve kızını ağaçta asılı görür o da pencereden atlar.

“Bu arada gelin de Şehzade'yi beklemiş, durmuş. Gelen giden olmayınca Şehzade'yi aramaya başlamış. Bir de ne görsün!.. Şehzade ağaca takılı duruyor;

yanında da bir kız var. Gelin de acısından kendini aşağıya atmış. Başka bir ağacın dalına da o asılı kalmış (Kaya, 2004, s. 237). ”

Anlatıda adı geçen masal kahramanların her zorluğu, ölümü dahi göze alarak pencereden atlamaları sınavlar yolunun ne kadar zorlayıcı olduğunu gösterir. Fakat yol ne kadar zorlayıcı olursa olsun, kahramanlar bu yolu ve engelleri aşmak için her yolu deneyeceklerdir. Burada kahramanların yapmış oldukları ağaçtan atlama olayı eski benliklerini geride bırakarak dönüşüme adım attıklarının bir simgesidir. Sınavlar yoluna giren kahraman için geri dönüş ve pes etmek yoktur. Bu yolculukta gerekirse ölüm bile göze alınır ama vazgeçmek, geri dönmek görülmez.

Cırttan masalında Cırttan dev karısının evine gider ve dev karısı onu çuvala koyarak öldürmeye çalışır. Cırttan ise cebindeki bıçak ile çuvalı keser ve çuvala koyun koyar. Kendisi de tavana çıkar. Dev karısı taşla gelip çuvala vurarak Cırttan'ı öldürdüğünü düşünür. Tavana baktığında ise ölmediğini görür ve oraya nasıl çıktığını sorar. Küpleri üst üste koyarak çıktığını söyleyince dev karısı da aynısını yapar ve küpler dağılır. Böylece Cırttan ve dev karısı karşılıklı olarak birbirlerini sınavlar yoluna sokarlar ve birbirlerini çeşitli engellerle karşı karşıya getirerek test ederler.

“Dev karısı tavana bakmış ki, Cırttan orda. Keçiye boşuna öldürmüştü. Kızsa ne, belli etmemiş. Peki oraya nasıl çıktın, demiş Cırttan'a.

Cırttan da;

Küpü küpün üstüne koydum da çıktım, demiş. Dev karısı küpü küpün üstüne koymuş. Üzerine basınca, koca dev, küp dayanır mı? Hepsi kül-haş olmuş (Kaya, 2004, s. 106-107). ”

Cırttan ve dev karısının karşılıklı olarak birbirlerini engellerle karşı karşıya bırakmaları kendilerini kanıtlamaları açısından bir fırsat niteliğindedir. Sınavlar yolunun galibi tek bir kişi olacağından dolayı her ikisi de elinden gelen her yolu deneyerek başarılı olmaya ve sınavlar yolunu tamamlamaya çalışır.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Bey Böyrek masalında annesinin kendisini öldüreceğini atı tarafından öğrenen Bey Böyrek, atıyla birlikte yola çıkarak memleketinden uzaklaşır. Vardığı şehirde ise Türk olan kişiler zindana atıldığı için Bey Böyrek'te zindana atılır ve böylece sınavlar yoluna girilir.

“Bunu dutup golunda zindana atmışlar. Bu zindan da tam yedi yıl geçirmiş. Bağ Böğrek’in babasının gözleri kör olmuş. Annesinin dizlerine ingi inmiş. Bacısı öyle ortada mecnun olmuş (Yılmaz, 2019, s. 259).”

Bey Böyrek masalında olduğu gibi “diğer halk anlatılarında da kahramanlar rakipleri tarafından esir düşürülerek kuyu, zindan gibi mekanlara hapsedilir (Aça, 2005, s. 201).” Bey Böyrek’te zindana atılarak her ne kadar tutsak olup, çaresiz kalsa da sınavlar yolunu atlatması açısından zindan onun için dönüşüm niteliğinde olan bir mekandır. Zindan içerisinde kaldığı yedi yıl boyunca kendi benliğiyle yüzleşerek erginlenme yaşar ve sıradan bir kişilik olmadığını gösterir.

Masalın varyantı olan **Bey Börek** masalında avlanmak için yola çıkan Bey Börek zindana düşerek sınavlar yoluna girer, **Şah İsmail** masalında da Zülfü Siyah’ı bulmak için yola çıkan Şah İsmail vardığı şehirlerde Zülfü Siyah’ı bulmak için çeşitli sınavlara tabii tutularak sınavlar yoluna girer.

Kırk Kardeş masalında Kemal ve kardeşleri evlenmek için kırk tane kız ararken Kemal bir zindanda tutsak kalır. Karşısına çıkan ak sakallı adam da ona bir çakmak verir. Kemal çakmağı çakar ve karşısına çıkan ata binerek devi öldürmeye gider. Kızı yemek için bekleyen devi öldürür ve girdiği sınavlar yolunu başarı ile atlatır.

“Onu alıyo, gızdan da bi öpücük alıyo. Gılcı çekiyoo, devi öldürüyo. Ondan soona küccük Kemal, “Benim [şeyim bitti] görevim bitti, sürem doldu gidecem ben” diyo (Yılmaz, 2019, s. 299-300).”

Genellikle tüm anlatılarda olduğu gibi Kırk Kardeş masalında da Kemal’in karşısına çıkan dev onu sınavlar yoluna çekip, sınavlar ve test eden bir varlıktır. Kemal de devin planını altüst ederek onu öldürür ve yener. Böylece sınavlar yolunun galibi Kemal olur. Bu galibiyet erginleşen Kemal aynı zamanda ideal kahraman tipinin de temsilcisi olur.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında da Göğbaldır’ın devi öldürmesi sınavlar yolunu oluşturur.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında babalarının ormanda bıraktığı çocuklar, dev karısının evine misafir olur. Dev karısı da sabaha kadar onları yemek için plan yapar. Sabah olduğunda çocuklar dolaptan bir tıkırtı geldiğini duyar. Dolaba baktıklarında dev karısının gelinini, yarısı yenmiş şekilde bulurlar. Kadın, dev karısının onları da yiyeceğini söyler ve iğne, tarak, su, sabun vererek onları gönderir. Çocuklar evden

kaçtığında dev karısı arkalarından gider. Çocuklar sırasıyla gelinin verdiği nesneleri atarak her yerin su olmasını sağlarlar ve dev ölür. Çocuklar yollarına devam ederken Yusufçuk geyik izinden su içer ve geyik olup dağlara gider.

“Yola çıkmış. Bakmış gidiyolar. Bağırması: yavrularuuuum, yanlış gidiyonuz, yanlış gidiyonuz, demiş. Yaklaşmış çocuklara. Çocuklar hemen iğneyi atmış tabi. İğneyi atınca yerler hep iğne olmuş. Dev garısı hemen diliyen yalamış, eskisi gibi olmuş. Yine goşmuş arkalarından, yine koşarak yine yaklaşmış, darağı atmışlar, yirler darak darak olmuş. Yine dev garısının ayaklarına hep batmış. Hemen otumuş, yalamış, diliyen eskisi gibi olmuş. Goşmuş goşmuş: “Yavrularım yanlış gidiyonuz, yanlış gidiyonuz” demiş. Çocuklar gine goşmuşlar. Bakmışlar yaklaşıyo. Hemen destide su varmış, suyu devirince orası bi deniz olmuş. Sabunu da atmışlar, sabun köpürünce orada sanki depe olmuş. Dev garısı demişkine “Yavrularım nasıl geçdiniz?” demiş. “Ebeee akdaşa basduk geçdik” demişler. Dev karısı tabi suyla köpüğe basınca suyun içine gitmiş. Hıkr hıkr orda dev garısı ölmüş.

(...)

Hayvanların bastığı izlerden su içmiş. İçince o da geyiğin basdığı iziymiş. Geyik olmuş. Meleye meleye dağa çıkmış, çekmiş, gitmiş (Arslan, 2017, s. 378-379). ”

Kardeşlerin önce dev karısının evine giderek onlara zarar verecek olaylar yaşamaları, sonrasında kaçışları ve Yusufçuk’un geyik izinden su içerek geyik şekline girmesi sınavlar yolunu oluşturur. Diğer masal metinlerde de olduğu gibi dev ya da dev karısı bu masal metninde de kahramanı sınavlar yolunda sınayan ve zor durumlara sokan bir varlıktır. Fakat kahramanlar dev karısına galip gelerek başarı elde ederler ve sınavlar yolunu başarı ile atlatırlar. Oğlanın geyik bedenine bürünmesi ise eski kimliğini geride bırakarak dönüşüm yaşadığına ve sınavlar yolunun ardından yeni bir formda varlığını sürdüreceğine işaret eder.

Masalın varyantı olan **Eğil Kavağım Eğil, Tak Tak Kabacık, Fatma ile Yusuf, Apak Bacı** masallarında erkek kardeşlerin hayvan bedenine bürünmesi, **Yedi Erkek Kardeş** masalında devin elinde tutsak olmaları, **Eğil Kavağım Eğil B**, masalında bir kıza imamın aşık olması ve kızın imamın elinden kurtulup ormana kaçması, **Üvey Anne** masalında babasının ormana bıraktığı kızın bir ağaca sığınması, **Altın Perçemli Kız** masalında babaları tarafından ormana bırakılan çocukların yıllarca ormanda hayat sürmeleri, **Tak Tak Eden Babacığım, Sarı Öküz** masallarında babalarının kızlarını

sürekli ormana bırakması ve kızların eve geri dönmesi, **Altın Kız ile Çıkma Başlı Kız** masalında kızın ormanda şeytanlar ile zaman geçirmesi, **Fatmacık** masalında ormana bırakılan kızın ayı ile evlenmesi ve ondan çocuğu olması, **Oduncunun Çocukları** ve **Geyik Oğlan** masallarında kızın beyin oğlu ile evlenmesi ve kayınvalidesinin onu dereye yıkarken balığın kızı yutması sınavlar yolunu oluşturur.

Tanrıverdioğlu masalında çocuklarını alıp giden adamın bir oğlu suya düşer, diğerini kurt kapar. Adam da çaresizce yoluna devam eder. O yoluna devam ederken, çocuğu su götürmez, onu bulan köylüler onu büyütüp yetiştirir. Ayı tarafından inine götürülen çocuğu da avcılar götürüp büyütür. Karısını kaçırıp götüren adamın da kadına sahip olmaya gücü yetmez.

“Suya düşüp giden çocuk batmamış, su almış götürmüş. Götürürken, alt taraftaki tarlada mısır sulayan adamlar çocuğu oradan çıkarmışlar Çocuk sağlamış. Çocuğu almışlar, köye götürüp büyütmüşler. Çocuk yetişmiş; askerlik çağına gelmiş.

Ayının götürdüğü çocuğu da ayı yememiş; inine götürmüş. Ayının inindeyken oradan geçen avcılar görmüşler; çocuğa zarar vermesin diye ayıyı vurmuşlar, onlar da çocuğu almışlar; köylere götürmüşler. Çocuk büyümüş, onun da askerlik çağı gelmiş; bunların ikisi de askere gitmişler. Olacak ya, o subaşı padişahının askeri olmuşlar.

Tacir de kadını almış; gezdirmiş, dolaştırmış; Tanrıverdioğlu'nun padişah olduğu memlekete getirmiş. Tanrıverdioğlu'nun karısı ise kendisini kaçırıp götüren tacire bir türlü teslim olmamış (Ergun, 2014, s. 166).”

Anlatının mevcut kısmında kahramanları yaşadıkları ruhsal ve fiziksel durumlar onların sınavlar yolunu oluşturur. Yola çıktıkları andan itibaren yaşadıkları olaylar neticesinde macera onlar için her ne kadar bitmiş tükenmiş gibi görünse de kaderlerinin dönüm noktası olacak yer sınavlar yoludur. Çünkü bu macera onların dönüşüm yaşayıp erginleşecekleri kısmı içerir. Kahramanların yaşama hakkı elde etmeleri de onların maceralarının dokunulmaz olduğunu ifade eder.

Masalın varyantlarında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Hürü-I masalında Hürü'nün kocası, karısı ve çocuklarını kayınpederinin köyüne doğru yola çıkarır ve kendisi de ava çıkar. Bu sırada karısını emanet ettiği Arap, Hürü'ye sahip olmak ister. Hürü'nün çadırına giderek ona duygularını belli eder, kabul etmediği takdirde çocuklarını keseceğini söyler. Hürü de Arap'ın teklifini kabul etmez ve Arap çocukları keser. Hürü daha sonra Arap'a teslim olacağını söyler ve abdest

almak için izin isteyip Arap'ın elinden kaçır. Arap da Hürü'nün kaçtığını anlar ve çocukları gömerek ülkesine döner.

"Beyin oğlu bunları yolcu etmiş. Kendisi de ava gitmiş.

Bunlar bir gün gitmişler. İki gün gitmişler. Beş gün gitmişler. En nihayeti Hürü'nün bulunduğu pınarın mevkisine gelmişler. Gün inmiş. Orada çadırları kurmuşlar. Arap askerlere şöyle aralıklı bir çadır kurdurmuş. Kendine bir tarafa çadır kurdurmuş. Hürü'yle çocuklara da bir çadır kurdurmuş. Akşam olmuş. Arap hainlik düşünmeye başlamış. Doğru Hürü'nün çadırına varmış. Hürü:

"Ne o arap?" demiş. Arap:

"Hiç" demiş. Hürü:

"Hiç de ne arıyorsun sen benim çadırımda?" demiş.

Öyle deyince Arap:

Ben dayanamıyorum, ben sana aşığım. İlle yanıma yakın olacaksın" demiş.

Çocuklar da yatmış uyuyorlarmış. Hürü:

"Arap! Ben koca bir vezirin ailesiyim. Padişahın da geliniyim. Ben hüsnüniyetle bir kadını. Temiz bir kadını. Eteğindeki taşı dök. Bu sana ağıra mal olur. Bunu kimse duymuş olmasın. Çadırına git" demiş. Arap:

"Yok! İmkânı yok! Eğer yanıma yakın olursan oldun. Olmazsan çocuğunu keserim" demiş. Hürü:

"Kesebiliyorsan kes" demiş.

Arap büyük oğlanı tutmuş. Kadının gözünün önünde kesmiş. Kadına: "Anladın mı şimdi ciddiyetimi? Yanıma yakın ol" demiş. Hürü yine:

"Olmam" demiş. Arap:

"Öteki oğlunu da keserim" demiş. Hürü:

"Kes" demiş. Arap öteki oğlanı da kesmiş. Yine yanına yakın olmamış. Arap:

"Yanıma yakın ol. Yoksa kızı da keserim" demiş. Hürü:

"Kes" demiş. Arap kızı da kesmiş. Yine yanına yakın olmamış.

Ondan sonra Arap çekmiş hançeri:

"Seni de öldüreceğim ya da yanıma yakın ol" demiş. Hürü:

"Haaa! Arap! Şimdi işler değişti! Ne yapalım, başa gelen çekilir. Bana azıcık müsaade et. Bir su döküp geleyim. İki rekât namaz kılayım. Mukadderat böyleymiş. Ben zaten kara yazılıyım. Ne yapayım? Başa gelen çekilir" demiş. Arap:

"Peki, git ama hafif rahmet yağıyor. Kapı da gayet karanlık. Ya kaçarsan?" demiş.

Hürü:

"Kaçarsam beni bağla" demiş.

Büyük bir urgan varmış. Arap urganı Hürü 'nün beline bağlamış. Hürü, urganın yettiği yere kadar gitmiş. Orada urganın kolunu çözmüş. Abdest bardağının kul-puna bağlamış. Dua etmiş:

"Allah'ım! Sen koru beni ya rabbim! Ya Resulallah" demiş, kaçmış. Arap durmuş biraz. Sonra kendi kendine:

"Bu nasıl abdesttir? Gel gayri" diye ipi çekmiş. Gelen yok. Biraz daha durmuş. Bir daha yoklamış ipi. Gelen yok. Biraz daha durmuş. Bu sefer urganı şiddetli çekmiş. Bardak yuvarlanmış gelmiş. Arap bakmış ki bardak var, Hürü yok. O yana koşmuş. Bu yana koşmuş. Yok... Hemen kestiği çocukları bir çukurun içerisine gömmüş (Ergun, 2022, s. 207-209)."

Hürü 'nün yaşadığı bu olaylar onun macerasında sınavlar yoluna girdiğinin göstergesidir. Sınavlar yolu onun için her ne kadar zorlayıcı olsa da Arap'ın tüm tehditlerini, çocuklarının ölmesini dahi göze alarak macerasını başarı ile tamamlamaya çalışır. Kahramanı psikolojik ve fizyolojik açıdan zorlayan bu süreçte kahramanın pes etmemesi onun güçlü yönünü gösteren, sıradan bir kahraman değil de seçilmiş bir kahraman olduğunu gösterir.

Masalın varyantları olan **Hürü/Huri Kız, Helvacı Güzeli B-C**, masallarında kızın babasının yanına gitmek için erkek kılığına girmesi, **Kuma Gömülen Gelin** masalında Arap'ın, kızın kocasını öldürmesi, **Hacca Giden Kardeş** masalında kayınbiraderinin kızı başkasına satması sınavlar yolunu oluşturur. Diğer varyantlarında ise sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalında kız, devin ona verdiği kırk anahtarla açmaması gereken kırkuncı kapıyı da açınca devin insan kemikleri yediğini görür. Bunun üzerine dev sırasıyla kızın annesinin, babasının, kız kardeşinin kılığına girerek kocasının kendisine nasıl davrandığını sorar. Kız anne babasına bir şey söylemez. Kız kardeşinin kılığına girip sorduğunda ise devin insan kemiği yediğini anlatır. Dev de kendi şekline girip kızı yiyeceği sırada kız elinden kaçıp uzaklaşır.

"Bir ay öyle, iki ay öyle beklerken... Kız bir gün dayanamamış, kırkinci kapıyı açmış. Açıp ayy bir bakmış ki dede davar köpeği olmuş da kemik yermiş. Etrafta da hep insan kafaları takılıymış. Kız hemen geri sıçramış. Kaçmış varmış odasına. Hemen ardından dede, annesinin suretine girmiş kızın yanına varmış:

"Gızıuum, biz seni bu dedeye vereli bu kadar zaman oldu. Bu sana iyi davranıyor mu, boğuz mu yapıyor?" demiş. Kız:

"Hayır, yapmıyor" demiş. Dev ondan sonra çıkmış gitmiş. Bu sefer babasının suretine girip gelmiş:

"Ah kızım, söyle bakalım; dövüyor mu sövüyor mu?"

"Dövmüyor da sövmüyor da." demiş.

Annesi babası evlatlığa bir kız almışlarmış. Dev bu sefer de o kızın kılığında gelmiş:

"Kardeşim ne yapıyorsun?" demiş. Kız da:

"Ne yapayım ablam? Dede beni deveye bindirdi. Kendi de bir deveye bindi. Oradan giderken indi, kendi bindiği deveyi yedi. Biraz gittikten sonra beni indirdi, sonra o deveyi de yedi. Ondan sonra geldik eve. Bana otuz dokuz tane anahtar verdi; "birini açma; bunları aç "dedi. Aradan bir ay geçti. Merakımdan kapıyı bir açtım ki dede, köpek suretine girmiş. Davar köpeği olmuş, kemik yiyip durur. Ben de kaçtım, geldim hemen" demiş, gülmüş.

Dev bunun üzerine birden irkilip kendine dönmüş:

"Kıhhhh" demiş. "Seni de yiyivereyim mi?" diye tırnaklarını böyle bir uzatmış. Kız can havliyle çıkmış, kaçmış. Dericilerin yanına gitmiş. Dericiler kızı kuyuya koymuşlar. Üstüne derileri kapatmışlar. Dev, peşinden elinde kızgın demirle gelmiş. Böyle derilere bir kakmış. Deriler hep kesilmiş, son bir tane deri kalmış kızın üstünde. Eğer o deriden de geçseymiş, kızı öldürecekmiş. Kız oradan kurtulmuş, kaçmış (Ergun, 2022, s. 178-179)."

Kızın dev ile yaşadığı bu yüzleşme sınavlar yolunu oluşturur. Dev'in kendisini yiyeceği sırada korkusuzca onun elinden kaçıp kurtulması kahramanın sıradan bir kişi olmadığını ve savaşçı bir arketip olduğunu gösterir. Sıradan bir kahraman için sınav olmayacağı için savaşmakta yoktur fakat seçilmiş kahraman için sınav zor ve meşakkatli olduğu için savaşta aynı şekilde olur.

Masalın varyantında da sınavlar yolu aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Kuş masalında çocuk arkadaşı Mavi Kuş'un verdiği kutuyu eve varınca açar ve kutunun içinden iki tane güvercin çıkar ve uçup gider. Oğlan peşinden gidip birini yakalar, diğerini yakalayacağı sırada kurt kapar. Çocuk kurda yalvarır ve kurt, bir sene sonra avlanma zamanı geldiğinde kendisini yiyeceğinin sözünü alarak güvercini bırakır. Bir sene dolduğunda ise kurt çocuğu yemek için gelir.

“Çocuk eve varınca kutuyu açmış. Kutuyu açar açmaz içinden iki tane güvercin çıkmış, uçmuş gitmiş Oğlan da peşinden koşmuş, birini yakalamış. İkinciye yakalayacağında kuşu kurt kapmış. Yiyeceği zaman oğlan kurda yalvarmış:

-Ne olur yeme; o, dostumun bana vermiş olduğu bir armağan. Ben bunu kaybetmek istemiyorum. Sonra dostuma ne derim, diye yakmış

Kurt:

-Eğer sen bugün bunu benden alırsan, bir yıl sonra acıktığımda avlamak için seni yerim. Kabul ediyorsan, tamam, yemeyeyim, demiş. Oğlan da kurdun şartlarını kabul etmiş. "Dostumun emanetine ihanet edemem" demiş.

Aradan aylar geçiş, sene dolmuş; kurdun avlanma vakti gelmiş. Oğlanı bulmuş; tam yiyecekken bir ateş sesi çıkmış (Ergun, 2014, s. 144).”

Çocuğun güvercinleri korumak için kurtla anlaşma yapması sınavlar yolunu oluşturur. Bu aşamada çocuk kendi canını dahi görmezden gelerek onları korumak için anlaşma yapar.

Yedi Peçeli masalının kahramanı olan kız, Yedi Peçeli'yi yelpazelemeye başlar. Bu sırada oğlan kızın eline “Yedi Peçeli” yazar ve uyur. Kız da oğlan uyuyunca yüzünü merak eder ve tek tek peçelerini açar. Yedinci peçesini de açınca oğlan yanmaya başlar. Oğlanın yandığını gören kız da ağlayarak yollara düşer.

“O uyuyunca, birer birer peçeleri açmağa başlamış. Yedinci peçeyi açarken oğlan alev almış, yanmağa başlamış. Meğer peçeler açılırsa oğlan yedi sene yanarmış, yedi sene dolunca da ölmüş. Oğlanı alevler içinde gören kız,

(...)

Gözü yaşlı yollara düşmüş (Kaya, 2004, s. 555).”

Yedi Peçeli 'ye âşık olan kızın, onun yüzünden yanıp ölecek olması kız için yaşayacağı sınavların en zorlusu olarak görülebilir. Sevdığı adamın ölümüne sebep olan kız bu yükün ağırlığını kaldıramadığı için bulunduğu yeri terk ederek sınavını uzak bir yerde yaşamayı tercih eder ve gider. Bu durumda kızın bulunduğu yeri terk ederek

başka yere gitmesi onun macerasının ve dönüşümünün halen devam ettiğini gösterir. Yolda geçirdiği süre zarfında ve yaşayacağı olaylar bağlamında kahraman psikolojik ve fizyolojik olarak bir değişim sürecine girer.

Masalın varyantlarında ise oğlanla kızın karşılaşması sonrasında belli bir süre kızı istememesi sınavlar yolunu oluşturur.

İncelenen masal metinlerinin tamamında da görüldüğü üzere çağrıyı kabul edip maceraya çıkan kahramanın en çetin savaşları verdiği yer sınavlar yoludur. Sınavlar yolu kahramanın erginleşmesi yolunda attığı adımların ilk basamağını yani temel yapı taşını üstlenen bir aşamadır. Sınavlar yoluna giren kahraman ya da kahramanlar her ne kadar çaresiz kaldığını düşünüp, umutsuzluğa düşse de onun seçilmiş bir kahraman olmasından ötürü bu aşamadan çıkamaması gibi bir durum söz konusu değildir. Aksine kahramanın sınavlar yoluna girişi ile çıkışı arasında gözle görülür bir fark mevcuttur. Sınavlar yolundan çıkan kahraman değişim ve dönüşüm yaşayarak erginleşmiştir.

5.2. TANRIÇAYLA KARŞILAŞMA

“Genel olarak anlatılarda tüm zorluklar ve engeller aşıldığında kahraman tanrıçası ile mistik evliliğini tamamlar (Campbell, 2010, s. 125).” Sınavlar yolunu başarıyla tamamlayan erkek kahraman için sıradaki aşama onu etkileyen bir kadın figürü ile karşılaşmaktır. Kahraman, karşısına çıkan kadını gördüğünde, o da anlatıya dahil olur ve erkek kahramanı koruyan ve motive eden bir karakter olarak aktarılır. Tanrıça ile karşılaşan kahraman için bu aslında bir ödül niteliğindedir, verdiği sınavların mükafatı olarak kendi ruhunu okşayan bir kadınla karşılaşır.

Rabbi Çengi masalında sınavlar yolunu atlatan erkek kahraman, kadın bir kahramanla karşılaşır ve evlilik yoluna girer. “Genel olarak monomit döngüsünü tamamlamaya çalışan ve “sınavlar yolu ’nu başarıyla tamamlayan kahraman karşısına çıkan engelleri aştığında en son macera evlilik olacaktır (Ölçer, 2020, s. 108).” Bundan ötürü Rabbi Çengi masalında da sınavlar yolunu başarıyla atlatan kahraman Rabbi Çengi’yle karşılaşır ve onunla evlenir.

“‘Ey yiğit! ‘Dünyada beni kim yenerse ben onunla evleneceğim’ demiştim. Fakat şimdiye kadar beni hiç kimse yemedi. Gördün işte evimin etrafındaki insan kellelerini. Öyle yiğitler vardı ki kafası senin kadar vardı. Bunların hepsini yendim; benim arzumu yerine getiremediler, sen yerine getirdin. Benim sırrıma sen agah oldun. Beni buraya

kadar getirdin. Şimdi, emret; nereye gideceğiz, memleketin neresi?" demiş. Çocuk memleketini söylemiş. Kız da "yum gözünü" demiş, yummuş; "aç gözünü" demiş açmış ki kapılarının ağzında duruyorlarmış (Ergun, 2022, s. 313)."

Kahramanın anlatı boyunca çeşitli engellerden geçip tanrıça ile evlenmesi onun kendine olan güveninin ve toplumun ona duyduğu saygınlığında bir göstergesi haline gelir.

Masalın varyantlarında da tanrıçayla karşılaşma aynı şekilde geçmektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında başında kırk gün beklediği kızın Çingene kızı değil de diğer kız olduğunu öğrenen delikanlı onunla yeniden tanışınca tanrıçayla yani evleneceği kadınla yüzleşmiş olur. Böylece Çingene kızıyla olan münasebetine son verir. *"Delikanlı halayığı gözetlemiş. Kız banyoya girmiş. Kuşun gelip destan söylediğinden, annesigilin buraya getirip geldiğinden, Çingene kızının geldiğinden bahsedip bunları destan yapmış. Ağlarken, ağlarken, gözünün yaşına taş erimiş.*

Kız:

-E! Sabır bıçağı! Sıra sana geldi. Çok sabrettim. Çalayım mı çalayım mı, diye göğsüne saplayacağı sırada, oğlan tutmuş bileğini:

-Madem böyleydi, sen bana niye anlatmadın, demiş. Kız da çok güzelmiş. Delikanlı onunla evlenmeye karar vermiş (Ergun, 2014, s. 67)."

Kahramanın kızla yüzleşmesi, eski inanmışlıkları sona erdirip yeni bir ilişkinin başlamasına zemin hazırlar. Bu bağlamda bu tanışma bir arınma unsuru olarak ifade edilebilir.

Masalın varyantlarında da tanrıçayla karşılaşması aynı şekilde geçmektedir.

Üç Turunç Güzeli masalının kahramanı turunçları bulduktan sonra onları teker teker açar. O açtığında içinden bir kuş uçup gider. Son kuşu kapalı bir yerde açıp, eli ona değdiğinde ise kuş dünya güzeli bir kıza dönüşür. Böylece oğlan tanrıçası ile karşılaşmış olur.

"Gele gele bir küçük odacığa hep kapattıktan sonra sen turuncu koynundan çıkartıp açar bunun da içerisinden bir kuş çıkıp sağa sola kaçmağa çalışır. Ya açık yer bulamaz o gün elimi kuşa değer değmez kuş dünya güzeli bir kız olup çıkar (Arslan, 1994, s. 165)."

Bu karşılaşma kahramanın çıktığı yolda hedefine ulaştığı bir ödül olur. Bu ödüle ulaşmak adına zorlu yollardan geçer ve pes etmeden hedefine ulaşmayı göze alır ve ulaşır. Masalın varyantlarında ise tanrıçayla karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında oğlan, kaplumbağa kabuğunun içinden çıkan kızı görünce ona âşık olur.

“Kız yemeklerden birer parça yemiş, tekrar kaplumbağa kabuğuna girmiş. Oğlan bunu görünce şaşırılmış kalmış. Ama kızı da görür görmez âşık olmuş. Oğlan ne yemek yemiş ne su içmiş. Kızın ateşine yanmaya başlamış (Kaya, 2004, s. 296).”

Monomitin döngüsünü tamamlamak için yolda olan kahraman genellikle tanrıça ile karşılaştığında ona âşık olur. Masalda da kızla karşılaşan oğlan, ona âşık olur ve nihai ödülüne ulaşmaya bir adım daha yaklaşır. Kaplumbağa kabuğunun altından dünyaları güzeli bir kız çıkması, bilinenin ardındaki bilinmeyene vurgu yaparak, gerçek olanın içinde gizli olduğunu açıklar.

Masalın varyantlarında da çeşitli canlıların bedenine bürünen kızı, oğlan gördüğünde ona âşık olur.

Zümrüd-ü Anka masalında kuyuya inen küçük kardeş devi öldürdükten sonra odaları gezerken üç tane kızla karşılaşır.

“Bir odaya giriyor ki dünya güzeli bir kız saçlarından karyolaya bağlanmış.

(...)

Kızı götürüp devin leşini göstermiş. Oradan bir odaya varırlar ki bir güzel kız da bu odada bağlı onu da çözerler, üçüncü odaya doğru varırlar. Oğlan kendi kendine "Birinci odada bulduğum kız büyük ağabeyimin kismet, ikinci odada bulduğum ortanca ağabeyimin kismet, üçüncü odadan çıkacak da benim kismetim olsun" demiş. Üçüncü odadan da bir güzel kız bulmuşlar (Aslan, 1994, s. 142-143).”

Tek tek odalara girip kızları gördükten sonra üçüncü odada bulduğu kızı kendi kismetine seçer ve tanrıçası ile karşılaşır. Tanrıça ile karşılaştığı anda onun kendi nasibi olduğunu düşünerek evlilik düşüncesini akla getirir. Bununla birlikte kahramanın sadece kendine değil, ağabeylerine de eş seçmesi onun ahlaki bir duruşu olduğunu göstererek, ideal kahraman kalıbında olduğunu vurgular.

Masalın varyantlarında da kahraman devi veya ejderhayı öldürdükten sonra güzel bir kızla karşılaşır.

Yılan Prens masalında, Yılan Prens evlenmek ister. Üvey anne, üvey kızından kurtulmak istediği için kızı prensle evlendirmek ister.

“Kız hazırlanmış, alıp kızı saraya götürmüşler.

(...)

Sonunda kırkinci deriden de sonra yılan çok yakışıklı bir delikanlı olmuş (Hakkoymaz, 2012, s. 77).”

Burada oğlanın kırk deri altında saklanması sadece onu çözebilen kişinin ulaşabileceği gizil bir durumu ifade eder. Kızın ve oğlanın sıradan kahramanlar olmadıkları vurgulanarak kendi benlikleriyle yüzleştikleri sonucu çıkarılır.

Masalın varyantlarında da tanrıçayla karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Padişah masalında, Yılan Padişah'ın kaybolması üzerine karısı onu aramak için yollara düşer ve sonunda bir çeşmenin başına geldiğinde Yılan Padişah'ın orada olduğunu öğrenir.

“Nihayet bir yere varmış. Ve burada bir çeşmeye oturmuş. O sırada bir kız çeşmeye gelmiş. Bu gelen kız da yılan padişahla nişanlanacaktı.

Kız: "Yılan padişahın karısına öte git kötü kız, su alacağım" demiş. Yılan Padişahın Karısı:

-"Ne yapacaksın? Yılan padişah abdest alacak" demiş.

Kız yılan padişahın orada olduğunu duyunca;

Kız:

-"Kıza ne olur testinden bir su içeyim"

"Git, pis vermem" demiş.

Yılan Padişahın Karısı:

-"Ne olur ver, yılan padişahın başı için" demiş. Kız da vermek zorunda kalmış, yılan padişahın karısı su içerken parmağındaki yüzüğü çıkarmış ve su testisinin içine atmış, yılan padişah abdest alırken yüzük yere düşmüş. Yılan Padişah yeni nişanlısına;

-"Çeşmede kim vardı?"

Kız:

-*"Kötü bir kız vardı" demiş. Yılan padişah bunun kendi karısı olduğunu anlamış ve oraya gidip, karısını eve götürmüş (Aslan, 1994, s. 175-176)."*

Karısının geldiğini yüzüğünden anlayan padişah, çeşmeye gidip karısını gördüğünde tanrıça ile karşılaşma aşamasına geçmiş olur. Kahramanın bu aşamada abdest suyuna yüzüğü bırakması bir arınma olarak nitelendirilebilir. Padişah, karısı ile arasındaki bağı simgeleyen yüzüğü gördüğünde hem onun geldiğini anlar hem de aldığı abdest ile geçmişinden arınarak yeni hayatına adım atar.

Masalın varyantlarında da tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Salkım Üzüm masalında kocasını aramak üzere olan yola çıkan kız sonunda kocasının olduğu şehre varır ve orada bir kadının gösterdiği eve gider.

"Babası doktoru içeri almış. Kız bakmış ki, kocası... (Kaya, 2004, s. 417)."

Kız, eve girip kocasını gördüğünde tanrıça ile karşılaşma aşaması gerçekleşir.

Masalın varyantında da tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında ve varyantlarında tanrıçayla karşılaşma aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında kardeşlerini aramak için yola çıkan oğlan bir mağaraya ulaşır ve orada kırk yorganın altında yatan bir kız görür.

"Mağaradan içeri girmiş. Kırk yorgan altında yatan bir kız görmüş. Kızı hemen uyandırmış (Kaya, 2004, s. 306)."

Kardeşlerini aramak için yola çıkan oğlan kızla karşılaştığında tanrıça ile karşılaşma aşamasına geçer. Oğlanın karşısına çıkan kız, yolculuğunda ümidini kaybeden oğlan için bir umut ışığı olarak güç verir. Onu yüreklendirerek yolculuğuna devam etmesini sağlar.

İlik Yiye Kız masalında Şehzade her gece çerezinin yenildiğini, şerbetinin içildiğini görür. Bunu yapanı bulmak için nöbet tutar. Tuttuğu her nöbette uyur ve kimin yaptığını bulamaz. Bir gece ise parmağını keser ve yarasına tuz basar. Parmağının acısından uyuyamayınca bir kızın odaya gelip şerbeti içip, çerezi yediğini görür ve kolundan tutup onu görünce âşık olur.

"-Aman Şehzadem! Bir kere daha deneyelim. Parmağınızı esip biraz tuz basalım. Tuzun acısı sizi uyutmaz, siz de bu sayede kimin yaptığını görürsünüz, demiş.

(...)

Tam Şehzade'nin yanından geçerken Şehzade onu kolundan yakalamış. Bakmış ki ayın on dördü gibi bir kız... "Aya doğma ben doğacağım, güne çavma ben çavacağım." diyor. Orada kıza âşık olmuş (Kaya, 2004, s. 234)."

Tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturan bu aşamada "Tanrıça figürü sevginin ve güzelliğin simgesi olarak görülür. Kahramanın ona ulaşma isteği yegâne hedeftir (Özmen, 2018, s. 57)." Şehzade'nin öncelikli amacı Tanrıça ile karşılaşmak ve ona ulaşmak olmasa da çerezinden yiyip, şerbetinden içen kişiyi bulma isteği sonucunda Tanrıça ile karşılaşması ve ona âşık olması artık ona ulaşmak için tek hedef olur.

Cırttan masalı ve varyantlarında tanrıça ile karşılaşma aşaması görülmemektedir.

Bey Böyrek masalında zindanda olan Bey Böyrek'in havalandırmaya çıktığı bir gün padişahın kızı onu görür ve âşık olduğunu, evlenmek istediğini söyler.

"Bağ Böyrek'in baaçaya çıktı bi gün, gavur padişahın gızı bunu görmüş. Oolana aşşh olmuş (Yılmaz, 2019 s. 259)."

Bey Böyrek'in padişahın kızıyla karşılaşması tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturur. Bu aşamada Bey Böyrek'in her ne kadar sevdiği başka bir kız olsa da gavur padişahının kızı da onu etkileyerek evlilik sürecine girilmesini sağlar.

Masalın varyantlarında da tanrıçayla karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Kardeş masalında, kardeşlerin evlenecek kırk tane kızı bulmak için yola çıkmalarının ardından bir dev karısının peşine düşerek kaçırdığı kırk kızı bulur. Kızların içinde bulunduğu odalara ulaşmak için kırk tane kelle keser ve anahtarları alıp kapıları sırasıyla kardeşlerinin kısmetine açar. Kırkıncı odadaki kızın kapısını da kendi kısmeti için açar ve parmağındaki yüzüğü ona verir.

"Gelenin kelleyi kesiyo, gelenin kelleyi kesiyo sırayla gırh dene kelle kesiyo. Bi tutam anahtarla en son bi dev garı çıhıyo. Garyı da öldürüyo. Anahtarları alıyo. Otuz dohuz gapı açıyo, gırhıncı kapıya varıyo. Gızlar hep orda. Ondan soona gızları yaşına göre sıraya diziyo. Hepisinin yüksüklerini alıyo götürüyo gardaşlarının yüksükleriyle değıştiriyo. Geri geliyor, en küccük gızla da kendininkini değıştiriyo (Yılmaz, 2019, s. 297-298)."

Kemal bu aşamada tanrıça ile karşılaşma aşamasını yaşar. Kızın parmağına kendi yüzüğünü takarak ikisi arasındaki ilişkiye sembolik bir anlam verir, onunla aile kurma isteğini belirtir ve nihai hedefine bir adım daha yaklaşır.

Masalın varyantı olan **Gölbaldır** masalında da kırk kardeş, kırk kızı aynı anda değil sırasıyla gittikleri üç konakta bulurlar. Ve Kırk Kardeş masalından farklı olarak kızları sadece Göğbaldır değil hepsi bulur, Göğbaldır ise en son tek başına devi öldürdüğünde padişah, kızını ona verir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında ormanda yalnız kalan kız bir ağaca sığınır ve onun üzerinde yaşamaya başlar. Beyin oğlu ise ağacın bulunduğu çeşmenin altına atını getirip su içirirken kızı görür ve ona âşık olur.

“Beyoğlu gelmiş bi gün. Atını getiriyomuş, su içmiyomuş. Gidiyomuş, geliyomuş, günler geçiyomuş, at su içmiyomuş. Bi de suyun içine eğilmiş, bakmış, ne bakacak! İçinde bir şemile var amma ayın on dördü gibi. Bir tarafa bakmış, yukarda kız var. Gıza demişkine “Gız ordan aşşağı in, ben atımı sulucan” demiş. O da demişkine “Yok ben inmem. Ben arkamı döniyim sen atını sula” demiş. Arkasını dönmüş, atı sulamış emme Beyoğlu buna âşık olmuş (Arslan, 2017, s. 379).”

Beyin oğlunun kızı görmesi ve ona âşık olması tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturur. Hemen hemen her halk anlatısında olduğu gibi güzel kızı gören delikanlı kıza âşık olur. Bu bağlamda bu karşılaşma sonucunda da bir aşk yaşandığı görülür.

Masalın varyantı olan **Fatmacık ile Yusufçuk B, Eğil Kavağım Eğil A-B, Oduncunun Çocukları, Geyik Oğlan, Apak Bacı, Altın Perçemli Kız, Tak Tak Kabacık** masallarında tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir. Diğer varyantlarında ise tanrıça ile karşılaşma aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalında tacir kaçırdığı kadını yanına hiçbir erkeğin girmemesi şartıyla padişaha emanet ederek gider. Döndüğünde ise kadının yanında iki asker görür. Padişaha gidip hesabını sorar, padişah kadının yanına gider ve askerlerin çocuğu olduğu söyler. Padişah bu sırada kadının kendi karısı olduğunu anlamaz.

“Kadın çocuklarıyla sohbet edip, birbirleriyle kucaklaşırken, tacir dönmüş. Bir de bakmış ki, askerler kadının yanında; hemen padişaha gitmiş:

Padişahım, sen bana iki emanetçi asker verdin ama git bak; askerler benim ailemin yanında, demiş. Bir de adam yollamışlar oradan, bakmışlar ki hakikaten askerler kadının yanında. Hemen derdest edip gö türmüşler, padişahın huzuruna çıkarmışlar.

Padişah:

-Ben size dememiş miydim kadının yanına girmeyin diye? Sizin cezanız ölüm, demiş. Padişah, onlara ölüm cezası verince, kadın:

-Hayır, bunlar benim evladım, demiş. Padişaha başlarından geçenleri anlatmışlar. Padişah başta kadını tanımamış (Ergun, 2014, s. 167-168). ”

Padişah bu aşamada kadının her ne kadar kendi karısı olduğunu anlamasa da tanrıça ile karşılaşma aşaması gerçekleşir. Tanrıçası ile karşılaşan padişah için o an evlilik her ne kadar geçersiz olsa da tanrıça ile karşılan kahraman için evlilik beklenen bir durumdur. Hatta kahramanlar tanrıça ile karşılaşıp evlenmek için yolculuğa çıkar.

Masalın varyantlarında da tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir. **Hürü-I** masalında kardeşinin ormanda bıraktığı kız ağacın tepesinde yaşayarak günlerini geçirir. Bir gün padişahın oğlu ava çıkar ve pınara su doldurmak için gidip, ağacın tepesinde Hürü'yü görür. Onu ağaçtan indirmek için uğraşır. Kızı ağaçtan indirdiğinde ise ona âşık olur.

“Şehzade o yana bu yana bakmış görememiş.

Bir de yukarı bakmış ki tepenin başında dünya güzeli bir kız duruyormuş. Beyin oğlu yalvarmış, yakarmış. Kızı oradan indirememiş. "Kardeşim in" demiş, indirememiş. "Yavrum in" demiş, indirememiş. "Kızım in" demiş, olmamış. İnmesine imkân yok. En nihayetinde oku çevirmiş:

"Ya ineceksin ya vuracağım" demiş, yemin etmiş. Kız bakmış ki hakikaten vuracak; mecbur aşağı inmiş. İnmiş ama ayağı değer değmez dili tutulmuş. Beyin oğlu kıza bir alıcı gözüyle bakmış. Dünyada hiç görülüşü yok. O kadar güzelmış (Ergun, 2022, s. 202). ”

Padişahın oğlu ve Hürü 'nün karşılaşması tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturur. Kahramanların maceraya başlarken ki amaçları her ne kadar birbirleriyle karşılaşmak ve âşık olmak olmasa da süreç onları bu aşamaya getirerek tanrıça ile karşılaştırır.

Masalın varyantı olan **Hürü/Huri Kız, Hacca Giden Kardeş, Kuma Gömülen Gelin** masallarında tanrıça ile karşılaşma aşaması görülmemektedir. Masalın diğer varyantlarında ise tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalının kahramanı olan kız devin elinden kaçtıktan sonra bir bey oğlunun yanına giderek Keloğlan olarak durur. Beyin oğlunun düğününün olacağı sırada oraya

giden kız da bey oğluyla birlikte hamama gider. Kız kafasındaki takkeyi çıkarınca bey oğlu ona âşık olur ve nişanlısı ile evlenmekten vazgeçerek onunla evlenir.

“Gelmiş bir bey oğlunun yanına, Keloğlan durmuş. Tam da o günlerde bey oğlunun düğünü olacaktı. Keloğlan "Ben de gideceğim hamama sizinle" demiş. Götürmek istememiş bey oğlu:

"Kel nereye gideceksin" dediyse de "ille gideceğim" diye tutturmuş. O başındaki kel takkeyi çıkarınca bey oğlu nişanlısını almaz; bu kızı alır (Ergun, 2022, s. 179)."

Bey oğlunun kızı gördüğü anda kıza âşık olması, tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturur. Tanrıça ile karşılaşma aşamasında maceraya başlayan kahraman her zaman erkek olmaz, kadın kahramanın macerasına devam ederken bir erkek kahramanla karşılaşması da tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturarak, monomit döngüsünün bir adım daha ilerlemesini sağlar.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında da kız, devin elinden kaçarken bir adamla karşılaşır ve onunla evlenir. Bu aşamada da tanrıça ile karşılaşma görülür.

Mavi Kuş masalında tanrıça ile karşılaşma aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalının kahramanı olan kız, Yedi Peçeli'nin ablasının yanındayken oğlan gelir ve ablasından su ister. Suyu da kız getirir. Yedi Peçeli kızı gördüğünde bardağı elinden düşürüp kırar ve kızdaki etkilendiği için ablasının yanına daha sık gelmeye başlar. *"Yedi Peçeli suyu almış, kıza bakarken bardak elinden düşmüş, kırılmış. Sonra da koşarak evden ayrılmış. Kız üç gün sonra bakmış ki çeşme süt akıyor, çalılar da gül açmış. Yedi Peçeli, bu defa, kızı çok beğendiği için üç günde geri dönmüş (Kaya, 2004, s. 554)."* Yedi Peçeli ve kızın bu karşılaşması tanrıça ile karşılaşma aşamasını oluşturur.

Genellikle her anlatıda görüldüğü gibi tanrıça ile karşılaşan oğlan anlatı sonunda onunla evlenerek anlatıyı sonlandırır.

Masalın varyantlarında da tanrıça ile karşılaşma aşaması aynı şekilde geçmektedir. İncelenen masal metinlerinde sınavlar yoluna giren hemen her kahraman dişil bir kahraman ile karşılaşarak tanrıça ile karşılaşma aşamasına geçer. Macerasına ilk adımı atan kahraman nasıl seçilmiş bir kişilikse aynı şekilde o kahramanın karşısına çıkan dişil karakterde seçilmiş bir kahraman olur ve genellikle her anlatının sonunda erkek

kahraman ile evlenerek mistik evliliği tamamlar. Çalışmaya konu olan masal metinlerinin üçünde tanrıçayla karşılaşma aşamasının yer almadığı görülür. Bu eksikliğin nedeni olarak; masal metinlerinde yer alan kahramanların daha gerçekçi bir zeminde yolculuk ettiği ve doğaüstü güçlerin metinlerinde her zaman bulunmadığına işaret etmektedir. Aynı zamanda masalların içerik bakımından bu aşama ile uyuşmaması da bu eksikliğe bir örnek olarak gösterilebilir. Tanrıçayla karşılaşma aşamasının bir nevi nihai ödül olarak görülmesi de bu eksikliğin bir nedeni olarak değerlendirilebilir.

5.3. BAŞTAN ÇIKARICI OLARAK KADIN

Anlatılarla erkek kahraman genellikle kendi hafızasında idealize ettiği kadın kahramanını, eşini bulmak için yolculuğa çıkar. Fakat çıktığı bu yolda macerasına engel olmak adına karşısına kimi kötü karakterler çıkar. Kahramanı yolundan döndürmek adına çeşitli girişimlerde bulunacaktır. Kahraman ise macerasına devam etmek ve erginleşmek adına gittiği yoldan vazgeçmeyecek, karşısına çıkan dişil gücün engellemelerine karşı gelecektir. Kimi anlatılarda kahramanı yolundan vazgeçirmeye çalışan dişil bir gücün olmadığı durumlarda görülür.

Rabbi Çengi masalında ve varyantlarında yolculuk esnasında baştan çıkarıcı kadın rolü bulunmamaktadır.

Cenaze Bekleyen Kız masalında günlerce ölünün başında bekleyen kızın yerine geçen Çingene kızı baştan çıkarıcı olarak kadın rolüyle görülmektedir. Bu aşamada oğlan uyandığında baş ucunda kendisinin beklediğini söyleyerek, delikanlının kendisine yakınlık göstermesine ve evlilik sürecine girmesine neden olur.

“Dışarıdan bir kapıdan insan gelir gibi güzeller güzeli delikanlı girmiş gelmiş.

Çingene kızına:

-Sen miydin beni bekleyen, demiş.

Çingene kızı:

-Bendim, demiş.

Delikanlı:

-Bu yatan kim, demiş.

Çingene kızı:

-O, bizim halayığımız, demiş.

Delikanlı, Çingene kızıyla evlenecek olmuş (Ergun, 2014, s. 66).”

Masalın varyantlarında da baştan çıkarıcı kadın rolünü üstlenen Çingene kızı olarak geçmektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında dünya güzeli kızın, ağacın tepesindeyken yanına Arap kızını alması ve kızın onun sihrini bozarak, kuş bedenine hapsedmesi, Arap kızının baştan çıkarıcı kadın rolünü üstlendiğini gösterir.

“Arap kızı bir hile ile kızın boynundaki inciye kopartıvermiş. Kız da bir kuş olup uçup gitmiş (Arslan, 1994, s. 166).”

Arap kızı, dünya güzelinin yerine geçerek oğlanı kandırır ve yollarına bir engel olarak çıkar. Arap kızının, kızı kuş bedenine hapsedmesi onu karanlık içinde bırakarak macerasını kesintiye uğratır. Oğlanın bu durumu fark etmemesi ise onunla evlenmesine neden olur.

Masalın varyantlarında ise baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında baştan çıkarıcı olarak kadın rolü görülmez. Varyantı olan **Limon Kız** masalında, peri kızının yerine geçip, oğlanla evlenen bir kız vardır. Diğer varyantlarında ise baştan çıkarıcı olarak kadın yoktur.

Zümrüd-ü Anka masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın görülmemektedir.

Yılan Prens masalında kızın üvey annesi baştan çıkarıcı kadın olarak görülür. Üvey anne anlatı boyunca kızın karşısına bir engel olarak çıkar ve onu zorlu yollara sokarak ölmesini ister.

“Halk, prensin yılan olduğunu bilmiyormuş ama prensle evlenen kızların öldüğü memlekette yayılmış.

Bir gün yılanı doğurtan ebe kızın üvey annesi saraya gitmiş ve padişaha:

-Benim çok güzel bir kızım var. Sultanı da zaten o doğurtmuştu. Prens dilinden o anlar onunla evlendirin prensi, demiş (Hakkoymaz, 2012, s. 76-77).”

Üvey annenin kızın önünde bir engel olarak belirmesi ve onu Yılan Prensle evlendirip, öldürmek istemesi onu kötü bir karakter olarak yansıtır. Üvey kızını öldürtme isteği, onun monomit döngüsünün tamamlanamamasına neden olacaktır.

Masalın varyantlarında da üvey anne baştan çıkarıcı olarak kadın rolüyle geçmektedir.

Yılan Padişah masalında kızın kız kardeşleri kötü bir karakter olarak görülür. Sürekli kıza yılanla evlendiği için serzenişte bulunduklarından dolayı kız kocasının yılan değil de bir delikanlı olduğunu söylediğinde, kocası ortadan kaybolur böylece kız kardeşler kızın döngüsünün seyrini değiştirirler.

“-”Ah kardeşim seni yılanla verdik, yılanla” demiş. Üçüncü gün olmuş. Herkes siyahlar giymiş. Yılan padişah bu sefer karısına tembihlemeyi unutmuş. Kız kardeşleri yine öyle söyleyince kız yaa demiş.

“-”Ne yılanı işte orada gördüğünüz yakışıklı benim kocam” demiş. O anda bütün insanlar yani yılan padişahın akrabaları yılanla dönüşmüş (Aslan, 1994, s. 175)”

Masalın ikinci kötü karakteri ise Yılan Padişah’ın teyzesidir. Yeğenin kızı eve getirdiğini gördüğünde, yeğenini kızıyla evlendireceği için kızı öldürmek ister.

“-”Bu kızı dağa göndereyim de kurda kuşa yem olsun”
Demiş (Aslan, 1994, s. 176). ”

Masal kahramanlarını oluşturan ablalar ve teyze, kıza ve Yılan Padişah’a kötülük ederek onların sınavlarını zorlaştırarak kötü karakter olarak görünürler. Tutum ve davranışları her ne kadar ana kahramanların döngülerini kırmaya yönelik olsa da başarılı olamazlar.

Masalın varyantlarında da kızın ablaları ve oğlanın teyzesi baştan çıkarıcı kadın olarak görülmektedirler.

Salkım Üzüm masalı ve varyantında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında ve varyantlarında baştan çıkarıcı kadın aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında kırk yorganlı kızın saçlarını gören padişah cadı kadından saçlarının sahibini bulmasını ister. Bu durumda cadı kadın baştan çıkarıcı kadın olarak görülür.

“Cadı Karısına;

-Bu saçın sahibini bulup muhakkak bana getireceksin, demiş.

Cadı Karısı, küpüne binip havalanmış. Doğruca kızın bulunduğu mağaranın önüne gelmiş. İçeri girmiş (Kaya, 2004, s. 307). ”

Cadı Kadın her ne kadar kendi isteği ile kızı bulmaya gitmek istemese de sonuç olarak onun yanına gitmesi ve kızın macerasına müdahale etme isteği monomit

döngüsünün bir aşamasını oluşturur. Bu aşamada Kırk Yorganlı Kız ya cadı karısının esiri olur ya da onun oyunlarından kurtularak macerasına devam eder.

İlik Yiye Kız masalında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalında dev karısı baştan çıkarıcı kadın olarak görülmektedir. Cırttan'ı öldürüp macerasını yarıda bırakmak için onu çuvalın içine koyarak öldürmeye çalışır.

“Hemen Cırttan'ı tutmasıyla çuvala koyması bir olmuş. Dışarıya çıkmış ki, bir taş alıp Cırttan'i öldüre...”

(...)

Vura vura keçiyi öldürmüş. İşte o sırada Cırttan, damın üstünden aşağıya toprak dökmüş. Dev bir de yukarıya bakmış ki Cırttan orada.

- Sen ölmedin mi, demiş.

- Yok ölmedim demiş Cırttan (Kaya, 2004, s. 106-107).”

Anlatı boyunca Cırttan'ı çeşitli şekillerle sınavan dev karısının asıl amacı Cırttan'ı öldürüp onu yeme isteğidir. Sürekli engel unsuru olarak görülen dev karısı bu aşamada da Cırttan'ı zorlu yollara sokarak yolundan, macerasından geri döndürmeye çalışır.

Masalın varyantlarında da dev karısı baştan çıkarıcı kadın olarak görülür ve masal kahramanlarını yolundan döndürmek için zorlu yollara sokar.

Bey Böyreğ masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında baştan çıkarıcı olarak kadın aşaması görülmemektedir.

Çalışmaya konu olan masalarda baştan çıkarıcı olarak kadın aşamasının tüm masalarda mevcut olmadığı görülmüştür. Bu durum bu aşamanın tüm masalarda olması gereken bir unsur olmadığını göstermekle birlikte Türk kültür yapısı gereği kadının hilekâr olarak ifade edilmemesinden de kaynaklanabilir. Çünkü; baştan çıkarıcı kadın olarak görülen kahramanlar ana kahraman veya kahramanlar üzerinde hayati bir tehdit oluşturup, döngüyü sekteye uğratmaya çalışan kahramanlardır. Bu yapının bulunduğu masal metinlerinde ise kahramanın hilekâr kadının oyunlarına gelmemek için daha çok çaba sarf ettiği ve onu alt etmek için uğraştığı görülür. Anlatı sonunda ise kahramanların baştan çıkarıcı kadın olarak ifade edilen kahramanı cezalandırdığı sonucuna varılır.

5.4. BABANIN GÖNLÜNÜ ALMA

Çağrıyla yanıtlayıp yola çıkan kahraman için baba figürü bir engel olarak görülür. Çocuğunun bilinmezlikler için yol alıp, çeşitli zorluklarla karşılaşmasından endişe duyan anne-baba, bu maceraya engel olmak adına itirazda bulunur. Kahraman ise bu itirazı görmezden gelerek yolculuğuna çıkar. Bu durumda babasının gönlünü kıran kahraman macerasının dönüşünde babasının gönlünü alarak af diler.

Anne babasına karşı gelerek yola çıkan kahramanın avantaj sağladığı durumlarda olur. Kahramanın kendisini kanıtlaması adına tüm engellemeleri göze alarak yola çıkması ve yolun sonunda başarıyla evine ulaşması ona duyulan güvenin ve saygınlığında arttığını gösterir.

Rabbi Çengi masalı ve varyantlarında çocukların yola çıkmasına engel olan bir anne baba figürü olmadığından dolayı babanın gönlünü alma aşaması da görülmemektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masasında ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Üç Turunç Güzeli masasında ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Kırk Tay Anası masasında ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşamasını görülmemektedir.

Zümrüd-ü Anka masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Yılan Prens masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Yılan Padişah masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Salkım Üzüm masalı ve varyantında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masasında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

İlik Yiye Kız masasında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Bey Böyrek masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalı ve varyantında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masasında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında babanın gönlünü alma aşaması görülmemektedir.

İncelenen masal metinlerinin tamamında babanın gönlünü alma aşamasının yer almadığı görülmektedir. Bu aşamanın incelenen masal metinlerinde görülmemesi, maceraya çıkan kahramanların ebeveynlerinin bir engel durumu teşkil etmediğini göstermektedir. Ayrıca Türk aile yapısı gereği, aile büyüklerine karşı gelmenin hoş karşılanmaması ve kahramanın macera sürecinde aile üyeleri ile çatışmaya girmemesi bu aşamanın masal metinlerinde yer almamasının temel nedenini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kahramanın yolculuğunun bireysel çaba ve dışsal engellemelerle

şekillenip ilerlediği, aile ilişkilerinin ise yolculuğa doğrudan bir etkisi olmadığı sonucu çıkarılabilir.

5.5. TANRILAŞTIRMA

Yolculuğun en çetin ve yıpratıcı aşamalarından geçen kahraman için bir çaresizlik hissi belirir. Bu noktada hiç kimsenin aşamayacağı yolları aşması, hiç kimsenin alt edemeyeceği canlıları alt etmesi kahramana ilahi bir özellik atfeder. Korkularını ve endişelerini bir kenara bırakıp mevcut durumundan kurtulmayı hedefleyen ve anlık bir süre içerisinde benliğiyle yüzleşen kahraman yolculuğuna devam eder. Yolculuğuna devam ederken Tanrı'dan da güç alarak içinde bulunduğu duygu ve durumu çözümleyerek saygın bir kişilik konumuna yükselir.

Rabbi Çengi masalında maceraya çıkan oğlanın kimsenin aşamadığı sınırları aşıp, Rabbi Çengi'ye ulaşması onun ilahi bir güçle donatıldığının göstergesi kabul edilebilir.

“Gördün işte evimin etrafındaki insan kellelerini. Öyle yiğitler vardı ki kafası senin kadar vardı. Bunların hepsini yendim; benim arzumu yerine getiremediler, sen yerine getirdin. Benim sırrıma sen agah oldun (Ergun, 2022, s. 313).”

Tanrının ona verdiği güçle Rabbi Çengi 'ye kavuşması ise yolculuk boyunca çektiği sıkıntılara bir deva niteliğindedir. Bununla birlikte Rabbi Çengi'nin ifadeleri oğlanın sıradan bir kişilik olmadığını, Tanrısal güçlerle donatıldığını belirterek, diğerlerinden farklı bir mertebeye ulaştığını ifade eder.

Masalın varyantlarında da Tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında delikanlının kendisiyle değil de eve aldığı Çingene kıızıyla evleneceğini öğrenen kız, delikanlıya sabır taşı aldırır ve ağlaya ağlaya taşı eritir.

“Ağlarken, ağlarken, gözünün yaşına taş erimiş (Ergun, 2014, s. 67).”

Bu aşamada gözyaşı ile taşın erimesinin mümkün olmaması nedeniyle böyle bir durumun yaşanması kıza tanrısal özellikler atfeder.

Masalın varyantlarında da kızın sabır taşının önünde acı çekerek dertleşmesi ile sabır taşının çatlaması veya erimesi kıza Tanrı tarafından bir özellik verildiğinin göstergesi olarak düşünülebilir. Çünkü normal bir insanın gözyaşıyla fiziksel bir

maddeyi eritmesi mümkün değildir. Bu da kızın varlıklara hükmedebilen, ileri bir seviyeye ulaştığını gösterir.

Üç Turunç Güzeli masalının kahramanı olan dünya güzeli, Arap kızı yüzünden kuş bedenine hapsedilince, gidip oğlanın has bahçesini talan eder. Konduğu ağaçların köklerini yere, dallarını yukarı getirir.

“-”İlahi Bey oğlu balınan yağ yut, ilahi Arap kızı maraz ile dert tut, indiğim dallar, bindiğim dallar, dalınız aşağı kökünü, yukarı küf olup geçin” deyip, uçarmış. Bunun ardından ne kadar ağaca kondu ise ağaçların kökü yukarı, dalları aşağı gelir, talan olurmuş (Arslan, 1994, s. 167).”

Anlatı boyunca kızın sihirli güçlere sahip olması onun Tanrı tarafından olağanüstü güçlerle donatıldığını gösterir. Her ne kadar hayvan bedenine bürünmüş bir kişilik olsa da doğadaki olaylara hükmedebilme gücü onun sıradan biri olmadığını ve Tanrı tarafından çeşitli güçlerle donatıldığını göstermektedir.

Masalın varyantı olan **Üç Turunç** masalında tanrılaştırma aşaması görülmez. Diğer varyantlarında ise tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında ve varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Yılan Prens masalında evlendiği her kızı öldüren yılanın, üvey kızla evlenince yakışıklı bir prene dönüşmesi, kıza tanrı tarafından bir güç verildiğini gösterir.

“Kız da yaşlı adamın dediği gibi kırk gömlek giymiş üstüne. Her şey yaşlı adamın dediği gibi olmuş, bir kız çıkarıvermiş gömleğini, bir yılan çıkarmış derisini, birlikte soyunmuşlar. Sonunda kırkinci deriden de sonra yılan çok yakışıklı bir delikanlı olmuş (Hakkıymaz, 2012, s. 77).”

Yüce-birey arketip olan ihtiyarın kıza tembihlerde bulunması ile yılan prens delikanlıya dönüşür. Bu dönüşüm ile hem kız hem de oğlan yeni bir benliğe kavuşarak yeni hayatlarına adım atarlar. Kız artık sıradan biri olmadığını, oğlan ise yılan olmadığını kanıtlar.

Masalın varyantlarında da tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Padişah masalında, annesinin ve teyzesinin eziyetlerine dayanamayan padişah karısını da alarak yola çıkar. Yol onlar için eziyetli bir hal alır çünkü teyzesi onların peşindedir.

“Bunlar yine yola devam etmişler. Yılan padişahla karısı tekrar kaçmaya başlamış, yine mesafe azalınca yılan padişahla karısı bir bahçeye gelmişler. Yılan padişahla karısı bir bahçeye gelmişler. Yılan padişah yılan olmuş, kız da gül olmuş. Gülün köküne dolanmış (Aslan, 1994, s. 177).”

Teyzesinin peşinde olduğunu gören Yılan Padişah, kendisini tekrardan yılan kılığına, karısını da gül şekline sokarak onun köküne dolanır. Kahramanın fiziksel dünyanın sınırlarını aşarak istediği şekle girebilmesi ve bu sayede annesi ve teyzesinden kurtulması ilahi bir güçle donatılması ve yüksek bir mertebeye ulaşması ile somutlaşır.

Masalın varyantlarında da kahramanlar annenin elinden kurtulmak için ağaç, gül, tarla, çeşme gibi canlı ve varlıkların bedenine dönüşürler.

Salkım Üzüm masalında cam kırıkları ile yaralı olan Salkım Üzüm’ü iyileştirebilen tek kişi karısı olur ve onu çarşafa sararak tüm camları döktürür.

“Kız oğlanı çarşafa sarmış, sallamış. Ne kadar cam varsa hepsi çarşafa dökülmüş. Oğlanı kırk gün yıkamış, ilaçlamış. Kırk gün sonra oğlan iyileşmiş (Kaya, 2004, s. 416-417).”

Karısının Salkım Üzüm’ü bu şekilde iyileştirmesi onun sıradan bir kişi olmadığını ve Tanrı tarafından ilahi bir güçle donatıldığının göstergesi olarak görülür, bu sayede kıza duyulan saygı ve güveni artırır.

Masalın varyantında da tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında açmaması gereken kırkuncu odayı açan kız, kimsenin başaramadığı bir durumu başararak tanrılaştırma aşamasına adım atar.

“Kırkuncu odayı açınca bir de ne görsün, ablaları tavanda şişe asılıymış. Hemen kardeşlerini tavandan indirmiş, yaralarını sarıp sarmalamış (Bakırcı, 2000, s. 275).”

Odanın kapısını açtığında ablalarını şişe asılı gören kız onları oradan indirip, yaralarını tedavi eder. Şişe asılı bir insanın yaralarının iyileşmesi hatta canlılığını bile koruması mümkün değilken küçük kızın onların iyileştirmesi, onun Tanrı tarafından çeşitli güçlerle donatıldığını ve sıradan bir insan olmadığını gösterir.

Masalın varyantlarında da tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında yüzükleri parmaklarını sıkı devler kardeşlerini arayan oğlanın başının dertte olduğunu anlarlar. Oğlanın bulunduğu mağaraya giderek kılıcın kından çıktığını ve oğlanın öldüğünü anlarlar. Kılıcı kınına yerleştirirler ve oğlanı uyandırır.

“Devlerin parmağındaki yüzükler parmaklarını sıkmaya başlamış.

(...)

Kılıcı kınına sokmuşlar, oğlan hemen uyanmış (Kaya, 2004, s. 309). ”

Devler masalın anlatılan kısmında doğaüstü güçleri olan varlıklar olarak görülür. Önce parmaklarındaki yüzüğün onlara durumu açık etmesi ile oğlanın başının dertte olduğunu anlamaları sonrasında ise ölü olan oğlanı kılıcı kınına yerleştirerek tekrar hayata döndürmeleri tanrılaştırma aşamasında olduklarını göstererek onların sıradan kişiler olmadığını gösterir.

İlik Yiyen Kız masalında Padişah, pencereden ağaçta asılı duran oğluna, gelinine ve kıza bakarken; iki kuşun kavga ettiğini ve birinin öldüğünü, diğerinin ise bir ağaç dalını ona sürmesiyle canlandığını görür. Bunun üzerine ağaçta asılı duran oğluna, gelinine ve Keşiş kızına ağaçtan bir dal alıp sürer ve onlar da canlanır.

“Padişah da olup biteni pencereden seyrediyormuş. Kuşların bu yaptıklarını görür görmez; hemen aynı ağaçtan bir dal kopartmış, keşiş kıza, oğluna bir de gelinine sürmüştü. Üçü de anında dirilmiş (Kaya, 2004, s. 237-238). ”

Padişahın ağaç dalıyla oğlunu, gelinini ve kızını yeniden hayata döndürmesi tanrılaştırma aşamasını oluşturur. Normal şartlar altında ölen kişilerin ağaç dalı ile dirilmesi mümkün değilken; anlatıda bu şekilde yeniden hayata dönmeleri padişahın kutsal bir kişilik, ağacın da kutsal bir varlık olduğunu gösterir. “Tanrıyı sembolize eden kutsal ağaç hayatın devamlılığını sağlar (Ergun, 2004, s. 291)” Böylece padişah kutsal ağaç vasıtasıyla hem kendi başarısını hem de ağacın kutsiyetini ortaya koyarak tanrılaştırma aşamasını tamamlar.

Cırttan masalı ve varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Bey Böyrek masalı ve varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalında keşiş koyunlarını otlatırken gök gürler, gök gürlemesi devin gelişine işaret ettiği için keşişin karısı ve kızı korkar. Keşiş ise korkmamaları gerektiğini ve Kemal’in halledeceğini söyler. Kemal de keşişin kızından bir öpücük ve börek alarak devî öldürür.

“Gız da böree hazırlyo, götürüyo. Onu alıyo, gızdan da bi öpücük alıyo. Gılcı çekiyoo, devî öldürüyo (Yılmaz, 2019, s. 299-300). ”

Şehirdeki herkesin devden korkması, Kemal'in korkmaması ve keşişin Kemal'in devi yeneceğinden emin olması onun sıradan bir kahraman olmadığını ve kimsenin yenemediği devi öldürmesi ona tanrı tarafından verilen gücü ve kudreti gösterir.

Masalın varyantı olan **Göğbaldır** masalında da tanrılaştırma aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalında varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında kurdun çocuğu yiyeceği sırada mavi kuş gelir ve kanatlarına alıp gökyüzüne doğru uçarlar.

“Aradan aylar geçmiş, sene dolmuş; kurdun avlanma vakti gelmiş. O lanı bulmuş; tam yiyecekken bir ateş sesi çıkmış. Ondan sonra da bi kuşun pençesi oğlanı almış; tutup yukarıya çıkarmış. Oğlan kutta rafından yendiğini görmemek için gözünü kapatmış. Canı yanmadan sarsılınca gözünü açmış, bir bakmış ki mavi kuşla birlikte gökyüzün de uçuyorlar (Ergun, 2014, s. 144).”

Mavi kuşun gerçekleştirdiği bu olay tanrılaştırma aşamasını oluşturur. Bir kuşun bedeninin kaldıramayacağı bir yükü kolaylıkla kaldırması ve gökyüzüne havalanması tanrı tarafından ona verilen gücü gösterir. Mavi kuş böylece kimsenin başaramadığı durum ve olayları başararak kendisini kanıtlar.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli'nin ardından yollara düşen kız bir yere vardığında gözüne şişeler takılır ve şişelerde ne olduğunu sorar. Adam da birinci şişenin yanıkları söndürdüğünü, ikinci şişenin yanıklara sürüldüğünü, üçüncü şişenin de can verdiğini söyler. Kız bunun üzerine ilaçları yanına alarak doktor kılığında Yedi Peçeli'nin yanına gider. Ablası da kızı içeri alır ve kız ilaçları oğlana sürerek iyileştirir ve oğlan bir delikanlıya dönüşür.

“Yedi Peçeli'nin köyünün yolunu tutmuş.

Köye gelince;

Yananları iyi edecek ilaçlarım var, diyerek köyün içinde dolaşmağa başlamış. Kızı Yedi Peçeli'nin bacısına götürmüşler. Kız birinci şişedeki ilaçları sürmüş; alevler

sönmüş. İkinci şişedeki ilacı sürmüştü, yanıklar geçmişti. Üçüncü şişedeki ilacı da sürünce Yedi Peçeli cana gelmişti. Meğer çok yakışıklı bir delikanlıymış (Kaya, 2004, s. 556)."

Alevler içinde yanan oğlanı iyileştiren kız tanrılaştırma aşamasını oluşturur. Bu aşamada kız sıradan bir kahraman olduğunu göstererek, bulup getirdiği ilaçlarla oğlanı iyileştirip yakışıklı bir delikanlıya dönmesini sağlar.

Masalın varyantlarında tanrılaştırma aşaması görülmemektedir.

İncelenen masal metinlerinin belli bir kısmında tanrılaştırma aşaması görülür. Sınavlar yolunu dolu dizgin yaşayan kahraman anlatının belli bir umutsuz bir olay yaşayıp, çaresizlik içinde kalabilir. Fakat kahramanın seçilmiş bir kişi olması neticesinde imkânsızlık ve umutsuzluk gibi bir durumun varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Seçilmiş kahramana verilen özel güç veya yardımlar sayesinde en çaresiz anlarda dahi kahraman tanrısal bir özellik göstererek içinde bulunduğu zor durumu kendi lehine çevirir. Tanrılaştırma aşamasının geçmediği metinlere bakıldığında ise bunun nedeni olarak inanç sistemimizde var olan bazı güçlerin sadece Allah'a ait olduğu düşüncesi sonucunda bu güçlerin başka bir varlığa atfedilmemesi olarak açıklanabilir.

5.6. NİHAİ ÖDÜL

Kahramanı yolculuğa çıkmaya sevk eden şey yolculuğun sonunda ulaşacağı nihai hedeftir. Yani kahraman hedefi olmadan bir yolculuğa adım atmaz. Maceranın sonunda kahramanın ulaştığı ödül kimi zaman sevgili, kimi zaman güç, kimi zamanda maddi değeri olan nesnelerdir. Macerasını tamamlamak adına yola çıkan kahraman nihai ödüle ulaşmak adına tüm engelleri veya olumsuz durumları göze alarak, onları aşmaya çalışır. Kahramanı engellerle dolu bir yolda ilerleten süreç hem onu ruhsal açıdan değiştirir hem de ödüle ulaştırır.

Rabbi Çengi masalında kahramanın asıl amacı Rabbi Çengi'yi bulup, onunla bir evlilik yapmak değildir. Kahramanın amacı kız kardeşinin isteklerini yerine getirip onu mutlu etmeye çalışmaktır. Kardeşinin son isteği olan Rabbi Çengi'yi bulduğunda ise onunla evlenerek hem kardeşinin isteklerini yerine getirmiş olur hem de kendisi nihai ödüle kavuşmuş olur.

"Hemen Allah'ın emri, kızını Ali Bey'le evlendirmiş. Rabbi Çengi'yi de oğluyla evlendirmiş (Ergun, 2022, s. 317)."

Masalın varyantlarında da dünya güzeli kız ile karşılaşan oğlan, onunla evlenerek nihai ödüle kavuşur.

Cenaze Bekleyen Kız masalında delikanlının başında kırk gün bekleyen kız sonunda nihai ödülüne kavuşarak, delikanlı ile evlenir.

“Oğlanla kız da evlenmişler; şimdi günlerini gün ediyorlarmış (Ergun, 2014, s. 67).”

Monomitin döngüsünü tamamlamaya çalışan kahraman için bu evlilik beklenen bir durumdur. Tanrıça ile karşılaştıktan sonra her kahraman genellikle evlilik yoluna girer.

Masalın varyantlarında da kahraman, başında günlerce veya yıllarca bekleyen kızla evlenerek döngünün bir aşamasını daha tamamlar.

Üç Turunç Güzeli masalında dünya güzelini bulan oğlan, onunla evlenerek nihai ödülüne kavuşur.

“Padişah üç turunç güzeli alıp, saraya getirmiş. Yeniden kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (Arslan, 1994, s. 170).”

Genellikle monomit döngüsünü tamamlamak adına yola çıkan erkek kahraman, dişil karakterle karşılaşarak nihai ödülü olan evlilik sürecine girer. Mevcut anlatıda da görüldüğü üzere tanrıçasıyla karşılaşan kahraman er ya da geç onunla evlenerek nihai ödüle kavuşur.

Kırk Tay Anası masalında oğlan hem kaplumbağa kabuğundan çıkan kızla hem de peri kızıyla evlenir.

“Oğlan da hem kaplumbağa kabuğundan çıkan peri kızıyla hem de Periler Ülkesinden getirdiği peri kızıyla evlenmiş (Kaya, 2004, s. 303).”

Anlatının başlangıcında evlenmek üzere ok atan oğlanın nasibine kaplumbağa kız düştüğünde oğlan, kaderine razı olarak nihai ödülü olan evliliğe ulaşmak için adım atar. Bu adımı attıktan sonra ise hem kaplumbağa kabuğundan çıkan kızla hem de babasının getirmesini istediği kızla evlenerek nihai ödülüne kavuşarak, erginlenme aşamasını tamamlar.

Masalın varyantlarında da oğlanlar, çeşitli canlıların bedenlerine giren kızlarla evlenerek nihai ödüle kavuşurlar.

Zümrüd-ü Anka masalında evine dönen kahraman, ağabeylerinin onu kuyuda bırakmasının intikamını almak için onları öldürür ve kızla evlenir.

“Padişah ne yapsın, iki oğlu gözünün önünde öldü.

(...)

-Ulan kesmeyin düğünü, çalın, demiş. Kırk gün kırk gece de bu oğlana düğün çalmışlar. Bu iki sevgili muradına ermiş (Aslan, 1994, s. 149).”

Monomit döngüsünü tamamlamaya devam eden kahraman için nihai ödül evlilik olur. Kahramanın amacı ilk başta devi yenmektir, yendikten sonra ise nihai ödülü olan kızla karşılaşarak, evlilik aşamasını gerçekleştirir ve böylece monomitin bir aşamasını daha tamamlayarak bir sonraki seviyeye geçer.

Masalın varyantlarında da kahramanlar, devi veya ejderhayı yendikten sonra tanrıça ile karşılaşp evlenerek nihai ödülleri kavuşurlar.

Yılan Prens masalında evlenmek isteyen prensi üvey kızla evlendirirler.

“Bir kız çıkartmış gömleğini, bir yılan çıkarmış derisini, birlikte soyunmuşlar, sonunda kırkinci deriden de sonra yılan çok yakışıklı bir delikanlı olmuş, ikisi yıllarca mutlu mesut yaşamışlar (Hakkoymaz, 2012, s. 77).”

Yılan Prens ve üvey kızın yaptığı bu evlilik sonucunda iki ödüle sahip olduğu görülür. Oğlan yaptığı evlilik sonucunda yılan bedenine bürünmüş kişiliğinden kurtularak bir delikanlıya dönüşür. Kız ile evlenerek ise evlilik yolunda nihai ödülüne sahip olur. Böylece monomit döngüsünün erginlenme aşamasını tamamlamıştır.

Masalın varyantlarında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Padişah masalında Yılan Padişah'ın annesi, oğlunun ve gelininin peşine düşmekten vazgeçer.

“Yılan padişahın annesi bahçede olduklarını anlamış ve yanlarına gitmiş ve demiş ki;

-“Oğlum beni teyzen yemeye yiyecek. Ama bütün dünyanın anahtarlarını sana veriyorum” demiş (Aslan, 1994, s. 177).”

Kadın oğlunun ve gelininin mutluluğu için kendi ölümünü göze alarak onları öldürmekten vazgeçer ve oğluna dünyanın bütün anahtarlarını onlara verir ve onlarda nihai ödülleri sahip olur. Dünyadaki tüm anahtarlara sahip olmaları onları güçlü bir konuma getirir. Böylece kendilerine zarar gelmemesi ve evliliklerin devam etmesi ise bir başka ödülüdür.

Masalın varyantlarında da kahramanların evlenmesi veya evliliklerinin tüm engellere rağmen devam etmesi nihai ödül olarak geçmektedir.

Salkım Üzüm masalında kocasını iyileştiren kız, onu tekrar çağırıp yüzleşerek yeniden evlenir.

“Kız başından geçenleri teker teker anlatmış. Tekrar evlenmiş, mutlu olmuşlar (Kaya, 2004, s. 418).”

Anlatı boyunca Salkım Üzüm’e kavuşmak için çaba harcayan kız, ona ulaştığında ise nihai ödülünü evlilik ile sonuçlandırır.

Masalın varyantında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında kız kardeşler, devin üzerine kızgın yak dökerek onu öldürürler ve hazinesine sahip olup nihai ödüle kavuşurlar.

“Yağ kaynamaya başlayınca yağı uyuyan devin üstüne dökmüşler. Dev bağıra bağıra ölmüş.

Kızlar devin sarayına sahip olmuşlar. Babalarını da yanlarına getirip mutlu bir hayat sürmüşler (Bakırcı, 2000, s. 275-276).”

Kızların ilk başta maceraya atılma amaçları devin hazinesine sahip olma isteği olmasa da maceranın ilerleyen kısımlarında başarılı olarak bu nihai ödülün sahibi olarak ailece mutlu bir şekilde yaşarlar.

Masalın adı geçen diğer varyantlarında ise dev veya kurt şeklinde olan kahramanın elinden kurtulan kız tekrar sevdiği erkek ile evlenerek nihai ödülüne sahip olur.

Kırk Yorganlı Kız masalında Kırk Yorganlı Kızı kaçırarak babasının memleketine götürerek evlenir.

“Oğlan, kızı doğruca babasının memleketine götürmüş. Orada kırk gün kırk gece güzel bir düğün yapmışlar (Kaya, 2004, s. 309).”

Oğlan için yolculuğa çıkma sebebi kardeşlerini arayıp bulma isteği olsa da bu ödüle kavuşamaz ve çıktığı yolda karşılaştığı Kırk Yorganlı Kıza âşık olur ve onunla evlenerek ödülüne kavuşur. Yola çıkışının asıl sebebi olan kardeşlerini bulma isteği macerasını farklı şekilde dönüştürerek evliliğin gerçekleşmesine neden olur.

İlik Yiyen Kız masalının kahramanları olan Şehzade ve kız asılı oldukları ağaçtan kurtulduktan sonra evlenirler.

“Oğluna tekrar kavuşan Padişah, Şehzade’nin isteği üzerine keşiş kızı oğluna nikahlamış. Gelinini de vezire vermiş, kırk gün kırk gece düğün yapmış (Kaya, 2004, s. 238)”

Anlatıda ulaşılan iki ödülün varlığı görülür. Birinci ödül Padişahın oğluna yeniden kavuşması, ikincisi Şehzadenin yeni hayatına dönüşünün ardından keşiş kızıyla evlenerek mutlu bir beraberliğe adım atmasıdır. Anlatı boyunca Şehzade kıza kavuşmak için zorlu yollardan geçerek ona kavuşarak nihai ödül adımını da tamamlar.

Cırttan masalında Cırttan, kendisini zorlu yollara sokarak onu engellerle karşılaştıran dev karısını bir oyunla alt ederek öldürür.

“Dev, bir değirmen taşı bulmuş boynuna geçirmiş, suya girince de boğulup gitmiş (Kaya, 2004, s. 107).”

Cırttan’ın akıl oyunları ile dev karısının ölümüne sebep olarak ondan kurtulması hem Cırttan’ın zekasını hem de anlatı boyunca dev karısını alt etme isteğinin nihai ödülle taçlandırıldığını gösterir. Dev karısının ölmesi Cırttan için bir ödül mahiyeti taşır ve anlatıdaki amacına ulaştığı görülür.

Masalın varyantlarında masal kahramanı karşısında engel olarak görülen varlığı öldürerek nihai ödülüne kavuşur.

Bey Böyrek masalında nişanlısı Ak Kavak kızı ile kavuşan Bey Böyrek onunla evlenerek nihai ödüle kavuşur.

“Bağ Böyrek Ak Gavak kızına gırh gün gırh gece düün yapmış (Yılmaz, 2019, s. 261)”

Genel olarak tüm halk anlatılarında olduğu gibi Bey Böyrek masalında da sevdiği kız için yola çıkıp, ona kavuşmak için çeşitli sınavlardan geçen kahraman sevdiği kıza kavuşarak mistik evliliği gerçekleştirir ve aile kurumunun temellerini atar.

Masalın varyantlarında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Kardeş masalında önüne çıkan tüm engelleri atlatan Kemal, ailesinin yanına döner ve hem keşişin kızıyla hem de kırk kızdan kendi kısmetine ayırdığı kız ile evlenir.

“Ondan soona gırh gün, gırh gece küccük Kemal’in iki kızına da düün yapıyo babası. Küccük Kemal evleniyo (Yılmaz, 2019, s. 302).”

Kemal ve kardeşlerinin yolculuğa çıkarken ki nihai amaçları aynı anadan babadan olma kırk kızla evlenmektir. Yolculuğun devamında Kemal’in zindana düşerek çeşitli sınavlardan geçmesinin ardından ise ikinci amacı; evine ve ailesine dönerek, sevdiği kız ile evlenmektir. Engelleri aşip, sınavını başarıyla tamamladıktan sonra memleketine döndüğünde nihai amaçlarından birini elde eder. Sevdiği kız ve keşişin kızıyla evlenerek ise ilk amacını gerçekleştirip nihai ödülüne sahip olur.

Masalın varyantında da nihai ödöl aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında ağaçta duran kızı gören Beyoğlu kızı orada indirmek için çok uğraşsa da indiremez. Yaşlı bir kadın ise kızın ağaçtan inmesini sağlar ve ağacı eteğine diker. Böylece kız ağaca geri çıkamaz. Kadın Beyoğlu'nu çağırır, o da kızı alıp götürür ve evlenir.

Gavak eğilmiş ama gadın altetek yani elbise arkasına dikiyo. Gız hamuru yoğururkene, gendi eteğini onun eteğine dikiyo. Tabi gavak eğilmiş ama çıkamamış. Yetiş Beyoğlu yetiş, demiş. Gelmişler, gazı gucaklayıp, götürmüşler. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar (Arslan, 2017, s. 380)."

Kızla evlenen oğlan için bu aşama nihai ödöl aşamasını oluşturur. Kızı görüp âşık olduğunda onu ağaçtan indirmek ne kadar çaba gösterse de başarılı olamaz fakat yaşlı kadının yardımı ile çabaları karşılıksız kalmaz ve tanrıçasıyla karşılaştıktan sonra onunla evlenerek nihai amacının ödölüne sahip olur.

Masalın varyantı olan **Fatmacık ile Yusufçuk B, Eğil Kavağım Eğil A-B, Oduncunun Çocukları, Geyik Oğlan, Apak Bacı, Altın Perçemli Kız, Tak Tak Kabacık** masallarında nihai ödöl aşaması aynı şekilde geçmektedir. Diğer varyantlarında ise nihai ödöl aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalında aradan bir zaman geçtikten sonra birbirlerini tanıyan padişah ve karısı oğulları ile birleşir ve mutlu bir hayat yaşarlar.

"Kadın hikâyeyi anlatınca padişah da anlamış ailesi olduğunu. Bunlar orada anne, baba, oğullar birleşmişler. Hikâye de burada bitmiş (Ergun, 2014, s. 168)."

Anlatının tanrıça ile karşılaşma kısmında birbirlerini tanımayan kahramanların daha sonra birbirlerini tanıyıp evlenerek yeniden mutlu bir beraberlik yaşamaları nihai ödöl aşamasını oluşturur. Yıllar boyunca kahramanların ayrı ayrı çektiği sıkıntılar onları ödöllerine yaklaştıran birer sınav niteliğinde olup, sonucu mutlulukla biter.

Masalın varyantlarında da nihai ödöl aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Hürü-I masalında Hürü tüm aile üyelerini toplar ve cazı karısının, imamın, Arap'ın ona yaptığı tüm kötülükleri anlatır. Hürü bunları anlattıktan sonra kafasındaki deriyi çıkarıp kendinin Hürü olduğunu belli eder ve ailesiyle sarılıp, kavuşur.

"Ondan sonra bu türküler bittikten sonra Bey oğlu:

"Acaba yine saçlı Hürü'mden haber var mı?" demiş.

Öyle deyince hemen kız nasıl taktıysa, karnı çıkartıp atmış. Saçlarını önüne döküvermiş.

Babası, anası bir de bakmışlar ki Hürü! Hemen kalkmışlar. Sarmaş dolaş olmuşlar. Beyin oğlu da sarmaş dolaş olmuş. Bütün millet orada. Çocuk başından geçeni anlatıvermiş.

"Şu cazı karısı bana böyle böyle yaptı" demiş. Ağabeyi de kapıda kılıcıyla bekliyor ya. Hemen onun ifadesini alıvermiş.

"Hoca'da bana böyle böyle yaptı" demiş. Yusuf onun da ifadesini alıvermiş.

"Şu Arap! Üç çocuğumu kesen bu Arap! "Bana yanına yakın ol" dedi. Olmadım. En baştan büyük oğlumu kesti. Olmadı. Ondan sonra ortanca oğlumu kesti. Ondan sonra en küçüğümü, kızımı kesti. Yakın olmayınca bana hücum etti. Ben müsaade istedim. "Ne yapayım, mukadderatımda varsa sana yakın olacağım. Ben bir su döküp geleyim. İki rekât namaz kılayım. Sana teslim olayım" dedim. "Kaçarsın" dedi. "Bağla" dedim" demiş. Urganla belime bağladı. Beni bıraktı urganın yettiği yere kadar vardım. Abdest bardağına bağladım urganı; oradan kaçtım" demiş. Yusuf onun da ifadesini alıvermiş.

Hürü:

Sonra filan yere geldim. Orada bir çoban davar güdüyordu. Ziynetlerimi bütün ona verdim. Ondan bu elbiseyi aldım. Bir kuzu kestirdim. Karnını aldım. Başıma gelen bunlar benim" demiş.

Bey oğlu, sabahleyin erkenden hamama gitmiş. Kendisi bir tıraş olmuş. Bir kat elbise giymiş. Ondan sonra Hürü'yü götürmüş. Yıkamış, yundurmuş. Hürü'nün ailesinin yanında bir hafta kadar kalmışlar (Ergun, 2022, s. 216-217)."

Hürü'nün çektiği pek çok sıkıntının ardından ailesiyle tekrardan birleşmesi ve tüm gerçeklerin gün yüzüne çıkarak, suçluların cezalandırılması nihai ödül aşamasını oluşturur. Hürü "yola çıkış öncesi her kahraman gibi masum arketipinin etkisinde iken hayatta kalmak ve ilerleyişini sürdürmek istediği zamanlarda savaşçı arketipinin etkisindedir (Kotancı, 2023, s. 39)." Hürü'nün bu denli savaşması ödülüne ulaşma isteğinden doğmaktadır. Onun savaşmayıp pes etmesi demek macerasının yarım kalması ödülüne ulaşmadan son bulması demektir.

Masalın varyantlarında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalında, dede tam kızı yiyeceği sırada kız şişeyi alıp yere çarpar ve kocasıyla kaynanası uyanır. Kocasına kızını devin yuttuğunu söyler ve kocası devi öldürür, çocuk Allah tarafından hayata geri döner. Onlar da devin evine giderek paralarını alıp mutlu bir şekilde yaşarlar.

“Hemen şişeyi alıp çarpmış ve kırmış. Kaynanasıyla kocası kalkmışlar, oturmuşlar hemen:

"Alma dediğim beşiği aldın işte. Kızını da yuttu dev" demiş. Kocası koca devi öldürmüş. Allah tarafından çocuğu da geri gelmiş. Devin evine gidip paraları almışlar. Sonradan gün görmüşler (Ergun, 2022, s. 180)."

Anlatı boyunca kız için bir engel ve tehlike unsuru olan devin ölümü kız için nihai ödül aşamasını oluşturur. Devin ölmesi ile refaha kavuşan kız için döngünün bir aşaması daha tamamlanarak erginlenme aşaması sonuçlandırılmıştır.

Masalın varyantında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Kuş masalında mavi kuş çocuğu kanatlarına alarak uçar ve onun hayatını kurtararak birlikte mutlu mesut yaşarlar.

“Oğlan:

-Sen beni korkutup yukarıya kaldırdın, demiş.

Kaldırmasaydım, kurt seni yiyecekti.

(...)

İşte sana bu kadar çok değer veriyorum demiş.

O şekilde mutlu mesut yaşayıp gitmişler (Ergun, 2014, s. 144)."

Çocuğun ailesini kaybettikten sonra mavi kuş ile bağ kurarak onunla yaşaması nihai ödül aşamasını oluşturur. Anlatının başlangıcında ailesini kaybeden çocuk yalnız kaldığında kendisine arkadaş olarak mavi kuşu bulur. Her zaman onunla vakit geçirmek için çaba harcar ve anlatının sonunda kuşla birlikte yaşayarak nihai ödülüne kavuşur.

Yedi Peçeli masalında yanmaktan kurtulup iyileşen oğlan, kızın elindeki yazıyı görüp tanır ve ardından birbirleriyle kavuşup mutlu mesut yaşarlar.

“Birbirlerine kavuşmuşlar. Bir daha ayrılmadan mutluluk içinde yaşamışlar (Kaya, 2004, s. 557)."

Yedi Peçeli ve kızın kavuşması nihai ödül aşamasını oluşturur. Kız Yedi Peçeli'yi bulup mevcut aşamaya gelene kadar pek çok sınavdan geçerek sınanır, sonunda ona kavuşarak ise ödülünü elde ederek galip gelir.

Masalın varyantlarında da nihai ödül aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Erginlenme aşamasının sonuna gelen kahraman, verdiği emeklerin ve savaşların bir ödülle neticelendirilmesini bekler. Macerasını olumlu yönde yanıtlayan kahraman için her zaman bir ödüle ulaşma amacı vardır. İncelenen masal metinlerinde de kahramanlar yola çıkarken amaçları her zaman sevgiliye, evliliğe ulaşma isteği olmasa da anlatının devamında tanrıçası ile karşılaşan her kahraman onunla evlenerek nihai ödülün sahibi olur. Aynı zamanda nihai ödül sadece evlilik olmamakla birlikte maddi bir güce kavuşma durumu da nihai ödül olarak değerlendirilir. Bunu elde eden kahraman da ödülüne ulaşmış olarak döngünün erginleşme aşamasını tamamlar.

Tablo 2. Erginlenme Aşaması

	Sınavlar Yolu	Tanrıçayl a Karşılaşm a	Baştan Çıkarıcı Olarak Kadın	Babanın Gönlünü Alma	Tanrılaştır ma	Nihai Ödül
Rabbi	Oğlanın	Rabbi			Oğlanın,	Oğlanın
Çengi	Rabbi	Çengi'yi			kimsenin	Rabbi
	Çengi ve	bulmaya			aşamadığı	Çengi ile
	eşyalarını	giden			zorlu	evlenmesi
	getirmek	oğlanın			engelleri	
	için	onunla			aşarak	
	tehlikelerle	karşılaşma			Rabbi	
	dolu yola	sı			Çengi'ye	
	girmesi				ulaşması	
	(insan,					
	hayvan					
	cesetleriyle					
	dolu yol)					
Cenaze	Cenazenin	Oğlanın	Çingene		Kızın	Kızın, kırk
Bekleyen	başında	başında	kızının ölü		ağlaya	gün
Kız	kırk gün	bekleyen	gibi yatan		ağlaya	başında

	tek başına ve çaresizce beklemesi	kızın Çingene Kızı olmadığını öğrenmesi ve diğer kız olduğunu öğrenince ona âşık olması	oğlana başında günlerce kendisinin beklediğini söylemesi	sabır taşını eritmesi	beklediği oğlan ile evlenmesi
Üç Turunç Güzeli	Üç Turunç Güzeli'ni bulmak için yola çıkan oğlanın tehlikeli yollara girmesi	Turuncun içinden çıkan dünya güzeline gördüğünd e oğlanın kıza âşık olması	Arap kızının, dünya güzelinin kolyesini koparması ve onu kuş bedenine hapsetmesi	Kuş bedenine hapsolan kızın, oğlanın has bahçesinin altını üstüne getirmesi	Oğlanın, turunçtan çıkan dünya güzeli kız ile evlenmesi
Kırk Tay Anası	Padişahın, oğlunu öldürüp, kıza sahip olmak için oğlunu tehlikeli yollara sokması	Oğlanın kaplumbağ a kabuğunda n çıkan kızı görüp âşık olması			Oğlanın kaplumbağ a kabuğunda n çıkan kız ve peri kızı ile evlenmesi
Zümrüd-ü Anka	Küçük kardeşin	Oğlanın kuyudaki			Oğlanın kendisini

	kuyuya	odaları			kuyuda
	inerek	gezerken			bırakan
	orada	üç kız			ağabeylerin
	kalması ve	bulması ve			i öldürerek
	orada devle	küçük kız			aşık olduğu
	karşılaşıp	kendisine			kız ile
	savaşması	eş seçmesi			evlenmesi
Yılan	Karısının	Üvey	Üvey	Üvey kızla	Yılan
Prens	doğumunu	kızın, yılan	annenin	evlenen	şeklindeki
	yaptıramay	oğlanla	kızı	Yılan	delikanlı
	an ebeleri	karşılaşma	sınayıcı	Prens'in	ile üvey
	öldüren	sı	yollara	yakışıklı	kızın
	padişahın		sokması	bir	evlenmesi
	yanına,			delikanlıya	
	üvey			dönüşmesi	
	annenin,				
	kızı				
	göndermesi				
Yılan	Oğlanın	Yılan	Kız	Oğlanın,	Yılan
Padişah	yılan	Padişah'ın	kardeşlerin	annesinden	Padişah'ın
	şekline	çeşmeye	küçük kıza	ve	annesinin,
	girerek	gelerek	psikolojik	teyzesinde	ona
	kaybolması	kendisini	baskı	n kaçarken	dünyanın
	, ailesinin	arayan	kurması	karısını gül	anahtarları
	ise yılana	karısını		şekline,	nı vermesi
	dönüşmesi	görmesi		kendisini	
				yılan	
				şekline	
				sokması	
Salkım	Salkım	Salkım		Kızın,	Salkım
Üzüm	Üzüm'ün	Üzüm'ü		Salkım	Üzüm'ü

	kırk	arayan		Üzüm'ü	iyileştiren
	yollardan	kızın		çarşafa	kızın,
	geçmesi ve	vardığı		sararak	kocası ile
	her yerinin	şehirde		tüm	tekrardan
	yara olması	onu		camları	evlenmesi
		görmesi		döktürmesi	
Mavi	Yılanlar			Kimsenin	Kız
Gözlü	Padişahı'nı			açamadığı	kardeşlerin
Kedi	n kızları			kırkıncı	devi
	şişe geçirip			kapıyı	öldürmesi
	asmaşı			açması	ve
				başarması	hazinesine
					sahip
					olmaları
Kırk	Oğlanın	Kardeşleri	Cadı	Devlerin,	Oğlanın,
Yorganlı	kılıcını,	ni arayan	karısının	oğlanın	Kırk
Kız	cadı	oğlanın	kızı bulup	kılıcını	Yorganlı
	karısının	mağara	padişaha	kınına	Kızı
	kınından	vardığında	götürmesi	sokarak	kaçırarak
	çıkarması	kırk		onu	memleketi
	ve oğlanın	yorgan		yeniden	ne
	can	altında		canlandırm	götürmesi
	vermesi	yatan kızı		aları	ve
		görmesi			evlenmesi
İlik Yiyen	Şehzadenin	Gizlice		Kendilerin	Şehzadenin
Kız	, keşiş	Şehzade'ni		e sürülen	keşiş kız
	kızın ve	n odasına		ağaç dalı	ile
	gelinin	giren kızı,		ile oğlanın	evlenmesi
	camdan	Şehzade'ni		ve diğer iki	
	atlaması	n görmesi		kızın	
	sonucu			canlanması	

	ağaçta asılı kalmaları			
Cırttan	Dev karısının Cırttan'ı çuvala koyarak öldürmeye çalışması	Devin, Cırttan'ı öldürmek için çabalaması		Cırttan'ın devi öldürerek ondan kurtulması
Bey Böyrek	Türk olan Bey Böyrek'in zindana atılması	Zindanda mahkûm olan Bey Böyrek'i padişahın kızının görmesi ve âşık olması		Bey Böyrek'in Ak Kavak kızı ile evlenmesi
Kırk Kardeş	Kemal'in karşısına çıkan dev ile çatışması	Kırk Kızı bulan kardeşlerd en küçüğünün kendi nasibi için olan kıza yüzük takması	Kimsenin öldüremedi ği dev, Kemal'in öldürmesi	Kemal'in kırk kız içerisinden kendisine ayırdığı kızla ve keşişin kızıyla evlenmesi
Fatmacık ile Yusufçuk	Çocukların devin elinden kaçtıkların	Bey oğlunun, ağacın tepesinde		Bey oğlu ile ağaçtaki kızın evlenmesi

	da	olan kıza	
	arkalarında	görmesi ve	
	n gelen dev	âşık olması	
	ile		
	savaşmalar		
	1		
Tanrıverd	Adamın	Tanrıverdi	Karısını
ioğlu	karısını	oğlu'nun	bulan
	arkadaşının	yıllar sonra	Tanrıverdi
	kaçırması,	kaçırılan	oğlu'nun
	çocuklarını	karısını	onunla
	n birini	görerek	yeniden
	suyun	onu	evlenmesi
	götürmesi,	tanıması	
	diğerini		
	kurdun		
	kapması		
Hürü-I	Hürü'nün	Padişah'ın	Hürü'nün
	Arap'a	oğlunun,	gerçekleri
	teslim	ağacın	ortaya
	olmaması	tepesindeki	çıkarak
	ile, Arap'ın	Hürü'yü	cazı
	çocukları	görmesi ve	karısını,
	öldürmesi	âşık olması	imamı ve
			Arap'ı
			cezalandır
			ması ve
			ailesiyle
			kavuşması
Dev	Devin, kızı	Beyin oğlu	Kızın
	yemeye	ile	kocasının

	çalışması	hamama giden Keloğlan'ı n kız olduğunun ortaya çıkması ve oğlanın ona âşık olması		devi öldürmesi ve paralarına sahip olmaları
Mavi Kuş	Kurdun çocuğu yemek için gelmesi		Kuşun, oğlanı kanatlarına olarak uçması	Kuşun, çocuğun hayatını kurtarması
Yedi Peçeli	Kızın, Yedi Peçeli'nin yüzünü açarken yüzünün alev alması	Yedi Peçeli'nin ablasının evindeki kızı görünce âşık olması	Kızın, bulduğu ilaçlar ile Yedi Peçeli'yi yanmaktan kurtarması	Yedi Peçeli ve kızın evlenmesi

6. BÖLÜM

İÇ ANADOLU MASALLARINDA DÖNÜŞ AŞAMASI

“Özüne geri dönüş yolculuğu, kaybolmuş bütünlüğün arayışında yeni bir göç demektir.”

Stefano D’Anna

Yola çıkışının ardından çeşitli değişim ve dönüşüm geçiren kahraman, yola çıktığı yere geri döner. Kahramanın dönüş aşamasına başarıyla ulaşması için “yola çıkış” ve “erginlenme” aşamalarını başarı ile tamamlaması gerekir. Özellikle “sınavlar yolu” nu başarı ile atlatan “kahramanın birtakım güçlerin yardımıyla macerasını tamamlaması gerekir (Campbell, 2010, s. 222).” Dönüş aşamasına gelen kahraman, yola çıkan kahraman ile aynı kişi değildir. Girdiği yol veya yollar onu çeşitli dönüşüm süzgeçlerinden geçirerek kendi benliği ve dış dünya arasında kalarak seçimler yapmasına ve yaptığı seçimlerin onu değiştirip dönüştürmesine yardımcı olur. Değişen ve dönüşen kahraman ise macerasında başladığı noktaya geri döner.

Maceranın yola çıkış ve erginlenme aşamalarında olduğu gibi kahramanın ilerlemesine yardım eden arketipler, kahramanın dönüşünde de yardımcı olurlar. Gittiği yolda deneyim kazanan kahraman ise hem kendi deneyimleriyle hem de arketipin yardımı ile dönüş yolunu sorunsuz atlatarak macerasının başladığı noktaya geri döner. Değişen ve dönüşen kahraman ise varacağı mekâna geri döndüğünde oraya mutluluk ve huzur götürerek bağlı bulunduğu topluma refah sağlar.

6.1. DÖNÜŞÜN REDDEDİLİŞİ

Macerasına yanıt verip yola çıkan ve monomit döngüsünü tamamlamaya çalışan kahraman için sırada dönüş süreci vardır. Bu aşamada kahraman geri dönüp dönmek konusunda tereddütte kalıp bu aşamayı reddedebilir. Kahramanın dönüşü reddetmesinin sebebi; geri dönüş yolunda yaşayacağı sorunlara karşı duyduğu tereddüttür. Yola çıkışta çağrının reddedilişi aşamasında konfor alanında çıkmak istemeyen kahraman bu çağrıyı reddeder aynı şekilde dönüş aşamasındaki kahraman da mevcut durumun rahatlığından

vazgeçmemek için dönüş çağrısını reddedebilir. Dönüşün reddedildiği durumda ise monomit döngüsü tamamlanamaz.

Rabbi Çengi masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmez. Kahramanların maceralarına başladıkları noktadan hayatlarına devam ettikleri görülür.

“Oğlanla kız da evlenmişler; şimdi günlerini gün ediyorlarmış.

Ben de vardım, geçinip duruyorlar (Ergun, 2014, s. 67).”

Masal metninde kahramanların geri dönmemesi geri dönüşü reddettiklerini göstermez. Onların sınavları bulundukları yerde başladığı için mevcut mekanlarında monomit döngüsünün aşamalarını devam ettirirler.

Masalın varyantlarında da mevcut aşama aynı şekilde geçmektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Kırk Tay Anası masalında ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Zümrüd-ü Anka masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Yılan Prens masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Yılan Padişah masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Salkım Üzüm masalı ve varyantında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir. Masalın varyantı olan **Kusmuk** masalında kızın, devin bulunduğu odaya girmek istememesi dönüşün reddedilişi aşamasını oluşturur. Dev ile yeniden karşılaşmak onun için korkutucu bir durum oluşturduğundan ötürü bu çağrıyı ilk başta reddeder. Masalın diğer varyantlarında ise dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

İlik Yiye Kız masalında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalında Cırttan, dev karısını öldürdükten sonra onun eşyalarını orada bırakmak istemez. Kısa bir süreliğine dahi olsa bulunduğu yeri terk etmek istemez ve dev karısının evine tekrar dönerek eşyalarını alıp annesinin yanına gider.

“Cırttan da tekrar devin evine gelmiş. Ne kadar eşyası varsa alıp annesine getirmiş (Kaya, 2004, s. 107).”

Cırttan’ın bu aşamada yaptığı şey tamamen geri dönüşü reddetmek değildir. Fakat dev karısının evinde bulunan eşyaların onu cezbetmesi ile dönüşüne kısa bir süre ara vermesi dönüşün reddedilişi aşamasını oluşturur.

Masalın varyantlarında da dönüşün reddedilişi aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Bey Böyrek masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalı ve varyantında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında dönüşün reddedilişi aşaması görülmemektedir.

Masal metinlerinde kahramanın macerasını tamamlayıp geri dönüş için hazırlanması, dönüş eşiğinin kritik aşamasını oluşturur. İncelenen masal metinlerinin ikisi haricinde bu aşamanın yer almadığı görülür. Kahramanlar genellikle dönüş yolunu kabul ederek geldikleri yolu aynı şekilde geri dönmektedirler. Bu durum kahramanın yolculuğu esnasında elde ettiği deneyimin dönüş yolunda ona yardımcı olduğu sonucunu desteklemektedir. Öte yandan, diğer iki masal metninde kahramanların dönüşü reddetmesi veya ötelemesi, mevcut mekanlarında macerayı devam ettirme istekleri anlatı yapısının esnekliğine dikkat çekmektedir. Bu esneklik masal yapılarında dönüşün her zaman tek bir biçimde gerçekleşmediğine, mevcut psikolojik durumun ve kültürel bağlamın yolculukta belirleyici bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

6.2. BÜYÜLÜ KAÇIŞ

Dönüş aşamasını kabul eden kahraman geri dönüş için yola çıktığında ona yardım eden kahramanlar ortaya çıkar. Doğaüstü yardım aşamasında kahramanın yol almasına yardımcı olan kadın, erkek veya başka bir canlı varlık yine aynı şekilde dönüş yolunda da kahramanın geri dönmesine yardımcı olur. Bu kişiler genellikle ihtiyar, pir, ak sakallı dede, peri kızı gibi kişiler olur. “Büyülü kaçışın başka bir örneği macerasında dolu dizgin ilerleyen kahramanın arkasından engellerin gönderilmesidir (Campbell, 2010, s. 229).” Geri dönmeye çalışan kahraman için yol her ne kadar zorlu olsa da onun erginlenmiş olması ve yardımcıların olması onun yolu sorunsuz atlatarak evine ya da ülkesine dönmesine yardımcı olur.

Rabbi Çengi masalında Çengi’yi bulup geri dönmek için hazırlanan oğlanın geldiği yol her ne kadar engellerle dolu olsa da dönüş yolu aynı olmamaktadır. Rabbi Çengi’nin doğaüstü güçlere sahip olması, onların dönüş yolunu kolaylaştıran bir etken haline gelmiş ve dönüş yolu göz açıp kapayacak bir sürede gerçekleşmiştir.

“Beni buraya kadar getirdin. Şimdi, emret; nereye gideceğiz, memleketin neresi?” demiş.

Çocuk memleketini söylemiş. Kız da "yum gözüünü" demiş, yummuş; “aç gözünü” demiş açmış ki kapılarının ağzında duruyorlarmış (Ergun, 2022, s. 313).”

Kahramanın dönüş yolculuğu başlangıç kadar çetin geçmez, yola çıkan kahraman deneyimsizdir, dönen kahraman ise belli bir erginliğe ulaşmış, nihai ödülünü almış ve bazı sırlara erişmiştir. Bu nedenle kahramanların dönüş yolculuğu kısa ve sorunsuz geçmektedir.

Masalın varyantlarında büyülu kaçış aşaması görülmez, kahramanlar doğaüstü bir şekilde evlerine dönmeyip, yolculuk yaparak geri dönerler.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında büyülu kaçış aşaması görülmemektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında Arap kızının, dünya güzeli olmadığını fark eden oğlan, onu aramaya çıkar. Elindeki kopmuş incileri sadece dünya güzelinin kolye haline getireceğini bildiği için kızı bu yolla aramaya başlar.

“Meğer inci sihirli imiş. Üzüldükten sonra ancak üç turunç güzelinin boynu dizilirmiş. Kız başlamış inci ile konuşmağa;

"Biz filan devin bahçesinde üç bacı idik. Padişahın oğlu gelir. Biri devin elinden kurtardı. Dizil incim dizil dedikçe inci şıkır, şıkır dizilmeğe başlamış. Turuncun birini filan yerde kırdı, birini filan yerde kırdı. "Dizil incim dizil" diye baştan sonu hikayesini anlatmış. İnci hepten dizilip, boynuna takılmış (Arslan, 1994, s. 170)."

Kızın incilerle dertleşmesi üzerine incilerin sihirli bir şekilde kolye haline gelmesi kızın nesneler aracılığı ile kimliğini ispat ettiğini gösterir. Böylece dünya güzeline kavuşan oğlan, Arap kızını hızlı bir şekilde sarayından uzaklaştırır. Bununla birlikte hem sevdiği kıza kavuşmuş hem de Arap kızından kurtulmuş olur.

Masalın varyantı olan **Üç Turunc** masalında büyümlü kaçış aşaması görülmemektedir. Diğer varyantlarında ise bu aşama aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalı ve varyantlarında büyümlü kaçış aşaması görülmemektedir. **Zümrüd-ü Anka** masalında kuyunun içinde çaresiz kalan oğlanın aklına ihtiyarın verdiği kıllar gelir. Oğlanın kuyunun içindeyken ihtiyar, ona iki kıl verir ve bunları birbirine sürttüğünde iki koç geleceğini, ak koça binerse dünyaya, kara koça binerse yerin yedi kat altına ineceğini söyler.

"Kuyunun aşağıda bir yerinde aksakallı bir ihtiyar peydahlanmış. Oğlana;

"Yavrum şu iki kılı yanına al, bu kuyunun dibinde seni büyük tehlikeler bekliyor. Başın dara düşünce bu iki kılı birbirine sürtersin, biri beyaz, biri kara iki koç gelir beyaza binersen seni yeryüzüne çıkartır, kara koca binersen yerin yedi kat altına gidersin aman buna dikkat et" demiş ve ihtiyar kaybolmuş.

(...)

Oğlan kuyunun dibinde ne yaptıysa yukarı çıkmağa muvaffak olamamış. Hemen ihtiyarın verdiği kıllar aklına gelmiş, kılları cebinden çıkartıp birbirine sürtünce biri beyaz, biri kara iki koç peydahlanmış. Oğlan sıçrayıp beyaza bineyim derken yanlışlıkla kara koça binmiş. Yerin yedi kat daha altına inmiş. (Arslan, 1994, s. 142-143)."

Oğlanın karşısına çıkan ihtiyar onu kaostan kurtaran yüce-birey arketiptir. "Yani düzensizliğe karşı düzen, parçalanmaya karşı birleşim, hastalığa karşı sağaltım ve ölüme karşı yaşam imgesidir (Korkmaz, 2016, s. 16)." İhtiyarın, oğlanın çaresiz anında karşısına çıkarak ona yardım etmesi onun sıradan bir insan olmadığını, mitik öğelerle donatılmış bir varlık olduğunun göstergesidir. Böylece oğlana yaptığı bu yardım ile büyümlü kaçış aşamasında yer alarak monomitin bir döngüsünün daha tamamlamasına yardımcı olur.

Masalın varyantı olan **Padişah ve Üç Oğlu** masalında büyüülü kaçış aşaması aynı şekilde geçmektedir. Diğer varyantlarında ise büyüülü kaçış aşaması görülmemektedir.

Yılan Prens masalı ve varyantlarında büyüülü kaçış aşaması görülmemektedir.

Yılan Padişah masalında, Padişah'ın, kuzenini fırına atıp yakması ve karısını alarak annesi ile teyzesinden kaçması büyüülü kaçış aşamasını oluşturur.

“O gece de kadının kendi kızı uyumuş, yılan padişahla karısı fırsattan istifade teyzesinin kızını fırına atmışlar. Daha sonra kaçmaya başlamışlar yılan padişahın teyzesi ve annesi kalkıp bakıyorlar ki kız yanmış. Yılan padişahla karısı kaçmış. Bunlar da peşlerine düşmüşler, onlar gitmiş, onlar kovalamış. Anne ile teyze koşa koşa mesafeyi azaltmışlar. Bunun için yılan padişah ezgin okumaya başlamış. Yılan padişahın annesi hoca zannederek sormuş:

-“Hoca dayı hoca dayı, buradan bir hanımla bir bey geçti mi? Geçmedi ha geçmedi ha demiş. Sonra bunlar yollarına devam etmişler. Yılan padişahla kız yine kaçmaya başlamışlar. Anneleri tekrar yaklaşıncı yılan padişah bostancı olmuş, karısı boştan olmuş. Yılan padişah ; -“Bostancı, bostancı diyerek, satıyor gibi yapmış. Annesi onu bostancı zannederek Bostancı dayı bostancı dayı buradan bir kızla bir oğlan geçti mi?”

-“Geçmedi ha geçmedi ha” demiş. Bunlar yine yola devam etmişler. Yılan padişahla karısı tekrar kaçmaya başlamış, yine mesafe azalınca yılan padişahla karısı bir bahçeye gelmişler. Yılan padişahla karısı bir bahçeye gelmişler. Yılan padişah yılan olmuş, kız da gül olmuş (Aslan, 1994, s. 176-177).”

Yılan Padişah'ın olağanüstü güçler kullanarak yolculuklarına devam etmeleri yolculuğun olağan değil, büyüülü bir kaçış olduğunu gösterir. Padişah'ın karısını ve kendisini çeşitli canlıların bedeni haline getirmesi hem kendisinin erginleşip yüce bir mertebeye ulaştığını hem de yolculuk esnasındaki tehlikeleri atlattıkları ve sorunsuz yol almalarına yardımcı olarak monomit döngüsünün bir aşamasını daha tamamlamalarını sağlar.

Masalın varyantlarında da büyüülü kaçış aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Salkım Üzüm masalı ve varyantında büyüülü kaçış aşaması görülmemektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalında büyüülü kaçış aşaması görülmektedir. Masalın varyantı olan **Kusmuk** masalında devin kıza zarar vermemesi için ona yardım eden yüce-birey arketip olan pir vardır. Pir, kıza, deve sarılmasını ve böylece elindeki yumağı

düşürerek onun elinden kurtulabileceğini söyler. Kız da pirin söylediklerini yapar ve devin elinden kurtularak büyüğü kaçış aşamasını geçer. Masalın diğer varyantlarında ise büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

İlik Yiye Kız masalında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Bey Böyre masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalında keşiş, dev öldüren Kemal'e kızını verir ve gönderir. Kemal ve kız başka devin ırmağına geldiğinde ise dev, kızını öpmek ister. Kemal de söz verip yemin ettiği için izin verir. Dev, kızını öptüğünde Kemal'i beline kadar kuma gömer. Kızını da kaptığı gibi Kaf Dağı'na götürür.

“Diyo ki kız: “Sahın öptürüyüm möptürüyüm deme. Seni göbeeneçe kuma gömer, beni de burdan alır gider” diyo. Küccük Kemal, “Yoh kız, ben söz verdim, yemin ettim. Egel de öpsün” diyo. Egelip öpünce bi çekiyo gızı, onu da bi naraylan göbeene gadar kuma gömüyo. Alıyo, gediyo gızı, [şeye] Kafdağı'nın arhasına (Yılmaz, 2019, s. 300).”

“Çeşitli halk inanışlarında geçen Kaf Dağı olağanüstü varlıkların yaşadığı kahramanlık mekanlarıdır (Boratav, 2012, s. 53).” Masalda da görüldüğü üzere dev, kızını aldığı gibi Kaf Dağı'nın arkasına giderek büyüğü bir kaçış gerçekleştirir. Dev'in kızını Kaf Dağı'na götürmesi ile ulaşılmazlığın kilidi açılır. Oraya giden dev ve kız kolay kolay bulunamayacağı için bu kaçış hem büyüğü hem güvenli olur.

Masalın varyantında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında büyüğü kaçış aşaması görülmemektedir.

Anlatılarda kahramanın yolculuğu sırasında karşılaştığı tehlikeler ve engeller onu zora sokarak maceranın ilerleyişini yavaşlatmaktadır. Bu aşamada kahraman görünür veya görünmez yardımcı figürler yardımı ile bulunduğu ortamdan uzaklaşarak “büyüğü kaçış” aşamasını gerçekleştirmektedir. Anlatılan masal metinlerinde bu durumun varlığı

kahramanın yalnız olmadığını, yardımcı bir figür ile korunduğunu göstermektedir. Bu aşamanın iki masal metninde yer almaması ise; kahramanın kendi çabaları ile zor durumdan kurtularak kendini gerçekleştirdiği sonucu çıkarılabilir. Öte yandan sade bir anlatım tarzı benimsenerek anlatının daha çok sonuç kısmına yöneldiği düşünülmektedir.

6.3. DIŞARIDAN GELEN KURTULUŞ

Monomitin döngüsünü tamamlamaya çalışan kahraman için yol engellerle ve tehlikelerle dolu olabilir. Kahramana yardım eden arketipler dışında dünyadan gelecek olan bir yardıma da ihtiyaç duyar. Böyle bir yardım durumunun varlığında kahraman, yolu daha sorunsuz atlatarak monomit döngüsünü tamamlamaya çalışır.

Rabbi Çengi masalının kahramanı olan oğlan yola çıktığında ona yol gösterip, yardım eden Hızır'a denk gelir. Bu denk geliş tek seferle sınırlı kalmaz ve oğlan her yolculuğa çıktığında Hızır onun karşısına çıkıp yüce birey arketipi ile yolculuğunu sorunsuz atlatmasına yardımcı olur. Masalın son aşamasında ise çıktığı yolda endişeye kapılan oğlanın karşısına yine Hızır çıkar ve girdiği bu son tehlikeli yolda nelerle karşılaşp, nasıl davranması gerektiğini anlatarak kahramanın dışarıdan gelen kurtuluşu olur.

“Tarlaya varmadan önce yine Hızır’a rast gelmiş. Çocuk çok hüsnüniyetli; tevekkül sahibi sahibiymiş. Allah’ın adamı olduğu için Cenabı Allah bunun yakasını bırakmamış. Tehlikeli olduğu için yine Hızır önüne geçmiş.

“Onu getirmek öbürleri gibi kolay değil. Gördün etrafı, bütün insan kellesinden avlusu var. Kellenin biri senin kadar var. Nice senin gibi babayiğitler yedi o kişi. Tarlayı geçtikten sonra, çeşmeyi geçtikten sonra, aslanla koyunu koçu geçtikten sonra, “Rabbi Çengi huu! dersin. Binaya girdikten sonra “Rabbi Sulan” diye nida gelir. “Tüm taş olasın” deyip içeri gir. Ortalık yerde kutunun içerisinde bir insandır. Sen göremezsın. Kucağına al; yalnız, pıtıraklı tarlayı geçinceye kadar yere değdirme. Eğer yere değdirirsen dirilir; seni helak eder. Tarlayı geçtikten sonra o bilir işini” demiş.

Çocuk Hızır’ın dediği gibi gelmiş; binanın içine girmiş (Ergun, 2022, s. 312). ”

Masalın varyantlarında kahramana yardım eden ihtiyar bir adam, kadın veya at olduğu görülür. Böylece kahramanın yolculuğu tamamlamasında dışarıdan bir güç olarak yardımcı olup, kurtuluşa erdirirler.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Üç Turunç Güzeli masalında ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Kırk Tay Anası masalında oğlanın yolda edindiği arkadaşları ona dönüş yolunda da yardımcı olur.

“Arkadaşı da Periler Ülke ’sine bir kürek vurmuş; ülkeyi ters çevirmiş, periler de yok olmuş (Kaya, 2004, s. 303).”

Padişah’ın oğlunun bu doğaüstü gücü onların geri dönüşünü büyümlü bir hale getirir. Bir kürek darbesi ile ülkeyi alt üst edip, perileri yok etmesi dışarıdan gelen kurtuluş aşaması olarak görülür. Bu aşamada oğlan her ne kadar döngüsünü tamamlayıp erginleşmiş olsa da dönüşte yardımcı bir güce ihtiyaç duyduğu görülür. Arkadaşının fiziksel özellikleri ile de bu yolu sorunsuz atlatır.

Masalın varyantlarında ise dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Zümrüd-ü Anka masalında geri dönmek için yola çıkan kahramana Zümrüd-ü Anka kuşu yardım eder.

“-”Ey insanoğlu. Sen bu alemin adamı değilsin. Buralara nasıl geldin? Bu diyara nasıl düştün? Başından geçeni bana anlat. Dilek dile yerine getireceğim” demiş. Oğlan başından geçenleri bir bir kuşa anlatmış.

Oğlan: “Benim dileğim kendi ülkeme dönmek, bu dileğimi yaparsan senden başka bir şey istemem”

Kuş:

“-”Bana kırk tane besili şişek kesilecek temizlenecek hazırlanacak, kırk tulum da şarap doldurulacak dana getireceksin. Bunları bana getirirsen seni ülkeneye götürürüm” demiş. Oğlan hemen oradan kalkıp doğru padişahın huzuruna varmış. Oğlan: “Benden ne dilek istersen yerine getiririm demiştin. Sizden dileyim kırk tane besili şişek kesilecek temizlenip hazırlanacak, kırk tulum da şarap doldurup hazırlanacak bana teslim edilecek sizden dileğim bu”

Padişah:

“-”Ondan kolay ne var. Yarın gel hepsi hazır al götür” demiş. Oğlan siparişini alıp kuşun yanına gelmiş.

Kuş:

-*"Etleri bir kanadıma yükle, şarapları da bir kanadıma yükle. Sen de üstüne bin ben uçarken ses çıkartırım gak dedikçe et, guk dedikçe şarap ver. Ben seni ülkene ulaştırırım"* demiş. Yüklendi binmişler, kuş havalandı, uçmuş. Eti yiyip şarabı içmiş o dünyadan çıkmış bu dünyaya yaklaşmışlar (Aslan, 1994, s. 145-146)."

Zümrüd-ü Anka her yıl gelip yavrularını yiyen yılanın, oğlan tarafından öldürüldüğünü görünce ona yardım etmeye karar verir. "Genel olarak tüm masallarda ağacın üzerindeki yavrulara musallat olan yılan veya ejderha bu defa kahramanın eline düşerek öldürülür ve yavruların annesi ile kahraman arasında dostluk kurulur kurtararak (Duymaz, 1998, s. 93)." Oğlan, kuşun dostluğunu kazandıktan sonra ise onunla yola çıkarak dünyaya gelir. Türk mitolojisinde yer alan arketiplerden biri olan Anka kuşu anlatıda da görüldüğü üzere kahramana yardım ederek onu ülkesine ulaştırır. Yeniden doğuşun simgesi olan Anka, oğlanı memleketine ulaştırarak yeni hayatına ilk adımı atmasını sağlar.

Masalın varyantları olan **Altın Bülbül**, **Padişahın Oğulları ve Elma Ağacı** ve **Şeyda Bülbül** masallarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir. Diğer varyantlarında ise bu aşama aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Prens masalında anlatı boyunca üvey kıza yardım edip, ona yol gösteren ihtiyar, dönüş aşamasında da kızın yanında olarak ona yol gösterir.

"Kız: -Ne yapacağım? diye sormuş.

(...)

Kırkinci derisini çıkarttıktan sonra yakışıklı bir delikanlıya dönecek.

(...)

Her şey yaşlı adamın dediği gibi olmuş (Hakkoymaz, 2012, s. 77)."

Kız için içinde bulunduğu durum her ne kadar zorlu ve sancılı olsa da ihtiyarın ona olan yardımı dışarıdan gelen gücü ifade eder. Kız çaresiz kaldığı anda yardım dilediğinde ihtiyar yanında belirerek onu bulunacağı zor durumdan kurtararak, zorlu süreci kolay atlatmasına yardımcı olur. Yüce-birey arketip olan ihtiyar kahramanın zorda kaldığı her anında ona destek olarak yardımcı bir güç olarak belirir.

Masalın varyantlarında da dışarıdan gelen kurtuluş aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Yılan Padişah masalı ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Salkım Üzüm masalı ve varyantında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalı ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında devler, oğlanın zor durumda olduğunu anlayıp gittiklerinde karısının kaçırıldığını söyler ve aramak için yola çıkarlar, oğlanı memleketine götürürler.

“Her biri bir taraftan yola çıkmışlar. Araya araya Padişah’ın bulunduğu yere gelmişler. Bir de bakmışlar ki düğün kurulmuş. Herkes yiyip içip, eğleniyormuş. O gün, bütün şehir halkı, sarayın önünden geçecekmiş. Oğlan da atlarıyla beraber geçmiş. Kız, oğlanı tanımış. Hemen aşağı inip oğlanı bulmuş, oradan hızla uzaklaşmışlar (Kaya, 2004, s. 309).”

Masalın anlatılan kısmında devler dışarıdan gelen kurtuluş olarak görülür. Zor durumda kalan oğlan tek başına karısını bulamayacağına kanaat getirince dev kardeşlerinin yardımına başvurarak bulunduğu zor durumdan onların yardımı ile kurtulur. Aynı zamanda devlerin çocuğa olan yardımı ile onların her zaman zarar veren varlıklar değil de kimi zaman insanların yardımına koşup, bulundukları zor durumdan kurtaran varlıklar olduğu da görülür.

İlik Yiyen Kız masalında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalı ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Bey Böyrek masalında Bey Böyrek’in yol arkadaşı olan atı Bengiboz, ona iki tane kıl verir ve zor durumda kaldığı zaman bu kılları birbirine sürttüğünde kendisinin gelip Bey Böyrek’e yardım edeceğini söyler. Bey Böyrek de zindandan kurtulduğunda kılları birbirine sürter ve at yanına gelir. Atına biner ve memleketlerine doğru yol alırlar.

“Bağ Böyrek hemen atının verdii iki gılı birbirine sürtmüş. At, üstündeki eyeriynen gopup gelmiş.

(...)

Neysem oolanla atı, saz çala çala memleketine geliyollarmış. Gelee gele, çeşmenin başına gelmişler (Yılmaz, 2019, s. 260).”

Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan at, sahibinin yakın arkadaşı olarak görülür. Bey Böyrek’in atı da sahibinin yardımına koşarak gelir ve ona yardım edip

götürür. Bu da atın sadece binek bir hayvan olduğunu değil aynı zamanda insanlara yardım ederek bulundukları zor durumdan kurtaran yardımcıları olduğu da görülür. Bu aşamada Böyrek'in atı dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturur. Anlatıya Bey Böyrek'in isteği ile dahil olarak onu bulunduğu zor durumdan kurtarır.

Masalın varyantlarında da dışarıdan gelen kurtuluş aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Kardeş masalında beline kadar kuma gömülen Kemal orada dururken yanına ak sakallı adam gelir ve onu bulunduğu çukurdan çıkarır. Kemal, yolculuğuna devam ederken iki çocuğun külah ve posta sahip olanın görünmez olacağını söylemesi üzerine kavga ettiğini görür. Kemal de çocuklara taş atar ve kim önce getirirse postun ve külahın sahibinin o olacağını söyler. Çocuklar taşın peşinde koşarken Kemal külahı kafasına geçirir, postun da üzerine oturur ve kendisini Kaf Dağı'na götürmesini söyler. Postta Kemal'i Kaf Dağı'na götürür.

“Bunlar daşın peşinde koşahan küccük Kemal, külahı geçiriyo, posta oturuyo, posta gamçıyla bi vuruyo burdan taa şoo tepenin üstüne varıyo. Bunlar birbiriyle döüşüyo. “İyi, ben bunla o devi de bulurum o zaman” diyo küccük Kemal. [Gızı kaçırıldı ya!] Ondan soona [şey yapıyo] postun üstüne oturuyo, posta diyo ki: “Beni al, Kafdağı'nın arhasına, götür.” Kamçıyna bi vuruyo, post alıyo bunu oraya götürüyo (Yılmaz, 2019 s. 300).”

Anlatının mevcut kısmı dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturarak, ak sakallı ihtiyarın yardımcı olduğunu gösterir. Kemal çaresizce yoluna devam ederken ihtiyar onun yardımına gelerek onu bulunduğu zor durumdan kurtarır. Post ise canlı bir varlık olmamasına rağmen doğaüstü özellikleri sayesinde kahramana yardımcı olarak onun yolculuğunu kolaylaştırarak monomitin bir aşamasının daha tamamlanmasına yardımcı olur.

Masalın varyantında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir. Varyantı olan **Oduncunun Çocukları** ve **Geyik Oğlan** masallarında balığın yuttuğu kızı kurtarmak için geyik halinde olan oğlanın eniştesine ve diğer insanlara haber vererek kardeşini kurtarması dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturmaktadır. Masalın diğer varyantlarında ise dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalında kocasıyla yola çıkıp çocuklarının mezarının bulunduğu yere gelen Hürü'nün aklına ihtiyarın verdiği kıllar gelir. İhtiyar, başı sıkıştığında kılları birbirine sürtmesi durumunda kendisinin gelip yardım edeceğini söyler. Hürü de adamın dediğini yapar ve ihtiyar adam gelir. İhtiyar adama çocuklarının mezarını göstererek başından geçenleri anlatır. İhtiyar da tükürüğünü çocukların kesik yerlerine sürerek onları yeniden hayata döndürür.

"Ey Bey! ihtiyar bir kıl vermişti. "Başın dara gelirse bu kılın uçlarını birbirine sür; ben gelirim" demişti. Sen söyle arala da şu kılı birbirine bir sürteyim" demiş. Hürü taşın altından kılı bulup çıkarmış. İki ucunu birbirine sürtmüş. Hızır a.s. çıkıp gelmiş. Tabi onlar bilmiyormuş Hızır a.s. olduğunu. Bir ihtiyar diye bakmışlar. Hızır:

Söyle kızım derdini" demiş. Hürü çocuklarının yattığı yeri göstermiş. Başına gelenleri anlatmış:

"Benim başıma böyle böyle haller geldi. Şu çocuklar benim. Bu çocukları kestiler. Ne yapayım bu çocukları?" demiş. Hızır hemen elini ağzına götürmüştü. Tükürüğüne çalmış. Çocukların kesilen yerlerine çalivermiş. Çocuklar uykudan uyanır gibi uyanmışlar. Çocuklar Allah tarafından cana gelmişler, doğrulmuşlar (Ergun, 2022, s. 218)."

İhtiyarın verdiği kıllar sayesinde Hızır'ın oraya gitmesi ve çocukların yeniden canlanması dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturur. Bu aşamada kendini yetersiz ve güçsüz hisseden Hürü'nün yardımına yetişen Hızır onu bulunduğu zor durumdan kurtararak feraha kavuşturur. Çocukları yeniden hayata döndürmesi ölüm ve yeniden doğuş temasının bir yansımasıdır. Aynı zamanda masum çocukların yeniden hayata döndürülmesi zamanın yeniden akması, masumların korunması ve adaletin sağlanması anlamına gelir.

Masalın varyantlarında da çocukların doğaüstü bir şekilde hayata dönmeleri dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturur.

Dev masalının kahramanı olan Hesna, devin kendisini yiyeceğini anladığı anda abdest almak için izin ister ve gider. O anda Hızır orada belirir ve kıza şişeyi kırıp atmasını, böylece kocasının ve kaynanasının uyanacağını söyler. Kız Hızır'ın dediklerini yapar ve onlarda uyanır.

"Dede:

"Kalk bakalım Hesna", demiş. "Kaçtın kaçtın, bugüne geldin." Hemen çocuğun iki bacaklarını ayırmış, iki tıkmada yutmuş. "Şimdi sıra sende" demiş. Hesna:

"Dede bana bir müsaade et. Bir abdest alayım. Benim etim sana helal olsun. Güle güle ye" demiş. Kaçacak yer olmayınca dev de müsaade etmiş. Abdest almaya gidince Cenab-ı Allah oradan Hızır'ı yetiştirmiş:

"Korkma kızım! Kocanın ve kaynananın ruhlarını bir şişeye koydu", demiş. Kollarımı kurulayayım diye ocağa elini uzat. Hemen şişeyi alıp ocağa çarp, kır" demiş. Ondan sonra kız içeri, devin yanına girmiş:

"Kollarımı kurulayayım dede" demiş. Hemen şişeyi alıp çarpmış ve kırmış. Kaynanasıyla kocası kalkmışlar, oturmuşlar hemen (Ergun, 2022, s. 180)."

Hızır'ın, Hesna'nın zor durumunda yetişip ona yardım etmesi ve bulunduğu zor durumdan kurtarması doğaüstü yardım aşamasını oluşturur. Yüce-birey arketipi olarak görünen Hızır Hesna'nın en çaresiz anında yanında olup, ona yol gösterici olarak ortaya çıkarak kendisinin ve Hesna'nın sıradan bir kahraman olmadığını gösterir. Hızır'ın yardımı ile Hesna'nın kurtulması da döngünün devamlılığına işaret eder.

Masalın varyantı olan **Kara Köpek** masalında kızın, devin elinden kurtulmasını sağlayan kişi Hızır değil, farklı bir kahramandır. Onun kızı olan yardımı dışarıdan gelen kurtuluş aşamasını oluşturur.

Mavi Kuş masalında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında dışarıdan gelen kurtuluş aşaması görülmemektedir.

İncelenen masal metinlerinin hemen hepsinde kahramanın en çaresiz anında onun yardımına koşup, yol gösterip bulunduğu zor durumdan kurtaran arketipler vardır. Bu arketipler genellikle yüce-birey arketip olarak görülür. Bu kişilerin yardımı bazen istemsizce, doğaüstü olabileceği gibi bazen de tamamen kahramanın kendi isteğiyle de olabilir. Sonuç olarak dışsal olarak gerçekleşen bu yardım kahramanı yolculuğunda ileri bir seviyeye götürür. Bazı masal metinlerinde bu aşamanın yer almaması ise; kahramanların zorluklarla başa çıkışının tamamen kendi çabası ile gerçekleştiğini gösterir. Öte yandan anlatıların aktarılması sırasında bu aşamaların verilmemesi veya sadeleştirilmesi de bu aşamanın eksikliğini oluşturur.

6.4. DÖNÜŞ EŞİĞİNİN AŞILMASI

Macerasını tamamlamaya çalışan kahraman için dönüş eşiğinin aşılması sancılı geçebilir. Maceraya adım atıp, ilk eşiği aşarken gideceği yeni dünyanın etkileyici yüzü onu maceraya çekmektedir. Onun ulaşacağı ödül onu cezbeder. Dönüş eşiğinin aşılmasında ise durum tam tersidir. Ödülüne kavuşup, yeni dünyaya adım atan kahraman için eski dünyasına ve hayatına dönme konusunda isteksiz olup bunu reddedebilir. Eski dünyasına dönmeyi kabul eden kahraman için ise dönüş eşiğini aşmış olur. Bu eşiği aştıktan sonra ise şehrine, ülkesine dönen kahraman sıradan biri değil, yol gösterici bir kahraman haline gelir.

Rabbi Çengi masalının kahramanları olan oğlan ve Rabbi Çengi dönüş konusunda da isteksiz davranmayıp, aksine bir an önce evlerine dönmek istemektedirler. Bu istekleri sayesinde dönüş eşiğini aşıp evlerine ulaşırlar. Her türlü engeli aşıp evlerine dönen kahramanlar için yolculuk başlangıç kadar sancılı ve zorlu geçmez ve süreç anlık olarak ilerler.

“Çocuk memleketini söylemiş. Kız da “yum gözünü” demiş, yummuş; “aç gözünü” demiş açmış ki kapılarının ağzında duruyorlarmış (Ergun, 2022, s. 313).”

Kahramanın bu aşamada evine dönüşü sadece simgesel bir dönüş değil aynı zamanda kendi benliğini yeniden keşfederek macerasını bitirdiği son noktayı işaret eder. Burada içsel dönüşümünü ve yolculuğunu tamamlayarak yeni hayatına döner.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında kahramanlar mevcut mekanlarında yaşamlarına devam ettiklerinden dolayı dönüş yoluna girmemişlerdir.

Üç Turunç Güzeli masalında kopan incileri kolye haline getirebilecek olan tek kişinin dünya güzeli olduğunu bilen oğlan, incileri dizmeyi karşısındaki kıza denetir ve böylece inciler kolye haline gelir.

"Dizil incim dizil" diye baştan sonu hikayesini anlatmış. İnci hepten dizilip, boynuna takılmış. Padişah sevinç içerisinde çarşafı çeker çekmez, karşısında üç turunç güzelini görüvermiş.

(...)

Padişah üç turunç güzelini alıp, saraya getirmiş (Arslan, 1994, s. 170).”

Kızın, inciler ile konuşarak onu yeniden eski haline getirmesi gizli bir gerçek ile sonuçlanır. Kızın gizil güçleri sayesinde yeniden kolye haline gelen inciler ile kız kendi

gerçekliğini kanıtlar. Padişahın onu saraya götürmesi ise toplumsal olarak da saygınlık duyulan bir kişi olduğunu kanıtlamıştır.

Masalın varyantı olan **Üç Turunc** masalında kızın, oğlanı gördüğü anda kim olduğunu söylemesi, **Üç Turunc'un Aşkı** masalında ise hasta atı iyileştiren kişinin dünya güzeli olduğunun anlaşılması dönüş eşiğinin aşıldığını gösterir.

Kırk Tay Anası masalında peri kızı ve arkadaşları ile ülkesine dönen oğlanın hiçbir itirazı olmadığı görülür. Onun için dönüş aşaması sancılı geçmemekte aksine çok kolay ve hızlı ilerlemektedir.

“Padişah’ın oğlu arkadaşlarıyla kızı alıp ülkelerine geri dönmüşler (Kaya, 2004, s. 303).”

Masalın varyantlarında ise kahramanlar mevcut mekanlarında kaldığı için dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir.

Zümrüd-ü Anka masalında şehrine dönmek isteyen kahramanın bacağından et koparıp kuşa yedirmesi onun dönüş için ne denli istekli oluşu gösterir.

“Eti yiyip şarabı içmiş o dünyadan çıkmış bu dünyaya yaklaşmışlar. Bu ara et biter kuş gak deyince oğlan hemen bıçağı baldırına çaldığı ile bir parça et kesip kuşun ağzına verir, kuş etin tadından hemen anlıyor bu parçayı yutmayıp dilinin altına saklar. Geliyorlar oğlanın şehrine yakın bir yere inmişler.

(...)

Oğlan da evin yolunu tutmuş (Aslan, 1994, s. 146).”

Kahraman evine dönmek için o kadar isteklidir ki ona yardım eden kuşun yolda kalmaması ve yolculuklarının aksamaması için etini koparıp kuşa verir. Bu da yolculuğun karşılıklılık ve fedakârlık üzerine yoğunlaştığını gösterir. Yolculuğunu tamamlamak için kendi canını dahi hiçe sayarak dönüş eşiğini aşar ve ülkesine ulaşır.

Masalın varyantlarında da kahramanın dönüş eşiğini aşarak evine ulaştığı görülmektedir.

Yılan Prens masalı ve varyantlarında kahramanlar başka bir dünyaya yolculuk yapmadıklarından dolayı dönüş eşiğini aşmayı reddettikleri de görülmemektedir.

Yılan Padişah masalında, Yılan Padişah ve karısının dönüş yolunda karşılıklarına çıkan engeller onları yıldırmamakta ve yollarına devam etmektedirler. Padişah’ın annesinin ise onları yakalamaktan vazgeçip, affetmesi ve onlara dünyanın anahtarlarını vermesi dönüş eşiğinin aşıldığının göstergesidir.

“Bütün dünyanın anahtarlarını sana veriyorum” demiş. Oğlunun ve gelininin gözlerinden öpmüş. Ve eve gelmiş. (Aslan, 1994, s. 177)”

Onları yakalayamayacağını anlayan ve yakalasa bile evladına zarar veremeyecek olan annenin davranışı ahlaki açıdan incelendiğinde doğru bir karar olduğu sonucuna varılır. Oğluna ve gelinine zarar vermeden onlara yeni hayatları için dünyanın anahtarlarını vermesi onlara yeni bir hayat sunduğunu ifade eder. Burada kahramanlar sadece yaşadıkları yere değil elde ettikleri bilgi, birikim ve deneyimi uygulayacakları yeni mekanlarına dönüş yapacaklardır.

Masalın varyantlarında da dönüş eşiğinin aşılması aynı şekilde geçmektedir.

Salkım Üzüm masalında kocasını iyileştiren kız, memleketine döner ve kocasının gidip geldiği camlı yolları temizleterek yeniden yaptırır.

“Kız, oğlandan bu sözü aldıktan sonra memleketine dönmüş. Kırık camları temizletmiş, yolları yaptırmış. Kılı kila çalmış; oğlan kılıcını da almış, gelmiş (Kaya, 2004, s. 417).”

Salkım Üzüm, camlı yolun kırılıp onun yaralanmasına sebep olmasına rağmen, karısının onu çağırdığında korkusuzca gitmesi geri dönüş eşiğinin aşıldığını gösterir. Kahraman sonucu ne olursa gitmekten korkmaz ve cesaretini ortaya koyar. Bu da kahramanın erginleşip dönüştüğünü gösteren ibarelerden biridir.

Masalın varyantında da dönüş eşiğinin aşılması aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Mavi Gözlü Kedi masalı ve varyantlarında kahramanlar farklı bir mekâna yolculuk yapmadıklarından dolayı geri dönüş aşaması da görülmemektedir.

Kırk Yorganlı Kız masalında karısını bulan oğlan babasının memleketine dönerek dönüş eşiğini aşar.

“Oğlan, kızı doğruca babasının memleketine götürmüştü (Kaya, 2004, s. 309).”

Bulunduğu ortamdan rahatsız olan ve kendisini güvende hissetmeyen kahraman ilk iş olarak babasının memleketine dönerek dönüş eşiğini aşar ve karısı ile kendisini güvenli bir mekâna götürerek ruhsal ve bedensel rahatlama sağlar.

İlik Yiye Kız masalında dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalında dev karısı suda boğulduktan sonra Cırttan dev karısının evindeki eşyaları da alarak memleketine geri döner.

“Cırttan da tekrar devin evine gelmiş, ne kadar eşyası varsa alıp annesine getirmiş.

Yiyip içip muratlarına geçmişler (Kaya, 2004, s. 107).”

Cırttan anlatı boyunca geri dönüşü reddeden bir kahraman olmamakla beraber, geri dönüşünü planlarını gerçekleştirmek için erteleyen bir kahramandır. Son planını da uygulayıp dev karısının suda boğulduğunu gördükten sonra eşyalarını alıp annesinin yanına dönmesi dönüş eşiğinin aşıldığını gösterir.

Masalın varyantlarında da dönüş eşiğinin aşılması aynı şekilde geçmektedir.

Bey Böyrek masalında Bey Böyrek, zindandan kurtulduktan sonra atına binerek memleketine gelir.

“Neysem oolanla atı, saz çala çala memleketine geliyollarmış. Gelee gele, çeşmenin başına gelmişler (Yılmaz, 2019, s. 260).”

Bey Böyrek zindanda yedi yıl esir olarak kaldığı için geri dönüş onun için sancılı olmanın aksine eğlenceli ve istekli geçer. Esir olması onun önünde büyük bir engel olduğundan dolayı geri dönüşünü hızlandırmak için yolculuğuna atıyla devam eder ve memleketine varır. Saz çalarken geçmiş hayatı ve şimdi üzerinde bilgiler verdiği de düşünülürse kahramanın erginleştiği ve yeni hayatına uyum sağladığı sonucu çıkarılır.

Masalın varyantlarında da dönüş eşiğinin aşılması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Kardeş masalında kızı esir eden devi de öldüren Kemal, kızla birlikte posta binerek babasının memleketine döner.

“Dev ölüyo. Bunlar ordan posta biniyolar, dooru babasının memleketine geliyolar (Yılmaz, 2019, s. 301).”

Yola çıkışından itibaren çeşitli zorluklarla karşılaşp bu zorlukları atlatan ve amaçlarını gerçekleştiren Kemal için geri dönüş kolay ve sorunsuz geçer.

Masalın varyantında da Göğbaldır devi öldürdükten sonra kolay ve sorunsuz bir şekilde ailesinin yanına döner.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında kahramanlar maceralarına başladıkları mekanlara geri dönmedikleri için geri dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir.

Tanrıveroğlu masalı ve varyantlarında kahraman maceralarının başladığı noktaya geri dönmeyip, bulundukları yerde maceraya devam ettiklerinden dolayı geri dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalında Hürü ailesiyle kavuştuktan sonra ailesi onu da alarak memleketine dönmek ister. Hürü'nün babası da buna izin verir ve memleketlerine dönmek için yola çıkarlar.

“Baba:

Hay hay! Hürü senin helâlin oğlum" demiş. Kendi kendine bir hazırlık yapmışlar. Yola çıkmışlar (Ergun, 2022, s. 217)."

Hürü 'nün ailesinin yanında kaldıktan sonra tekrardan kocasının ailesinin yanına dönmek istemesi dönüş eşiğinin aşıldığını gösterir. Hürü için ailesinin yanında bulunmak her ne kadar ona iyi gelse de macerasının başladığı yere geri dönmek onun kendini gerçekleştirmesi açısından önemli bir eşıktir. Bu nedenle eşiyle birlikte memleketlerine dönerek yeni hayatına adım atar.

Masalın varyantlarında dönüş eşiğinin aşılması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalı ve varyantında dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında kuş, çocuğu kanatlarının altına alır ve uçup giderler.

"Canı yanmadan sarsılınca gözünü açmış, bir bakmış ki mavi kuşla birlikte gökyüzünde uçuyorlar (Ergun, 2014, s. 144)."

Kuşun bu aşamada yaptığı geri dönüş eşiğinin aşıldığını gösterir. Her iki kahramanda geri dönüş itiraz etmeden yolculuklarının dönüş aşamasına adım atarlar.

Yedi Peçeli masalında kız her ne kadar başkasıyla evlenip yuva kurmak istese de şişelerdeki ilaçların Yedi Peçeli'yi iyileştireceğini düşününce onları da yanına alarak Yedi Peçeli'nin köyüne doğru yola çıkar.

"Kız hemen şişedeki ilaçları yanına almış. Sonra da derviş kılığına girmiş, doğruca Yedi Peçeli'nin köyünün yolunu tutmuş (Kaya, 2004, s. 556)."

Kızın bu aşamada sonuç ne olursa olsun geri dönüş eşiğini aştığını gösterir. Başkasıyla evlenip yeni bir hayat kurma isteği ilk başta ona cazip gelse de yine sevdiğinden vazgeçmez ve ona giderek macerasının bir adımını daha tamamlar.

Masalın varyantlarında geri dönüş eşiğinin aşılması aşaması görülmemektedir. Macerasına adım atıp tamamlayan kahraman için sırada geri dönüş aşaması vardır. İncelenen masal metinlerinde de görüldüğü üzere pek çok anlatıda kahraman veya kahramanlar dönüşü kabul ederek, yola çıkmak için hazırlık yapar ve macerasının başladığı noktaya geri döner. Dönüş aşamasını tamamlayan kahraman başlangıçtaki benliğinden farklı bir olgunluk ve saygınlık elde ederek geri döner ve böylece toplumda sayılan bir kahraman görevi üstlenir. Bu aşamanın bazı masal metinlerinde yer almaması ise; anlatının kısa tutulması, dönüşün direkt sonuca aktarılmasından kaynaklanabilir.

6.5. İKİ DÜNYANIN USTASI

Monomitin döngüsünü tamamlamaya çalışan kahraman dönüş yolunda artık tamamen yeni bir kişiliğe bürünmüş bir kahramandır. İki dünyanın ustası aşamasında kahraman hem geldiği dünyanın hem de gittiği dünyanın ustasıdır. Her iki dünyada da kahraman belli bir yetkinliğe ulaşmış ve kendini gerçekleştirmiştir. Bu nedenle iki dünyada da ona ayrı bir saygınlık duyulur ve davranışlar ona göre şekillenir.

Rabbi Çengi masalının kahramanı olan Rabbi Çengi hem kendi dünyasında hem de geldiği dünyada saygı duyulan bir kahramandır. Onun doğaüstü güçleri sayesinde küçücük yerlere orduları sığdırması, bitip tükenmeyen yemekler hazırlaması ona duyulan saygıyı ve hürmeti arttırır. Böylece hem diğer dünyada hem geldiği dünyada usta bir kahraman haline gelir.

*“Rabbi Çengi’ de çıkmış; şöyle ufak bir boşluk varmış;
,” Şu boşluğa askeri çeksin ” demiş.*

Asker o ufacık boşluğa çekilmiş ama boşluk ne kapanmış ne de dolmuş. Asker geldikçe boşluk genişlemiş. Ne kadar asker gelirse boşluk da o kadar genişlemiş. Bir odaya askerleri, bir odaya subayları doldurmuş. Ne kadar asker girse oda o kadar genişliyormuş, dolmuyormuş. Fakat askerler şaşkınlıktan ne oturduklarını biliyorlarmış ne de kalktıklarını. Bir evin içine giriyorlar, giriyorlar ne dolduğu varmış ne de dolacağı. Herkes rahat oturuyormuş. Yemek zamanı gelince kapının ağzına kendi kızı dikilmiş. Rabbi Çengi’yi hiç gören olmamış. Rabbi Çengi parmağını şöyle tuttukça tabaklar kendiliğinden noksan alana varıyormuş. Tabaklar boşaldıkça yerine dolusu geliyormuş. Ortalıkta da hiçbir kimse yokmuş. Parmağına değen tabak değişiyormuş. Eskisi gidiyormuş, yenisi geliyormuş. Millet, kıza bakmaktan, tabaklara bakmaktan yemek de yiyemiyormuş. Nereden geliyor, nereye gidiyor; nasıl oluyor diye herkes hayret içerisinde kalmış. Nihayet herkes yemiş içmiş; karnını doyurmuş. Ordu:

“Ben görmedim, sen görmedin, sofrayı kim kaldırıyor” diye geri dönmüş (Ergun, 2022, s. 314-315).”

Rabbi Çengi’nin bu yaptıkları hem iç dünyada hem dış dünyada saygı duyulan bir kahraman olduğunu gösterir. Kahramanın burada gerçekleştirdiği bu eylemler onun sınırsız bir gücü olduğunu, sıradan bir kişi olmadığını ve geçmiş deneyimlerini yeni geldiği yerde de uygulayabildiğini göstermektedir.

Masalın varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında Çingene kızının gerçek yüzünü öğrenip, onu dağlara göndermeleri kahramanların usta olduklarının göstergesidir.

“Çingene kızına:

-Kırk satır mı, kırk satır mı istiyorsun, demişler.

Çingene kızı:

-Satırları ne yapayım? Katırları verin de binip gideyim, demiş.

Kırk katırı getirmişler. Çingene kızını kuyruklarına bağlamışlar. Biraz da teneke, çırpı, değnek bağlayıvermişler; dağlarda parçalanmış gitmiş (Ergun, 2014, s. 67).”

Bu aşamada Çingene kızının kötü niyetli olduğunu anlayıp, kendilerine daha fazla zarar vermemesi ve cezalandırılması adına kızı dağlara gönderirler. “Dağlar genel olarak pek çok kültürde ceza verme işlevini üstlenebilir (Polat, 2020, s. 156).” Bu bağlamda kız yaptığı kötülüklerin bedeli olarak dağlara gönderilerek cezalandırılır.

Üç Turunç Güzeli masalında olağanüstü güçlere sahip olan kız, incilerle konuşarak onları kolye haline getirir.

“Kız başlamış inci ile konuşmağa;

-"Biz filan devin bahçesinde üç bacı idik. Padişahın oğlu gelir. Biri devin elinden kurtardı. Dizil incim dizil dedikçe inci şıkır, şıkır dizilmeğe başlamış. Turuncun birini filan yerde kırdı, birini filan yerde kırdı. "Dizil incim dizil" diye baştan sonu hikayesini anlatmış. İnci hepten dizilip, boynuna takılmış (Arslan, 1994, 170).”

Kızın olağanüstü güçlere sahip olarak, incileri bu şekilde dizmesi onun iki dünya ustası olduğunu gösterir. Ülkedeki pek çok kızın deneyip başaramadığı şeyi yapması ona duyulan saygıyı da artırır.

Masalın varyantı olan **Üç Turunç** masalında ise iki dünyanın ustası aşaması görülmez, diğer varyantlarında ise bu aşama aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında padişah, eve sağ salim dönen oğlunu gördüğünde şaşkınlığını gizleyemez.

“Padişah, oğlunun bu işi de başardığını görünce ne yapacağını bilememiş (Kaya, 2004, s. 303).”

Padişahın bu tavrından da anlaşılacağı üzere, dönüş eşiğini aşan kahraman için imkânsız diye bir şey yoktur. Anlatıda kahraman tüm engelleri aşıp gelerek, babasını

hayrete düşürür ve böylece hem kendi ülkesinde hem de Periler kızının ülkesinde saygın bir konumda yer alır.

Masalın varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Zümrüd-ü Anka masalında oğlanın kendi nasibi için ayırdığı kız, oğlanın gelip gelmediğini anlamak için çeşitli isteklerde bulunarak onun ustalığını test eder.

“Lafı uzatmayalım, oğlan bunu da aynı şekilde başarıp göndermiş. Üçüncü, dördüncü sefer buna benzer imtihanları başardıktan sonra nihayet düğünün son günü gelip çatmış (Aslan, 1994, s. 148).”

Sevdiği kızın isteklerini bir bir yerine getiren oğlan hem yerin yedi kat altındaki başarıları hem de şimdiki başarıları ile iki dünyanın da ustası olduğunu göstererek kendini kanıtlar. Böylece hem sevdiği kızın gözünde hem de toplumun gözünde itibar kazanarak sıradan insanlardan farklı olduğunu ortaya koyar.

Masalın varyantı olan **Padişah ve Üç Oğlu** masalında iki dünyanın ustası aynı şekilde geçmektedir. Diğer varyantlarında ise sadece devi öldürdüğü için ona farklı bir saygı ve özen gösterildiği görülür. Olağanüstü istekleri yerine getiren bir kahraman olmadığı da görülür.

Yılan Prens masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Yılan Padişah masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Salkım Üzüm masalında Salkım Üzüm’ü iyileştiren karısı, kocasının geri döndüğünde onu tanıması için yüzüğünü alır.

“-Seni ben iyileştirdim. İnanmazsan işte yüzüğün, demiş.

Oğlana yüzüğü göstermiş. Oğlan o zaman anlamış (Kaya, 2004, s. 417-418).”

Kızın hem kocasını iyileştirmesi hem de yüzüğü bir işaret olarak alması ve kocasını kendisine karşı inandırmak için kullanması onun ustaca hareket ettiği konusunda bir göstergedir.

Masalın varyantında karısı, yüzük yerine leğen ve ibriği alarak onları işaret olarak kullanır.

Mavi Gözlü Kedi masalında kız kardeşlerin esir düştüğü devi kaynar yağ ile öldürmeleri onların sıradan biri olmadıklarını ve iki dünyanın ustası olduklarını gösterir.

“Büyük bir kazanın içine yağ doldurup ocağa koymuşlar. Ocağın altını yakmışlar. Yağ kaynamaya başlayınca yağı uyuyan devin üstüne dökmüşler. Dev bağıra bağıra ölmüş (Bakırcı, 2000, s. 275).”

Masal kahramanlarının bu aşamada aşılmayacak durumları aşmaları onların sıradan kahramanlar olmadıkları gösterir. Kendilerine zarar verecek olan devı alt etmeleri ise maceralarını bitirme konusundaki azim ve kararlılıklarını da simgeleyen bir başka unsurdur.

Masalın diğer varyantlarında da kahramanların kurt veya devı alt etmeleri onların iki dünyanın utası olduklarını gösterir.

Kırk Yorganlı Kız masalında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

İlik Yiyen Kız masalında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Cırttan masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Bey Böyrek masalında memleketine dönen Bey Böyrek, annesini affeder ve kör olan gözlerini açtırmak için el değmemiş toprak getirerek gözlerini açar ve sıradan bir kahraman olmadığını, iki dünyanın ustası olduğunu gösterir.

“Ağlamaktan gözleri kör olmuş. Böyrek anasını affetmiş ve gözlerini açmak için ayak değmemiş yere gidip toprak getirmiş. Annesinin ağlamaktan kör olan gözleri açılmış (Yılmaz, 2019, s. 261).”

Bey Böyrek’in getirdiği toprakla annesinin gözlerinin açılması “insanoğlu yer kökenlidir ve onu doğuran Toprak Ana’dır (Aça, 2018, s. 28).” düşüncesinin haklılık payını ortaya koyar. İnsanoğlu topraktan yaratıldığı için, onu iyileştirecek olan da yine topraktır. Bu nedenle toprağın iyileştirici gücünden faydalanan Bey Böyrek bu bilgisi sayesinde sıradan bir kişilik olmadığını ortaya koyarak, bilgi ve birikimini de göstererek insanlara yol gösterici olur.

Kırk Kardeş masalında Kemal’in döndüğünü öğrenen babası diğer oğullarını kendilerine bakmadığı için öldürmek ister. Kemal de buna izin vermez ve sürgün edilmelerini ister. Babası oğulları başka şehirlere gönderir. Kemal de şeyhlere gidip babasının gözlerinin el değmemiş toprakla açılacağını öğrenir. Bunun üzerine gidip toprağı getirir ve babasının gözlerine sürerek eski haline dönmesini sağlar.

“Küccük Kemal gidiyo şeyhlere danışıyo. Onlar da diyolar ki: “Filan yerde, bi daan başında el değmedik toprah var. Ordan toprah alacaan, onu getireceen, annenin babanın gözüne süreceen o zaman gözleri açılır, gendileri de düzelir” diyo. Biniyo

posta, varıyo oraya. Topraa alıp getiriyo. Gözlerine sürüyo, anasıyna babası anadan doğmaya dönüyo (Yılmaz, 2019, s. 302). ”

Kemal’in bu aşamada kardeşlerinin ona ettiği zulümlere karşı öldürülmelerine razı gelmemesi onun yüce gönüllü ve affedici olduğunu gösterir. Babasının gözleri için postu kullanarak el değmemiş toprak getirerek gözlerini iyileştirmesi ise her iki dünyada da ne kadar başarılı olduğunu gösterir. Kemal’in anlatı boyunca yaptığı kahramanlıklar ve yerine getirdiği başarılar onun iki dünyanın ustası olduğunu ve sıradan bir kişilik olmadığını göstererek, sıradanlığın dışında bir konuma yükseltir.

Masalın varyantında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Tanrıverdioğlu masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Hürü-I masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Dev masalı ve varyantında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

Yedi Peçeli masalı ve varyantlarında iki dünyanın ustası aşaması görülmemektedir.

İncelenen masal metinlerinin pek çoğunda macerasını ve döngüsünü tamamlamak için bir dizi engelle karşılaşan kahraman bu engelleri aştığında seçilmiş bir kahraman olduğunu göstererek ustalığını ve maharetini gözler önüne serer. Kahraman, sınavlarını verip, ülkesine, memleketine döndüğünde sıradan bir hayat yaşamaz. Aksine yaşadığı dönüşüm sayesinde rehber bir konuma yükselerek yaşamını şekillendirir. Bu aşamanın tüm masal metinlerinde yer almaması anlatının kısa tutulması veya kahramanın elde ettiği bilgi birikim ile yeni hayatına uyum sağlayamaması ve böylece mevcut bilgisini aktaramaması şeklinde açıklanabilir.

6.6. YAŞAMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Monomitin döngüsünü tamamlayan kahraman için son aşama yaşama özgürlüğüdür. Bu aşamaya kadar gelen kahraman için artık ölüm yoktur. Ölümün aksine yaşam vardır. Bıraktığı hayatına geri dönen kahraman, sıradan bir birey olmadığı için edindiği tecrübe ve deneyimleri başkalarıyla paylaşarak onlara yaşama özgürlüğü tanır.

Rabbi Çengi masalında yedi yolun ortasına gömülüp on sekiz, yirmi yıl boyunca orada kalan kadın için masalın sonunda kurtuluş yolu görünmüştür. Karısının suçsuz olduğunu, köpek yerine iki çocuk doğurduğunu öğrenir ve gömülü olduğu çukurdan çıkarak ölmesine engel olur ve onunla yeniden evlenerek mutlu bir hayata adım atar.

“Kızı da çağırmış oraya:

“Ey beyin oğlu! On sekiz senedir yirmi senedir yedi yolun ortasında beline kadar gömülü duran kadın bunların öz annesidir. Şu senin öz kızın, şu da senin öz evladın, oğlundur. Senin ailen doğum yaptığında evdeki diğer iki kadın, cazı karısını getirdiler; oyun yaptılar, hile yaptılar. Halbuki doğurduğu bu iki çocuktü. Altına iki köpek yavrusu koydular. Bu iki çocuğu şu sandığın içine koyup denize attılar. Cenabı Allah öldürmeyince kimse öldüremez. Sandık denizden yüze yüze buraya geldi. Şu babamla da şu arap da bunu denizden buldular, getirdiler. Bunlar bunun oğlu, kızı değil. Bunlar senin oğlun, senin kızın. Bu adam, Ali Bey, vaktiyle bir kız sevmişti. Kız da buna hainlik yaptı. Çok varlıklı, çok temiz bir adam olan Ali Bey bu hainliğe dayanamadı; memleketini terk etti. Cenabı Allah’a gücendi. Geldi burayı mülk yaptı. Buraya da rast geldi, senin çocuklarını yetiştirdi. On sekiz yirmi senedir büyüttü. Allah’ın emri, bu kızını bu adama vereceksin. Ben de yirmi senedir harp ederim; oğlun gördü benim evimi. Etrafı insan kelleleriyle doludur. Beni kim yenerse ben onunla evlenecektim. Senin oğlun da beni yendi; Allah’ın emri peygamberin kavli, ben de oğlunla evleneceğim, kabul edersen” demiş.

“Hay hay” demiş. Bir sarmaş dolaş olmuşlar.

(...)

“Gelelim çocukların annesine... Beyin oğlu, kendi eliyle gidermiş alemin körlediği taşları. Ağlayarak kendi eliyle çıkartmış ailesini. Hemen hamama götürmüş; giydirmiş, kuşatmış. Kendisi de kendi ailesini almış (Ergun, 2022, s. 316-317).”

Kahramanın önce kendi kaderine teslim edilip daha sonra yaşam özgürlüğünü elde etmesi, yaşam hakkının kutsallığına dikkat çeker. Aynı kahramanın hak ettiği konuma yeniden yükselmesi geciken adaletin de yerine getirilmesine örnektir.

Masalın varyantlarında da çocuklar evlilik sürecine girer ve anneleri gömülü olan yerden çıkarılıp, babaları ile evlenir. Böylece tüm aile üyeleri mutlu bir beraberlik sürdürür.

Cenaze Bekleyen Kız masalında ve varyantlarında delikanlının kızın kendini öldüreceği sırada ona engel olması yaşama özgürlüğü aşamasını oluşturur.

“Kız:

-E! Sabır bıçağı! Sıra sana geldi. Çok sabrettim. Çalayım mı çalayım mı, diye göğsüne saplayacağı sırada, oğlan tutmuş bileğini (Ergun, 2014, s. 67).”

Delikanlının kıza engel olması, onun yaşaması adına verdiği bir tepkidir. Kızın monomitin son aşamasını da tamamlama noktasına gelmiş olması, onun yaşamına devam etmesini de gerekli kılmaktadır. Aksi halde kızın ölmesi, monomitin tamamlanamadığının göstergesi haline gelecektir.

Üç Turunç Güzeli masalında kız ağaç bedenine girerek yaşamını devam ettirir. Arap kıızı ise ağaçta bir tuhaflik hissettiğinden dolayı onu kestirerek çocuğuna beşik yaptırır.

A. Kızı:

-"Çocuğumuzun beşiği yoktu, beşik yaptırdım. Çocuğumuzdan daha mı kıymetliydi?" diye üstelik baskın çıkmış. (...)

Meğer üç turunç güzelinin tılsımı, selvinin parçaları yakılınca bu çuvaldıza girmiş. Bu çuvaldız, aslında üç turunç güzeli imiş (Arslan, 1994, s. 168).”

Arap kızının ağacı kestirmesi bile kızın ölümüne neden olmaz. Aksine yaşlı kadının ağaç parçalarını ateşe atıp yakması, onun çuvaldız olarak yaşama özgürlüğüne kavuştuğunu gösterir. Monomit döngüsünü tamamlamak üzere olan kahraman için ölüm gibi bir durumun olması söz konusu değildir. Anlatıda da olduğu gibi kahraman ne şekilde yok edilmeye çalışılırsa çalışılsın, o her zaman farklı bir bedende can bulmaya devam eder.

Masalın varyantlarında da yaşama özgürlüğü aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Kırk Tay Anası masalında oğlunun peri kızını da getirdiğini gören padişah oğlunu iteleyerek öldürmeyi düşünür.

“Padişah, oğlunun bu işi de başardığını görünce ne yapacağını bilememiş. Oğlunu merdiven başından iteleyip öldürmeyi düşünmüş. Tam oğlunu iteleceği sırada Hakk’ın hikmetiyle orada her tarafı kurumuş (Kaya, 2004, s. 303).”

Zorlu yolları aşıp evine dönen kahraman için yaşamına devam etmek bir ödül mahiyetindedir. Kahramanın yaşamına son vermek isteyen babasının tam o sırada

kuruması ise kahramana verilen yaşama özgürlüğünün bir göstergesidir. Eğer padişah oğluna zarar verirse monomitin döngüsü tamamlanamaz ve yarım kalır.

Zümrüd-ü Anka masalında sevdiği kızla evlenecekleri için kardeşlerini öldüren oğlan babasının karşısına çıkıp, ölümü dahi göze aldığını söyler.

“Atını sürüp babasının önüne varmış. Kız gayet sakin, bunun sevdiği olduğundan emin bir vaziyette pencereden olup bitenleri seyredermiş. Zırhını çıkartmış ki babası bir de ne görsün, karşısındaki oğlu, oğlan babasına olanı biteni baştan sona anlatmış.

-"Yaptıklarına karşılık kardeşlerim bana bunları yaptılar, ben de cezalarını verdim. Taktir senin ister öldür ister affet" demiş (Aslan, 1994, s. 148-149)."

Oğlanın ölümü dahi göze alarak kardeşlerini öldürmesi ve sonunda babasının oğlanı affetmesi, yaşama özgürlüğünün bir göstergesidir. Çeşitli sınavları aşıp bugüne gelen kahraman için ölüm olayının yaşanması monomit döngüsünün tamamlanamamasına neden olacak ve kahramanın geçtiği sınavları etkisiz hale getirecektir. Bundan ötürü kahraman yaşama özgürlüğüne kavuşmuştur.

Masalın varyantlarında da kahramanlar yaşama özgürlüğüne sahiptir.

Yılan Prens masalında evlendiği tüm kızları öldüren prensin üvey kızı öldürememesi, ona verilen yaşama özgürlüğüdür.

“Ama sakın ola ki, o bütün derilerini çıkartmadan sen soyunup kalma. O derilerini çıkartmadan soyunursan, seni çıplak görürse, sokup öldürür, demiş.

(...)

Her şey yaşlı adamın dediği gibi olmuş, Bir kız çıkartmış gömleğini, bir yılan çıkarmış derisini, birlikte soyunmuşlar, sonunda kırkinci deriden de sonra yılan çok yakışıklı bir delikanlı olmuş, ikisi yıllarca mutlu mesut yaşamışlar (Hakkoymaz, 2012, s. 77)."

Kıza yardım edip, yol gösteren yaşlı adam sayesinde kız, ölmekten kurtularak hem kendi yaşam özgürlüğünü elde etmiş hem de oğlanı yılan bedeninden kurtararak ona ruhsal ve bedensel bir özgürlük sağlamıştır.

Yılan Padişah masalında, annesi oğlunu ve gelinini affedip, kendisi ölmeyi göze alır.

“Yılan padişahın annesi bahçede olduklarını anlamış ve yanlarına gitmiş ve demiş

ki;

-*"Oğlum beni teyzen yemeye yiyecek. Ama bütün dünyanın anahtarlarını sana veriyorum" demiş. Oğlunun ve gelininin gözlerinden öpmüş. Ve eve gelmiş. Kız kardeşi bunun bahçede çocuklarını öptüğünü görmüş. Ve ablasına seni yemeyimde kimi yeyim. Oğluna dünyanın anahtarlarını verdin değil mi?" deyip, kadını;*

-*"Hüffft diyerek içine çekmiş ve ablasını yemiş (Aslan, 1994, s. 177)."*

Annenin bu davranışı ile oğlu ve gelini yaşama özgürlüğünü elde etmiş olur. Halihazırda monomit döngüsüne devam eden kahraman için ölüm olayının yaşanması döngüyü sekteye uğratacak bir durumdur. Aynı zamanda annenin evladına zarar vermemesi ahlaki nitelikler bağlamında doğru ve olması gereken bir tutumdur. Bu nedenle annenin ölmesi, oğlunun ve gelininin yaşaması ise monomit döngüsünün başarı ile tamamlandığının göstergesidir.

Masalın varyantlarında da yaşama özgürlüğü aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Salkım Üzüm masalında kocasını iyileştiren kız, Salkım Üzüm'ün ona zarar vermemesi için kendisinden söz alarak memleketine döner. Salkım Üzüm'ü geri çağırdığında, kılıcını kıza çeker ve öldürmek ister. Kız ise oğlanın verdiği sözü hatırlatarak canını kurtarır.

"Kız oğlana;

- En düşmanın olan bir adam sana; "Doktorunun başı için beni öldürme!.." dese öldürür müsün, demiş.

Oğlan;

- Öldürmem, demiş.

(...)

Oğlan kılıcı kaldırıncı kız;

- Doktorunun başı için dur; demiş. Oğlan durmuş (Kaya, 2004, s. 417)."

Kızın aldığı bu söz ve yaptığı plan ile yaşama özgürlüğünü elde ederek döngüsünü tamamlamaya çalışır. Eşi ise olgunluk göstererek deneyim kazandığını ve erginleştiğini gösterir.

Masalın varyantı olan **Üzüm** masalında ise oğlan, leğeni ve ibriği görünce sakinleşip kıza zarar vermekten geri çekilir.

Mavi Gözlü Kedi masalında devin, kıza verdiği eli yediğini düşünmesi üzerine kıızı şişe geçirip asmaz ve ona yaşama özgürlüğü tanır.

“Dev kızın önüne pilav getirip koymuş. Üzerinde de el varmış. Kız pilavı yemiş. Eli de doğrayıp kedisine yedirmiş. Dev gelir ele sormuş. "El el neredesin?" demiş. El de "Sıcak bir yerdeyim." demiş. Dev, kızın bu hareketinden dolayı tavana asmamış (Bakırcı, 2000, s. 275).”

Herkese zarar veren devin, kıza zarar vermesi kızın sıradan bir kişi olmadığına vurgu yaparak, onun yaşamının devamlı olması gerektiğini ifade eder.

Masalın varyantlarında ise dev veya kurdun kıza zarar vermemesi yaşama özgürlüğü aşamasını oluşturur.

Kırk Yorganlı Kız masalında devler, yerde cansız yatan oğlanı gördüklerinde kılıcını tekrar kınına sokarak onun uyanmasını yani hayata yeniden dönmesini sağlarlar. *“Oğlanın kılıcı kınından çıkmış, uzanmış yatıyor. Durumu anlamışlar. Kılıcı kınına sokmuşlar, oğlan hemen uyanmış (Kaya, 2004, s. 309).”*

Devler sayesinde yeniden hayata dönen oğlan, yaşama özgürlüğüne kavuşur. Aksi halde devlerin ona yardım etmemesi ve uyanmaması monomit döngüsünün sekteye uğramasına neden olacaktır. Yeniden hayata dönmesi ise sonucu her ne olursa olsun monomit döngüsünün tamamlandığını ve kahramana yaşama özgürlüğü tanındığının göstergesidir.

İlik Yiye Kız masalının kahramanları olan Şehzade, karısı ve keşiş kız ağaçta ölü bir şekilde asılı oldukları halde, Padişahın ağaç dalını onlara sürmesi ile yeniden canlanırlar.

“Hemen aynı ağaçtan bir dal kopartmış, keşiş kıza, oğlana bir de gelinine sürmüş. Üçü de anında dirilmiş (Kaya, 2004, s. 238).”

Ağaç dalı sayesinde yeniden hayata dönen kahramanlar yaşama özgürlüğü elde ederek monomit kuramının son aşamasını tamamlar ve kendilerinin sıradan kahraman olmadıklarını gösterirler. Onların seçilmiş kahramanlar olması neticesinde ölüm gibi bir durumun varlığını sürdürmesi mümkün olmayarak, yeniden hayata dönüp maceralarını tamamlarlar.

Cırttan masalında dev karısının Cırttan'ı öldürme isteğine rağmen onun ölmemesi yaşama özgürlüğünü elde ettiğini gösterir.

“Dev bir de yukarı bakmış ki Cırttan orada.

Sen ölmedin mi, demiş.

-Yok ölmedim demiş Cırttan (Kaya, 2004, s. 106-107).”

Cırttan'ın masalın ana kahramanı olması onun yaşaması için bile fazlasıyla yeterli bir sebeptir. Masalın ana kahramanının ölmesi monomit döngüsünün devam edememesine ve yarım kalmasına neden olacağından ötürü, kahraman kendini dev karısının her kötü planına karşı koruyarak yaşama özgürlüğünü elde eder ve döngüsünü tamamlar.

Masalın varyantlarında da kahramanlar yaşama özgürlüğünü elde eder.

Bey Böyreğ masalı ve varyantlarında yaşama özgürlüğü aşaması görülmemektedir.

Kırk Kardeş masalı ve varyantında yaşama özgürlüğü aşaması görülmemektedir.

Fatmacık ile Yusufçuk masalında üvey anne, ölmeleri için çocukları dama atar fakat onlar ölmez.

“Ben bunlardan bıktım, bunları at, demiş. Napım, demiş. Dama, bunları gıyalım damda ölsünler, demiş. Tamam, demiş kocası. Dama goymuşlar. Amma aradan zaman (geçiyor) bunlar ölmüyor neyin (Arslan, 2017, s. 377).”

Kadının tüm çabalarına rağmen ölmeyen çocuklar yaşama özgürlüğünü elde etmişlerdir. Anlatı boyunca her ne kadar zorlukla karşılaşırse karşılaşsınlar yaşama hakları ellerinden alınmaz ve erginleşme erginleşip döngüyü tamamlamak adına daha çok çaba sarf ederler.

Masalın varyantlarında da ormana bırakılan kardeşlerin ölmesi, yaşama tutunması yaşama özgürlüğü aşamasını oluşturur.

Tanrıverdioğlu masalında suya düşen çocuk boğularak ölmez, ayının götürdüğü çocuğu da ayı yemez. Her iki çocuğu da köylüler alıp götürerek besler, büyütür.

“Suya düşüp giden çocuk batmamış, su almış götürmüş. Götürürken, alt taraftaki tarlada mısır sulayan adamlar çocuğu oradan çıkarmışlar Çocuk sağlamış. Çocuğu almışlar, köye götürüp büyötmüşler. Çocuk yetişmiş; askerlik çağına gelmiş.

Ayının götürdüğü çocuğu da ayı yememiş; inine götürmüş. Ayının inindeyken oradan geçen avcılar görmüşler; çocuğa zarar vermesin diye ayıyı vurmuşlar, onlar da çocuğu almışlar; köylere götürmüşler (Ergun, 2014, s. 166).”

Anlatının baş kahramanlarından olan iki kardeşte yaşama özgürlüğünü kazanır ve tüm olumsuz ve hayati durumlara rağmen hayatta kalarak yaşamlarını sürdürürler.

Masalın varyantlarında da yaşama özgürlüğü aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Hürü-I masalında Arap tarafından öldürülen çocuklar Hızır'ın tükürüğü ile canlanır ve yeniden hayata dönerler.

“Hızır hemen elini ağzına götürmüş. Tükürüğüne çalmış. Çocukların kesilen yerlerine çalivermiş. Çocuklar uykudan uyanır gibi uyanmışlar. Çocuklar Allah tarafından cana gelmişler, doğrulmuşlar (Ergun, 2022, s. 218).”

Kesilerek ölen çocukların, yeniden hayata dönmesi yaşama özgürlüğü aşamasını oluşturur. Bu aşamada çocukların ölmesi demek Hürü ve kocasının macerasını yarım bırakacağı için onların yaşaması monomit döngüsünün de devamlılığı açısından önem arz eder. Bu nedenle yaşama özgürlüğü elde eden kahramanlar için ölüm kesin bir son olmaktan çıkar ve yeniden hayata dönerler.

Masalın varyantlarında da yaşama özgürlüğü aşaması aynı şekilde geçmektedir.

Dev masalının kahramanı olan Hesna'nın kızını dev yutar. Kocasının devi öldürmesinin ardından ise kız yeniden hayata döner.

“Alma dediğim beşiği aldın işte. Kızını da yuttu dev” demiş. Kocasını koca devi öldürmüş. Allah tarafından çocuğu da geri gelmiş (Ergun, 2022, s. 180).”

Hesna'nın kızının tekrardan cana gelmesi ona verilen yaşama özgürlüğünün göstergesi olarak görülür. Hesna seçilmiş bir kahraman olduğundan dolayı kızı da seçilmiş bir kahraman olur ve macera dahilinde ölmesi beklenemez bir durumdur.

Masalın varyantında yaşama özgürlüğü aşaması görülmemektedir.

Mavi Kuş masalında kurdun çocuğu yiyeceği sırada, kuş gelip çocuğu kapar ve gider. Kuş, çocuğu kurtarmak pahasına kendi canını bile göze alır ve onu korur.

“Oğlan:

-Peki, gözümü kapattığımda bir ateş sesi duydum; o neydi, demiş.

Mavi kuş:

-O ateş sesini ağabeyimi öldürürken duydun. Ben hayatımı kurtaran dostum için seni kurtarmak için öldürdüm. İşte sana bu kadar çok değer veriyorum demiş (Ergun, 2014, s. 144).”

Kuşun bu aşamada gerçekleştirdiği eylem, yaşama özgürlüğü aşamasını oluşturur. Çocuk masalda sıradan bir kahraman olmadığı için yaşama özgürlüğünü elde eder ve ne pahasına olursa olsun, hayatını devam ettirir.

Yedi Peçeli masalında alevler içinde yanan oğlanın, kızın sürdüğü ilaçlar sayesinde alevleri söner ve yeniden cana gelir.

“Kız birinci şişedeki ilaçları sürmüştü; alevler sönmüştü. İkinci şişedeki ilacı sürmüştü, yanıklar geçmişti. Üçüncü şişedeki ilacı da sürünce Yedi Peçeli cana gelmişti (Kaya, 2004, s. 556).”

Monomit döngüsünü başarı ile tamamlamaya çalışan kız Yedi Peçeli’yi iyileştirip canlandırarak döngünün son aşamasını da başarı ile tamamlar ve oğlana yaşama özgürlüğünü kazandırır. Oğlanın ölmesi ile döngüsü yarım kalacak olan kız için bu durum bir yenilgi oluşturacağından ötürü oğlanın yaşaması gerekli kılınmıştır.

Masalın varyantlarında da kahramanlar ölmeyerek yaşama özgürlüğü aşamasını elde ederler.

Yola çıkan her kahraman sıradan bir kahraman olmadığı için, onun yaşamının devamlılığı da büyük bir önem arz etmektedir. Seçilmiş kahraman her ne kadar zorlu yollardan geçse de onun için yaşam her zaman önceliklidir. İncelenen masal metinlerinin büyük bir çoğunluğunda ana kahramanların tümünün yaşama özgürlüğü elde ettiği ve ölüm olayı yaşansa dahi tekrardan canlandıkları görülmektedir. Bunun nedeni, seçilmiş kahramanın hayatta kalmasının anlatının temel işlevlerinden biri olmasıdır. Öte yandan yaşama özgürlüğü aşamasının bazı metinlerde yer almaması, anlatının kısa tutulması veya kahramanın ölüm deneyimi yaşamadan anlatının ilerlemesi şeklinde açıklanabilir. Dolayısıyla bu aşama evrensel yapı gereği önemli bir unsur olsa da her anlatıda doğrudan ifade edilmeyebilir.

Tablo 3. Dönüş Aşaması

	Dönüşün Reddediliş i	Büyülü Kaçış	Dışarıdan Gelen Kurtuluş	Dönüş Eşiğinin Aşılması	İki Dünyanın Ustası	Yaşama Özgürlüğü
Rabbi		Rabbi	Oğlanın	Rabbi	Rabbi	Bey
Çengi		Çengi’nin göz açıp kapayınca a kadar oğlanı memleketi	karşısına çıkan Hızır’ın ona dönüş yolunda karşısına	Çengi’nin oğlanı memleketi ne ulaştırması	Çengi’nin küçücük yerlere ordu sığdırması, yenildikçe	Bey oğlunun yıllar önce beline kadar çukura gömdürdüğü

	ne	çıkacak	bitmeyen	ü karısını
	götürmesi	engelleri	yemekler	çukurdan
		ve nasıl	hazırlaması	çıkarması
		geçeceğini		
		anlatması		
Cenaze	Oğlanla		Cenazenin	Kızın
Bekleyen	kızın		başında	kendini
Kız	mevcut		bekleyen	öldüreceği
	yerlerinde		kızın,	sırada
	yaşantıların		Çingene	delikanlını
	a devam		kızının	n yetişip
	etmesi		gerçek	engel
			yüzünü	olması
			ortaya	
			çıkarması	
Üç Turunç	Üç Turunç	Oğlanın Üç	Üç Turunç	Arap Kızı,
Güzeli	Güzeli'nin	Turunç	Güzeli'nin	Peri kızının
	incilerle	Güzeli'ni	incilerle	ağaç
	konusması	bulduğund	konusması	şeklinde
	nın	a onu		yaşadığını
	ardından	saraya		bildiği için
	incilerin	götürmesi		ağacı
	kolye			kestirmesi,
	haline			kızın da
	gelmesi			çuvaldız
				olarak
				yaşamaya
				devam
				etmesi
Kırk Tay		Oğlanın	Padişah'ın	Padişah'ın
Anası		arkadaşları	oğlunun,	oğlunu

		nın dönüş yolunda ona yardım etmesi (kürekle ülkeyi ters çevirmesi)	arkadaşıyla birlikte ülkesine geri dönmesi	oğlunu karşısında gören adamın şaşırması	öldüreceği sırada orada kuruyup kalması
Zümrüd-ü Anka	İhtiyarın, oğlana verdiği iki kıl ile gelen koçların onu yeryüzüne ve gökyüzüne götürmesi	Oğlanın geri dönmek için Zümrüd-ü Anka'dan yardım istemesi, kuşun da onu kanatlarınd a ülkesine götürmesi	Oğlanın, ülkesine hızlı dönmek için acıkan Zümrüd-ü Anka kuşundan bacağından et koparıp vermesi	Kızın, oğlanın gelip gelmediğin i anlamak için zorlu isteklerde bulunması (fındık kabuğuna sığan elbise...) ve oğlanın da bu istekleri yerine getirmesi	Oğlanın ölümü göze kardeşlerin i öldürmesi ve babasının oğlana zarar vermemesi
Yılan Prens		Her zaman kızın yanında olan ihtiyarın, düğün gecesinde de kıza ne			Bütün eşlerini öldüren Yılan Prens'in üvey kızı öldürmeme si

		yapması gerektiğini anlatması		
Yılan	Yılan	Oğlanın		Yılan
Padişah	Padişah'ın annesinden ve teyzesinde n kaçarken kendisini ve karısını çeşitli hallere (olağanüstü)sokması	annesinin onu kovalamakt an vazgeçmesi ve dünyanın anahtarları nı oğluna vermesi		Padişah'ın annesinin, oğlunun ve gelininin canını korumak için kendini feda etmesi
Salkım		Kocasını	Kızın,	Salkım
Üzüm		iyileştiren kızın memleketi ne dönerek kırık yolları yeniden yapması ve kocasının gelmesini sağlaması	Üzüm geri döndüğünd e kendisini tanıması için yüzüğünü alması ve bu sayede Salkım Üzüm'ün karısını tanıması	Üzüm'ün karısını öldürmek için kılıcını çekmesi ve kızın kendisini tanıtarak, ölüme engel olması
Mavi			Kız	Devin, kıza
Gözlü			kardeşlerin	verdiği eli

Kedi			devi kaynar yağın içine atarak öldürmeler i	yediğini zannetmesi ile onu şişe geçirip asmaması
Kırk	Devlerin,	Oğlanın,	Devlerin	
Yorganlı	oğlanın	karısını da	kılıcı	
Kız	kaçırılan	alarak	kınına	
	kızı	memleketle	sokarak	
	bulmasına	rine	oğlanı	
	yardım	dönmesi	yeniden	
	etmesi ve		hayata	
	bulunca		döndürmel	
	memleketl		eri	
	erine			
	götürmeler			
	i			
İlik Yiyen			Padişahın	
Kız			ağaç dalını	
			oğluna ve	
			iki kıza	
			sürerek	
			onları	
			canlandırm	
			ası	
Cırttan	Cırttan'ın	Cırttan'ın	Dev	
	tekrar	devin	karısının	
	devin evine	eşyalarını	çabalarına	
	dönmesi ve	alarak	rağmen	
	tekrardan	evine	Cırttan'ın	

	evine gitmesi		dönmesi	ölmemesi
Bey		Bengiboz'	Zindandan	Bey
Böyrek		un, Bey	kurtulan	Böyrek'in
		Böyrek'e	Bey	ayak
		kıllarında	Böyrek'in	basılmamış
		vermesi ve	memleketi	toprak
		oğlanın	ne dönmesi	getirerek,
		zorda		annesinin
		kalınca		kör olan
		kılları		gözlerini
		sürterek		açması
		atına		
		ulaşması		
Kırk	Devin	Kemal'in	Kemal'in	Kemal'in
Kardeş	Kemal'i	görünmez	devin	el
	beline	külâh ve	elinde esir	değmemiş
	kadar	uçan post	olan kızı	toprak
	kuma	ile seyahat	kurtararak	getirerek,
	gömerek,	ederek Kaf	evine	babasının
	kızı alıp	Dağı'na	dönmesi	kör olan
	Kaf	gitmesi		gözlerini
	Dağı'na			açması
	gitmesi			
Fatmacık				Üvey
ile				annenin,
Yusufçuk				ölmeleri
				için
				çocukları
				dama
				atması ve

			onların ölmemeleri
Tanrıverd ioğlu			Suyun ve ayının götürdüğü çocukların ölmemeleri
Hürü-I	İhtiyarın Hürü' ye verdiği kıllar ile Hızır'ın gelmesi ve çocukları canlandırm ası	Hürü ve kocasının kavuştukta n sonra memleketle rine dönmeleri	Arap tarafından öldürülen çocukların, Hızır'ın tükürüğü ile yeniden can bulmaları
Dev	Hızır'ın kıza şişeyi kırmasını söylemesi ve kırınca ailesinin uyanması		Hesna'nın kocasının devi öldürmesi ile kızlarının yeniden hayata dönmesi
Mavi Kuş		Kuşun oğlanı kanatlarına alarak gitmesi	Kurdun, çocuğu yiyeceği sırada kuşun onu alıp

		götürmesi
Yedi	Kızın, Yedi	Kızın
Peçeli	Peçeli'nin	sürdüğü
	köyüne	ilaçlar
	gitmesi	sayesinde
		Yedi
		Peçeli'nin
		yanmasının
		sönmesi ve
		yeniden
		hayata
		dönmesi

SONUÇ

Bu çalışmada İç Anadolu Bölgesi'nden derlenen yirmi masal Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi, Propp Metodu, Monomit ve Arketip kuramları ile derinlemesine incelenmiştir. Çalışma, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu bakımından masalların coğrafi yayılımlarını varyantları üzerinden değerlendirmeyi, Propp Metodu, masalları epizotları bağlamında değerlendirerek incelemeyi, Monomit Kuramı kahramanın yolculuğu sırasındaki geçirdiği aşamaları evrensel olarak ele almayı, Arketip Kuramı ise kolektif bilinç dışında var olan simge ve figürleri açıklamayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın başlangıcında masal kavramı üzerine çeşitli kaynakların ve kişilerin görüşleri ele alınarak kavramın ve çalışmanın temellendirilmesi yapılmıştır. Masal kavramı üzerine yapılan ve masalın yapısal, işlevsel ve kültürel boyutunu ortaya koyan tanımlamalar sayesinde masal kavramı hakkında kapsamlı bir sonuç elde edilmiştir. Bu sonuç ile çalışmanın devamını oluşturan bulguların anlamlandırılması sağlanmıştır. Aynı zamanda epizot kavramına da yer verilerek masalların yapısal düzeni açıklanmıştır.

Masal metinleri yapısal olarak incelendiğinde Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi bazında masallar ve varyantları tespit edilmiştir. Tespit edilen masalların epizotları belirlenerek Propp Metoduna göre incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Propp Metodunda yer alan 31 işlevin incelenen masal metinlerinin tamamında birebir örtüşmediği sonucu çıkarılmıştır. İncelenen 20 masal metni topluca değerlendirildiğinde ise 31 işlevin tamamının var olduğu görülmüştür. Bu işlevlerin tüm masal metinlerinde yer almaması, aktarıcının anlatımı kısa tutması, kültür ve değer yargıları bakımından kahramanlara verilen özelliklerin sınırlandırılması, masal metinlerinin geçmişten günümüze taşınırken sadeleşmesi veya işlevlerin kesilmesi, aktarılmaması şeklinde açıklanabilir.

Monomit Kuramı açısından yapılan çözümlemeler sonucunda “maceraya çağrı” aşamasının tüm masal metinlerinde yer alması kahramanların maceraya adım atması konusundaki iradesini ortaya koymaktadır. “Çağrının reddedilişi” aşamasının altı masal metninde görülmemesi kahramanın mevcut durumundan ayrılmak istemeyişini ve direnişini, on dört metinde yer alması ise kahramanların yolculuğa istekli oluşunu temsil eder. “Doğaüstü yardım” aşamasının on dört anlatıda yer alması kültürel olarak yardımsever kahramanların ya da kutsal güçlerin kahramana destek verme ve zorda kalana yardım etme inancıyla örtüştüğü söylenebilir. Altı masal metninde yer almaması ise kahramanın kendi çabasıyla ilerlediği ve bu noktada evrensel kalıptan uzaklaştığı sonucu çıkarılabilir. “İlk eşiğin aşılması” aşamasının sadece bir masal metninde görülmemesi kahramanın

yolculuğunda benliğini henüz keşfetmemiş olmasını ifade ederek, tereddüt ettiğini gösterir. Geriye kalan on dokuz metinde yer alması ise kahramanın kendi potansiyelinin farkına vararak ilerlediğini göstermektedir. “Balının karnı” aşaması tüm masalarda geçmekle birlikte kahramanın dönüşüm sürecine girdiği bu aşamada ölüm ve yeniden doğuş temasının anlatılarda güçlü bir şekilde verildiği sonucunu çıkarmıştır. “Sınavlar yolu” aşaması kahramanın güçlenip, erginleşmesini sağlayan engel ve deneyimlerle dolu bir süreci içerir. Bu aşama tüm masal metinlerinde geçmekte olup kahramanın hem fiziksel hem de psikolojik açıdan gelişmesini sağlayarak onu nihai ödüle yaklaştırdığı sonucuna varılmıştır. Kültürel bağlamda bakıldığında ise kahramanların sabırlı, cesur ve öz güvenli olduğu sonucu çıkarılmıştır.” Tanrıça ile karşılaşma” aşamasının üç masal metninde yer almaması anlatılarda aşk ve sevgi temasının kullanılmamasından kaynaklandığı ve doğaüstü güçleri olan kadın kahramanların anlatılarda her zaman yer almaması ile açıklanabilir. On yedi masal metninde tanrıça ile karşılaşma aşamasının var olması ise anlatının ilerleyen kısımlarında bu durumun nihai ödül ile birleşerek evlilik sürecini beraberinde getirdiği görülmüştür. “Baştan çıkarıcı olarak kadın” aşaması on dört masal metninde bulunmamakta ve her anlatıda yer almamasının sebebi Türk toplumunda cinsiyete ait rollere bakıldığında kadının nadide bir yerde olması sebebiyle, hilekâr bir ifade ile anılmaması şeklinde açıklanabilir. Geriye kalan altı masal metninde yer alan bu aşama sonucunda baştan çıkarıcı kadın olarak ifade edilen kişilerin, kahramanları yenilgiye uğratmak için daha çok çaba sarf ettiği görülmüştür. “Babanın gönlünü alma” aşamasının hiçbir masal metninde yer almaması Türk toplumunun değer yargıları açısından ebeveyn figürüne karşı gelmenin olumsuz ve saygısızca karşılanmasıyla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilebilir. Bu değer sistemi açısından toplumun, büyüğünün sözüne karşı gelmemesi anlayışı üzerine kahramanların da anne baba figürüne karşı gelmemesi ve bu nedenle dönüş sonrasında gönül alma gibi bir durumun olmaması da bu duruma dayanak sağlar. Benzer şekilde “tanrılaştırma” aşamasının sekiz metinde görülmemesi Türk inanç sistemi içerisinde yer alan kutsal bir varlığa verilen gücün ve kudretin insana atfedilmemesi düşüncesine dayanarak Tanrı kavramının kutsiyetini de ortaya koyar. Bu aşamanın yer aldığı on iki masal metninde ise kahramanın seçilmiş bir kişi olmasında ötürü ona doğaüstü güçler verilmesi ile açıklanabilir. Erginlenme aşamasının son kısmı olan “nihai ödül” aşaması tüm masal metinlerinde geçmekle birlikte kahramanın yolculuğu sırasında göstermiş olduğu çabaların bir meyvesi olarak ödülüne kavuşur ve bu ödül genellikle evlilik veya

gibi durumlarla sonuçlanır. Dönüş yoluna giren kahraman için ilk aşamayı “dönüşün reddedilişi” aşaması oluşturur. Bu aşama sadece iki masal metninde geçmemektedir bunun sebebi olarak kahramanın mevcut düzenine uyum sağlaması ve tekrardan dönüş yolundaki engelleri göze alamaması ile açıklanabilir. Dönüşü kabul eden kahraman için “büyümlü kaçış” aşamasının başladığı görülmektedir. Bu aşama on beş masal metninde görülmemekle birlikte bu azlığın sebebi masal metinlerinin doğallıktan yana ve abartıdan uzak olması ile ilişkilendirebilir. Geriye kalan beş masal metninde görülmesi ise anlatımın canlı tutularak geniş bir çerçevede aktarıldığı sonucu ile örtüştürülür. “Dışarıdan gelen kurtuluş” aşaması kahramanı, eski yaşamına götürecek olan yardımı içerisinde barındırır. Masal metinlerine bakıldığında bu aşama incelenen masal metinlerinin onun da geçmekte ve genellikle kahramanın daha önce iyilik yaptığı bir kişi veya varlığın ya da birdenbire beliren ilahi bir kahramanın yardımı ile ortaya çıktığı görülür. Bu aşamanın yer almadığı on masal metninde ise kahramanların kendi çabaları ile engellerden kurtuldukları görülür. “Dönüş eşiğinin aşılması” aşamasının yedi masalda görülmediği ve kahramanların mevcut düzenlerinde mutlu olmasından ötürü dönüş yoluna girmedikleri sonucuna varılmaktadır. On üç metinde yer alması ise kahramanların başladıkları noktaya geri dönmek istemelerindeki azim ve kararlılığını simgelemektedir. “İki dünyanın ustası” aşaması incelenen masalların on ikisinde görülmemekte ve genellikle kahramanın edinmiş olduğu bilgi ve birikim ile yeni hayatına uyum sağlayamadığı sonucuna varılmıştır. Diğer metinlerde yer alması ise kahramanların dönüşüm yaşayarak elde ettikleri bilgi ve birikimi aktarmada istekli oluşları ile açıklanır. Dönüş yolunun son aşamasını oluşturan “yaşama özgürlüğü” basamağı iki anlatıda yer almamaktadır. Yaşama özgürlüğünü elde edemeyen kahramanların içsel dönüşümü tamamlamadığı sonucuna varılmıştır.

Aynı zamanda Jung’un kolektif bilinçdışı kavramında hareketle anima-animus, yüce birey gibi yardımcı arketiplerin varlığı da çalışmanın bulguları arasındadır. Kahramanın başarılı sayılmasında anima-animus bütünleşmesi ve yüce bireyin yardımları kahramanın bireyleşmesi açısından önemli figürler olduğu saptanmıştır. İncelenen masal metinlerinin pek çoğunda geçen bu figürler anlatıların sadece yüzeysel değil, derinlemesine psikolojik ve sosyo-kültürel anlamlar taşıdığını ortaya koyarak bu açıdan mevcut kuram ile benzeştiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bu alışma İç Anadolu masallarının psikolojik ve kültürel aından Monomit Kuramı ile örtüştüğünü ortaya koymuştur. Kuramın temelinde var olan ve incelenen masal metinlerinde var olmayan yolculuk aşamaları Türk edebiyatındaki anlatı türünün farkını ortaya koymaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular ile İç Anadolu Bölgesi'ndeki masalların evrensel kalıplardan uzak kalıp kopmadığını fakat kültürel değerler dolayısı ile çeşitlilikler barındığını ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2005). *Türk halk hikayelerinde zindan (içinde zindanlar ve mahkumlar)*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Aça, M. (2018). Dünya mitolojilerinde toprak simgeçiliği. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 23-35.
- Alkan, O. (2002). *Aksaray ilinde anlatılan masalların çocuk eğitimi açısından incelenmesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Alptekin, A. B. (2002). *Taşeli masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Altınkaynak, E. (2002). Anlatım esasına dayalı Türk halk edebiyatı metinlerinde kahramanlar ve bunların dini metinler ve peygamberlerle ilişkisi. *Yeni Türkiye*, 8(43), s. 454-463.
- Arslan, A. S. (2017). *Çankırı masalları* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Artun, E. (2008). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri*. İstanbul, Kitabevi.
- Artun, E. (2011). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, N. (1994). *Yozgat masallarında motif ve tip araştırması (inceleme-metinler)*(yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Atay, D. (2017). Joseph Campbell'in Monomit aşamaları bağlamında Dede Korkut'un Begil Oğlu Emren'in Boyu Destanı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), s. 2503-2521.
- Bakırcı, N. (2000). *Niğde masalları* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Balcı, S. (2014). *Yayılım alanlarıyla bir masal ve versiyonlarının motif incelemesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Kars.
- Balkaya, A. (2014). Halk anlatılarında kuyunun işlevselliği üzerine bir okuma. *Milli Folklor Dergisi*, 26 (102), s. 53-64.
- Bayat, F. (2006). *Ana hatlarıyla Türk şamanlığı*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Bayrakdarlar, T. (2022). Türkmen ve Azerbaycan masallarında mitolojik kuş motifi: Simurg/Zümrüd. *Söylem Filoloji Dergisi*, 7(2), s.533-552.
- Beğenç, C. (1974). *Anadolu mitolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Boratav, P. N. (1969). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk mitolojisi – Oğuzların, Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin mitolojisi*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Campbell, J. (2010). *Kahramanın sonsuz yolculuğu*. (Çev. Sabri Gürses). İstanbul:

Kabalıcı Yayınevi.

- Çobanoğlu, Ö. (2021). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çolak, S. (2023). *Türk mitolojisi 101-Gök Tanrı'dan Şamanizm'e, Gök Yeleli Bozkurt'tan Kutsal Hayat Ağacına, Türk mitolojisi hakkında bilmeniz gereken her şey*, İstanbul: Say Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk mitolojisinin anahatları*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Deniz, R. (1996). *Kayseri masalları*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Duymaz, A. (1998). Anadolu ve Balkan Türklerinin halk anlatmalarında mitolojik bir kuş: Zümrüdü Anka. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), s. 91-97.
- Ege, F. (2016). *Masallarda bilincin dönüşümü ve dönüştürülmesi (Kuzeydoğu Anadolu masalları örneğinde)*. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Eliade, M. (1994). *Ebedi dönüş mitos*. (Çev. Ümit Altuğ). Ankara: İmge Kitabevi.
- Emiroğlu, S. (1996). *Meram ilçesi (Konya) masalları üzerine bir inceleme* (yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Ergin, M. (2004). *Dede Korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, P. (2004). *Türk kültüründe ağaç kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ergun, P. (2014). *Eskişehir masalları*. Ankara: Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık.
- Ergun, P. (2022). *Ankara masalları*. Ankara: Dinçler Matbaacılık.
- Fidan, S - Aydoğan, G. (2023). Damlanın yolculuğuna farklı bakışlar: seyr ü sülük ve monomit çerçevesinde Aşık Daimi'nin bir şiiri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16 (43), s. 1100-1118. DOI Number: 10.12981/mahder.1279638
- Fordham, F. (1997). *Jung Psikolojisi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Fromm, E. (1992). *Rüyalar, masallar, mitoslar (sembol dilinin çözümlenmesi)*. (Çev. Aydın Arıtan ve Kaan H. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Günay, U. (1975). *Elazığ masalları (inceleme)*. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Hakkoymaz, S. (2012). *Ermemek yöresi mani, ninni ve masalları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya inançları sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Jung, C. G. (2005). *Dört arketip*. (Çev. Zehra Aksu Yılmaz). İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G. (2006). *Analitik psikoloji*. (Çev. Ender Gürol). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Jung, C. G. (2015). *Maskülen: Erilliğin farklı yüzleri*. (Çev. Didem Gamze Erdinç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Karabacak, A. (2022). *Kimlik ve ötekilik bağlamında Nevşehir masalları* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. İstanbul: YediGece Kitapları Yayınevi.
- Kaval, Y. (2019). *Tunceli'den derlenen masallar (metin – inceleme)* (yayımlanmamış doktora tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Kaya, A. B. (2004). *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Koçer, V. (2021). Bedri Sinan ile Mahperi hikâyesini Monomit Kuramı çerçevesinde anlamlandırma denemesi. *Folklor Akademi Dergisi*. 4 (1), s. 94 – 104.
- Korkmaz, R. (2016). Arketipsel sembolizm açısından Dede Korkut anlatılarındaki yüce-birey ve Alp-bilge tipi, (Dede Korkut Okumaları). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kotancı, G. (2023). *Azerbaycan halk hikâyelerinin Monomit Kuramı bağlamında incelenmesi*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ardahan Üniversitesi: Ardahan.
- Kunos, İ. (1978). *Türk halk edebiyatı*. (Haz. Tuncer Gülensoy). İstanbul: Tercüman Gazetesi.
- Moran, B. (1988). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Nurzhhan, N. (2019). *Kazak Türklerine ait Boz Yiğit Destanı'nın Kahraman Monomiti bağlamında incelenmesi (inceleme/ metin)*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ardahan Üniversitesi, Ardahan.
- Ocak, A. Y. (2002). *Alevi ve Bektaşî inançlarının İslam öncesi temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oğuz, M. Ö., Ekici, M., Aça, M., Düzgün, D., Akarpınar, R. B., Arslan, M., Yılmaz, A. M., Ögüt Eker, G., Özkan, T. (2014). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Ölçer, M. (2020). *Kore alfabesi Hangıl ile yazılmış ilk roman Hong Gil-dongjeon üzerine bir inceleme – Joseph Campbell’ın Monomit Teorisi Bağlamında* (yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi: Kayseri.
- Özmen, I. (2018). *Monomit şemasıyla yapılandırılmış animasyonlarda kültür aktarımı: Moana ve Spirited örneği* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Pearson, C. S. (2023). *İçimizdeki kahraman*, (Çev. Semra Ayanbaşı). İstanbul: Akaşa Yayınları.
- Propp, V. (2001). *Masalın biçimbilimi - olağanüstü masalların yapısı*, (Çev. Mehmet Rifat - Sema Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- Polat, İ. (2020). Türk kültüründe dağ kültü ve dağ kültürüne bağlı varlıklar. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 68, s. 153-174.
- Polat Aktaş, N. (2021). Cemşîd’in yolculuğu: “Cemşîd ü Hurşîd” Mesnevisinin Joseph Campbell’in Monomit Kuramına göre incelenmesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), s.1901- 1921.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık*, (Çev. Ahmet Temir). İstanbul, Örgün Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum halk masalları üzerinde araştırmalar (metinler ve açıklamalar)*. Ankara: Baylan Matbaası.
- Şayhan, F. (2015). *Altay destan kahramanlarının mitik serüveni (Erginlenme – Olgunlaşma)* (yayımlanmamış doktora tezi). Ardahan Üniversitesi, Ardahan.
- Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova masallarından motif ve tip araştırması (2 cilt)* (yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Tarhan, E. (2021). Asuman ile Zeycan hikayesinin monomit kuramı bağlamında çözümlenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), s.746-754. DOI: 10.29000/rumelide.990190.
- TDK, (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. Erişim adresi: <https://sozluk.tdk.gov.tr/>
- Tezel, N. (1968). Türk halk edebiyatında masal. *Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, (19), s. 447-457.

Yılmaz, M. (2019). *Kırşehir'den derlenen masalların Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına göre incelenmesi* (yayımlanmamış doktora tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.

Yük, M. E. (2023). *Kumuk masallarının Monomit Kuramı bağlamında incelenmesi* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih:08/12/2025

Tez Başlığı: İç Anadolu Bölgesi Peri Masalları Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 228 sayfalık kısmına ilişkin, 12/11/2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- X Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- X Kaynakça hariç
- 3- X Alıntılar dâhil
- 4- X 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.12.2025

Adı	<u>Çağla DURSUN</u>
Soyadı:	
Öğrenci No:	<u>2203300004</u>
Ana Bilim Dalı:	<u>Türk Dili ve Edebiyatı</u>
Programı	<u>Türk Halk Edebiyatı</u>
:	
Statüsü:	X Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Detaylı Bilgi:

<https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon:

Faks:

E- posta:

EK 2. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih:08/012/2025

Tez Başlığı: İç Anadolu Bölgesi Peri Masalları Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.12.2025

Adı Soyadı: Çağla DURSUN
 Öğrenci No: 2203300004
 Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
 Programı: Türk Halk Edebiyatı
 Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon:

Faks:

E- posta:

ÖZ GEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler**

Adı Soyadı : Çağla DURSUN

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Kafkas Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Bildiği Yabancı Diller :İngilizce/Başlangıç

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Stajı, Kars Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, 2024-2025 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Dönemi

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi :08.12.2025